

Rammeplan for 4-årig

ALLMENN LÆRER- UTDANNING

**Fastsatt 1.07.99 av
Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet**

INNHold

INNHold	3
1. LÆRARUTDANNING	4
1.1 DEI ULIKE UTDANNINGSVEGANE	6
1.2 FRÅ BARNEHAGE TIL VAKSENOPPLÆRING	7
1.3 Å VERE LÆRAR	13
1.4 OPPGÅVER OG MÅL FOR LÆRARUTDANNINGA	18
2. ALLMENNLÆRERUTDANNING	24
2.1 FORMÅL OG EGENART	26
2.2 OPPTAK OG STARTNIVÅ	27
2.3 OPPBYGGING OG ORGANISERING	27
2.4 VEILEDNING OG VURDERING	32
2.5 FRITAK	34
2.6 FRA RAMMEPLAN TIL FAGPLAN	35
3. RAMMEPLANER FOR DE ENKELTE STUDIEENHETENE	38
3.1 PEDAGOGIKK	39
3.2 PRAKSISOPPLÆRING	47
3.3 ENGELSK	55
3.4 HEIMKUNNSKAP	61
3.5 KRISTENDOMSKUNNSKAP MED RELIGIONS- OG LIVSSYNSORIENTERING	74
3.6 KROPPSØVING	88
3.7 KUNST OG HÅNDVERK	101
3.8 MATEMATIKK	113
3.9 MUSIKK	124
3.10 NATUR- OG MILJØFAG	135
3.11 NATUR, SAMFUNN OG MILJØ	145
3.12 NORSK	153
3.13 SAMFUNNSFAG	163
3.14 DRAMA SOM METODE	170
4. FORSKRIFT OM FAGLIG INNHold OG VURDERINGSORDNINGER FOR ALLMENNLÆRERUTDANNINGEN	174

1. LÆRARUTDANNING

1.1 DEI ULIKE UTDANNINGSVEGANE

Pedagogisk arbeid i barnehage, grunnskole, vidaregåande opplæring og vaksenopplæring krev lærarar med solid profesjonell kompetanse på ei rekkje område. For å ivareta alle desse områda finst det fleire typar lærarutdanning. Dei ulike lærarutdanningstypane har mykje til felles, men utdanningsvegane skil seg frå kvarandre m.a. ved korleis dei rettar seg mot arbeid i ulike delar av opplærings-systemet og ved ulik vekt på fagleg breidd eller fordjuping.

Førskolelærerutdanninga er ei treårig utdanning som kvalifiserer for pedagogisk arbeid i barnehage, med 6-åringar i grunnskolen og med barn på tilsvarande utviklingstrinn i andre institusjonar og i skolefritidsordningar. Utdanninga omfattar pedagogisk teori og praksis og fagleg-pedagogiske studium i ei rekkje fag. Den fagleg-pedagogiske delen inneheld også ei valbar fordjuping i eitt fag, fagområde eller arbeidsområde. Det blir som regel lagt stor vekt på tverrfagleg organisering av utdanninga. Med eitt års vidareutdanning retta mot arbeid med barn i alderen 6-9 år, kan førskolelærarar tilsetjast for arbeid på heile småskoletrinnet i grunnskolen.

Allmennlærerutdanninga er ei fireårig utdanning som i hovudsak er retta mot pedagogisk arbeid i grunnskolen, og som m.a. førebur for klasselærafunksjonar. Ho kvalifiserer også for undervisning av vaksne i grunnskolefag. Utdanninga består av ein obligatorisk kjerne med pedagogikk, praksisopplæring og sentrale grunnskolefag, der fagstudium er kombinert med fagdidaktikk. Utdanninga gir i det fjerde året høve til å velje emne som rettar seg mot ulike fag og fagområde, mot spesielle arbeidsoppgåver eller mot spesielle trinn i grunnskolen.

Faglærerutdanninga er til vanleg treårig og omfattar fleire spesialiseringar med stor grad av fagleg fordjuping. Studiet omfattar pedagogikk, praksisopplæring og fagstudium som i hovudsak er konsentrerte til eitt eller nokre få fag eller fagområde. I fagstudiet inngår fagdidaktikk. Utdanninga kvalifiserer for undervisning på mellom- og ungdomstrinnet i grunnskolen, i vidaregåande opplæring, i ulike typar vaksenopplæring og i anna frivillig opplæring. For nokre fag og fagområde, særleg i praktiske og estetiske fagområde, kvalifiserer utdanninga også for småskoletrinnet.

Yrkesfaglærerutdanninga er treårig. Hovudmodellen byggjer på generell studiekompetanse, fagbrev, sveinebrev eller tilsvarande yrkesutdanning frå vidaregåande opplæring og praksis frå yrkeslivet. Den treårige utdanninga omfattar pedagogikk, praksisopplæring, ein fagleg del og fag- og yrkesdidaktikk. Desse til saman gir yrkesfaglærarane ein felles basis og utdanning både i breidda og djupna. Denne utdanninga gir grunnlag for pedagogisk arbeid i vidaregåande opplæring og vaksenopplæring, og kan gi kompetanse for å undervise i enkelte fag på mellom- og ungdomstrinnet i grunnskolen.

Praktisk-pedagogisk utdanning er ei eittårig utdanning der studentar som har fullført ulike fagstudium, kan kvalifisere seg for lærargjeringa. Denne lærarutdanninga byggjer på studium av universitets- og høgskolefag eller på ei yrkesutdanning kombinert med yrkest teori og praksis frå yrkeslivet. Praktisk-pedagogisk utdanning omfattar pedagogikk, praksisopplæring og fag- eller yrkesfagdidaktikk. Lærarar som

tek praktisk-pedagogisk utdanning, har vanlegvis ei utdanning med stor grad av fagleg fordjuping. Utdanninga kvalifiserer m.a. for arbeid med enkeltfag på mellomtrinnet, på ungdomstrinnet i grunnskolen, i vidaregåande opplæring og i vaksenopplæring.

Samisk førskolelærerutdanning og samisk allmennlærerutdanning er i hovudtrekk oppbygd og organisert som anna førskole- og allmennlærerutdanning, men har lagt stor vekt på samisk språk og kultur. Samisk lærerutdanning har som mål å utdanne lærarar for det samiske samfunnet. Utdanninga skal leggje til rette for at samiske elevar skal kunne bevare og vidareutvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Lærerutdanninga gir fullverdige og likeverdige kvalifikasjonar for å arbeide som lærarar både i det samiske samfunnet og i storsamfunnet. Fordi Noreg har den største delen av den samiske befolkninga i Norden, har vi eit spesielt ansvar for den samiske befolkninga. Derfor er samisk lærerutdanning lagt til rette også for studentar frå Sverige og Finland.

Eit særtrekk ved norsk lærerutdanning er ulike lærerutdanningstypar som gir overlappende mogelegheit for tilsetjing i forskjellige delar av opplæringssystemet. Tabellen som følgjer, viser arbeidsområde og tilsetjingsmogelegheter for ulike lærarkategoriar.

	Barnehage 0-5 år	Småskoletrinn 6-10 år	Grunnskole mellomtrinn 10-13 år	Ungdomstrinn 13-16 år	Vidaregåande opplæring 16-18 (19) år
Førskolelærarar					
Allmennlærarar					
Faglærarar					
Prakt ped utd: - allmennfag - yrkesfag					

	Utdanninga er generelt sikta mot
	Mogeleghet for tilsetjing dersom læraren har spesielle fag eller ei spesiell utdanning (m.a. vidareutdanning)
	Tilsetjing avgrensa til nokre fag

Innanfor gjeldande forskrifter for tilsetjing er ein slik overlappende kompetanse meint å gi skoleeigarar den nødvendige fridomen til å setje saman lærarkollegium med utgangspunkt i behova ved den enkelte skolen.

Lærerutdanninga er ein del av Noregsnettet for høgre utdanning. Det inneber at utdanninga ved dei ulike lærerutdanningsinstitusjonane har klare fellestrekk som er med på å sikre enkle overgangar mellom institusjonane. Samtidig er institusjonane ulike ved at dei har kvar sin faglege profil og kvar sine faglege spesialitetar. Dette fører til mangfald og gir mogelegheter for fagleg og pedagogisk spesialisering for studentar som ønskjer det.

1.2 FRÅ BARNEHAGE TIL VAKSENOPPLÆRING

Lærerutdanningsinstitusjonane har eit hovudansvar for å dekkje samfunnet sitt behov for kvalifiserte lærarar som kan arbeide med sikte på å realisere dei intensjonane og måla som er gitte for verksemda i opplæringssektoren. Dei ulike utdanningsvegane til læraryrket ber preg av særtrekk ved det nivået i opplæringssektoren som studentane blir utdanna for. Pedagogisk arbeid har likevel mange og klare likskapar på tvers av område og nivå. Det som er felles for alt lærararbeid, må derfor gjenspeglast i all lærerutdanning. Nokre viktige perspektiv på opplæring som bør inngå i alle former for pedagogisk verksemd, kan samanfattast slik:¹

Livslang læring

Kvar generasjon må få den opplæringa som skal til for å kunne ta hand om sitt eige liv, meistre oppgåver saman med andre og ta ansvar i heim, yrke og samfunn. Opplæringa skal leggjast til rette med tanke på eit livslangt læringsperspektiv. God samanheng mellom barnehage, grunnskole og vidaregåande opplæring og mellom grunntdanning og etter- og vidareutdanning vil hjelpe til med å leggje forholda til rette for eit livslangt læringsløp. Dei ulike trinna i opplæringa, frå barnehage til vaksenopplæring, vil ha ulikt innhald og byggje på ulike tradisjonar, men skal samla utgjere ein heilskap. Opplæringa må på alle trinn motivere for vidare læring og utvikling.

Barnehagen er frivillig, men dei fleste barn har gått i barnehage eitt eller fleire år før skolestart. Måla og innhaldet for verksemda er omtala i rammeplan for barnehagen. Planen byggjer på ein pedagogikk som gir barn stor fridom i lek og utfalding, og som sameinar omsorg, tilsyn og læring. Barnehagen skal vere tilpassa lokale forhold, og skal gi gode og trygge vilkår for utvikling og aktivitetar i nær forståing og i nært samarbeid med heimen. Han skal avspegle dei verdiar og den kultur samfunnet byggjer på, og vise respekt for verdigrunnlaget i heimen. Barnehagen legg vekt på vekst og utvikling hos det enkelte barn. Det er lagt stor vekt på å utvikle basiskompetanse i sosialt samspel og kommunikasjonsevne. Læring i barnehagen går føre seg i uformelle kvardagsaktivitetar, men også i situasjonar styrde av vaksne. Mykje av opplæringa har samanheng med fag som barna seinare vil møte i skolen.

Grunnskolen omfattar alle barn i alderen 6-16 år. I læreplanverket for den 10-årige grunnskolen og det samiske læreplanverket står overordna mål, prinsipp og retningslinjer for opplæringa. Planverket inneheld også læreplanar for faga. Samtidig som læreplanverket er fagdelt, skal ein stor del av arbeidet gå føre seg på tvers av fag. Det er lagt vekt både på temaorganisering av innhald og på prosjektarbeid. Grunnskolen har fått eit klart medansvar for oppvekstmiljøet til barn og unge, m.a. har den fått ansvar for å gi barn i alderen 6-9 år tilbod om omsorg og tilsyn ut over skoledagen og skoleåret i den grad barna og foreldra ønskjer det. Arbeidet i

---

¹ I det følgjande er ordet elev nytta om barn og unge i barnehage, grunnskole og vidaregåande opplæring og vaksne i vaksenopplæring. Foreldre er nytta som nemning både på foreldre og andre føresette. Ordet opplæring omfattar barnehage, skole og bedrift, og ordet lærar omfattar førskolelærar, allmennlærar, faglærar og lærar med praktisk-pedagogisk utdanning i allmennfag eller i yrkesfag.

grunnskolen er organisert i tre hovudtrinn, kvart med sitt særpreg både når det gjeld innhald og arbeidsmåtar. Med tanke på å sikre gode overgangar for elevane er det viktig å ivareta samanhengen mellom desse hovudtrinna, mellom barnehage og grunnskole og mellom grunnskole og vidaregåande opplæring.

All ungdom mellom 16 og 19 år har lovbestemt rett til tre års vidaregåande opplæring som anten gir yrkes- eller studiekompetanse. Læreplanverket for vidaregåande opplæring omfattar generelle og fagspesifikke mål for opplæringa. Den kompetansen elevane og lærlingane skal arbeide mot, er gitt gjennom mål og hovudmoment. Læreplanane er gjennomgåande for alle åra, og på yrkesfaglege studieretningar skal opplæring i skole og bedrift eller institusjon utgjere ein fagleg og pedagogisk einskap. Allmennfagleg opplæring gir studiekompetanse med mogelegheit for ulike typar fordjuping. Yrkesfagleg opplæring omfattar breie grunnkurs og fleire allmenne fag, og ho gir høve til eit vidt spekter av spesialiseringar fram til fag- og sveinebrev eller anna yrkesutdanning. Den yrkesfaglege og den allmennfaglege opplæringstradisjonen er no knytt nærare saman enn tidlegare. Alle studieretningar har nokre felles modular i allmenne fag. Dette kan medverke til å skape felles referanserammer, og det gjer det også mogeleg å kombinere yrkesopplæring med studiekompetanse.

Det finst også opplæring spesielt tilrettelagt for vaksne. Slik tilrettelegging vil m.a. innebere val av innhald, arbeidsformer og vurderingsformer med tanke på å utnytte den erfaringa som vaksne har frå arbeids- og dagleglivet. Læring basert på omfattande bruk av kommunikasjons- og informasjonsteknologi (IKT), kan vere spesielt aktuelt i ein slik samanheng. Vaksne må dessutan ha mogelegheit til å dokumentere kunnskap og dugleik som dei har tileigna seg utanfor det formelle opplæringssystemet. Føremålet er å gi open og brei tilgang til alle typar opplæring og til å kunne få dokumentert ulike typar kompetanse, alt i eit livslangt læringsperspektiv.

Samanhengen mellom grunnskole, vidaregåande opplæring og vaksenopplæring med felles mål og intensjonar kjem spesielt fram i den felles generelle delen av læreplan for grunnskole, vidaregåande opplæring og vaksenopplæring.

Ein stor del av barn, unge og vaksne deltek i frivillig opplæring av ulike typar. Musikk- og kulturskole, opplæring innan idrett, foreiningsliv, ulike former for hobbyverksemd og forskjellige former for friundervisning er viktige supplement til anna opplæring. Dette er også viktige ledd i eit system for livslang læring.

Menneskesyn og verdiar

Kristen tru og tradisjon pregar vår historie og vår samtid. Samtidig er dei humanistiske verdiane, representerte ved m.a. demokratiske og menneskerettslege prinsipp, ein naturleg del av verdigrunnlaget. Det norske opplæringssystemet byggjer på det synet at menneske er likeverdige, og at menneskeverdet er ukrenkjeleg. Opplæringa skal baserast på grunnleggjande kristne og humanistiske verdiar som likeverd, menneskekjærleik og solidaritet. Ho skal gjere barn og unge fortrulege med vår felles kulturarv og medverke til å klargjere etiske prinsipp og normer. Samtidig skal ho førebu for eit samfunnsliv som er basert på fridom og sjølvstende for den enkelte, med ansvar for livet og velferda både til seg sjølv og andre. Opplæringa skal

fremje respekt og toleranse for ulike kulturar og livssyn, og dermed motverke diskriminerande haldningar. Ho skal dessutan fremje moralsk ansvar for det samfunnet og den verda vi lever i. Ho skal gi den enkelte hjelp til å realisere seg sjølv på ein måte som kjem fellesskapet til gode.

Opplæringa skal lære dei unge til å forstå moralske krav og bli fortrulege med det moralske fellesgodset i vår kultur. Dei skal lære å skilje mellom rett og gale, sant og falskt, godt og vondt og kunne ta ansvar for eigne handlingar. Opplæringa skal også vise at mennesket mot betre vitende kan handle på tvers av kva som er rett og sant og til skade for eigne og andre sine behov. Opplæringa må gi livstru og fundament som kan bere gjennom dei tilbakeslaga, krisene og konfliktane som livet byr på. Elevane må bli tekne på alvor, også når dei mislukkast, og få høve til å reise seg og byrje på nytt.

Dei verdiane som er nedfelde i kulturen, har ofte eit samansett opphav og røter i svært ulike tradisjonar. Dei har vorte utvikla gjennom debattar og brytingar, som ofte har medverka til å skape einskap og fellesskap på tvers av oppfatningar og overtydingar. Normer, etikk, sed og skikk kan endrast over tid, og ulike samfunn har ulike reglar for livsførsel. Slike reglar kan gjennomgå endringar og vil ofte vere gjenstand for debatt, refleksjon og kritikk. Opplæringa må klargjere skiljet mellom varige verdiar og normer og reglar som kan endrast, slik at barn og unge både får faste rettesnorar og mot til å ta eigne val.

Opplæringa byggjer også på prinsippet om at det er foreldra som har hovudansvaret for oppsedinga av barna. Derfor skal barnehage og skole arbeide i forståing og samarbeid med heimen.

Syn på læring

Læring går føre seg i familieliv, fritid, barnehage, skole og arbeidsliv. Barn har naturleg trong til å lære. For små barn er sosialt samspel og leik ei grunnleggjande livs- og læringsform. Barn er nysgjerrige og motiverte for å skaffe seg nye erfaringar og kunnskapar gjennom leik og utforsking av omgivnadene sine. Det er den gleden barn viser i leik og andre skapande aktivitetar, opplæringa skal byggje vidare på. Opplæringa skal gi høve til å utfalde seg ut frå eigne føresetnader og i samvær med andre. Læraren skal vere ein ressurs for barn og unge i læringsprosessen og leggje til rette for initiativ og gi fridom til val. Etter kvart som elevane blir eldre, skal dei ha eit aukande ansvar for eiga læring. Opplæringa skal ta omsyn til særtrekk i interesser og åtferd hos gutar og jenter. Ho skal ta utgangspunkt i barn og unge si evne til innleving, oppleving, deltaking, erkjenning og meistring. Ho skal ta sikte på at dei unge tileignar seg kunnskapar, ferdigheiter og haldningar som gir grunnlag for meistring i kvardagslivet i skole, heim, arbeids- og samfunnsliv - også i eit samfunn som stadig er i fornying.

Eit slikt læringsssyn byggjer på at elevane er nysgjerrige, har initiativ, har lyst til å utvikle seg og til stadig å lære og prøve noko nytt. Samtidig som opplæringa skal syte for tryggleik og trivsel hos elevane, er ho forplikta til å gi elevane utfordringar i

samsvar med læreplanane. Ho skal utfordre motivasjonen til elevane og styrkje lysta deira til å gå laus på oppgåvene.

Opplæringa skal fokusere på læring og utvikling hos elevane og syte for at dei har høve til medverknad og individuell utfalding. Læring er eleven eller lærlingen sitt eige verk. Barn, unge og vaksne skal vere aktive, handlande, medverkande og sjølvstendige. Det skal leggjast opp til produktive aktivitetar der utviklinga skjer som ein konsekvens av ein læringsprosess med vekt på initiativ, eigen skapartrong, samvær og samspel, og der det blir gitt høve til leik og til utforskande, skapande og praktiske arbeidsformer.

Tradisjonar for læring gjennom oppleving, arbeid og søking etter innsikt skal takast vare på. Opplæringa skal knytast til praktisk virke og til læring gjennom erfaring, og elevane skal møte teoribasert kunnskap. Opplæringa må samtidig vere forankra i kulturelle tradisjonar.

Fellesskap og tilpassing

Alle har same rett til opplæring uavhengig av bustad, sosial bakgrunn, kjønn, alder, etnisk bakgrunn og funksjonsevne. Det skal vere ei likeverdige og tilpassa opplæring for alle i eit samordna opplæringssystem. Barnehage og skole skal vere ein møteplass der elevane skal vere, virke og lære i fellesskap. Fellesskapstanken blir realisert gjennom utbygging av barnehagar i alle kommunane i landet og gjennom eit opplæringssystem med grunnleggjande like god kvalitet i alle delar av landet.

Opplæringa skal formidle erfaringar frå tidlegare generasjonar, markere ei historisk forankring og ta vare på vår felles kunnskaps- og kulturarv. Med nye minoritetar i norsk barnehage og skole må dei kulturelle felleselementa famne vidare og omfatte andre kulturar. Opplæringa skal leggje vekt på felles referanserammer og gi grunnlag for forståing og fortolking. Ho skal også gi grunnlag for å kunne ta aktivt del i fornying og vidare utvikling innan kultur- og yrkesliv.

Opplæringa skal fremje både nasjonalt og lokalt fellesskap. Læreplanane gir rom for nasjonalt mangfald og sjølvstende, profesjonalitet og fagleg skjøn for institusjonen og lærarane. Opplæringa skal vere prega av lokal aktivitet, slik at initiativ og kreativitet blant lokale krefter kan utnyttast. Både barnehage og skole skal leggje vekt på å styrkje kunnskapen om og tilknytninga til lokalsamfunnet, naturen, lokal kunst og kultur, næringar, tradisjonar og levesett.

Kravet om likeverd blir først oppfylt når det blir teke omsyn til at elevane er ulike i høve til m.a. kulturell bakgrunn, evner, interesser og kjønn. For å kunne ta omsyn til ulikskapar i bakgrunn og føresetnader må opplæringa vere romsleg og inkluderande. Opplæringa skal tilpassast slik at alle blir respekterte og får høve til å oppleve glede ved å lukkast, og kunne meistre dei utfordringane dei får. Nokre elevar vil trenge ekstra oppfølging og hjelp både fagleg og sosialt. Opplæringa skal medverke til at alle får utnytta evnene sine, får eit positivt sjølvbilet og blir motiverte til innsats og til vidare læring og utvikling. Mangfald i bakgrunn og interesser må møtast med mangfald i utfordringar i barnehage, skole og lærebedrift.

Allsidigheit og spesialisering

Ramma for barn og ungdom sine opplevingar og erfaringar er i rask endring. Frå tidleg barndom blir mykje av tida brukt i ei organisert tilvere i ulike opplæringsinstitusjonar og gjennom styrde fritidsaktivitetar. Opplæringa må derfor føre til ei allsidig utvikling hos den enkelte, med vekt på læring, sosialisering og identitetsutvikling. I samspel med andre skal barn få høve til å utvikle ein basiskompetanse i sosial handlingsdugleik og evne til kommunikasjon i vid forstand. Dette skal skje i samspel med andre. Opplæringa skal både gi mogelegheit for fysisk-motorisk utvikling, utvikling av kunnskapar og evner, av personlege og sosiale eigenskapar og av etiske og estetiske perspektiv hos den enkelte. Samtidig skal opplæringa etter kvart som elevane blir eldre, gi mogelegheit for spesialisert kompetanse tilpassa ulike yrke og studium. Eit overordna siktemål er at opplæringa skal medverke til å utvikle “det integrerte mennesket”.

Gjennom eit engasjerande utviklings- og læringsmiljø, som styrkjer elevens sjølvrespekt og tru på eigne føresetnader, skal opplæringa halde ved like og stimulere lysta til å lære meir og til å gå laus på nye og ukjende oppgåver. Opplæringa må gjennom arbeid med grunnleggjande kunnskapar og ferdigheiter gi føresetnader for vidare læring. Ho må gi elevane høve til å prøve ut og bruke ferdigheitene og kunnskapane sine. Ho må vidare fremje miljømedvit og forståing for at vi har eit felles ansvar for å sikre ei berekraftig samfunnsutvikling. Opplæringa skal gi innsikt i demokrati og setje den enkelte i stand til å påverke sin eigen situasjon. Samtidig som alle elevar må utfordrast til allsidig læring og utvikling, må dei også utfordrast til fordjuping og spesialisering. Dette kan skje gjennom ulike differensieringstiltak, prosjektoppgåver, tilval i grunnskolen og gjennom val av studieretning og fag i vidaregåande opplæring.

Utviklinga i samfunns- og yrkeslivet fører til endra kunnskapsbehov i dei fleste typar yrke. Dette stiller krav til høg kompetanse i befolkninga både av allsidig og spesialisert art, til etisk refleksjon og til evne til å kunne ta initiativ og fornye seg.

Samisk språk og kultur

Samisk språk og kultur er ein viktig del av norsk historie og samtid. Å leggje til rette for å ta vare på og vidareutvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv er ei sentral oppgåve for opplæringa på alle nivå. Opplæringa har eit todelt sikte.

For samiske elevar skal opplæringa vere med på å fremje samisk identitet og funksjonell tospråklegheit. Det samiske læreplanverket for den 10-årige grunnskolen medverkar til at opplæringa tek vare på og vidarefører den samiske kulturarven. Opplæringa skal ta vare på og vidareutvikle tradisjonar og kunnskapar som samla utgjer det samiske samfunnslivet og kulturfellesskapet. Samtidig skal opplæringa førebu elevane til å fungere godt i det samiske, det norske og det internasjonale samfunnet.

Andre elevar skal få innføring i samisk kultur og samfunnsliv som ein del av fedrelandet sin kultur. Samisk språk, kultur, historie og samfunnsliv er ein del av lærestoffet i

læreplanar for fag i grunnskolen. Samisk litteratur inngår dessutan i norskfaget for alle elevar i vidaregåande opplæring.

1.3 Å VERE LÆRAR

Læreryrket

Læreryrket er samansett og krevjande. Arbeidet som lærar heng nøye saman med personlege eigenskapar og evner lærarar har til å skape sosialt samspel mellom menneske - og dermed kunne tilretteleggje og leie læringsprosessar. Yrket har som føresetnad at utøvaren har omfattande kunnskap, dugleik og innsikt henta frå fleire ulike kunnskapsområde. Det er forventa at lærarane kan opptre både som fagekspertar, kunnskapsformidlarar, rettleiarar, omsorgspersonar, oppdragarar og verdiformidlarar på ei og same tid. Vektlegginga av desse funksjonane er ulik alt etter særpreg på opplæringsinstitusjonen og alderen og funksjonsnivået til elevane.

I historisk perspektiv har dei ulike funksjonane som inngår i læreryrket, også vore tillagde ulik vekt og tyding. Dette blir klart gjenspegla i oppfatninga av læraren som kunnskapsformidlar og kunnskapskjelde i skolen. Mens denne funksjonen tidlegare blei sett på som den viktigaste, er det i dag andre sider som er minst like viktige. Lærarane er ikkje lenger den fremste kjelda til kunnskap slik som i tidlegare tider. I dag kan elevane sjølv innhente kunnskap m.a. frå bøker, radio, fjernsyn og gjennom datakommunikasjon. Det inneber at elevane kan ha ei langt meir aktiv rolle enn tidlegare, og dei har derfor fått eit større ansvar for eiga læring. For lærarane inneber dette at tilretteleggings- og rettleiingsfunksjonen er blitt viktigare.

Lærarar i barnehagen har alltid lagt vekt på det aktive barnet og i stor grad valt fagleg innhald etter barn sine interesser og behov. Rammeplanen for barnehagen har i tillegg gitt barnehagen eit meir forpliktande innhald. Dette fører til at lærarar i barnehagen i større grad enn tidlegare også må fokusere på dei fagområda barna skal møte.

Omfattande endringar i samfunns- og familiestrukturen har verka inn på oppgåvene og arbeidet til lærarane i grunnskolen. Gjennom lover og læreplanar er oppgåver som tidlegare blei ivaretekne av nærmiljøet og heimane, blitt overførde til skolen. Nye oppgåver og utvida ansvar har medført at læreryrket er blitt meir samansett og omfattande enn tidlegare. Dette har medverka til at krava til lærarane sin kompetanse har vorte skjerpa.

I vidaregåande opplæring møter lærarane nye utfordringar m.a. fordi ein større del av ungdomskullet søker vidaregåande opplæring, og fordi mykje av grunnopplæringa har fått ein breiare profil enn tidlegare. Lærarar i yrkesfag har ei særleg utfordring. Bedrifts- og næringsliv gjennomgår raske endringar. Det krev stor innsats av lærarane å halde seg oppdaterte slik at dei kan gi opplæring som er aktuell for lærlingar i møte med yrkeslivet.

Det er vidare rimeleg å rekne med at i tida som kjem, vil ein vesentleg større del av lærarane arbeide med vaksenopplæring. Dette inneber nye utfordringar både av fagleg, pedagogisk og organisatorisk art.

Til alle tider har lærarane sitt møte med elevane og elevane sitt møte med lærestoffet vore det grunnleggjande i all lærargjerning. Samtidig er det viktig å medverke til eit godt sosialt miljø i klassa eller gruppa av elevar. Det som skjer i samspelet mellom lærar og elev og i samspelet mellom elevane innbyrdes, har avgjerande innverknad på veksten og utviklinga hos elevane.

Lærarane sitt arbeid vil ofte vere eit vekselspel mellom omsyn til det som er aktuelt “her og no”, og dei meir langsiktige måla opplæringa siktar mot. Lærarane er forplikta til å la elevane møte det lærestoffet og dei arbeidsmåtene som er nedfelde i planverket, og arbeide systematisk og langsiktig for at alle skal få best mogeleg læringsutbytte. Samtidig må lærarane meistre augneblinkens kunst, vere spontane, ta opp det som elevane er opptekne av, og ta vare på initiativet og livsutfaldinga deira. Dei spontane utfordringane der lærarane må ta raske avgjersler i samspel med elevar i stadig skiftande situasjonar, er ein krevjande del av lærargjerninga. Samspelet med elevane kan vere komplisert fordi enkelte elevar kan ha store åtferdsvanskar. Det er ei vesentleg utfordring både å førebyggje og takle slike problem i forhold til den enkelte og i forhold til klassa.

Ein stor del av lærarane sitt arbeid går føre seg i direkte samspel med elevar og kollegaer. Samtidig er lærarane også aktørar i ein breiare samanheng. Den enkelte barnehagen eller skolen er del av eit større system. Lærarar har derfor også ansvar for kontakt og samarbeid med personar og institusjonar utanfor eigen institusjon.

Oppgåvene til lærarane kan løysast på ulike måtar, og dei vil variere med kva alder elevane er i, og kva karakter verksemda har. Faga som lærarane underviser i, og dei oppgåver den enkelte er pålagd, vil også ha innverknad på det arbeidet som skal utførast. Det er likevel ein del funksjonar som er felles for dei aller fleste lærarar. Nokre slike funksjonar er skissert nedanfor.

Læraren som formidlar, tilretteleggjar, arbeidsleiar og rettleiar

Lærarane skal fungere som faglege ressurspersonar, leggje til rette eit miljø for utvikling og læring og vere arbeidsleiarar og rettleiarar.

Læring og undervisning er ikkje det same. Læring skjer i både formelle og uformelle situasjonar og er noko som skjer med og i den enkelte person. God undervisning set læring i gang, men læringa skjer ved eigeninnsatsen til elevane. Lærarane skal stimulere denne prosessen. Lærarane må møte elevane med respekt og utforme oppgåver som tek omsyn til dei erfaringane elevane har frå før. Lærarane må også hjelpe elevane til å setje ny kunnskap inn i større samanhengar.

Lærarane må kunne det stoffet dei arbeider med, vere engasjerte av det og vite korleis det skal formidlast for å vekke vitelyst og interesse. Dei må vere gode forteljarar, kunne gi inspirasjon og samtidig tilpasse opplæringa til føresetnadene og

mogelegheitene til den enkelte eleven. Det er viktig at ein lærar oppfattar behov for særskilt tilrettelagt opplæring, førebyggjer lærevanskar og er med på å gi tidleg hjelp.

Tilrettelegging av opplæringa er ei viktig oppgåve for lærarane. Dei må kunne leggje til rette det fysiske miljøet slik at det byr på utfordringar og variasjon, på moegelegheiter for leik, eksperimentering og læring. Lærarane må kunne ordne eit laboratorium eller ein verkstad som er funksjonell, sikker og gir moegelegheit for orden og effektivt arbeid. Lærarane skal også kunne leggje til rette for samarbeid med fritidsaktivitetar som skolen driv, med det lokale arbeidsliv og med andre instansar i lokalsamfunnet. Å leggje til rette opplæring for vaksne stiller spesielle krav. Opplæringa skal organiserast ut frå at vaksne ofte har lang livserfaring og spesielle plikter i sitt daglegliv. Det er eit grunnleggjande krav at opplæringa tek utgangspunkt i og vidarefører kunnskapar og erfaringar vaksne allereie har tileigna seg.

Lærarane er leiarar av arbeidsfellesskapet i klassa eller gruppa av elevar. Det er deira oppgåve å stå fram som tydelege leiarar som tek ansvar for å organisere verksemda med tanke på målretta verksemd, arbeidsglede, godt samarbeid og utvikling av venskap. Når det gjeld ulike typar lærarsamarbeid, må lærarane kunne ta formelt eller uformelt leiaransvar. Som leiarar har lærarane ansvar for at opplæringa er i samsvar med lov og læreplanverk.

Gjennom rettleiing skal lærarane medverke til at elevane utviklar seg fagleg, personleg og sosialt. Rettleiing føreset at lærarane er faglege ressurspersonar, og at dei forstår kvar i læringsprosessen elevane er. Lærarane må observere prosessen, inspirere, stille spørsmål og medverke til at elevane kan tenkje og handle nytt. Elevane må få tilbakemelding på arbeidet sitt. Etter som elevane blir eldre, må dei få rettleiing i å ta ansvar for eiga læring, setje mål for eige arbeid, vurdere eigen innsats og resultatet av arbeidet. Elevane skal også delta i vurdering av læringsmiljøet ved institusjonen.

Læraren som medarbeidar overfor kollegaer, foreldre og lokalsamfunn

I all lærargjerning har samarbeid mykje å seie. Personalet skal fungere i eit fellesskap som deler ansvaret for utvikling av både institusjonen og elevane. Med ulike kunnskapar og ulik dugleik skal lærarane kunne utfylle og supplere kvarandre i eit kollegium. Lærarkollegiet skal framstå som ein ressurs for den enkelte elev når det gjeld læring og utvikling.

Den enkelte barnehagen og skolen skal med utgangspunkt i nasjonale planar ta felles avgjersler i forhold til lokale planar. Lærarane må kunne arbeide saman - innanfor og på tvers av avdelingar, klasser, trinn og fagseksjonar. Dei må kunne samarbeide om planlegging, gjennomføring og vurdering av verksemda til institusjonen. Med utstrekt bruk av arbeid på tvers av fag blir det stilt store krav til felles planlegging. Det same gjeld samarbeid med assistentar eller samarbeid der to eller fleire lærarar har ansvar for same elevgruppe.

I vidaregåande opplæring er samarbeid mellom allmennfaglærarar og yrkesfaglærarar og mellom yrkesfaglærarar med ulike fagbakgrunn spesielt viktig. Eit slikt samarbeid krev kjennskap til og respekt for kvarandre sin opplæringstradisjon, bakgrunn og spesifikke kompetanse.

Med nye yrkesgrupper knytte til verksemda i barnehage, skole og anna opplæring, må lærarane kunne samarbeide med ulike personar og instansar. Dei må samarbeide med morsmåslærarar, assistentar og personalet i skolefritidsordninga. Dei må også samarbeide med den pedagogisk-psykologiske rådgivingstenesta, barnevernet og eventuelt med oppfølgingstenesta. Dette kan bare fungere etter føremålet dersom medlemmene i fellesskapet samarbeider om å realisere felles mål i samsvar med dei nasjonale planane.

Foreldra har hovudansvaret for oppfostringa av barna sine. Kontakt mellom barnehage og skole og foreldre er derfor av avgjerande verdi. Lærarane må leggje vekt på å utvikle eit nært samarbeid med heimane. Samarbeidet må baserast på gjensidig respekt og vilje til å setje eleven i sentrum. Ein føresetnad for samarbeid er god kommunikasjon og gjensidig informasjon. Foreldre med framandkulturell bakgrunn, foreldre til barn med særlege behov og foreldre som ikkje lever saman, representerer på ulike måtar spesielle utfordringar.

Foreldre skal ha høve til å vere aktive med i utviklinga av barnehagen og skolen. Engasjementet til foreldra er svært viktig for motivasjonen til barn og unge og for val av vidare skolegang og yrke. Rettleiinga frå lærarane har størst gjennomslagskraft når lærarane samarbeider med foreldra. Å skape eit godt foreldreengasjement er derfor viktig langt opp i ungdomsalderen. Men samarbeidet med foreldra har ulike form på ulike trinn i opplæringa. Oppdraget til skolen i foreldresamarbeidet blir endra etter kvart som elevane nærmar seg myndighetsalder. Dei unge blir gradvis meir sjølvstendige og må ta meir ansvar for eiga utvikling og eigne val.

Barnehage og skole har medansvar for utviklinga av det samla oppvekstmiljøet til barna. På alle nivå skal barn og unge gjere seg kjende med nærmiljøet og lokalsamfunnet. Samarbeid med musikk- og kulturskole, kulturliv, foreiningsliv og arbeidsliv i nærmiljøet kan gjere opplæringa spanande og meir verdifull. Barnehage og skole bør ha kontakt med frivillige organisasjonar, kyrkjelydar og lokale styresmakter. Det kan vere aktuelt med eit samarbeid med lokalt arbeidsliv m.a. med lokale arbeidstakar- og arbeidsgivarorganisasjonar. Eit gjensidig, aktivt og konstruktivt samarbeid mellom lokalsamfunn, arbeidsliv og skole kan medverke til å utvikle entreprenørskap, for eksempel gjennom elevbedrifter og andre samarbeidstiltak.

I yrkesopplæringa vil godt samarbeid med bedrifter og arbeidsliv vere avgjerande for at elevane skal få god og realistisk yrkesopplæring. Samarbeid mellom bedrift og skole vil også kunne medverke til å styrkje kompetansen til lærarane og deira mogelegheit for å følgje med i utviklinga i yrkeslivet.

Læraren som førebilete

Lærarane vil i mange samanhengar vere førebilete for elevane. Det inneber at lærarane må setje klare krav til seg sjølve på same måte som dei set krav til elevane. Lærarane må våge å stå fram som gode eksempel når det gjeld haldningar og innstillingar som opplæringa skal formidle. Å vere eit godt førebilete føreset respekt for den enkelte, for faga og for eige og andre sitt arbeid. Lærarane må vere førebilete m.a. gjennom sitt engasjement i fagleg arbeid og gjennom evne til samarbeid med andre.

Dette føreset at elevane identifiserer seg med lærarane, og at elevane opplever lærarane som personar som likar dei, vil dei vel, respekterer deira integritet, er rettferdige og samtidig merksame overfor ulike føresetnader og behov. Lærarane må vere personar som elevane kan stole på og snakke ope med. Dei må ta seg tid til å rettleie den enkelte elev med respekt for dei erfaringane og ressursane han eller ho har. Lærarane må vise at dei har tru på at alle barn, unge og vaksne har mogelegheiter, og at dei stadig er i utvikling. På den måten kan dei få framtidshåp og tillit til sine egne evner.

I eit fleirkulturelt samfunn er det svært viktig å ha lærarar med innvandrarbakgrunn med tanke på funksjonen som førebilete og den mogelegheita elevane har for å identifisere seg med læraren.

Læraren som omsorgsperson

Endringane i samfunnet med utvida institusjonalisering har gitt barnehagen, skolen og skolefritidsordninga større omsorgsoppgåver.

Rammeplanen for barnehagen byggjer på eit læringssyn der læring og omsorg utgjer ein heilskap. Læring og omsorg står sentralt også i arbeidet i grunnskole og vidaregåande opplæring. Optimal utvikling og læring skjer først når grunnleggjande behov blir tilfredsstilte. Å oppleve god omsorg gir grunnlag for læring, samtidig som det å leggje til rette for allsidig utvikling og læring, er god omsorg. Denne vekselverknaden er grunnleggjande i all opplæring, men dei praktiske omsorgsoppgåvene til læraren blir endra i takt med alderen til elevane.

Elevane kjem til skolen med lærelyst, med behov for å bli tekne på alvor, for å bli avhaldne som dei dei er, og med trong til utfordringar. Lærarane bør vise omsorg ved å møte barna og dei unge både med forventningar og krav, og med velvilje og varme. Omsorga kan ytre seg som sjenerøsitet, det vil seie at lærarane tek ansvar for elevanes ve og vel, og med vilje til å yte ein ekstra innsats når elevane sine behov tilseier det. Omsorga viser seg også i førebuinga til dei daglege oppgåvene og i viljen til å gi kvar enkelt den menneskelege støtte og faglege hjelp som er nødvendig for framgangsrik utvikling. Opplæringa skal møte barn, unge og vaksne på deira egne premisser. Alle elevar må få utfordringar, støtte og hjelp - men dei som kjem til kort og som står i fare for å miste motet, krev særleg merksemd og omsorg.

God omsorg inneber å vise respekt for heimen til elevane og gi elevane mogelegheit til positiv identitetsutvikling med tilknytning til sin eigen kulturelle bakgrunn. Samtidig skal opplæringa også byggje bruar mellom ulike kulturar.

Omsorg inneber både å gi mogelegheit til positiv utfalding og å setje grenser. Lærarane må ha eit kunnig blikk som set dei i stand til å registrere og oppmuntre til positiv sosial åtferd, og til å setje inn tiltak mot uheldig elevåtferd og mobbing. Å førebyggje og hindre åtferdsproblem er ein viktig del av lærargjeringa. Lærarane må arbeide for at alle elevane i ei klasse eller gruppe skal oppleve tilhørsel, samtidig som dei må ta omsyn til at elevane er ulike og må møtast på ulik måte. Det er viktig at lærarane er observante og lydhøre overfor dei signala som kjem frå barn og unge om behov for omsorg og støtte.

Barn og unge som opplever livskriser, for eksempel møter sjukdom, død, skilsmisse, incest eller blir mobba og utstøytte frå fellesskapet, vil i periodar krevje ekstra omsorg. Omsorgsoppgåvene til lærarane føreset grunnleggjande kunnskap om kva slags behov barn og unge har. Dei må oppfatte når ein elev treng hjelp og vere fortrulege med alders- og utviklingsbestemde endringar. Dei må kjenne att symptom som viser behov for å setje inn spesielle tiltak for enkeltelevar. Dei må også vite kvar og korleis dei skal søkje hjelp dersom elevar treng meir omsorg enn det barnehagen eller skolen kan gi.

Elevane sjølve kan vere viktige som omsorgsgivarar. Dersom lærarane er omsorgsfulle, hjelper dei også barn og unge til å ta omsyn til og vere omsorgsfulle overfor kvarandre.

1.4 OPPGÅVER OG MÅL FOR LÆRARUTDANNINGA

Formål

Lærerutdanning skal gjennom undervisning, forskning og faglig utviklingsarbeid, gi den faglige og pedagogiske kunnskap og praktiske opplæring som er nødvendig for planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisning, læring og oppdragelse. Utdanningen skal ta utgangspunkt i ulike forutsetninger hos elever og barnehagebarn og være i samsvar med målene for det opplæringsnivå utdanningen sikter mot. Utdanningen skal fremme studentenes personlige utvikling og yrkesetiske holdning, utvikle evne til refleksjon, vekke interesse for faglig og pedagogisk utviklingsarbeid som er relevant for arbeid i skole og barnehage, og gi forståelse for sammenhengen mellom læreryrket og opplæringssystemets funksjon i samfunnet. (UH-loven, kapittel 10a, §54a)

Yrkesutdanning i samsvar med behova i samfunnet

Lærerutdanninga skal dekkje behova i samfunnet for lærarar på alle trinn og i alle delar av opplæringsystemet. Lærerutdanningsinstitusjonane må derfor tilby utdanning i alle aktuelle fag, fagområde og arbeidsområde. I tillegg til pedagogisk arbeid med barn og unge skal lærarutdanninga i større grad enn tidlegare også førebu for arbeid med vaksenopplæring.

Lærerutdanninga er ei yrkesutdanning på universitets- og høgskolenivå. Det inneber at krava til akademisk standard i forskning og undervisning er dei same som for anna

utdanning på dette nivået. Samtidig har lærarutdanninga sitt særpreg ved at alle delar av utdanninga skal vere retta mot læraryrket. Lov og rammeplan for barnehagen, opplæringslova og læreplanverka for skoleslaga er derfor eit forpliktande grunnlag for lærarutdanninga. Særpreget til utdanninga må ivaretakast så vel gjennom innhald, arbeids- og vurderingsformer som gjennom eit samla studiemiljø.

Både den generelle utviklinga i samfunnet og endringar i opplæringsssystemet føreset stadig ny kunnskap hos lærarane. All grunnutdanning for lærarar må derfor utformast slik at ho inspirerer til og gir høve til å kvalifisere seg vidare gjennom etter- og vidareutdanning og forsøks- og utviklingsarbeid.

Den kompetansen lærarstudentane skal utvikle gjennom studiet, kan grupperast i fem hovudområde:

Fagleg kompetanse

Allsidig opplæring som både gir fordjuping og set lærestoffet inn i eit breitt perspektiv, krev at lærarane har solide kunnskapar og sikre ferdigheiter av så vel teoretisk som estetisk og praktisk art. Solid fagkunnskap og dugleik i arbeidsformene til dei ulike faga er viktig, fordi det gir tryggleik i møte med elevane og lærestoffet. Lærarane skal vere faglege ressurspersonar som skal kunne leggje til rette for læring, svare på spørsmål frå elevane og vise veg til å finne svar.

God fagleg kompetanse er nødvendig for at lærarane skal kunne formidle og illustrere med allsidig eksemplifisering. Det krevst solide faglege kunnskapar og dugleik når lærarane fungerer som arbeidsleiingar for elevar som arbeider med prosjekt eller med tverrfaglege oppgåver. Lærarane sine kvalifikasjonar blir utfordra når dei skal rettleie elevar gjennom eksperimentering, problemløysing og eige arbeid. Å omsetje kunnskap til praktisk handling, som for eksempel i yrkesopplæringa, er ei særleg utfordring.

Lærarstudentane må derfor tileigne seg faglege kunnskapar og dugleik. I nokre fag vil også arbeidsteknikkar og bruk av reiskap, verktøy og materiale vere ein viktig del av innhaldet i faget. Lærarutdanninga skal ta utgangspunkt i læreplanane for den delen av opplæringsssystemet som utdanninga skal førebu for. Studentane må tileigne seg kunnskap om sentrale perspektiv, teoriar, omgrep og arbeidsformer i dei ulike faga, og om korleis faga blir nytta i yrkes- og samfunnsliv. Dei må også vite noko om korleis ein innan dei ulike faga arbeider for å vinne ny kunnskap. Studentane må kunne sjå forskjellane og likskapane mellom studiefaga og opplæringsfaga og korleis kunnskapsstoff frå dei enkelte faga kan nyttast i tverrfagleg temaorganisert opplæring og prosjektarbeid. Dei må kjenne måla og verkemidla for opplæringa i det enkelte faget i heile opplæringsssystemet, men med særskilt vekt på den delen av opplæringsssystemet dei sjølve utdannar seg for.

Arbeidet med faga skal fremje både fagleg og personleg utvikling hos lærarstudentane, og gi dei kompetanse for lærargjeringa. Det faglege arbeidet skal også gi grunnlag for å kunne halde seg fagleg og pedagogisk à jour etter fullført grunnutdanning.

Didaktisk kompetanse

Didaktisk kompetanse skal tene to hovudformål. Gjennom arbeidet med dei didaktiske delane i studiet skal studentane både utvikle grunnlag for refleksjon over eiga verksemd og praktisk ferdigheit i lærararbeid. Didaktikk omfattar både generell didaktikk og didaktikk knytt til dei enkelte faga eller yrkesfaga.

Didaktisk kompetanse inneber evne til refleksjon omkring formålet med opplæringa, innhaldet i læreplanen, føresetnadene til elevane og behova og moglegheitene som ligg i rammevilkåra til den enkelte barnehagen, skolen eller annan opplæringsinstitusjon. Ut frå slike refleksjonar må den enkelte lærar vise fagleg og praktisk innsikt ved å velje og leggje til rette det faglege innhaldet, arbeidsmåtene og samværsformene. Den praktiske gjennomføringa føreset stadige vurderingar og justeringar.

Gjennom utdanninga skal lærarstudentane utvikle evne til refleksjon gjennom innsikt i pedagogisk grunnlagstenking og ved analysar av opplæringssystemet i dag, men også i eit historisk, komparativt og sosiologisk-kulturelt perspektiv. Dei skal trene seg i å reflektere omkring barnehage, skole og yrkesopplæring som delar av eit større system.

Studentane skal gjere seg kjende med basale prinsipp for læring og motivasjon, med grunnleggjande behov hos barn, unge og vaksne, med alders- og utviklingsbestemte endringar i åtferda deira og med barn og unge sin mentalitet under ulike oppvekstvilkår. Dei skal forstå kor viktig sjølvtilitt, tryggleik og meistring er for lærelyst og læringsevne. Med dette som utgangspunkt skal studentane vurdere korleis dei som lærarar, kan tilpasse opplæringa til ulike alders- og utviklingstrinn. Arbeidet skal omfatte elevar både frå majoritetsbefolkninga og frå minoritetskulturar.

Lærarstudentane må utvikle evna til å kunne analysere og realisere læreplanar både aleine og i samarbeid med andre. Med utgangspunkt i lover, læreplanar og andre forskrifter skal dei reflektere over og få trening i å utarbeide lokale arbeidsplanar og individuelle opplæringsplanar. På den måten vil dei kunne utvikle evne til å avvege forholdet mellom felles lærestoff og lokalt og individuelt tilpassa stoff. Studentane må kunne ta ansvar for at elevane systematisk byggjer opp kunnskapar, dugleik og haldningar. Dei må kjenne til og kunne praktisere arbeids- og vurderingsformer som blir nytta i opplæringa, og vite korleis dei kan nyttast i ulike situasjonar.

Studentane skal kjenne både normal utvikling hos elevar og hyppige avvik. Dei skal kjenne hovudtrekk ved både generelle og spesielle lærevanskar, og dei skal kunne observere forskjellar mellom elevane. Studentane må lære korleis lærestoff, arbeidsmåtar, organisering og læremiddel kan leggjast til rette med tanke på at elevane har ulike føresetnader. Dei skal også ha innsikt i korleis lærarar kan medverke til ei inkluderande opplæring slik at elevar med særskilde opplæringsbehov får ta del i det sosiale, faglege og kulturelle fellesskapet på ein likeverdig måte. Lærarstudentane skal dessutan kjenne til instansar som har ansvar for å hjelpe barn og unge med særlege behov eller for å støtte lærarane i deira arbeid.

Studentane skal gjennom utdanninga lære seg å ta utgangspunkt i erfaringane og interessene til barn og unge, og til å la elevane vere medarbeidarar og påverke si eiga læring. Dei skal få innsikt i kvifor opplæring som både tek omsyn til sosial utvikling, og som balanserer mellom krav og kva som er overkomeleg, er viktig for at elevane skal utvikle sjølvrespekt og tru på eigne føresetnader. Studentane skal vidare gjere seg kjende med ulike strategiar for tilrettelegging av eit utviklande miljø og god opplæring. Dette føreset at studentane i si eiga utdanning nyttar varierte arbeidsformer, og at dei får erfaring med ulike typar undervisningsutstyr og læremiddel, m.a. informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).

I tilknytning til dei ulike faga må lærarstudentane arbeide med læreplananalyse, prinsipp for val av lærestoff, arbeidsmåtar og vurderingsformer i faga. Dei må også kjenne lærings- og utviklingspsykologiske føresetnader som ligg til grunn for opplæring i faga. Studentane må dessutan tileigne seg kunnskap om tilpassa opplæring i faget og kunne nytte denne kunnskapen i praktisk lærararbeid. Dei må få innsikt i hyppige førekomstar av lærevanskar som er knytte til faget, korleis desse kan diagnostiserast, og kva for tiltak som kan vere aktuelle.

Sosial kompetanse

Sosialt samspel, rettleiing og samarbeid står sentralt i læraryrket. Slik kompetanse byggjer m.a. på fagleg og didaktisk dugleik, som igjen gir autoritet og tryggleik i sosiale samanhengar. I samarbeid med foreldre, kollegaer og i samspel med elevar er det også ein føresetnad at lærarane har evne til å observere, lytte og forstå andre sine synspunkt og kunne vere fleksible og kreative.

Lærarutdanninga må omfatte arbeidsformer som gir kunnskapar i sosialt samspel og samhandling, og som gir forståing for krava og normene til fellesskapet. Studentane må delta i studieplanlegging og oppleve situasjonar som føreset tilpassing og gode arbeidsvanar. Dei må tileigne seg kunnskapar om og forståing av gruppeprosessar og leiing og utvikle evne til å analysere og å løyse konflikhtar. Dei må vidare få trening i kommunikasjon der dei må forstå og ta omsyn til andres standpunkt. Samvær med medstudentar og lærarar der det formelt og uformelt blir drøfta erfaringar, aktuelle opplæringsspørsmål og faglege problem er avgjerande både for å utvikle evne til refleksjon og innsikt som lærarar og for å utvikle sosial kompetanse.

Studentane skal også utvikle leiarkompetanse slik at dei blir i stand til å skape faste rammer for arbeidsfellesskap til elevane og for å leie vaksne i eit arbeidsfellesskap når det er aktuelt.

Studentane må få høve til å bli kjende med elevar med ulike føresetnader, erfaringar og med ulik sosial og kulturell bakgrunn. Dei må lære å observere og få trening i å forstå dei behova elevar har for merksemd, utfordringar, omsorg og hjelp. I lærarutdanninga skal studentane derfor utvikle ei lærarrolle som set elevane i fokus, som viser respekt og omsorg, og som prøver å setje seg inn i deira erfarings- og kunnskapsverd. Studentane må skaffe seg spesiell innsikt i kulturelle minoritetsgrupper si ramme for forståing.

Sosial kompetanse blir også utvikla gjennom deltaking i frivillige aktivitetar som idrett, song- og musikkverksemd, revyar og organisasjons- og foreiningsliv. Slike aktivitetar bør derfor vere sentrale i studiemiljøet ved ein lærarutdanningsinstitusjon.

Yrkesetisk kompetanse

Læreryrket inneber hyppige valsituasjonar. Yrkesetisk kompetanse inneber at lærarane må kunne vurdere alternative val i forhold til dei grunnleggjande verdiane som opplæringa byggjer på. Utgangspunktet for den yrkesetiske kompetansen er derfor at den enkelte lærar forpliktar seg på overordna mål for opplæringa og på fellesverdiane i samfunnet slik dei er uttrykte i barnehagelov, opplæringslov og i nasjonale planar for opplæringa. Dei er også forplikta på internasjonale konvensjonar som Noreg har slutta seg til, så som menneskeretts- og barnekonvensjonen. Den yrkesetiske kompetansen kjem til uttrykk i dei vurderingane og avgjerslene lærarane tek på dette grunnlaget. Som profesjonelle yrkesutøvarar må lærarar kunne forklare og grunngi sine val, prioriteringar og handlingar, m.a. overfor elevar, kollegaer og foreldre.

Lærarar må kvar einaste dag ta verdibaserte val som på ulike måtar har konsekvensar for medmenneske. I den praktiske situasjonen blir ofte slike avgjersler tekne utan at lærarane har tid til å tenkje seg vel om. Lærarar må derfor utvikle ein handlingsberedskap basert på så vel faglege som pedagogiske og etiske vurderingar.

Lærarstudentar må gjere seg kjende med og identifisere seg med måla og dei grunnleggjande verdiane for opplæring. Dei må kjenne rettane som elevane har, og dei plikter og rettar dei sjølv har som lærarar. Studentane må utvikle medvit om det ansvaret dei er pålagde som lærarar, og korleis dei kan ivareta dette ansvaret. Gjennom utdanninga må lærarstudentane få erfaring med yrkesetisk refleksjon knytt til dei ulike oppgåvene lærarar har, og dei må få øving i å grunngi eigne avgjersler og handlingar. Etiske dilemma der ulike grunnleggjande verdiar kan tilseie ulike løysingar på konkrete problem, utgjør ei særleg utfordring.

Etisk refleksjon må også inngå i arbeidet med dei enkelte faga, m.a. ved val av lærestoff og arbeidsmåtar.

Endrings- og utviklingskompetanse

Lærarane må i framtida i større grad enn tidlegare vere førebudde på endringar i yrkesrolla si og på å delta i utviklings- og fornyingsoppgåver. Det er derfor nødvendig at alle lærarar har kompetanse og vilje til å meistre endring og fornying.

Fornyng i barnehage, skole og opplæring i bedrift kan vere initiert av sentrale styresmakter, slik som ved nasjonale reformer og nye planar. Dette stiller store krav til endring på alle nivå både med omsyn til organisering og innhald.

Fornyng og utvikling lokalt i den enkelte barnehagen, skolen eller annan opplæringsinstitusjon vil ofte springe ut frå vurdering av eiga verksemd. Kollegiet må arbeide for

å gi stadig betre tilbod. Felles planlegging, kollegabasert rettleiing og systematisk barnehage- og skolebasert vurdering kan medverke til dette.

Innanfor dei ulike faga går det stadig føre seg ei utvikling. Dei kunnskapane lærarane har frå eige studium, eller den praktiske yrkeserfaringa som yrkesfaglærarane har, kan lett bli forelda. Lærarane vil ut frå eige arbeid ofte bli klare over at dei treng å vidareutvikle og fornye ferdigheitene og kunnskapane sine.

Ikkje minst vil utviklinga innan informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) få konsekvensar for opplæringa i skole og bedrift. Å følgje med i denne utviklinga og kunne nytte nye moglegheiter på ein føremålstenleg måte i opplæringsssamanheng, er ei stor utfordring for alle lærarar.

Den enkelte lærarutdanningsinstitusjonen er forplikta til å halde seg à jour med utviklinga og nyvinningar innanfor faga og med utviklinga i barnehage, skole og yrkesliv. Lærarutdanninga skal medverke til at studentane får innsikt i utdanningspolitisk og pedagogisk reformarbeid og stimulere dei til å ta del i aktuell debatt. Studentane skal lære å forstå utviklingsarbeid som historiske og samfunns-messige prosessar som er vilkårsbundne. I utdanninga skal dei derfor bli fortrulege med nasjonal og institusjonsbasert vurdering, med kollegabasert rettleiing og med korleis samarbeid med foreldre, nærmiljø og yrkesliv kan gi grunnlag for skoleutvikling og fornying.

Kunnskap om pedagogisk forskings- og utviklingsarbeid er eit verkemiddel for å stimulere endrings- og utviklingskompetansen hos komande lærarar. Det kan medverke til å styrkje interessa for fornying og forbetring av barnehage og skole og til utvikling av eigen kompetanse for å delta i lokalt utviklingsarbeid. Lærarstudentane må derfor gjere seg kjende med sentrale eksempel på ulike typar forskings- og utviklingsarbeid med relevans for opplæringa.

Lærarutdanninga skal, som anna høgere utdanning, vere forskingsbasert. Det føreset at det ved alle lærarutdanningsinstitusjonar blir drive pedagogisk orientert forskings- og utviklingsarbeid som er relevant for arbeid i barnehage, grunnskole, vidaregåande opplæring eller vaksenopplæring. Så langt det er mogleg, bør lærarstudentar medverke i slikt forskings- eller utviklingsarbeid.

Studentane skal gjennom grunnutdanninga utvikle tilstrekkeleg kompetanse til å ta fatt på lærargjeringa. Samtidig må utdanninga gi ei forståing av det kontinuerlege ansvaret som lærarane har for eiga utvikling, og formidle forventingar om endringar og vidareutvikling på eige initiativ.

2. ALLMENNLÆRERUTDANNING

2.1 FORMÅL OG EGENART

Allmennlærerutdanningen kvalifiserer primært for lærerarbeid i grunnskolen og for undervisning av voksne på grunnskolens nivå. Utdanningen skal gi faglig, pedagogisk og praktisk grunnlag for planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisning og oppdragelse med basis i ulike forutsetninger hos elevene og i samsvar med opplæringsloven og læreplanverket for grunnskolen. Videre skal utdanningen utvikle evnen til å reflektere over og begrunne skolens og lærerens virksomhet i forhold til overordnede mål, prinsipper og retningslinjer for opplæringen.

Allmennlærerutdanningen skal fremme den personlige og profesjonelle utvikling hos studentene, vekke interesse for pedagogisk utviklingsarbeid og gi grunnlag for å forstå sammenhengen mellom lærergjæringen og skolens funksjon i samfunnet.

Allmennlærerutdanningen kvalifiserer for arbeid på alle trinn i grunnskolen.

Utdanningen har stor faglig bredde og er klart innsiktet mot klasselæreropp-gaver. I grunnskolen arbeider allmennlærere sammen med andre typer lærere som underviser i enkelte fag eller på enkelte trinn i grunnskolen. Dermed får allmennlærere et særlig ansvar for å bidra til helhet og sammenheng både på de enkelte trinnene og mellom trinnene i grunnskolen. Siden allmennlærere har hele grunnskolen som sitt arbeidsfelt, har de også et spesielt ansvar for å bidra til gode overganger mellom barnehage og grunnskole, og mellom grunnskole og videregående opplæring.

Allmennlærerutdanningen må derfor gi god innsikt i progresjonen i fag og arbeidsformer mellom de ulike delene av opplæringssystemet.

Grunnskolen har et spesielt ansvar for sammenhengen mellom skole og lokalsamfunn. Opplæringen skal gi elevene tilknytning til lokalsamfunnet bl.a. gjennom kunnskap om lokale naturforhold, om lokalt næringsliv og om tradisjoner og levemåte på stedet. Allmennlærere må derfor vite hvordan de kan sette seg inn i lokale forhold, og hvordan de kan benytte lokalsamfunnet i opplæringen.

Elevene i grunnskolen representerer et aldersspenn på 10 år. Dette innebærer at allmennlærere må ha innsikt i barn og unges utvikling, og hvordan de tilegner seg kunnskaper, ferdigheter og holdninger over hele dette aldersspennet. Det store spennet i alder og forutsetninger gjør det særlig viktig for allmennlærere å beherske varierte arbeidsmåter. Fordi grunnskolen omfatter alle barn og unge, må allmennlærere dessuten kunne tilpasse lærestoff og arbeidsmåter til svært varierte forutsetninger og interesser blant elevene. De må bl.a. kunne ta hensyn til hvordan sosial og etnisk bakgrunn kan påvirke elevenes forståelsesramme og læreprosess. Dette krever en utdanning som gir god pedagogisk og faglig innsikt og evne til didaktisk refleksjon og handling. Den må gi solide kvalifikasjoner for å tilpasse lærestoff og arbeidsmetoder til ulike elevforutsetninger. Alle studieenheter i allmennlærerutdanningen omfatter derfor både fag, didaktikk og praksis, og det blir lagt stor vekt på prinsippet om tilpasset opplæring.

Arbeidet i grunnskolen krever nært samarbeid med elevenes foreldre. Skolen skal kommunisere med og informere foreldre om det som skjer i skolen, og foreldrene skal ha medansvar og kunne være aktivt med i utviklingen av skolen. Grunnskolen skal bidra til et helhetlig oppvekstmiljø for elevene, og den skal være en aktiv og levende

kulturinstitusjon i lokalsamfunnet. Dette forutsetter nært samarbeid med organisasjoner, institusjoner og andre i lokalsamfunnet som arbeider med tiltak for barn og unge. Tilpasning av skolefritidsordningen slik at elevene kan oppleve både helhet og variasjon i skoledagen er en stor utfordring. Alt dette krever en lærerutdanning som gir god innsikt i skolens plass i samfunnet og hvordan skolen kan nytte andre samfunnsinstitusjoner og organisasjoner som ressurser i sitt arbeid.

Innholdet i allmennlærerutdanningen er satt sammen med tanke på å dekke grunnskolens behov for et lærerkorps som samlet har kvalifikasjoner som dekker alle fag og oppgaver som inngår i grunnskolens arbeidsområde. Allmennlærerutdanningen har derfor en obligatorisk kjerne av fag som skal være felles for alle allmennlærere. I tillegg kan studentene velge fordypning i enkelte fag, fagområder eller arbeidsområder innenfor allmennlærerutdanningen eller som videreutdanning. Den enkelte student kan dermed sette sammen sin lærerutdanning med tanke på arbeid med bestemte fag, arbeid på ulike trinn i grunnskolen eller arbeid med spesielle oppgaver. Allmennlærere vil dermed kunne ha nokså ulik utdanning. Utdanningen er likevel satt sammen slik at lærere med ulik faglig bakgrunn gjennom planmessig samarbeid skal kunne utfylle og komplettere hverandre.

2.2 OPPTAK OG STARTNIVÅ

Opptak til allmennlærerutdanningen bygger på generell studiekompetanse fra videregående opplæring eller tilsvarende utdanning. Generell studiekompetanse innebærer at studentene kan ha svært ulik bakgrunn i enkelte fag, avhengig av hvilke studieretninger de har valgt i videregående opplæring. Rammeplanene for fag i allmennlærerutdanningen forutsetter at undervisningen starter på et nivå som ligger noe over det laveste nivå for opptak. Dette innebærer at studentene i starten vil måtte arbeide mye med fag der de har liten fordypning fra videregående opplæring, mens de vil ha mindre arbeidsbelastning i fag der de har stor faglig fordypning.

Studentene har et selvstendig ansvar for egen læring, også når det gjelder fag der de kan ha et svakt faglig utgangspunkt. Samtidig utgjør forskjellene i opptaksgrunnlaget en utfordring til høyskolene. I den grad høyskolene finner behov for det, kan de tilby supplerende kurs for studenter som har svak faglig bakgrunn i enkelte fag eller fagområder. Dette kan også omfatte innføringskurs i bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi for studenter som har liten fortrolighet med slike hjelpemidler.

Kurs av denne typen inngår ikke i vektallsberegning og gir heller ikke grunnlag for kursvitnemål.

2.3 OPPBYGGING OG ORGANISERING

Generelt

Allmennlærerutdanningen er et 4-årig fulltidsstudium. Omfanget av de ulike studieenheter i allmennlærerutdanningen er beskrevet med vekttall. 10 vekttall tilsvarer en fulltids arbeidsinnsats i ett semester.

Allmennlærerutdanningen omfatter en obligatorisk del på 60 vekttall og en valgfri del på 20 vekttall. Den obligatoriske delen skal sikre de kunnskaper og ferdigheter som skal være felles for alle allmennlærere, mens den valgfrie delen skal sikre allsidighet og faglig bredde slik at allmennlærere kan utfylle og supplere hverandre i et lærerkollegium.

Obligatorisk del

Den obligatoriske delen av allmennlærerutdanningen er lagt til de tre første studieårene og har følgende innhold:

Estetisk fag (kunst og håndverk eller musikk)	5 vt
Kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering	10 vt
Matematikk	10 vt
Natur, samfunn og miljø	10 vt
Norsk	10 vt
Pedagogikk	10 vt
Praksisopplæring	18 uker
Praktisk fag (heimkunnskap eller kroppsøving)	5 vt

Den obligatoriske delen omfatter også et tverrfaglig kurs i drama som metode. Kurset har et omfang på 30 timer og er knyttet til norsk, matematikk og kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering. Kurset skal arrangeres i løpet av de tre første semestrene.

Praksisopplæring inngår i den obligatoriske delen og har i de første tre studieårene et samlet omfang på 18 uker. Denne opplæringen er regnet som en integrert del av studieenheter som inngår i den obligatoriske delen.

For å ivareta problemstillinger som er overgripende i forhold til de enkelte fagene, er det fastsatt et tema for profilering av hvert av de tre første studieårene. Dette skal bidra til å skape helhet og sammenheng i studiet og gi profil til hvert av studieårene. Lærerne i de fagene som inngår i de respektive årene, inkludert pedagogikk og praksisopplæring, er forpliktet til å bidra til denne profileringen. Den faglige ledelse for allmennlærerutdanningen har ansvar for å koordinere arbeidet. I hvert av de tre første studieårene bør studentene arbeide med minst en tverrfaglig prosjektoppgave knyttet til problemstillinger i samsvar med studieårets profilering. Pedagogikk og praksisopplæring inngår dessuten i alle de tre første studieårene og har derfor et spesielt ansvar for å binde de ulike delene av utdanningen sammen.

Valgfri del

Den valgfrie delen av utdanningen er lagt til det fjerde studieåret. I dette året skal studentene velge enten to 10 vekttalls enheter eller en 20 vekttalls enhet.

Studieenheter kan være videreføring av fag som inngår i den obligatoriske delen av utdanningen, eller nye fag fra rammeplan for allmennlærerutdanningen. I denne delen kan studentene også velge studieenheter som er basert på gjeldende rammeplaner for videreutdanning av lærere, eller andre fag, fagområder eller arbeidsområder som er relevante for arbeid som lærer i grunnskolen. For studenter som velger to 10 vekttalls enheter, kan det ene valget være bundet. På bakgrunn av aktuelle behov i grunnskolen fastsetter departementet til enhver tid hvilket fag valget skal være bundet til.

Den valgfrie delen av utdanningen omfatter praksisopplæring med i alt 2-4 uker. Denne opplæringen er regnet som en integrert del av de studieenheter som inngår i den valgfrie delen.

Studiemodell

Allmennlærerutdanningen organiseres etter en felles studiemodell hvor fordelingen av studieenheter på de tre første årene som hovedregel skal være lik ved alle høgskoler. Studiemodellen omfatter følgende studieenheter og tema for profilering:

FØRSTE STUDIEÅR

- Estetisk fag (kunst og håndverk eller musikk), 2,5 vt
- Matematikk, 10 vt
- Norsk, 5 vt
- Pedagogikk, 2,5 vt

Tema for profilering:

Elev, lærer, læringsmiljø: Samspill elev-lærer. Den aktive elev. Læring i skole, i hjem og fritid. Lærerrollen. Skolens formål og planverk.

ANDRE STUDIEÅR

- Estetisk fag (kunst og håndverk eller musikk), 2,5 vt
- Kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering, 10 vt
- Norsk, 5 vt
- Pedagogikk, 2,5 vt

Tema for profilering:

Elev, klasse, skole: Skolen som oppvekst- og læringsmiljø. Fellesskap og lokal, individuell og kulturell tilpasning. Kommunikasjon. Den estetiske dimensjon. Yrkesetikk.

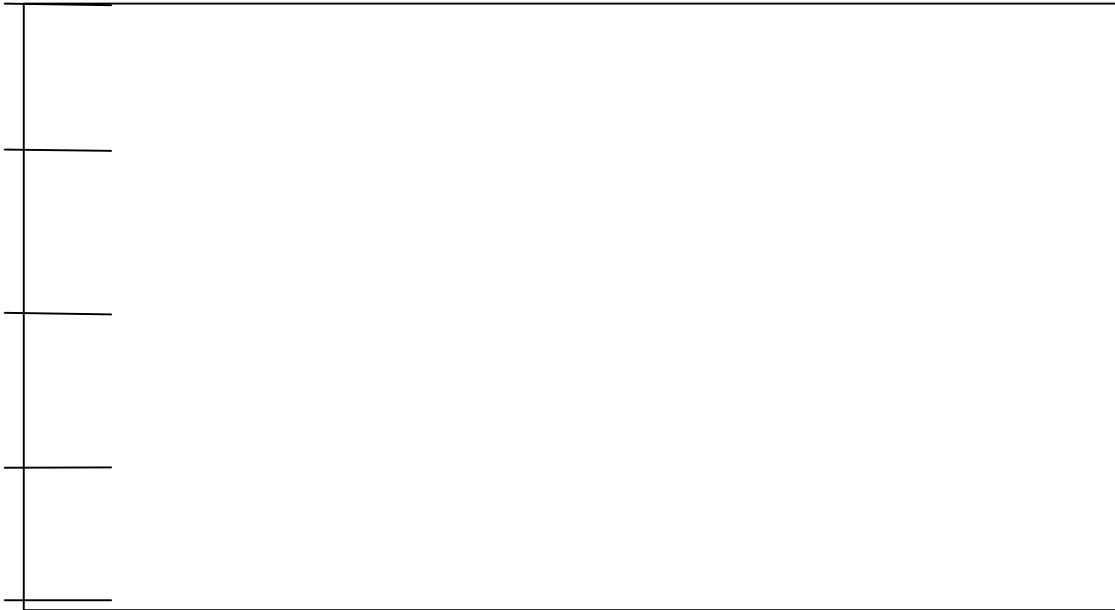
TREDJE STUDIEÅR

- Natur, samfunn og miljø (NMS), 10 vt
- Pedagogikk, 5 vt
- Praktisk fag (heimkunnskap eller kroppsøving), 5 vt

Tema for profilering:

Elev, skole, samfunn: Samarbeid skole-hjem og nærmiljø. Skolen som organisasjon. Skolen i samfunnet. Det lokale, nasjonale og internasjonale perspektiv.

Studiemodellen er illustrert grafisk i det følgende:

I tillegg til de studieenheter som framgår av figuren, omfatter utdanningen praksisopplæring med 18 uker i første til tredje studieår og 2-4 uker i fjerde studieår. Kurset i drama som metode er regnet som del av kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering, matematikk og norsk i første og andre studieår.

Den enkelte høyskole står fritt til å fordele fagene innen hvert av studieårene. Høgskoler som ikke ønsker å strekke estetiske fag over to hele studieår, kan f.eks. legge estetiske fag over vårsemesteret første studieåret og høstsemesteret i andre studieåret.

Rammeplanen for allmennlærerutdanningen omfatter studieenheter med følgende omfang:

<i>Fag</i>	<i>Studieenheter</i>
Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering	10+10+10 vt
Matematikk	10+10+10 vt
Norsk	10+10+10 vt
Heimkunnskap	5+10+10 vt
Kroppsoving	5+10+10 vt
Kunst og håndverk	5+10+10 vt
Musikk	5+10+10 vt
Engelsk	10+10 vt
Natur- og miljøfag	10+10 vt
Samfunnsfag	10+10 vt
Natur, samfunn og miljø	10 vt
Pedagogikk	10 vt
Drama som metode	30 timer
Praksisopplæring	18 uker + 2-4 uker

Allmennlærerstudenter skal lære at sang kan være et naturlig uttryksmiddel i ulike faglige sammenhenger. Sang skal derfor inngå i alle fag.

I fag der rammeplanen omfatter flere studieenheter, er planene til vanlig utarbeidet med tanke på faglig progresjon mellom enhetene. Studentene må derfor som hovedregel ha avsluttet en studieenhet, før de kan fortsette med neste. 10 vekttalls enheter som er beregnet på fjerde studieår, kan likevel studeres parallelt. Høgskoler som ønsker det, kan slå sammen to 10 vekttalls studieenheter i samme fag fra rammeplanen til én 20 vekttalls studieenhet. For slike studieenheter kan høgskolene i sine fagplaner lage en samlet framstilling basert på avsnittene “Mål og målområder” for hver av 10 vekttalls enhetene i rammeplanen.

I fagene heimkunnskap, kroppsøving, kunst og håndverk og musikk er rammeplanene utformet slik at studenter kan fortsette med første 10 vekttalls enhet uansett om de har valgt disse fagene med omfang 5 vt i de tre første studieårene eller ikke. For studenter som *ikke* har valgt den innledende 5 vekttalls studieenheten, vil første 10 vekttalls enhet inkludere hovedinnholdet av 5 vekttalls enheten. Studenter som *har fullført* den innledende 5 vekttalls enheten, skal som del av første 10 vekttalls studieenhet gjennomføre et tema- eller prosjektorganisert fordypningsarbeid med omfang 5 vekttall. (Jf. rammeplanene for disse fagene i kap. 3). Vitnemålet skal vise hvilken variant av første 10 vekttalls studieenhet studentene har fullført.

Allmennlærerutdanning med særskilt innhold

All allmennlærerutdanning skal organiseres i samsvar med rammeplan for allmennlærerutdanning. Det er imidlertid mulig å tilby allmennlærerutdanning med et særskilt innhold. Dette kan innebære enkelte avvik fra deler av rammeplanen:

- Samisk allmennlærerutdanning er organisert etter en egen samlet studieplan som særlig skal ta vare på samisk språk, kultur og identitet. Utdanningen skal kvalifisere lærere til å undervise i samsvar med læreplanverket både for norsk og samisk grunnskole. Høgskolen kan avvike fra den bundne rekkefølgen av studieenhetene i allmennlærerutdanningen.
- Allmennlærerutdanning for døve avviker fra annen allmennlærerutdanning ved at den er spesielt tilpasset læreplanene for døve elever i grunnskolen. Dette kan innebære avvik både i den faglige sammensetningen og i rekkefølgen av de ulike fagene i studiet. Utdanningen skal omfatte tegnspråk som førstespråk og norsk som andrespråk.

Linjeorganisert allmennlærerutdanning

Høgskoler kan dessuten tilby allmennlærerutdanning organisert som linjer med spesiell vekt på enkelte fag eller fagområder, f.eks. allmennlærerutdanning med vekt på musikk eller med vekt på realfag. Linjeorganisert allmennlærerutdanning skal til

vanlig omfatte hele den obligatoriske delen av allmennlærerutdanningen, men høgskolene kan avvike fra den vanlige rekkefølgen av studieenheter dersom de finner det ønskelig. I slik allmennlærerutdanningen kan en også avvike fra den profilering av årstrinnene som er beskrevet foran. Det bundne valget av fag i fjerde studieår gjelder heller ikke i linjeorganisert allmennlærerutdanning.

Videreutdanning

Allmennlærerutdanningen består av mange ulike fag, og den gir derfor flere ulike muligheter for senere påbygging eller utvidelse av fagkretsen. Lærerne kan utdanne seg videre gjennom videreutdanning ved universitet eller høgskole.

Alle studieenheter med omfang 10 vekttall i rammeplan for allmennlærerutdanning kan benyttes til videreutdanning for lærere dersom de ikke har tatt de samme studieenheter som del av sin grunnutdanning. I tillegg har departementet fastsatt rammeplaner for en rekke ulike videreutdanningstilbud for lærere.

2.4 VEILEDNING OG VURDERING

Generelt

Studentene skal gjennom hele studiet få veiledning som hjelper dem til å utvikle de personlige og profesjonelle kvaliteter som de trenger i læreryrket. Veiledning er nødvendig for å kunne forbedre egen kyndighet og utvikle et reflektert forhold til lærerrollen og for å utvikle evne til egenvurdering. Studentene må få trening i både å ta imot veiledning og å gi veiledning til medstudenter og elever. De må kunne bruke den veiledningen de får til å reflektere over egen atferd og til fornyelse. Løpende veiledning skal derfor inngå som en integrert del av læringsprosessen og ha en informerende og utviklende funksjon. Slik veiledning skal bidra til at studentene selv kan vurdere hvor de står i forhold til mål og forventninger i lærerutdanningen og dermed stimulere dem til innsats i det daglige arbeidet. Veiledning kan også være til hjelp i valg av eventuell videre utdanning.

Vurdering fungerer også som sikring av kvaliteten i lærerutdanningen. Lærerutdanningsinstitusjonene må legge forholdene til rette slik at studentene kan delta i vurdering av ulike sider ved læringsmiljøet både ved lærerutdanningsinstitusjonen og i praksisopplæringen. Slik studievurdering gir gjensidig informasjon om undervisnings- og læringsprosesser som trengs for å vurdere kvaliteten på studietilbudet og planlegge videre arbeid. Vurderingen kan dermed åpne for samspill mellom lærerutdanningens lærere og studenter og bidra til videre utvikling av utdanningen. Å delta i vurdering av eget studium og den utdanning lærerutdanningsinstitusjonen gir, kan også være av betydning når studentene senere som lærere skal samarbeide med egne elever om vurdering av deres opplæring.

Avsluttende vurdering

Arbeid i grunnskolen krever varierte og allsidige vurderingsformer. Allmennlærerutdanningen omfatter studieenheter med mulighet for en rekke ulike dokumentasjonsformer. Både med tanke på kvalifisering for vurderingsoppgaver i grunnskolen og for å kunne gjennomføre en allsidig vurdering av studentenes arbeid, bør derfor avsluttende vurdering i allmennlærerutdanningen omfatte varierte vurderingsformer basert på både skriftlige, muntlige, praktiske og estetiske dokumentasjonsformer. Alle studieenheter i allmennlærerutdanningen omfatter både fag og didaktikk. I tillegg er praksisopplæringen regnet som en integrert del av alle studieenheter. Dette tilsier at den avsluttende vurderingen i de ulike studieenhetene bør omfatte både faglige, didaktiske og praktisk-pedagogiske elementer.

Betegnelsen avsluttende vurdering brukes som fellesbetegnelse på:

- Vurdering av obligatorisk arbeid, forprøver o.l. som studentene må ha fullført med tilfredsstillende resultat for å kunne framstille seg til eksamen.
- Eksamen som gir grunnlag for avsluttende karakter.

I rammeplanene for en del studieenheter er det spesifisert krav til obligatorisk arbeid, forprøver o.l. som vilkår for å framstille seg til eksamen. I tillegg til dette kan den enkelte lærerutdanningsinstitusjon fastsette slike krav i sine fagplaner. Denne type arbeider, prøver o.l. blir til vanlig vurdert av lærerne ved institusjonen.

Hvis ikke annet er fastsatt i rammeplanene, skal alle studieenheter avsluttes med eksamen. Etter universitets- og høgskoleloven skal eksamensarbeidene vurderes av minst to sensorer, og minst en av dem skal være ekstern. Eksamen kan omfatte skriftlige, muntlige eller praktiske prøver. Arbeid utført underveis i studiet, som f.eks. prosjektoppgaver eller formingsarbeider, kan også inngå som komponent i eksamen. Arbeidet må da være dokumentert på en slik måte at sensor kan vurdere resultatet av arbeidet. I rammeplanene for de fleste studieenhetene er det fastsatt enkelte krav til eksamen. Det er imidlertid forutsatt at den enkelte høgskole i sine fagplaner fastsetter mer detaljerte bestemmelser for eksamen, bl.a. hvordan eksamen skal organiseres, hvilke komponenter som inngår, og hvordan de er vektet i forhold til hverandre. Individuell prøving skal i alle tilfelle utgjøre minst halvparten av vurderingsgrunnlaget.

Som beskrevet i avs. 2.3, kan høgskoler utvikle 20 vekttalls studieenheter ved å slå sammen to 10 vekttalls studieenheter i samme fag fra rammeplanen. I slike tilfelle kan høgskolene benytte en enklere avsluttende vurdering enn den som samlet er beskrevet for hver av 10 vekttalls enhetene i rammeplanen.

Den avsluttende vurderingen skal skje i forhold til målene for studieenhetene slik de er uttrykt i rammeplanavsnittet "Mål og målområder". Eksamenskarakterene skal være et uttrykk for i hvor høy grad disse målene er nådd. Når annet ikke er fastsatt i rammeplanene for de ulike studieenhetene, skal vurderingen uttrykkes med karakterskalaen 1,0-6,0 med tidels intervaller. 1,0 er beste karakter og 4,0 er laveste ståkarakter.

Skikkethetsvurdering

Lærerutdanningsinstitusjonene har ansvar for å vurdere om lærerstudentene er skikket for læreryrket. Vitnemål for fullført lærerutdanning forutsetter at studentene er vurdert som skikket for læreryrket. Studenter som viser svakheter i forhold til å mestre læreryrket, må så tidlig som mulig i utdanningen få vite hvordan de står i forhold til kravene om lærerskikkethet og eventuelt få råd om å avslutte utdanningen. Konkrete beslutninger om skikkethet kan fattes gjennom hele studiet. En student som ikke er skikket for læreryrket, kan utestenges fra studiet. Vedtak fattes av styret.

Skikkethetsvurderingen må bygge på en helhetsvurdering som omfatter både faglige, pedagogiske og personlige forutsetninger. Departementet fastsetter kriterier og prosedyrer for skikkethetsvurdering.

Vitnemål, karakterutskrift

Vitnemål om allmennlærerutdanning skal omfatte alle studieenheter som studenten har fullført, og være påført de karakterene som er oppnådd. Studieenheter skal på vitnemålet ha samme betegnelse som i rammeplanen.

For studenter som har fullført første 10 vektalls studieenhet i praktiske eller estetiske fag i tillegg til første 5 vektalls studieenhet i samme fag, skal vitnemålet opplyse hvilket fordypningstema studenten har arbeidet med.

Studenter som er fritatt fra kravet om eksamen i norsk på begge målformer (jf. avs. 2.5), skal ha dette påført vitnemålet.

Studenter som ikke har fullført hele utdanningen, kan få utskrift fra eksamensprotokollen for de studieenheter de har bestått. Dersom studentene ikke har fullført og bestått praksisopplæringen, skal dette påføres karakterutskriften.

2.5 FRITAK

Allmennlærerutdanningen skal være en 4-årig helhetlig grunnutdanning med indre sammenheng og progresjon i studiet. Samtidig skal det være en viss valgfrihet for den enkelte student i den valgfrie delen av utdanningen. Studentene bør bl.a. kunne velge studieenheter som ikke tilbys ved den institusjon hvor studenten har startet sin lærerutdanning.

Studenter som har bestått eksamen i en studieenhet som bygger på rammeplan for allmennlærerutdanning, har automatisk rett til fritak fra eksamen i vedkommende studieenhet dersom de flytter til en annen utdanningsinstitusjon.

Studenter med tidligere utdanning som i hovedtrekk faller sammen med studieenheter i den obligatoriske delen av allmennlærerutdanningen, kan bli fritatt for tilsvarende

del av studiet. Fagdidaktikk må inngå. Studentene bør til vanlig ikke bli fritatt fra tverrfaglig arbeid, prosjektoppgaver eller praksis der faget inngår.

I den valgfrie delen kan studenter få fritak for utdanning som ikke bygger på rammeplaner for allmennlærerutdanning. Fritak for slik utdanning kan bare innvilges dersom utdanningen er relevant for arbeid som lærer i grunnskolen. Utdanningen som skal gi grunnlag for fritak, må omfatte didaktikk i omtrent samme omfang som tilsvarende studieenheter i rammeplan for allmennlærerutdanning. Det kreves ikke at praksisopplæring inngår i utdanning som gir grunnlag for fritak i den valgfrie delen.

Høgskolen kan organisere et tilbud om fagdidaktikk dersom dette ikke inngår i utdanningen det skal søkes om fritak for. Et slikt tilbud kan vurderes internt.

Studenter som ønsker fritak, sender søknad til den høgskole der de tar allmennlærerutdanning. Søknaden avgjøres av høgskolen. Studenter som planlegger å gjennomføre allmennlærerutdanning med fritak for utdanning som ikke er basert på rammeplan for allmennlærerutdanning, må få råd og veiledning om valg av studieenheter. Høgskolens studierettledning må i slike tilfeller være forpliktende. Den bør bekreftes i skriftlig form slik at studentene er sikret at den aktuelle utdanningen blir godkjent som del av allmennlærerutdanning.

Studenter med samisk eller kvensk bakgrunn kan fritas fra kravet om eksamen i begge målformer i det obligatoriske norskfaget dersom de velger samisk eller finsk i den valgfrie delen av allmennlærerutdanningen. Tilsvarende gjelder for døve eller hørselshemmede som velger tegnspråk som en del av utdanningen. Dessuten kan studenter fra språklige minoriteter som har vitnemål uten eksamen i sidemål fra videregående opplæring, og utenlandske studenter som ikke har videregående opplæring fra Norge, få fritak fra kravet om eksamen i begge målformer i *norsk 1* i allmennlærerutdanningen. Studenter som er fritatt fra kravet om begge målformer til eksamen, skal likevel følge all undervisning i norsk.

Departementet kan gi nærmere retningslinjer for fritak.

2.6 FRA RAMMEPLAN TIL FAGPLAN

Den enkelte lærerutdanningsinstitusjon har ansvar for å utvikle studietilbud i samsvar med mål og rammer slik de er gitt i de nasjonale rammeplanene. Rammeplanene forutsetter imidlertid en nærmere konkretisering av bl.a. faglig innhold, organisering, arbeidsformer; vurderingsordning, pensumlitteratur og andre kunnskapskilder ved den enkelte institusjon. Lærerutdanningsinstitusjonene skal derfor utarbeide egne fagplaner. Disse planene skal både beskrive vedkommende lærerutdanning som helhet og de enkelte studieenheter i utdanningen.

Rammeplanene for de ulike studieenheter omfatter mål som uttrykker den kompetanse studentene skal ha når studiet er fullført. Disse målene er samlet i tre til fem målområder for hver studieenhet. Dersom annet ikke er fastsatt i rammeplanene,

kan lærerutdanningsinstitusjonene selv fastsette innbyrdes vektning av de ulike målområdene.

Rammeplan og fagplaner utgjør til sammen det forpliktende grunnlaget for utdanningsinstitusjon, lærere og studenter. Det er forutsatt at studenter og tilsatte bruker både rammeplanene og institusjonenes fagplaner i det daglige arbeidet. Derfor er det ikke ønskelig at fagplanene gjentar innhold fra rammeplanene. Fagplanene skal primært være en beskrivelse av hvilke virkemidler den enkelte lærerutdanningsinstitusjon velger for å realisere de mål som er gitt i rammeplanene. Lærerutdanningsinstitusjonene velger på denne bakgrunn selv hvordan de ønsker å utforme sine fagplaner. Deler av fagplanene kan kreve forskrifts form. Institusjonene må påse at regler for blant annet høring og kunngjøring blir fulgt i den sammenheng.

Vitnemål og fagplaner med lister over pensumlitteratur og andre kunnskapskilder er sentrale dokumenter bl.a. i forbindelse med søknader om videre utdanning og eventuell innpassing av deler av lærerutdanningen i andre typer utdanning. Med tanke på at studenter også i ettertid skal kunne få kopi av fagplaner med litteraturlister o.l. som de har studert etter, er institusjonen forpliktet til å ta vare på de aktuelle fagplanene for hvert studentkull.

3. RAMMEPLANER FOR DE ENKELTE STUDIEENHETENE

3.1 PEDAGOGIKK

(10 vekttall)

INNLEDNING

Om pedagogikk

Spørsmål knyttet til læring, undervisning, oppdragelse og sosialisering er sentrale problemstillinger innenfor pedagogikkfaget. Faget kan bidra til å gi økt innsikt i og forståelse av hvordan barn, unge og voksne tilegner seg kunnskaper, ferdigheter og holdninger gjennom et samspill med sine omgivelser. Pedagogikkfaget kan framstå som deskriptivt og analytisk ved å beskrive og analysere det som skjer innenfor de ulike arbeidsområdene. Faget kan også framstå som normativt ved å forsøke å foreskrive hvordan undervisning og oppdragelse kan eller bør foregå for å realisere gitte mål.

Pedagogikkfaget har røtter i ulike historiske tradisjoner. Vektleggingen innenfor faget har variert. I perioder er det f.eks. lagt stor vekt på psykologiske og sosiologiske tilnærminger i faget. Mange av spørsmålene pedagogikkstudiet arbeider med, er preget av brytninger og endringer, både når det gjelder verdier, forståelsesformer og handlingsmønstre. Dette reflekterer at det rår forskjellige oppfatninger i samfunnet om undervisning, oppdragelse og oppvekst.

Generelt er pedagogikkfaget verdi-, kultur- og samfunnsorientert, og tilknytningen til praksisopplæringen er sterk. Didaktikken har derfor en sentral plass innenfor faget. Oppmerksomheten er også rettet mot den historiske, politiske, kulturelle og sosiale kontekst som det pedagogiske arbeidet foregår i, og hvordan den enkeltes personlige erfaringer påvirker læreprosessen. Pedagogikk som vitenskapsfag er svært mangfoldig og består av deldisipliner som bl.a. filosofi, idehistorie og skolehistorie, didaktikk, sosiologi og psykologi.

Ny kunnskap i faget vinnes både ved praktisk erfaring, empiriske undersøkelser og teoretiske studier. I pedagogisk forskning anvender man generelt en rekke ulike metoder som er hentet fra de ulike fagene som pedagogikkfaget er sprunget ut av.

Ved utdanningsinstitusjoner, i arbeidslivet og i samfunnet generelt blir det lagt økende vekt på kompetanseutvikling og omstilling. Dette har ført til økende interesse for å forstå hva som ligger til grunn for læring og sosialisering, både for enkelt-individer, i grupper som utgjør et arbeidsfellesskap, i bedrifter og i institusjoner som helhet. Pedagogisk kompetanse, som kunnskap om læring som en individuell og kollektiv prosess og kyndighet i å planlegge, organisere og lede læreprosesser, vil derfor være ønskelig i flere yrker der det er behov for instruksjon, veiledning og ledelse.

Pedagogikk som fag i opplæringsystemet

Kunnskaper fra pedagogikkfaget brukes som grunnlag for arbeid i barnehage, grunnskole, videregående opplæring, lærebedrifter, voksenopplæring og andre pedagogiske miljøer. I enkelte studieretninger i videregående opplæring inngår noe pedagogisk lærestoff som en del av opplæringen, men i begrenset omfang.

Pedagogikk finnes derimot i betydelig omfang som vitenskapsfag og studiefag ved universiteter og høyskoler. Som studiefag inngår det i flere yrkesutdanninger som f.eks. barnevernutdanning, sykepleierutdanning og lærerutdanning.

Pedagogikk i lærerutdanningen

Pedagogikk inngår som en sentral komponent både i førskolelærerutdanning, allmennlærerutdanning, faglærerutdanning, yrkesfaglærerutdanning og praktisk-pedagogisk utdanning. I førskolelærerutdanningen, faglærerutdanningen, yrkesfaglærerutdanningen og allmennlærerutdanningen går pedagogikkstudiet parallelt med fagstudiene og er lagt over flere år. I praktisk-pedagogisk utdanning gjennomføres pedagogikkstudiet i hovedsak etter at fagstudiene er avsluttet.

Faget har noe ulik profil i de enkelte lærerutdanningene, men de sentrale problemstillingene av pedagogikkstudiet er felles for all lærerutdanning. Det skal bidra til å utvikle en felles plattform for arbeid i barnehage, grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring. Ved siden av det obligatoriske pedagogikkstudiet finnes et bredt tilbud av pedagogiske fordypnings- og videreutdanningsenheter, enten som generell pedagogikk eller som fordypning vinklet mot pedagogisk arbeid på ulike alderstrinn, ulike arbeidsfelt eller mot ulike funksjoner i yrket.

Pedagogikkfaget i allmennlærerutdanningen er lagt til de tre første studieårene med omfang på henholdsvis 2,5, 2,5 og 5 vekttall.

Pedagogikkfaget i allmennlærerutdanningen er yrkesrettet. Studiet er bygget opp omkring fire målområder som er sentrale i det akademiske faget, og fire gjennomgående perspektiver som er sentrale i forhold til lærergjærningen. Målområdene er beskrevet i planen. De skal belyses med utgangspunkt i perspektivene. Hensikten er å gi faget en struktur som forener det deskriptive, det analytiske og det normative aspektet ved faget.

I den følgende figuren danner målområdene og perspektivene fire horisontale og fire vertikale akser. Der disse aksene møtes, defineres yrkesrettede problemområder som både er knyttet til det akademiske fagets struktur og til de yrkesrettede perspektivene. Disse problemområdene må nærmere defineres i høyskolens fagplan. Momentene i hver av rutene i figuren er bare eksempler på problemstillinger som det kan arbeides med.

<i>Perspektiv</i> <i>Målområde</i>	Verdi- perspektiv	Differensierings- perspektiv	Sosiokulturelt perspektiv	Profesjons- perspektiv
Barn og ungdom i læring og opp- dragelse		<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Spesialpedagogikk</i> • <i>Tilpasset opplæring ut fra eleven</i> 	<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Individ - kultur - opplæring</i> 	
Skolen som arena for læring og oppdragelse	<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Verdifelleskap og verdikonflikter</i> 		<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Skole for elever med minoritetsbakgrunn</i> 	<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Lærerens ansvar, plikter og rettigheter</i> • <i>Lærerens betydning for innovasjonsarbeid i skolen</i>
Samfunn, kultur og utdanning		<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Lokal tilpassing av lærestoff</i> • <i>Enhetsskolen, fellesskap-tilpassing</i> 	<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sosiale klasser og verdier</i> 	<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Samarbeid lærere/skole/skolefritid/foreldre</i> • <i>Skolekultur</i>
Pedagogiske grunnlags- problemer	<i>Eks.:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Opplæring og oppdragelse</i> 	<i>Eks.:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sosial rettferdighet</i> 		<i>Eks:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Lærerrollen og ulike pedagogiske grunnsyn</i>

I arbeidet med *verdiperspektivet* rettes søkelyset mot de mange etiske og verdimessige dimensjoner som inngår i den pedagogiske virksomheten. Disse blir aktualisert bl.a. ved drøfting av hvilke menneske-/elevsyn, kunnskapssyn og samfunnssyn som legges til grunn for det daglige arbeidet i skolen sett i forhold til de som ligger i grunnskolens læreplanverk. Innhold fra faget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering kan nyttes til å belyse og drøfte noen etiske problemstillinger i pedagogikkfaget. Arbeidet med verdiperspektivet skal bidra til å utvikle en yrkesetisk bevissthet og en lærerkompetanse som kan opprettholde og styrke samfunnets tillit til skolen og dens lærere. Det er også viktig å identifisere og analysere sentrale verdier som ligger til grunn for tradisjoner og retninger som er utviklet innenfor pedagogikk.

I arbeidet med *differensieringsperspektivet* settes fokus på sentrale allmenne didaktiske problemstillinger som er knyttet til prinsippet om fellesskap og tilpassing. Sentralt er diskusjonen om hvordan lærernes holdninger, kunnskaper og ferdigheter bidrar til å skape en inkluderende skole ved å gi gode muligheter til sosialt fellesskap og læring for alle barn og unge. Det arbeides særlig med tilpassing av innhold og arbeidsmåter til lokalmiljø, til den enkelte skole, klasse og elev. Videre understrekes de krav som stilles til lærernes holdninger og ferdigheter i forhold til tilpasset opplæring for alle, og til virksomhet for elever med særskilte opplæringsbehov. Arbeidet vektlegger noe kunnskap om og innsikt i utfordringer innenfor det spesialpedagogiske arbeidsfeltet.

Gjennom arbeidet med det *sosiokulturelle perspektivet* rettes søkelyset på den betydning migrasjon, minoriteter, etnisitet, kjønn, religiøs bakgrunn, sosial gruppe og sosial bakgrunn har i forhold til likestilling og likeverd i samfunnet, og de funksjoner skolen har i denne sammenheng. Sentralt står pedagogiske utfordringer som er knyttet til mål, innhold, arbeidsmetoder og til samværsformer i en flerkulturell kontekst. En viktig del av dette perspektivet er hvordan læringserfaringer må forstås i forhold til den kulturelle konteksten elevene lever i hjemme, i lokalmiljøet og i skolen.

I arbeidet med *profesjonsperspektivet* vektlegges pedagogisk profesjonalitet. Arbeidet understreker sentrale sider ved lærernes ansvar og oppgaver, jf. kap. 1. Søkelyset blir rettet mot den kompetanse hver lærer bør ha som profesjonell yrkesutøver i samarbeid og samspill med elever, kolleger og foreldre. Den kunnskap og innsikt studentene tilegner seg i studiet, skal brukes i en bestemt kontekst. Søkelyset rettes derfor på yrkessosialisering, skolekode, skolen som organisasjon og lærerrollen. Oppmerksomheten rettes også mot lærerne som innovatører, mot utfordringer og muligheter i forhold til nytenkning og omstilling i et opplæringssystem som forandrer seg i forhold til utviklingen i samfunnet. Den rettes også mot lærernes aktive medvirkning til utvikling av et godt oppvekst- og læringsmiljø for elever med ulike interesser, evner og forutsetninger.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Mål

Studentene skal

- utvikle et reflektert forhold til kunnskap om barn og unges vekst og utvikling og kunne bruke denne kunnskapen i arbeidet som lærer
- tilegne seg kunnskaper og ferdigheter i planlegging, gjennomføring og vurdering av læringsprosesser og undervisning, tilpasset den enkelte elevs forutsetninger og behov, sett i relasjon til skolens rammer
- tilegne seg kunnskap om, se muligheter i og kunne reflektere over skolens og lærernes oppgaver og utfordringer i et pluralistisk samfunn
- utvikle kritisk forståelse for og innsikt i den historiske og verdimeslige basis skolens virksomhet bygger på, og hvordan denne forplikter den enkelte lærer
- utvikle evnen til å arbeide bevisst og målrettet med sikte på en personlig vekst og utvikling både som menneske og yrkesutøver og med sikte på å kunne bidra til å utvikle og forbedre skolen.

Målområder

BARN OG UNGDOM I LÆRING OG OPPDRAGELSE

Målområdet omfatter kunnskap om barn og unges oppvekst og utvikling. Elever med ulik alder, bakgrunn og i ulike livssituasjoner møter skolen med ulike forutsetninger og behov. Innenfor dette målområdet analyseres de konsekvenser og utfordringer dette representerer for skolen. Både psykologiske, sosiale og kulturelle relaterte problemstillinger trekkes inn.

Studentene skal kunne

- beskrive og vurdere sentrale faktorer i barn og unges oppvekst og sosialisering, og hvordan barn og unge er med på å forme den kultur og det samfunn de er en del av
- redegjøre for sentrale begreper og teorier om barn og unges modning, utvikling og læring og kunne relatere disse til organisering og arbeidsmåter i skolen og i skolefritidsordningen
- beskrive forutsetninger for å utvikle gode relasjoner mellom individ og gruppe og legge til rette for gruppeprosesser som er viktige både for oppdragelse og opplæring
- legge til rette for og vurdere lek og andre læringsaktiviteter med utgangspunkt i enkeltelevers og gruppers forutsetninger og behov
- gjøre rede for ulike forebyggende tiltak i forhold ulike former for atferdsproblemer, bl.a. mobbing og rusmisbruk
- gjenkjenne ulike former for lærevansker, identifisere behov og kunne iverksette tiltak for elever med særskilte opplæringsbehov, bl.a. kunne samarbeide om å utarbeide individuelle opplæringsplaner
- drøfte hvordan en kan møte barn og unge i kritiske livssituasjoner
- drøfte viktige forhold og faktorer som virker inn på barn og ungdom ved overgangen mellom barnehage og skole og mellom grunnskolen og videregående opplæring.

SKOLEN SOM ARENA FOR LÆRING OG OPPDRAGELSE

Innen dette målområdet rettes søkelyset mot hovedstrukturene i opplæringssektoren og de ulike utdanningsinstitusjonenes intensjoner og funksjoner. Hovedvekten legges på grunnskolen. I målområdet settes det fokus på krav som stilles til arbeidet i grunnskolen, hvordan skolens mål kan omsettes i praktisk pedagogisk virksomhet og den betydning ulike rammefaktorer kan ha for virksomheten i skolen.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for og drøfte skolens begrunnelse, mandat og verdigrunnlag
- gjøre rede for bærende mål, prinsipper og retningslinjer i læreplanverket og drøfte hvordan lærerne gjennom valg av innhold, organisering, arbeidsmåter og vurderingsarbeid kan møte disse
- skissere sentrale didaktiske modeller og kunne diskutere disse i forhold til intensjonene i grunnskolens læreplanverk
- beskrive forventninger som stilles til forskjellige aktører i skolen og til samvirket mellom dem og kunne ta hensyn til disse forventningene i praktisk virksomhet
- gjøre rede for og forplikte seg på de etiske kravene til lærerrollen slik de kommer til uttrykk i lov og læreplanverk, og være seg bevisst sitt yrkesetiske ansvar i samhandling med elever, foreldre, kolleger og andre samarbeidspartnere
- drøfte ulike sider ved lærerrollen, bl.a. klassestyrers oppgaver, oppgaver i forhold til klasse- og elevrådsarbeid, oppgave som leder av et sosialt og faglig fellesskap mellom elever og som medarbeider i skolemiljøet og i samarbeidet med foreldre
- gjøre rede for og kunne drøfte ulike aspekter ved de tre hovedtrinnene i grunnskolen og kunne organisere gode læringsmiljø i forhold til dette
- beskrive og ta i bruk sentrale arbeidsmåter og organiseringsformer i grunnskolen, bl.a. lek, tema- og prosjektorganisert opplæring

- analysere hovedprinsipper og sentrale kriterier for elevvurdering
- forklare ulike faktorer i de institusjonelle vilkår som legger premisser for læringserfaringer, og kunne reflektere over problemstillinger knyttet til dette.

SAMFUNN, KULTUR OG UTDANNING

Arbeidet med målområdet skal spesielt belyse relasjoner mellom kultur, samfunn, danning og utdanning. Utviklingen i samfunnet stiller andre og til dels nye krav til barn, unge og voksne. Innen dette målområdet legges det spesielt vekt på hvordan norsk skole møter og kan møte disse kravene. I arbeidet drøftes konsekvenser av ulik innsats i skolesektoren, skolepolitiske beslutninger og pedagogiske valg i skolehverdagen og den betydning det kan få både for den enkelte og i samfunnet.

Studentene skal kunne

- drøfte skolens funksjon og plass i samfunnet sett i historisk, nåtidig og framtidig perspektiv
- analysere skolens rolle som del av barns kultur- og oppvekstmiljø og kunne bruke nærmiljøet aktivt i opplæringen
- analysere grunnleggende spørsmål som gjelder etnisitet og migrasjon og relasjoner mellom ulike kulturer, og den opplæringen som til enhver tid blir gitt
- analysere sentrale elementer i barn og unges kultur og deres kulturelle bakgrunn, vise forståelse og respekt for elevenes bakgrunn og kunne trekke konsekvenser av dette i arbeidet i skolen
- drøfte ulike former for foreldresamarbeid, kunne samarbeide med foreldre med ulik bakgrunn og legge til rette for foreldremedvirkning i grunnskolen
- drøfte grunnleggende problemstillinger som gjelder likestilling og likeverd, og arbeide for å fremme likestilling og likeverd mellom ulike grupper i skole og samfunn
- gjøre rede for grunnleggende prinsipper for voksenopplæring
- vurdere og anvende ulike læremidler, bl.a. informasjons- og kommunikasjonsteknologi i skolens undervisning, og kunne vurdere denne teknologiens muligheter og begrensninger.

PEDAGOGISKE GRUNNLAGSPROBLEMER

Faget pedagogikk i allmennlærerutdanningen omfatter også deler av det akademiske fagets kunnskapsteoretiske basis. Målområdet omfatter det grunnlag som pedagogisk kunnskap hviler på, hvilke gyldighetsnormer som ligger til grunn for pedagogisk kunnskap, og hva som er de kunnskapsteoretiske problemer i faget.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for grunnleggende deler av pedagogisk filosofi som berører arbeidet i skolen
- gjøre rede for deler av idéhistorien som har relevans for arbeidet i skolen
- gjøre rede for sentrale deler av norsk skolehistorie
- vurdere skolen og den pedagogiske virksomheten ut fra noen sentrale filosofiske og yrkesetiske synsvinkler og ut fra ulike pedagogiske teorier

- gi eksempler på hvordan vitenskapelig arbeidsmåte kan gi grunnlag for analyse og vurdering av skolens virksomhet
- gjøre rede for, reflektere over og kunne bruke sentrale observasjons- og intervjumetoder som hjelpemiddel i pedagogisk arbeid
- analysere ulike former for skolevurdering og skoleutvikling
- drøfte didaktiske problemstillinger i forhold til læring hos barn, ungdom og voksne.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Som beskrevet i innledningen, er de sentrale problemstillingene i studiet definert i møtet mellom fire målområder og fire tverrgående perspektiver. Dette utgjør en spesiell utfordring i studiet. Det forutsetter mulighet til analyse, drøfting og refleksjon. Det må derfor skapes arenaer der høgskolens lærere og studenter kan arbeide sammen i mindre grupper og arenaer hvor grupper av studenter arbeider sammen, bl.a. i studentledede grupper.

Ved valg av arbeidsmåter må en også ta hensyn til å forberede for arbeidsformer studentene vil trenge i læreryrket. Arbeidsformene i studiet bør derfor gi mulighet for å trene ferdigheter i kommunikasjon, formidling, ledelse, samarbeid, veiledning og vurdering osv. Det skal legges til rette for bruk av ulike læremidler, teknisk utstyr og informasjons- og kommunikasjonsteknologi, både som hjelp i eget studium og som trening i å kunne benytte det i opplæringen i grunnskolen. Studentene må arbeide med ulike former for skriftlige framstillinger, alene eller i grupper.

Studentene skal skaffe seg erfaring med og veiledning i å arbeide med prosjekt, eventuelt på tvers av fag. De må gjøre seg kjent med ulike modeller for prosjektarbeid.

Pedagogikkfaget gir et grunnlag for bl.a. å beskrive, reflektere over og vurdere undervisning, oppdragelse og oppvekst. Derfor er pedagogikk uløselig knyttet sammen med praksisfeltet. I alle fag skal det arbeides med forarbeid og etterarbeid av praksisopplæringen, derfor er det viktig med et nært samarbeid mellom studenter, høgskolens lærere og øvingslærere. Fordi pedagogikk er det eneste faget som strekker seg over tre år, har pedagogikklærere et spesielt ansvar for å bidra til å skape progresjon og kontinuitet i tilknytning til praksisopplæringen. Faget må derfor gjennom hele studiet organiseres hensiktsmessig i forhold til praksisperiodene.

VURDERING

I høgskolens fagplan skal det legges inn obligatoriske oppgaver som skal være godkjent før studenten kan framstille seg til eksamen. Det kan stilles krav som reflekterer bredden av ulike arbeidsformer som er nødvendige for å nå fagets mål.

Vurderingen skal skje i forhold til det som er beskrevet i mål og målområder sett i relasjon til de fire gjennomgående perspektivene for faget.

Pedagogikkstudiet avsluttes med endelig eksamen tredje studieår.

Eksamen skal bestå av to deler:

- En individuell skriftlig prøve. Denne delen skal telle minst 50%.
- En prøve som bestemmes på den enkelte høgskole. Denne skal ha en annen form enn den individuelle skriftlige prøven.

3.2 PRAKSISOPPLÆRING

(18 uker + 2-4 uker)

INNLEDNING

Om praksisopplæring

Mennesket har til alle tider skaffet seg kunnskaper, ferdigheter og holdninger gjennom praktisk erfaring. Læring gjennom praksis kan skje i lek og fri utfoldelse og i mer systematisk form. Den kan skje ved prøving og feiling, ved observasjon og etterligning og ved veiledning og bistand av kyndige personer.

Opplæring til yrke skjedde tidligere i stor utstrekning ved at barn og unge tok del i de voksnes hverdagsliv. De oppgavene barn og unge fikk, ble utvidet etter hvert som forutsetningene tiltok. Mange av de unge overtok foreldrenes yrkesroller og kunne derfor i stor grad utvikle sine yrkesferdigheter i samspillet med dem. Fordi døtre i hovedsak fulgte mor og sønner sine fedre, innebar opplæringen også en sosialisering til ulike kjønnsroller. Innen håndverksfagene ble det i middelalderen utformet en mer formalisert yrkesutdanning gjennom den såkalte “mester-svenn”-modellen. Den som skulle bli svenn, gikk i lære hos en mester som behersket faget. Mesterens oppgave var å sørge for at lærlingen gjennom aktiv medvirkning i produksjon og tjenesteyting tilegnet seg såvel nødvendige kunnskaper og ferdigheter som de holdninger som skulle prege yrket. Dette er eksempel på yrkesutdanning der veiledet deltaking i et arbeidsfellesskap danner kjernen i utdanningen. Etter hvert som de ulike yrkene har blitt mer sammensatte og kompliserte, har yrkesutdanningen fått tydelige innslag både av teori og praksis. Det er imidlertid stor variasjon i hvordan balansen mellom teoriopplæring og praktisk opplæring blir ivaretatt.

I yrker som særlig omfatter arbeid og samspill med mennesker, innebærer den praktiske opplæringen en todelt utfordring. For det første skal opplæringen bidra til å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger innenfor et faglig arbeidsområde. For det andre skal opplæringen gi kompetanse til å samvirke og samhandle med mennesker man skal arbeide med. Utvikling av en slik sammensatt kompetanse krever læring både gjennom teoristudier og praksiserfaringer - og et nært samspill mellom disse.

Betegnelsen praksisopplæring vil i det følgende bli benyttet om én type organisering av læring gjennom praktisk erfaring. Praksisopplæring vil bli brukt om planmessig opplæring som foregår i autentiske yrkessituasjoner under veiledning av person med relevant yrkesutdanning og yrkespraksis.

All praksisopplæring, også praksisopplæring innen lærerutdanning, har et vesentlig element av formidling av såkalt “taus” eller “innforstått” kunnskap. Dette er fellesbetegnelse på erfaringsbasert kunnskap som ikke er verbalisert og hvor deler av denne tause kunnskapen muligens heller ikke er verbaliserbar. Slik kunnskap vokser fram som resultat av lang erfaring, og den kan etter sin natur bare formidles i praktisk-konkrete sammenhenger. Taus eller innforstått kunnskap kommer til uttrykk

i handling, og læres gjennom handling. Kunnskapen eksisterer og utveksles bare i et sosialt fellesskap og følger derfor yrkesgruppen eller profesjonen. Læring av slik kunnskap krever aktiv deltaking i et yrkesfellesskap med rom for samspill og vekselvirkning mellom erfarne yrkesutøvere og de som skal lære yrket.

Praksisopplæring i opplæringssystemet

Både i barnehage, grunnskole og videregående opplæring skjer mye læring gjennom barn og unges lek og egne praktiske erfaringer. Barn i barnehage og elever i grunnskole har imidlertid ikke praksisopplæring slik den er definert i denne rammeplanen. I de yrkesfaglige studieretningene i videregående opplæring er derimot praksisopplæring en dominerende læringsform. I opplæring som sikter mot fagbrev og annen yrkesutdanning, blir det i dag normalt gitt praksisopplæring på en arbeidsplass etter innledende mer teoretisk preget opplæring i skole.

I profesjonsstudiene ved universiteter og høyskoler, som f.eks. sykepleier-, tannlege-, lege-, veterinær- og lærerutdanning, inngår praksisopplæring som et vesentlig bindeledd mellom studiene ved utdanningsinstitusjonene og utøvelsen av det yrket studentene utdanner seg for. Et typisk trekk er at arbeidet med teoristoffet søkes integrert i praksisdelen, og at de erfaringene studentene tilegner seg gjennom praksisopplæringen, blir ført tilbake til arbeidet med de ulike studiefagene. Siktemålet med denne måten å organisere studiene på, er at samspillet mellom teori og praksis skal danne grunnlag for utviklingen av den yrkeskompetansen studentene skal tilegne seg. Den vekt som legges på henholdsvis teori og praksis, og hvordan delene samordnes varierer likevel fra utdanning til utdanning.

Praksisopplæring i lærerutdanningen

Praksisopplæring inngår som en sentral komponent både i førskolelærerutdanning, allmennlærerutdanning, faglærerutdanning, praktisk-pedagogisk utdanning og yrkesfaglærerutdanning. I de flerårige lærerutdanningene inngår praksisopplæring til vanlig i alle studieår. Praksisopplæringen går som regel over bare ett år i praktisk-pedagogisk utdanning, men den kan også organiseres slik at opplæringen delvis går parallelt med fagstudiene.

Praksisopplæring i lærerutdanningen har endret seg over tid. Tidligere var det ikke uvanlig at øvingslærere holdt demonstrasjonsundervisning og at slik undervisning skulle fungere som forbilde og modell for lærerstudenter. Det er nå mer vanlig å basere praksisopplæringen på en handlings- og refleksjonsmodell. Her er instruksjon og imitasjon tonet ned til fordel for forklaring og veiledning i dialog mellom studenter og veiledere. Med utgangspunkt i studentenes erfaringer og bl.a. gjennom førveiledning prøver man å bevisstgjøre studentene på deres egne forestillinger om lærerrollen og deres holdninger til elever og læreryrket - og eventuelt motivere dem for å modifisere sine forestillinger og holdninger. Man tilstreber å gi studentene et kritisk og reflektert syn på opplæring og oppdragelse og på egen praksis. En slik tilnærming kan bidra til å knytte praksiserfaringer til teori og gjøre praksisfeltet både til en arena for refleksjon og bearbeiding av teori. Gjennom samarbeid og

kommunikasjon med andre vil studentene bruke begreper og prinsipper fra pedagogikk og fagstudier. Praksisopplæringen vil sammen med teoristudiene dermed kunne gi studentene et utgangspunkt og en beredskap for å handle profesjonelt i forhold til de utfordringer som læreryrket representerer.

Den lærer- og skoleforskning som har foregått de siste tiårene, har medvirket til fornyet interesse for praksisopplæringen i lærerutdanningen. På samme tid har denne forskningen utfordret de etablerte pedagogiske forskningstradisjonene og de didaktiske tilnærmingene innenfor flere fag og disipliner.

Allmennlærerutdanningens fokus er klasselærerfunksjonen i grunnskolen. Dette gjenspeiles gjennom praksisopplæringen og i fagstudiene. Praksisopplæringen har et omfang på 20-22 uker og skal fungere som et sammenbindende element i hele utdanningen. Den er derfor et felles ansvar for alle fag som inngår i utdanningen. Praksisopplæringen skal også bidra til profileringen av hvert årstrinn, jf. kap. 2.

Rammeplanen for praksisopplæringen er utformet i fire målområder, ett for hvert av de fire studieårene. Studentene skal møte nye utfordringer hvert studieår. Arbeidet er organisert etter spiralprinsippet. Enkelte emner vil måtte omhandles hvert studieår og vil derfor være delvis overlappende.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Mål

Studentene skal

- utvikle et reflektert, kritisk og konstruktivt forhold til opplæring og oppdragelse i grunnskolen, og til den kulturelle kontekst dette er innvevd i
- utvikle evne til å planlegge, lede og vurdere pedagogisk arbeid for barn og unge i tråd med gjeldende læreplanverk for grunnskolen
- tilegne seg kunnskaper, positive holdninger og praktiske ferdigheter for å legge til rette for elevers personlige utvikling, og å skape gode omsorgs- og læringssituasjoner for enkeltelever og for grupper av elever
- tilegne seg innsikt i sammenheng mellom studie- og skolefagene, og utvikle ferdighet i å undervise i fagene og i tverrfaglig undervisning på ulike trinn i grunnskolen
- utvikle positiv holdning og evne til samarbeid og samspill med medstudenter, elever, foreldre, lærere og andre voksne i skolesamfunnet
- tilegne seg kunnskaper om skolen som organisasjon og utvikle evne til å medvirke til faglig og pedagogisk utviklingsarbeid i skolen.

Målområder

PRAKSISOPPLÆRING I FØRSTE STUDIEÅR

I første studieår skal praksisopplæringen og studiefagene ha fokus på elev, lærer og læringsmiljø. Praksisopplæringen belyser særlig overgangen fra studentrolle til lærerrolle og det å kunne møte elevene ut fra deres ståsted, med de erfaringene de har fra hjem og nærmiljø. Observasjon vektlegges som redskap for å oppøve evne til innlevelse og iaktakelse av elever med ulike forutsetninger og i forskjellige situasjoner. Studentene vil gradvis få større ansvar som ledere og veiledere for barn og unge og for å samarbeide med både elever og voksne. De må i sitt arbeid ta hensyn til at skolen ofte er et flerkulturelt samfunn. Det legges vekt på å begrunne undervisningsopplegg og reflektere over enkle faglige, pedagogiske og didaktiske spørsmål. Arbeidet i praksisopplæringen ses primært i lys av studiefagene det første studieåret.

Studentene skal kunne

- planlegge, gjennomføre og vurdere faglige og tverrfaglige undervisningsoppgaver i ulike elevgrupper, i enkelttimer i hel klasse og i avgrensede undervisningsprosjekter med utgangspunkt i erfaringer fra fagene det første studieåret
- observere elevenes språk og begreper i lek og læring og vurdere hvordan språket og andre uttryksformer legger premisser for læring og kommunikasjon
- begrunne og gjøre didaktiske valg ut fra ulike fag-, lærings- og elevsyn
- beskrive og vurdere elevers læring og utvikling i skolen, og være bevisst hvordan skole, hjem og samfunn er arena for læring og oppdragelse
- tilpasse undervisning til elevenes ulike forutsetninger, læringsbehov og kulturelle bakgrunn, og ta særlig hensyn til jenter og gutters ulike erfaringer og interesser
- reflektere over klassestyrers ansvar og oppgaver og sitt eget forhold til lærerrollen
- analysere og drøfte praksiserfaringer i et didaktisk, fagdidaktisk og yrkesetisk perspektiv.

PRAKSISOPPLÆRING I ANDRE STUDIEÅR

I dette studieåret skal praksisopplæringen og studiefagene ha fokus på elev, klasse og skole. Skolen som oppvekst- og læringsmiljø er en viktig del av dette. Gjennom observasjon av skolens fysiske og psykiske miljø og ulike former for samhandling settes søkelys på å stimulere til godt klassemiljø og på behov for grensesetting og konfliktløsning. Flere selvstendige undervisningsoppgaver gir studenten større ansvar. Studentene arbeider både med felles lærestoff for klassen og med tilpasset opplæring og individuelle opplæringsplaner. Aktivt samarbeid og samspill med medstudenter, elever, ulike lærergrupper og foreldre vektlegges. Studentene skal reflektere over didaktiske problemstillinger og begrunne undervisningen faglig og pedagogisk. De skal gjøre seg kjent med praktiserende læreres kollektive viten om undervisningsmetoder og strategier. Arbeidet i praksisopplæringen ses primært i lys av studiefagene det andre året.

Studentene skal kunne

- planlegge, begrunne, gjennomføre og vurdere sammenhengende faglig og tverrfaglig opplæring i gruppe, i hel klasse og om mulig også i aldersblandede grupper, med utgangspunkt i studiefagene det andre studieåret
- reflektere over og forholde seg aktivt til ulike verdiaspekt og etiske problemstillinger i opplæringen med bakgrunn i studiefagene det andre året
- observere elevene i ulike situasjoner, observere skolens indre og ytre miljø og reflektere over hvordan institusjonelle rammer innvirker på enkeltelevs og gruppers lek, læring og utvikling
- gjøre rede for og kunne praktisere ulike former for elevvurdering
- legge til rette for et skolemiljø preget av likeverd og respekt mellom mennesker av ulike kjønn og mellom ulike kulturelle grupper
- inkludere barn og unges perspektiv som del av grunnlaget for den praktiske virksomheten i skolen
- legge til rette for utvikling av et godt klassemiljø gjennom å være en tydelig leder i aktivt samarbeid med elever og foreldre, og kunne håndtere konflikter og foreta grensesetting
- gjenkjenne de vanligste læreplanskene og kjenne til skolens organisering og rammer sett i relasjon til elever med spesielle opplæringsbehov, og ut fra informasjon i individuelle opplæringsplaner kunne planlegge og gjennomføre en differensiert og tilpasset opplæring
- vurdere og bruke varierte læremidler ut fra pedagogiske og didaktiske refleksjoner - bl.a. læremidler basert på informasjons- og kommunikasjonsteknologi
- analysere og drøfte praksiserfaringer i et didaktisk, fagdidaktisk og yrkesetisk perspektiv.

PRAKSISOPPLÆRING I TREDJE STUDIEÅR

I tredje studieår skal praksisopplæringen og studiefagene ha fokus på elev, skole og samfunn. Studentenes evne til selvstendig helhetlig planlegging og ytterligere bevisstgjøring av refleksjons- og referanserammer er sentralt. De skal prøve ut varierte arbeidsmåter i forhold til fagstoff og undervisning gjennom bl.a. tverrfaglig arbeid, tema- og prosjektorganisert opplæring. Det legges vekt på å analysere og tilrettelegge undervisningen med tanke på det lokale, nasjonale og globale mangfold i skole og samfunn. Arbeid med grensesetting og konfliktløsning videreføres samtidig som praksisopplæringen dette året fokuserer på lærerens ansvar for forebyggende arbeid. Med utgangspunkt i studiefagene og i teori om skole- og organisasjonsutvikling skal studentene prøve ut enkle utviklingsprosjekter for opplæring i skole- og lokalmiljø. Arbeidet i praksisopplæringen ses primært i lys av studiefagene det tredje studieåret.

Studentene skal kunne

- reflektere kritisk omkring forholdet mellom opplæring og oppdragelse i barnehage og i ulike trinn i grunnskolen i et kulturelt perspektiv
- planlegge, begrunne, gjennomføre og vurdere variert undervisning over en lengre tidsperiode bl.a. som temaorganisert opplæring og prosjektarbeid med utgangspunkt i studiefagene det tredje studieåret

- bruke ulike elev- og gruppeobservasjoner som utgangspunkt for varierte former for vurdering, veiledning og annen tilbakemeldinger til elevene og foreldrene ut fra gjeldende læreplanverk
- gjøre rede for forutsetninger som må være til stede for at skoledemokratiet skal fungere
- drøfte hvordan lokale læreplaner, samarbeid med lokalsamfunnet, organisasjoner og arbeidsliv kan gi elevene mulighet for deltaking og ansvar
- gjøre rede for virksomhetsplanlegging og utarbeide eller analysere ulike planer (uke-/årsplaner) med utgangspunkt i studiefagene og i lys av sammenhengen mellom sentralt fastsatt fellesstoff, lokalt lærestoff og enkeltelevers behov og forutsetninger
- arbeide aktivt med konfliktløsning og grensesetting, vurdere ulike former for forebyggende arbeid og stimulere til positivt samarbeid gjennom elevsamtaler, konferanser og foreldremøter
- drøfte foreldremedvirkning i klassen og på skolen
- gjøre rede for skolen som organisasjon, bl.a. den pedagogiske og administrative ledelse og beslutningsprosessene mellom skole og samfunn
- analysere og drøfte praksiserfaringer i et didaktisk, fagdidaktisk og yrkesetisk perspektiv
- reflektere over egen rolle som formidler, medarbeider, forbilde og omsorgsperson.

PRAKSISOPPLÆRING I FJERDE STUDIEÅR

Praksisopplæring det fjerde studieåret må i innhold og progresjon bygge videre på studentenes kunnskaper og erfaringer fra den obligatoriske praksisopplæringen i de tre første årene i allmennlærerutdanningen. Praksisopplæring i det fjerde studieåret skal knyttes til de fagene som studentene velger, og bør derfor ha ulikt innhold og en fleksibel organisering. Rammeplan for fagene viser hvordan praksisopplæring er en del av de ulike studieenheterne.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Praksisopplæring skal omfatte 18 uker veiledet praksis i de tre første studieårene og fordeles med om lag likt omfang hvert år. Praksisopplæringen skal hovedsakelig foregå i grunnskolen, men inntil tre uker kan være knyttet til veiledet praksis i andre pedagogiske institusjoner som f.eks. barnehage, skolefritidsordning, musikk- og kulturskole, videregående opplæring eller voksenopplæring. I tillegg skal det være 2 - 4 uker praksis i det fjerde studieåret. Høgskolens fagplan skal vise hvordan tiden til praksis er fordelt, bl.a. antall praksisperioder i de enkelte studieårene og om det er spesielle kjennetegn ved noen av periodene. Fagplanen skal også fastsette konkrete samarbeidsprosjekter mellom høgskolens lærere, øvingslærere og studenter og hvordan disse skal organiseres.

I tildeling av praksisplass må høgskolene tilstrebe at studentene får praksis på alle grunnskolens tre hovedtrinn og på skoler med ulik størrelse og struktur.

Praksisopplæringen har allmenn- og klasselærerpraksis som hovedsikte. Samtidig skal studentene nytte kunnskapene de har fra de ulike studiefagene. I praksisopplæringen skal studentene få mulighet til å realisere sin teoretiske innsikt, sine praktiske erfaringer og sine yrkesetiske holdninger i en undervisningssituasjon. Det må være et samspill mellom teori og praksis i studiet. Teorien skal bidra bl.a. til å gi studentene grunnlag for å utdype, fortolke og reflektere over sine praksisopplevelser. Praksis knyttes dermed opp til hvert fag i utdanningen. Dette forutsetter et tett samarbeid mellom lærerne. Planlegging, gjennomføring og oppsummering av hver praksisperiode er derfor et felles ansvar for alle fag-, pedagogikk- og øvingslærere som underviser i de ulike studieårene. Pedagogikkfaget bidrar til å skape kontinuitet og progresjon i praksisopplæringen mellom de tre første studieårene. Den faglige ledelsen ved høgskolen har ansvaret for tilrettelegging og organisering av det faglige samarbeidet, f.eks. at det utpekes en eller flere personer som har ansvar for et slikt samarbeid for hvert årskull. Disse får et koordinerende ansvar for sammenheng mellom fag-, pedagogikk- og praksisopplæringen og for fordeling av oppgaver knyttet til oppfølging av praksis.

Praksisopplæringen organiseres i de tre første studieårene som tidsavgrensede arbeider som omfatter forberedelse, gjennomføring og etterarbeid av praksisperiodene. I samarbeid med øvingslærerne og høgskolens fag- og pedagogikkklærere forbereder studentene praksisperioden, gjennomfører den på praksisstedet og dokumenterer arbeidet i etterkant. Studentene får kontinuerlig veiledning og vurdering underveis i alle praksisperiodene, også i praksis lagt til andre pedagogiske institusjoner. Veiledningen skal bidra til studentenes bevisstgjøring og vekst i forhold til lærerrolle og yrkesutøvelse. En viktig side ved oppsummeringen etter praksisperioden er at studentene reflekterer over sine erfaringer og sin egen læring. Oppsummeringen skal formidles til andre studenter slik at studentene får del i hverandres erfaringer. Øvingslærerne har hovedansvaret for virksomheten på praksisstedet.

Planleggingen av praksisperiodens innhold skjer med utgangspunkt i praksisstedets årsplan og i samsvar med studieårets profilering. Praksisopplæringen skal tilrettelegges slik at studentene kan nytte erfaringer fra fagstudiene og bør omfatte så mange aspekter ved en lærers arbeid som mulig. Studentene skal planlegge og bruke varierte arbeidsmåter og innfallsvinkler til fagstoff gjennom tema- og prosjektorganisert opplæring, og de skal arbeide bevisst ut fra prinsippet om tilpasset opplæring.

Hovedtrinnets egenart og overgangen mellom disse og mellom barnehage, grunnskole og videregående opplæring skal drøftes med utgangspunkt i det klassenivå hvor praksisopplæringen foregår. I løpet av de tre første årene bør studentene få kjennskap til og erfaring med begyneropplæring og å legge til rette for lek og andre læringsaktiviteter i småskolen, gjerne i samarbeid med skolefritidsordningen. Studentene må i alle periodene orientere seg om ulike sider av skolens tilrettelegging i forhold til aktivt samarbeid med foreldre og med personer og instanser i skolens nærmiljø.

Organiseringen av praksisopplæringen bygger på spiralprinsippet med økende krav til fordypning og skifte av perspektiv. Observasjon, refleksjon og kritisk analyse av egen og andres praksis er sentrale deler av arbeidet. Det stilles økende krav til selvstendighet og aktiv deltaking, til å kunne vurdere og begrunne egne valg og handlinger i forhold til skolens mangfoldige oppgaver.

VURDERING

Deltaking i praksisopplæringen med forberedelse, gjennomføring og etterarbeid er obligatoriske arbeidskrav.

Studentene skal vurderes hvert studieår etter karakterskalaen *bestått/ikke bestått*. Øvingslærerne fastsetter karakter etter drøfting og i samarbeid med de fag- eller pedagogikklærere som har deltatt i samarbeidet om praksisopplæringen i det enkelte studieår. Studenten må ha bestått praksis i studieåret for å kunne gå videre i praksisopplæringen. Hver praksisperiode kan gjennomføres inntil to ganger.

Endelig praksiskarakter, etter skalaen *bestått/ikke bestått*, gis etter tredje studieår.

Praksisopplæring i fjerde studieår knyttes til oppgaver gitt i fagstudiet. Vurderingen av disse, inkludert praksisdelen, inngår i de enkelte fag.

3.3 ENGELSK

INNLEDNING

Om engelsk

Engelsk som fag er studiet av et internasjonalt språk og et kulturelt mangfold. I Norge knyttes faget opp til studier i språk, litteratur, kultur og didaktikk. I vår tradisjon er engelsk et ferdighetsfag, et kommunikasjonsfag, et opplevelsesfag og et dannelsesfag.

Norge er et lite språksamfunn og gode språkkunnskaper er av avgjørende betydning for mellommenneskelig kontakt og økonomisk og kulturelt samkvem ut over landegrensene. Engelskspråklige studier åpner for økt forståelse for kulturelt mangfold, både nasjonalt og internasjonalt.

Engelsk er blitt et fagspråk i mange yrkesgrupper og er i all hovedsak vitenskapens språk. For å kunne ta del i et internasjonalt forskningsfellesskap er det nødvendig med høy engelskspråklig kompetanse. Medie- og datautviklingen og en stor grad av internasjonalisering og utveksling har ført til økt behov for engelskspråklig kompetanse.

Engelskfaget åpner for økt innsikt i den angloamerikanske kulturarven, som også er en del av vår egen kulturarv, og for nye perspektiver på vårt felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag.

Engelsk i opplæringssystemet

Den første innføringen av engelsk i grunnskolen skjedde på 1860-tallet og hadde et pragmatisk utgangspunkt. Norsk handel og sjøfart førte til økt behov for engelskspråklig kompetanse i befolkningen. Innføringen av engelskfaget i folkeskolen gikk langsomt og det var store forskjeller mellom by og land. I 1954 var engelsk innført som fag i bykommunene, men faget ble først et obligatorisk fag for alle elever i grunnskolen i løpet av 1960-årene. Engelsk ble gradvis introdusert på lavere klassetrinn og i 1992 ble faget innført i småskolen. Fra 1997 er engelsk innført som obligatorisk fag fra første til og med tiende trinn i grunnskolen. Utover dette gis elevene på ungdomstrinnet i grunnskolen tilbud om engelsk som tilvalgsfag.

Flere reformer i det 20. århundret har styrket engelskfaget i videregående opplæring, og fra 1994 er engelsk innført som obligatorisk fag på alle studieretninger. Dagens engelskfag står i en praktisk og akademisk tradisjon. Moderne fremmedspråkopplæring fokuserer ikke bare på muntlig og skriftlig ferdighetstrening, men også på dannelse, sosialisering og utvikling av språk- og kulturbevissthet.

Universiteter og høyskoler gir høyere utdanning i engelsk.

Engelsk i lærerutdanningen

Det er to veier fram til å bli engelsklærer i norsk skole. En vei går gjennom fagstudier og en ettårig praktisk-pedagogisk utdanning. En annen vei går gjennom allmennlærerutdanningen hvor faget ikke er obligatorisk, men kan tas som valgfag i fjerde året og som videreutdanning.

Kravene til lærere som språkmodeller er stadig økende i en tid da det engelske språket dominerer større deler av vår hverdag. I allmennlærerutdanningen legges det derfor vekt på språkferdigheter, generell språkbevissthet og evne til aktivt å utforske sin egen språklæringsprosess. Dette er nødvendige ferdigheter for å kunne veilede elever i grunnskolen i deres språkutvikling. Samtidig er studiet rettet mot kulturperspektivene i faget. Fagstudiet fokuserer bl.a. på kulturbevissthet, sosiale kompetanse og allmenn dannelse som viktige kvaliteter for å undervise i engelsk. Fremmedspråkdidaktikk er i tillegg en forutsetning for pedagogisk arbeid med faget.

I allmennlærerutdanningen tilbys studiet i engelsk som to 10-vekttalls enheter i fjerde studieår. Begge studieenheterne kan også tilbys som videreutdanning for lærere i skoleverket.

Engelskstudiet er organisert i følgende målområder:

- *Språklig kompetanse*
- *Kulturell kompetanse*
- *Fagdidaktisk kompetanse*

I engelskstudiet ses de tre målområdene i sammenheng for å sikre en mest mulig helhetlig lærerkompetanse.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Felles mål for faget

Studentene skal

- tilegne seg kunnskaper, ferdigheter og holdninger som er tjenlige for lærerarbeid i engelsk i grunnskolen og som samtidig danner et grunnlag for deres videre utvikling som mennesker og yrkesutøvere
- utvikle sosial kompetanse og evne til å spre språklæringsglede og faglig engasjement
- utvikle god personlig språkferdighet og tilegne seg kunnskap om språket og hvordan det brukes
- tilegne seg kunnskap om engelskspråklige kulturer og innsikt i engelskfagets muligheter for å utvikle mellommenneskelig kommunikasjon, kulturell innsikt, respekt og toleranse
- utvikle fagdidaktisk kompetanse i forhold til fremmedspråkopplæring.

ENGELSK 1

(10 vekttall)

Målområder

SPRÅKLIG KOMPETANSE

I dette målområdet vektlegges studentenes utvikling av egen språkferdighet. Målområdet omfatter også en innføring i språk- og tekstkunnskap; fonetikk, grammatikk, tekstlingvistikk og pragmatikk. Det teoretiske grunnlaget danner utgangspunkt for utviklingen både av studentenes egne språkferdigheter og av deres evne til å veilede elever i deres språklæring. Språklig kompetanse omfatter også innsikt i ulike språklæringsstrategier.

Studentene skal kunne

- bruke språket, sikkert og funksjonelt, muntlig og skriftlig, slik at de i sin egen språkbruk er gode modeller for elevene
- beskrive engelske språklyder, rytme og intonasjon, med spesiell vekt på det som erfaringsmessig faller vanskelig for norske elever
- gjøre rede for normer for korrekt språkbruk, og kunne anvende strategier for å utvikle et variert og godt språk
- gjøre rede for og anvende basiskunnskaper i grammatikk
- analysere oppbyggingen av tekster i ulike sjangere og kunne benytte dette i egen tekstproduksjon og i tekstbasert undervisning
- forklare og gi eksempler på hvordan språket nyttes i ulike situasjoner og i sosiale og kulturelle sammenhenger
- gjøre rede for egne språklæringsstrategier.

KULTURELL KOMPETANSE

Engelskfaget åpner for innsikt i andre kulturer, utvikling av respekt, toleranse og forståelse både av egen og andres kultur. Målområdet omfatter studier av skjønnlitteratur, kultur- og samfunnsliv i engelskspråklige land, både med tanke på studentenes egenutvikling og elevers læring og kulturforståelse.

Studentene skal kunne

- analysere og vurdere et utvalg skjønnlitterære verk av engelskspråklige forfattere
- gjøre rede for et utvalg skjønnlitteratur for barn og unge, og for et utvalg rim, regler, sanger, sangleker og eventyr fra engelskspråklige land
- gjøre rede for temaer innen kultur- og samfunnsliv i engelskspråklige land som er relevante i forhold til undervisning i grunnskolen
- gjøre rede for engelsk som verdensspråk, i historisk og samtidig perspektiv.

FAGDIDAKTISK KOMPETANSE

Målområdet fokuserer på mål, innhold og arbeidsmåter i engelskfaget i grunnskolen. Både i grunnskolen og i lærerutdanningen er engelskfaget et ferdighetsfag, kommunikasjonsfag, opplevelsesfag og dannelsesfag. Kunnskap om og ferdigheter i å planlegge, begrunne, gjennomføre, vurdere og videreutvikle opplæring i engelsk

vektlegges. Målområdet fokuserer også på lærerens rolle som språkmodell, inspirator, veileder og tilrettelegger.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for ulike syn på fremmedspråkopplæring og de språklæringsteorier, prinsipper og metoder som ligger til grunn for læreplanen for faget i grunnskolen
- vurdere innholdet i og bruken av lærebøker og av andre typer læremidler, bl.a. elektroniske, og gjøre rede for kriterier for å kunne bygge opp tjenlige læremiddelsamlinger
- legge til rette for et tilpasset læringsmiljø for utvikling av elevenes språkferdigheter og innsikt i egen læring
- gjøre rede for og identifisere ulike typer læreversker i faget og vurdere mulige tiltak
- legge til rette for elevenes estetiske opplevelser og kreative bruk av språket, gjennom ulike kunstuttrykk, drama og rollespill
- foreta bevisste valg av tekster og legge til rette for variert bruk av tekster og elevenes egen tekstskaping
- legge til rette for elevenes opplevelse av andre kulturer og utvikling av økt forståelse av egen og andres kultur
- gjøre rede for engelskfagets rolle i tverrfaglig og temaorganisert opplæring
- gjøre rede for hvordan språklæring og elevtekster kan vurderes og drøfte ulike vurderingsformer som nyttes i grunnskolen, bl.a. karaktersetting i faget.

ENGELSK 2

(10 vekttall)

Målområder

SPRÅKLIG KOMPETANSE

Målområdet språklig kompetanse er en videreføring av det praktiske og teoretiske arbeidet i *engelsk 1*. Utviklingen av et godt språk og evnen til didaktisk og metodisk refleksjon baseres på bred innsikt i språk- og tekstteori. Språklig kompetanse omfatter også kjennskap til det mangfold som det engelske språket utgjør, og innsikt i ulike strategier for å lære seg et fremmedspråk.

Studentene skal kunne

- bruke språket presist og variert i tale og skrift
- gjøre rede for og anvende språk- og tekstteori
- analysere og beskrive ulike former for skriftlige og muntlige uttrykk, herunder også elevtekster
- benytte erfaringsbasert kunnskap i utforskende arbeid med språk og tekst
- beskrive geografisk, sosialt og kulturelt betingete varianter av engelsk og utforske språklige uttrykk i ulike sosiale og kulturelle sammenhenger
- reflektere over ulike strategier for språklæring generelt og egne strategier spesielt.

KULTURELL KOMPETANSE

Målområdet omfatter studier av skjønnlitteratur, kultur og samfunnsliv i engelskspråklige land, både med tanke på studentenes egen utvikling og som grunnlag for å kunne gi undervisning som fremmer kulturforståelse. Det fokuseres på sammenhengen mellom språk og kultur.

Studentene skal kunne

- analysere og vurdere et utvalg skjønnlitterære verk av engelskspråklige forfattere, både eldre og nyere litteratur
- gjøre rede for og vurdere et utvalg ungdomslitteratur og noen sentrale ungdomskulturelle uttrykk
- gjøre rede for historiske og samfunnsmessige forhold i Storbritannia og USA
- beskrive og analysere ett eller flere kulturelle emner i et engelskspråklig land/region
- gjøre rede for sammenhengen mellom språk og kultur.

FAGDIDAKTISK KOMPETANSE

Målområdet tar utgangspunkt i studentenes arbeid med fagdidaktikk i *engelsk 1* og viderefører hovedelementene fra dette. Det fokuseres på tilrettelegging for elevers arbeid med tekster i ulike sjangere, muntlig og skriftlig og på innsikt i veiledning av elever i selvstendig språkutvikling og økt kulturforståelse.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for ulike syn på fremmedspråk og fremmedspråkopplæring i et historisk perspektiv
- legge til rette for et tilpasset læringsmiljø for elevenes videre utvikling av egen språkferdighet og egne læringsstrategier
- gjøre rede for tjenlige lesestrategier og kunne stimulere til leseglede og leselyst hos elevene
- legge til rette for stimulerende skrivesituasjoner og gi støtte og veiledning i elevenes tekstarbeid
- bevisstgjøre elevene på ulike kulturelle yringsformer og de utfordringer og muligheter som ligger i møtet mellom ulike kulturer
- gjøre rede for noen av de utfordringer barn og ungdom med annet morsmål enn norsk har når de skal lære engelsk
- planlegge, gjennomføre, vurdere og drøfte prosjektarbeid hvor engelskfaget inngår
- nyttiggjøre seg erfaringsbasert kunnskap om prosess- og produktvurdering
- gjøre rede for eksempler på forskning og utviklingsarbeid i engelskfaget.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Engelskstudiet er beskrevet som tre kompetanseområder engelsklæreren må beherske for å kunne undervise etter intensjonene i læreplanverket for grunnskolen.

Kompetanseområdene må ses som integrerte deler av studiet. Sammen med praksis skal de utgjøre et helhetlig studium for å sikre best mulig yrkesforberedelse.

Engelsk er et ferdighetsfag som krever stor grad av praktisk språktrening. Derfor bør mye av opplæringen foregå i mindre grupper. Studentene skal gjennom studiet oppleve forskjellige læringsformer som for eksempel forelesninger, seminarer, kollokvier, studentledede grupper og selvstudium. Arbeidsformer der den skapende og utforskende dimensjonen ved språket er sentral skal være en naturlig del av studiet.

I løpet av studiet skal studentene få erfaring med arbeidsformer de vil benytte i grunnskolen, bl.a. temaorganisert opplæring og prosjektarbeid.

Studentene skal arbeide med bruk av nye medier som kan fremme språklæring hos barn: f.eks. video, dataprogrammer, bruk av Internett-tjenester, tekstbehandling, CD-rom, elektronisk post og konferanser som gir mulighet for å kommunisere og samarbeide med studenter, lærere og elever i andre land. En studietur til et engelskspråklig land bør inngå.

Underveis i studiet skal studentene sikres veiledning i sin studieprogresjon. Som utgangspunkt for veiledningen kan en f.eks. bruke logg, praksisrapporter, innleverte arbeider, muntlige framføringer.

Praksis er en obligatorisk del av studiet.

VURDERING

I fagplanen for den enkelte høyskolen beskrives arbeidskrav og omfang av obligatoriske oppgaver som må være levert og godkjent før studentene kan gå opp til eksamen.

Eksamen skal omfatte individuell skriftlig og muntlig prøve.

3.4 HEIMKUNNSKAP

INNLEDNING

Om heimkunnskap

Heimkunnskap er et kultur-, håndverks- og opplevelsesfag som omfatter praktisk ferdighet, gjøremål og samhandling. Opplæringen legger vekt på forvaltning av ressurser i husholdningene og handlingskompetanse for dagliglivet i hjem, skole og samfunn. Faget er også et omsorgs- og helsefremmende fag.

Faget omfatter holdninger til, ferdigheter i og kunnskaper om mat, matlaging og måltider, ernæring og kosthold, hygiene og renhold, fysisk, psykisk og sosial helse, ressurs- og forbrukerspørsmål, økonomistyring og barne- og familiekunnskap. Faget bærer i seg en kulturarv knyttet til mat og måltider i hjem og samfunn til hverdag, høgtid og fest. Denne utgjør en viktig del av vår identitet og våre felles opplevelser.

Heimkunnskap er et praktisk fag med et vidt fagområde. Det har røtter i erfaringsbasert kompetanse som barn, kvinner og menn gjennom arbeid og levemåte har utviklet og overlevert fra generasjon til generasjon. Fagområdet er knyttet til disse folkelige læringstradisjoner og denne erfaringsbaserte handlingskompetansen. Heimkunnskap er også forankret i naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig kunnskapstradisjon.

Faget henter og utvikler kunnskap fra forskningsfelt innen ernæring, helse, miljø og livsstil. Forskning om økonomi, forbruk, levekår, samliv, hjem og familie er viktig grunnlagsstoff. Etnologisk og sosialantropologisk tilnærming tilfører nye perspektiver og dimensjoner og utvider fagforståelsen.

Kunnskapene blir omsatt i praktisk arbeid for å utvikle kompetanse for dagliglivet, evne og vilje til å ta ansvar og vise omsorg og omtanke i mellommenneskelige forhold.

Heimkunnskap handler om å lære å håndtere eget liv, fysisk, psykisk, sosialt og økonomisk. Faget har derfor en sentral plass i samfunnets forebyggende og helsefremmende arbeid og for å ta vare på verdier i hjem, skole og samfunn.

Heimkunnskap i opplæringsystemet

I barnehagen finner vi lek, aktiviteter og opplæring som knytter seg til utvikling av barns dagliglivskompetanse. Der kombineres omsorg og systematisk pedagogisk opplæring. Det er en naturlig del av barnehagens virksomhet å bidra til utvikling av sosiale og praktiske ferdigheter med tanke på å hjelpe barn til å utvikle trygghet og selvstendighet.

Forløperen til heimkunnskap i Norge var opplæring for jenter i huslig økonomi, fra 1890. Ved å tilby undervisning i praktisk matlaging, kostlære og hygiene skulle jenter få bedre grunnlag for å utnytte hjemmets ressurser og bidra til bedret helse. Fra 1939 ble faget husstell obligatorisk for jenter i byfolkeskolen. Det omfattet matlaging og andre praktiske gjøremål i et hjem. Tjue år seinere ble faget obligatorisk i by og land for både gutter og jenter. Faget fikk navnet heimkunnskap og innholdet ble utvidet til å omfatte biologiske, emosjonelle og sosiale sider av menneskelig fellesskap.

I dag er heimkunnskap obligatorisk på de tre hovedtrinnene i grunnskolen. Heimkunnskap bidrar til å utvikle holdninger, ferdigheter og kunnskaper barn og unge trenger for å velge en helsefremmende livsstil og å mestre oppgaver i dagliglivet i et samfunn i endring. Faget er orientert mot ny kunnskap og innsikt som rustar mennesker til å ta hånd om eget liv i et samfunn i endring der både menn og kvinner tar ansvar for dagliglivets gjøremål.

Deler av faget videreføres i ulike studieretninger i videregående opplæring som f.eks. i hotell- og næringsmiddelfag, helse- og sosialfag, kjemi- og prosessfag og økonomi- og informasjonsfag.

Det er mulig å ta videreutdanning i heimkunnskap og hovedfag i ernæring, helse- og miljøfag ved statlige høgskoler. Ved universitetene finnes de vitenskapsfagene som heimkunnskap bygger på i sin teori.

Mange voksne tar kurs i matlaging som hobby. Deler av faget inngår også i opplæring for voksne til yrker som gir fagbrev, f.eks. renholds-faget. I opplæring av en del voksne med spesielle opplæringsbehov er dagliglivets gjøremål sentralt lærestoff.

Husmorskole for voksne kvinner var lenge en utdanning som både skulle forberede for husmorgjeringen og var grunnlag for opptak til en rekke utdanninger, bl.a. førskolelærerutdanning og sykepleierutdanning.

Heimkunnskap i lærerutdanningen

Heimkunnskapstudiet inngår i allmennlærerutdanning og i 4-årig faglærerutdanning i praktiske og estetiske fag. Studiet var sterkt inne i en tidligere faglærerutdanning som omfattet ernæring, helse og miljøfag. Deler av faget inngår i yrkesfaglærerutdanning i hotell- og næringsmiddelfag.

Den første lærerutdanning i faget huslig økonomi startet med korte private kurs i 1890-årene. I offentlig regi kom faglærerutdanningen i husstell og skolekjøkkenlærerutdanning i gang fra 1909 ved Stabekk.

Fra midten av femtiårene ble det gitt tilbud om årsenhet i heimkunnskap for allmennlærere. I 1992 ble faget ett av fire praktisk-estetiske fag som alle studenter skulle velge mellom i allmennlærerutdanningen.

I allmennlærerutdanningen er heimkunnskap organisert i tre studieenheter: *Heimkunnskap 1* (5 vekttall), *heimkunnskap 2* (10 vekttall) og *heimkunnskap 3* (10 vekttall).

Følgende målområder er gjennomgående i alle de tre studieenhetene:

- *Fagdidaktikk*
- *Mat og kultur*
- *Livsstil og helse*
- *Forbruk og økonomi*
- *Barne- og familiekunnskap*

Fagdidaktikk er både et eget målområde og integrert i de øvrige målområdene. De tre studieenhetene har delvis innebygget spiralprinsippet. Målene i de ulike målområdene griper inn i hverandre, utfyller og støtter hverandre i en helhetlig opplæring i faget.

Heimkunnskap 1 kan velges som ett av to praktiske fag i tredje studieår. Studieenheten inngår sammen med fagene pedagogikk og natur, samfunn og miljø. Sammen skal disse fagene bidra til profileringen av studieåret.

Heimkunnskap 2 og *heimkunnskap 3* kan velges det fjerde studieåret som del av obligatorisk allmennlærerutdanning eller som videreutdanning.

Heimkunnskap 2 kan velges både av studenter som har fullført *heimkunnskap 1*, og studenter som ikke har tatt denne studieenheten. Studenter som bygger videre på *heimkunnskap 1*, skal gjennomføre en fordypning som er nærmere beskrevet i rammeplanen for *heimkunnskap 2*.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Felles mål for faget

Studentene skal

- utvikle et reflektert syn for ulike sider ved faget, som et kultur- og dannelsesfag, et sosialiseringfag, et omsorgs- og helsefremmende fag, et økonomi-, ressurs- og miljøfag og et håndverks- og ferdighetsfag
- utvikle fagdidaktisk kyndighet for å kunne tilrettelegge, lede, veilede og vurdere i opplæring i heimkunnskap, og evne til å bidra til utviklingsarbeid i nært samarbeid mellom hjem og skole og mellom skole og lokalsamfunn
- utvikle forståelse for matens og hygienens helsemessige, kulturelle og samfunnsmessige betydning
- innarbeide godt håndlag, teknikker, ferdigheter og sikker praksis i bruk av råvarer, redskaper og materialer
- utvikle bevisst og positiv holdning til og kyndighet i å utøve helsefremmende opplæring

- utvikle forbrukerpolitisk skjønn og tilegne seg grunnleggende kunnskaper på forbrukerområdet, og kunne reflektere over og vurdere forbruk i ulike sammenhenger
- utvikle evne og vilje til å ta ansvar og vise omsorg for andre og evne til å analysere verdier som ligger til grunn for holdninger om ansvar, omsorg og likeverd i samfunnet.

HEIMKUNNSKAP 1

(5 vekttall)

Målområder

FAGDIDAKTIKK

Målområdet omfatter en analyse av heimkunnskapsfagets innhold, kultur og egenart. Det blir også fokusert på arbeidsformer og teknikker som er nødvendige forutsetninger for å gjennomføre heimkunnskapsopplæring i praksis.

Studentene skal kunne

- planlegge, gjennomføre og vurdere opplæring i faget i samsvar med gjeldende læreplanverk for grunnskolen, og drøfte opplæringen ut fra faglige og didaktiske kriterier
- gjøre rede for fagets innhold og arbeidsmåter i grunnskolen og bruke faget i temaorganisert opplæring, i tverrfaglig arbeid og i prosjektarbeid
- legge til rette for tilpasset opplæring ved å velge faginnhold og aktiviteter som gir alle elever utfordringer som de har mulighet til å mestre, og kunne knytte opplæringen til ulike elevers kulturelle bakgrunn og virkelighetsforståelse
- utarbeide lokale læreplaner med vekt på samarbeid hjem-skole
- gjøre rede for og kunne benytte ulike vurderingsformer i faget i grunnskolen.

MAT OG KULTUR

Målområdet omfatter matlaging, matvarekunnskap og hygiene i et helsefremmende, økonomisk og økologisk perspektiv. Det helsefremmende aspektet på matlaging rommer kost og ernæring, og i tillegg kulturelle, sosiale og estetiske dimensjoner.

Studentene skal kunne

- bruke ulike typer redskaper, og kunne praktisere og forevise grunnleggende teknikker i matlaging
- velge passende råvarer og matvareprodukter og lage måltider i samsvar med norsk ernæringspolitikk
- gi eksempler på spiselige, ville vekster i naturen og anvende dem i matlaging
- lage noen tradisjonelle retter fra norsk, samisk og enkelte andre lands matkultur, og kjenne noen sentrale skikker og tradisjoner i sammenheng med samvær, fest og høgtid
- gjøre rede for betydningen av å inspirere til sanseopplevelser og estetiske uttrykk innen faget

- gjøre rede for måltidets kulturelle og sosiale funksjon og inspirere til trivsel og velvære ved bordsete, bl.a. gjennom sang
- begrunne og følge hygieniske krav i stell av mat.

LIVSSTIL OG HELSE

Målområdet omfatter kunnskaper om sammenhengen mellom kosthold, hygiene, livsstil, helse og det utvidede helsebegrep. Dette omfatter hvordan en kan vektlegge det helsefremmende perspektivet i temaorganisert opplæring, i tverrfaglig arbeid og i samarbeidet mellom skole og hjem.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for det utvidede helsebegrepet som grunnlag for forståelse av livsstil og helsefremmende arbeid
- gjøre rede for matvarenes sammensetning med vekt på energigivende næringsstoffer og utføre kostberegningsoppgaver
- gjøre rede for kostholdets betydning for god helse og gjennom skole-hjem-samarbeid bidra til at barn og unge utvikler kostvaner som er i samsvar med norsk ernæringspolitikk
- orientere om noen psykososiale helseproblemer i samfunnet
- drøfte metoder i helsefremmende og forebyggende arbeid i forhold til bruk av tobakk og rusmidler blant jenter og gutter
- gjøre rede for betydningen av godt innemiljø og faktorer som medvirker til dette, og kunne praktisere god hygiene og renhold av bolig og tekstiler.

FORBRUK OG ØKONOMI

Målområdet omfatter kunnskap om lover og retningslinjer for merking av forbruksvarer og analyse av hva som påvirker forbruk. Det omfatter også drøfting av ulike holdninger til forbruk og hvilke konsekvenser de kan få for miljø og for økonomi.

Studentene skal kunne

- sette opp budsjett i personlig økonomi, f.eks. ved hjelp av IT
- sammenlikne priser og vurdere pris og kvalitet ved innkjøp av varer og tjenester
- gjøre seg kjent med og slå opp i de viktigste forbrukerlovene
- gjøre rede for merking av produkter og hvilken veiledning den kan gi, og forklare forskjellen mellom informasjon og reklame
- gjøre rede for hvordan forbruk påvirker miljøet og hvordan vedlikehold, gjenbruk, kildesortering og kompostering er positivt for miljøet.

BARNE- OG FAMILIEKUNNSKAP

Målområdet omfatter kunnskaper om barns oppvekstforhold, familiens funksjon og ulike samlivsformer. Respekt, forståelse, likeverd og likestilling er sentrale begrep i forhold til å utvikle et godt sosialt fellesskap og kunne utøve god omsorg. I dette målområdet fokuseres det på det sosiale samspillet i hjem og skole.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for omsorgsbegrepet og begrunne betydningen av godt sosialt samspill for den enkelte og i fellesskapet
- beskrive ulike samlivsformer og familiemønstre i Norge, og drøfte barn og voksnes ulike roller i hjemmet
- legge til rette for skole-hjem-samarbeid
- gjøre rede for begrepene likestilling og likeverd og gjennom samvær, samarbeid og fordeling av oppgaver vise at de kan praktisere dette
- bidra i sosialt fellesskap og legge til rette for inkluderende samvær der alle opplever respekt for sin egenart
- beskrive normer for omgangsformer og høflig framferd og legge til rette en opplæring hvor omtanke og høflig framferd praktiseres.

HEIMKUNNSKAP 2

(10 vekttall)

Studieenheten forutsetter et differensiert løp for studentene. Studenter som har fullført *heimkunnskap 1*, vil allerede ha kommet et stykke på veg for å nå noen av målene slik de er beskrevet under målområdene. Disse studentene skal i tillegg gjennomføre et fordypningsarbeid med omfang 5 vekttall.

Målområder

FAGDIDAKTIKK

Den didaktiske tilnærmingen i denne studieenheten omfatter kunnskap og refleksjon over heimkunnskapsfagets idégrunnlag og dets historiske og kulturelle tradisjon. Vitenskapelig forskning som er relevant for faget, blir også omtalt. Det arbeides med problemstillinger i forhold til å utvikle lokale læreplaner og kunne legge til rette for tilpasset opplæring.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for kulturelle, skolepolitiske og pedagogiske visjoner og tradisjoner i læreplaner for heimkunnskap, og forklare og drøfte heimkunnskapsfagets verdiforankring i grunnskolen i dag
- drøfte mulighet for samarbeid mellom skole, hjem og nærmiljø i arbeidet med lokale læreplaner og med vekt på elevenes kultur- og identitetsforståelse
- tilrettelegge og differensiere opplæring i heimkunnskap som gir utfordringer til jenter og gutter med ulike forutsetninger
- gjøre rede for veiledning og vurdering i grunnskolen, bl.a. å sette karakter i faget, og drøfte betydningen vurdering har for læring og opplevelse av mestring
- samordne beslektede områder i heimkunnskap og andre fag med sikte på arbeid på tvers av fag, tema- og prosjektorganisert opplæring
- gi eksempler på forskning som er relevant for heimkunnskapsfaglig arbeid i skolen
- innrette og tilrettelegge heimkunnskapsrom slik at de er estetiske og funksjonelle for arbeid i faget.

MAT OG KULTUR

I arbeidet med målområdet skal teoretiske kunnskaper fra heimkunnskapsfagets ulike målområder integreres i praktisk utøvelse av faget. Dette arbeidet vil rettes særlig mot hygiene, økonomi, mat og måltid som kulturfaktorer.

Studentene skal kunne

- praktisere og forevise teknikker i matlaging og vise hvordan disse gir grunnlag for variasjon og eksperimentering
- planlegge og gjennomføre undervisningsopplegg for praktiske økter, vurdere disse og kunne tilrettelegge opplæring for elever med ulike behov
- legge til rette for en arbeidsdeling som ivaretar likestilling og likeverd
- redegjøre for de vanligste mikroorganismer som forårsaker at matvarer blir ødelagt, og kunne ta forholdsregler som forhindrer dette
- sette sammen og komponere varierte menyer for ulike måltider, arrangementer og høgtider og kunne gjennomføre bordsete til hverdag og fest
- vise kreativitet i tilrettelegging av den estetiske og sosiale dimensjonen på ulike områder av faget
- beskrive norsk, samisk og andre lands matkulturer, kjenne sentrale skikker og tradisjoner i sammenheng med samvær, fest og høgtid, forstå sammenhengen mellom matkultur og identitet og kunne formidle dette gjennom opplæringen
- begrunne vareinnkjøp i henhold til faktorer som kvalitet, pris, sikkerhet, helse, miljø og ressurser.

LIVSSTIL OG HELSE

Målområdet omhandler kunnskap om og vurdering av sammenhengen mellom kostvaner, hygiene, livsstil og helse og den betydningen valg av livsstil har for individ, familie og samfunn. Studiet omfatter kunnskap om psykososiale helseproblemer og hvordan man kan gjennomføre helsefremmende opplæring i tråd med de helseutfordringene jenter og gutter møter.

Studentene skal kunne

- greie ut om det utvidede helsebegrepet som grunnlag for forståelse av livsstil og helsefremmende arbeid og gjøre rede for hvordan livsstil virker inn på yteevne og livskvalitet
- forklare matvarenes ernæringsmessige sammensetning og dokumentere kunnskap om næringsstoffer
- gjøre rede for hvordan et ernæringsmessig balansert kosthold settes sammen med fokus på positiv påvirkning av helse og forebygging av sykdom
- bruke kostberegningsprogram
- drøfte betydningen av et helsefremmende levesett, og ta konsekvenser av dette i den praktiske opplæringen
- gjøre rede for betydningen av god hygiene, og gjennomføre rengjøring av bolig og tekstiler på en slik måte at miljømessige, økonomiske og ergonomiske perspektiv ivaretas

- gjøre rede for tiltak som kan redusere psykososiale helseproblemer med vekt på spiseproblemer
- gjøre rede for tiltak som kan redusere bruk av tobakk og rusmidler blant jenter og gutter
- vurdere og forebygge risiko for skader og ulykker i heimkunnskapsrom, i hjem og nærmiljø og være i stand til å utføre enkel førstehjelp.

FORBRUK OG ØKONOMI

Målområdet omfatter kunnskap om å være forbruker i et komplisert og sammensatt samfunn i utvikling. Det skal arbeides med forbrukernes rettigheter og plikter. Studiet omfatter også bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi som hjelpemiddel for å skaffe oversikt og informasjon.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for standardbudsjett og lage familiebudsjett ved hjelp av IKT
- gjøre rede for de viktigste lovene og forskriftene som berører forbrukerens rettigheter og plikter, og kunne bruke dem i opplæringen i aktuelle situasjoner
- nyttiggjøre seg vareundersøkelser og planlegge innkjøp der pris, kvalitet, sikkerhet, miljøhensyn og disponible midler ses i sammenheng
- skaffe informasjon om varer og tjenester ved hjelp av IKT og reflektere over anvendelsesmuligheter i opplæringen
- utarbeide tverrfaglige prosjekter slik at forbindelsen mellom forbrukertemaene i ulike fag blir tydeliggjort
- gjøre rede for og praktisere læreplanens miljøperspektiv og analysere forbruk i det perspektivet.

BARNE- OG FAMILIEKUNNSKAP

Målområdet tar utgangspunkt i at et godt sosialt samspill har avgjørende betydning for den enkelte, i hjem og familie og for fellesskapet i samfunnet og at alle har ansvar for å styrke dette fellesskapet og vise omsorg for andre.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for barns behov for trygghet og tilhørighet og barns rett til omsorg med vekt på barn med ulike behov
- gjøre rede for ulike roller i familien, kjønnsperspektiver i faget og praktisere en organisering og arbeidsdeling som ivaretar likestilling og likeverd
- benytte metoder for å innhente kunnskaper om lokalsamfunnet og barns oppvekstmiljø, og kunne bidra til en opplæring som fremmer tilhørighet i lokalsamfunnet
- beskrive strategier for sosial nettverksbygging
- beskrive vanlige omgangsformer og tradisjonelle feiringer av høgtider og livets merkedager, og gi dette en naturlig plass i samhandling og undervisning
- gjøre rede for barn og unges juridiske rettigheter i noen forskjellige kulturer og gi eksempler på hvordan slike bestemmelser varierer i ulike land.

HEIMKUNNSKAP FORDYPNING (5 VEKTTALL)

Dette målområdet gjelder for studenter som har fullført *heimkunnskap 1*. Studentene skal individuelt eller i grupper fordype seg i heimkunnskapsfaglige, praktiske, teoretiske eller didaktiske emner som de selv ønsker å arbeide med. I deler av dette arbeidet bør studentene kunne samarbeide med ressurspersoner utenfor høgskolen, f.eks. lærere, ansatte i organisasjoner, institusjoner, etater og bedrifter.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for begreper, prinsipper og metoder som kan anvendes for å finne og nyttiggjøre seg viten innen fagområdet
- vurdere egen kompetanse, utforme mål for og vurdere resultat av egen utvikling
- planlegge, gjennomføre og vurdere et fordypningsprosjekt knyttet til valgt emne
- dokumentere forståelse for sentrale faglige begreper tilknyttet et valgt emne
- analysere strategier, kunnskaper og konkrete utfordringer som er knyttet til et valgt emne i opplæringen i grunnskolen
- anvende vitenskapelige metoder, begreper, teorier og perspektiver i refleksjon over faglig og fagdidaktiske problemstillinger og utviklingsoppgaver i fagområdet
- dokumentere resultat av fordypningsarbeid gjennom ulike former for presentasjon f.eks. matretter, måltider, rapporter, utstillinger, egenprodusert video.

HEIMKUNNSKAP 3

(10 vekttall)

Målområder

FAGDIDAKTIKK

I dette målområdet legges det vekt på kunnskap om heimkunnskapsfagets historie, begrunnelser for fagets plass i opplæringen og ulike syn på faget. Slik ballast er sentral for å forstå fagets kultur og opplæringstradisjoner og for å se muligheter for å fornye opplæringen tilpasset utviklingen i samfunnet. Målområdet omfatter også hvordan faget er en del av skolens samlede omsorgs-, oppdragelses- og opplæringsfunksjon.

Studentene skal kunne

- forstå og reflektere over heimkunnskapsfagets verdiforankring, berettigelse og rolle ut fra et historisk såvel som samtidig og framtidig perspektiv
- redegjøre for samfunnsmessige forhold og utdanningspolitiske strømninger som har preget utformingen og utviklingen av heimkunnskapsfaget i internasjonalt, nasjonalt og lokalt perspektiv
- drøfte ulike syn på faget og på lærerens rolle, formulere eget faglig og didaktisk ståsted i forhold til gjeldende læreplanverk, bl.a. til forventning om aktiv elevdeltakelse og samarbeid mellom skole og hjem
- ta selvstendige avgjørelser i tilknytning til undervisning i heimkunnskap og begrunne beslutningene med aktuell teori og ut fra yrkesetiske overveielser
- mestre og vurdere ulike anvendelser av IKT og annen teknologi som hjelpemiddel i eget fagstudium og som fagdidaktisk verktøy i heimkunnskap i grunnskolen

- anvende vitenskapelige metoder, begreper, teorier og perspektiver i faglig refleksjon over faglige og fagdidaktiske problemstillinger og utviklingsoppgaver innen fagområdet
- dokumentere og presentere eget heimkunnskapsfaglig prosjektarbeid.

MAT OG KULTUR

I dette målområdet fokuseres det på ulike områder av faget som relaterer seg til forholdet mellom matkultur, estetikk og de fysiske omgivelsene. Det omfatter estetiske helhetsopplevelser i sammenheng med måltid, bordsete og interiør. Kunnskap om overfølsomhetsreaksjoner og matsikkerhet ligger også i dette målområdet. Ernæringsvitenskap avdekker stadig ny kunnskap om anbefalt kosthold. Faglig trygghet forutsetter oppdaterte kunnskaper, innsikt i ny forskning og evne til å formidle dette.

Studentene skal kunne

- eksperimentere med grunnleggende teknikker i matlaging, bruke sensorisk kyndighet til å videreutvikle disse og anvende teknikkene på ulike typer retter
- orientere om offentlig næringsmiddeltilsyn og gjøre rede for hvordan næringsmiddelhygiene ivaretar sikkerhet
- forevise og lage norsk tradisjonsmat, samisk mat og mat fra noen andre kulturer og kunne gjennomføre arrangementer i tilknytning til høgtid og fest
- gjøre rede for nyttige mikroorganismer og deres anvendelsesmulighet i produksjon og bevaring av matvarer
- gjøre rede for overfølsomhetsreaksjoner og ivareta opplæring for barn med spesielle kostbehov
- velge ut og sette sammen gjenstander, tekstiler og bruke farger for å skape estetisk helhet i interiører, måltider og bordsete
- planlegge og vurdere innredningsforslag for heimkunnskapsrom på store og små skoler, bl.a. med sikte på fleksibilitet og sambruk
- anvende informasjons- og kommunikasjonsteknologi innen faget til å søke etter, behandle, beregne, analysere og vurdere informasjon om kosthold, husholdningsøkonomi, forbruk og miljø
- beskrive noen metoder for FoU-arbeid i faget, gjøre rede for noen aktuelle forskningsresultater og vise evne til å justere praktisk opplæring i forhold til ny kunnskap.

LIVSSTIL OG HELSE

Målområdet omfatter kunnskap og holdning til sammenhengen mellom kosthold, hygiene, livsstil og helse slik at arbeidet både kan kvalifisere for og motivere til individ-, hygiene- og miljørettet helsefremmende arbeid.

Studentene skal kunne

- redegjøre for den nasjonale ernæringspolitikken og vurdere den i forhold til individ- og miljørettede helsefremmende tiltak
- gjøre rede for næringsstoffene, fordøyelse og metabolisme og vurdere sammenhengen mellom kostvaner og livsstil sett i relasjon til sykdomsutvikling og helse
- vurdere ulike metoder for renhold i forhold til hygiene, miljø, ergonomi, estetikk og inneklima
- vurdere tiltak for å fremme gode kostvaner og analysere slike tiltak i et individ-, familie- og kulturperspektiv
- gjøre rede for tiltak som skal redusere psykososiale helseproblemer og analysere slike tiltak i et perspektiv av årsaksfaktorer
- vurdere årsaker til bruk av tobakk og rusmidler blant jenter og gutter og drøfte tiltak som kan redusere forbruket
- redegjøre for fremmedstoffer i mat og nye teknikker som brukes i matvareproduksjon og kunne reflektere over konsekvensene av dette.

FORBRUK OG ØKONOMI

Målområdet omfatter analyse av holdninger til forbruk og presisering av behov og krav mht. kvalitet, pris, service, ressurser og miljø. Det skal gi grunnlag for innsikt i økonomi og kunnskap om personlig økonomi og samfunnsøkonomi, forbrukerrettigheter, reklame og påvirkning, forbruk og miljø og globale ressurser.

Studentene skal kunne

- forklare forholdet mellom samfunnets økonomi og den enkelte husholdningsøkonomi og vite hvor og hvordan man kan få råd og hjelp med økonomiske spørsmål
- redegjøre for hvordan en friere handel over landegrensene påvirker våre rettigheter som forbrukere
- anvende viktige regler i forhold til avtaler og bruke kontrakter i opplæringen
- redegjøre for de lover og det regelverk som regulerer reklamen, og drøfte problemstillinger i tilknytning til hvordan media og reklame er med på å skape livsstiler som gjenspeiles bl.a. i bestemte kjønnsrollemønstre og kroppsidealer hos jenter og gutter
- utnytte elektroniske informasjonstjenester på en kritisk og reflektert måte i undervisningen
- bedømme ulike livsstiler og forbruksmønstre fra et miljøsynspunkt, og vise innsikt i den påvirkning eget forbruk kan ha på miljøet
- gi eksempler på hvordan ressursforvaltning og forbruk i globalt perspektiv kan medvirke til bærekraftig forbruksmønstre
- redegjøre for aktuell forskning innen forbrukerområdet og anvende denne til å utvikle faget i skole og opplæring.

BARNE- OG FAMILIEKUNNSKAP

Dette målområdet omfatter hvordan synet på og holdninger til barn, omsorg, familie og likestilling er påvirket av historie og kultur. Det setter fokus på hvordan

heimkunnskapsfaget kan bidra til praktisering av omsorg og til å utvide elevenes kulturforståelse.

Studentene skal kunne

- trekke linjer fra familiens og hverdagslivets historie med vekt på utviklingen fra forrige århundre og drøfte og vurdere kjønnsroller i det perspektivet
- redegjøre for familiens situasjon i noen ulike kulturer og konsekvenser for barns læring og sosialisering
- anvende grunnleggende prinsipper for kommunikasjon og konfliktløsning
- redegjøre for relevante deler av familiens juridiske rettigheter
- analysere og drøfte omsorgsbegrepet i forhold til etikk og omsorgsmoral
- reflektere over sosiale, materielle og immaterielle dimensjoner innen kulturbegrepet med bakgrunn i heimkunnskapsfagets egenart
- analysere noen etiske spørsmål som forskningen reiser, og etiske vurderinger som må gjøres når ny viten åpner for nye valg.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Heimkunnskapsfagets praktiske egenart, tverrfaglige karakter og fagets overføringsverdi til situasjoner utenfor skolen gjør at lærere må beherske et mangfold av praktiske arbeids- og opplæringsformer og må kunne samarbeide. Studiet skal legges opp slik at studentene erfarer og medvirker til at teoretisk stoff integreres i fagets praktiske del. Kunnskap skal omsettes i forpliktende handlingskompetanse.

Fagets praktiske del må være vektlagt i alle studieenheter. Studiet krever undervisningslokaler som gir mulighet for å dekke bredden i faget.

Arbeidsformer som er beskrevet i grunnskolens læreplanverk og som nyttes i heimkunnskap, skal være bakgrunn for valg av sentrale arbeidsformer i lærerutdanningsfaget. Studentene skal lære gjennom egne erfaringer. Studiet må derfor gi mulighet for å trene praktiske ferdigheter på kjøkken, gjøre innkjøp, beregne kostnader, bruke IKT osv. Det skal gjøres opplevelsesmessige, helsemessige, økonomiske og økologiske vurderinger ved valg av f.eks. råvarer, menyer og aktiviteter. Studentene skal observere, velge, planlegge, tilrettelegge, gjennomføre, begrunne og vurdere opplæringen både i eget studium og i praksisopplæringen. De skal planlegge eget arbeid, arbeide selvstendig og i grupper med bl.a. flerfaglig tilnærming av lærestoffet og tema- og prosjektorganisert opplæring.

I praksisopplæringen i tredje studieår skal studentene arbeide med heimkunnskap, eventuelt med tverrfaglig tema- og prosjektorganisert opplæring hvor faget utgjør en vesentlig del. Forut for slik opplæring skal studentene arbeide med fagdidaktikk. Praksisopplæringen planlegges i samarbeid mellom studentene, lærere i fagene på årstrinnet og øvingslærere.

I *heimkunnskap 2* og *heimkunnskap 3* skal studentene ha en til to ukers praksis i hver studieenhet.

VURDERING

Vurdering av studentenes arbeid skal omfatte både arbeidsprosesser og produkter i praktisk, teoretisk og didaktisk arbeid.

Høgskolens fagplan fastsetter vurdering av arbeidsprosesser i studiet og hvilke krav som stilles til studentene for å gå opp til eksamen.

Sluttkarakteren bygger på:

Heimkunnskap 1 og heimkunnskap 2

- En individuell skriftlig prøve
- En praktisk/fagdidaktisk individuell prøve eller gruppeprøve som dekker fagets praktiske del. Prøven kan vurderes enten med en individuell karakter eller en gruppekarakter.

Heimkunnskap 2, med heimkunnskap fordypning

- En individuell skriftlig prøve
- Dokumentasjon av fordypningsarbeidet.

Tema for fordypningsarbeidet skal skrives på vitnemålet.

Heimkunnskap 3

- En individuell skriftlig prøve.

3.5 KRISTENDOMSKUNNSKAP MED RELIGIONS- OG LIVSSYNSORIENTERING

INNLEDNING

Om kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering

Religion har stått sentralt i alle samfunn til alle tider. I norsk sammenheng har kristendommen en tusenårig historie. Kristne tradisjoner og forestillinger preger vårt samfunn på mange plan: høgtider og skikker, moral og rett, språk og litteratur, musikk og kunst. Samtidig er kristendommen fortsatt den viktigste kilden til tro og livstolkning for mange mennesker. I vårt land møter vi kristendommen særlig gjennom den evangelisk-lutherske trosoppfatning.

Dagens norske samfunn er også i økende grad sammensatt av grupper som bygger sin identitet på andre tros- og livssynstradisjoner enn den kristne, eller også på et ikke-religiøst livssyn. Dette livssynsmangfoldet er det en spesiell utfordring for skolefaget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering å forholde seg til. Gjennom faglig kunnskap og personlig kjennskap vil skolefaget stimulere til respekt, forståelse og innlevelse på tvers av tros- og livssynsgrenser. I studiefaget vil en derfor arbeide ut ifra en didaktikk som tar på alvor både dialog og identitet, kultur møte og tilhørighet til egen tradisjon.

Som studiefag står kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering i en kristendomsfaglig tradisjon, men bygger også på elementer fra basisfag som teologi, religionsvitenskap/religionshistorie, idéhistorie og andre fagområder. Vitenskapsfagene benytter et bredt spekter av vitenskapelige metoder og tilnæringsmåter. Denne situasjonen inviterer til å utvikle en fagdidaktikk som legger vekt på tverrfaglige kontaktpunkter. Samtidig er det viktig at studiefaget ikke faller fra hverandre i isolerte brokker, men fremtrer som ett fag med klar selvforståelse og indre sammenheng.

Norsk skole står - gjennom sin opplæring og oppdragelse - i en kristen og humanistisk tradisjon, der spørsmål om etikk, menneskesyn og grunnleggende verdier står sentralt. Studiefaget skal derfor i dette lys drøfte utfordringer knyttet til skolens verdigrunnlag, til lærerrollen, til yrkesetikken og til opplærings- og oppdrageransvaret - både generelt og spesielt knyttet til skolefaget.

Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering i opplæringssystemet

Mange har tidlig i livet fått møte ulike sider ved livsområdene faget omfatter. Det kan ha skjedd i hjem og menighet, eller gjennom religion og etikk som læringsområde i barnehagen. I grunnskolen arbeider en med lærestoff fra disse livsområdene gjennom faget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering. Dette skal så

utgjøre grunnlaget for videre arbeid med religion og etikk i videregående opplæring. Ulike komponenter av studiefaget i allmennlærerutdanningen finner en i varierende grad igjen i universitets- og høgskolefag som kristendomskunnskap, teologi, religionsvitenskap og religionshistorie.

Mens barnehagen har en profil som vektlegger religion og etikk som en integrert del av oppdragelse, personlighetsutvikling og sosialisering, legges vekten i grunnskolefaget på systematisk opplæring gjennom arbeid med opplevelser, kunnskaper, holdninger og ferdigheter. Læreplanen legger vekt på å fremme respekt for og evne til dialog mellom mennesker med ulike oppfatninger i tros- og livssynsspørsmål og på en estetisk tilnærming til lærestoffet. I videregående opplæring er religion og etikk et allment orienteringsfag, mens en på universitets- og høgskolenivå møter de samme fagfeltene igjen som forskningsbaserte vitenskapsfag.

Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering er det grunnskolefaget som bygger på de eldste tradisjoner i norsk skole. Samtidig er det et fag som stadig må tilpasses nye forhold og nye behov. Spenningen mellom tradisjon og fornyelse stiller dette faget overfor særlige utfordringer. Skolefaget representerer en videreutvikling og fornying både av det tradisjonelle faget kristendomskunnskap og det nyere faget livssynskunnskap. Det imøtekommer også et stykke på vei behov for opplæring innen ulike religiøse og livssynsmessige tradisjoner.

Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering i lærerutdanningen

I lærerutdanningen inngår faget religion og etikk i førskolelærerstudiet. I praktisk-pedagogisk utdanning kan fagdidaktikk i religion, kristendomskunnskap, livssynskunnskap og filosofi tas som del av et studium innrettet mot undervisning på grunnskolens mellom- og ungdomstrinn, i videregående opplæring og på høgskolenivå. Dette bygger på høyere eller lavere akademisk grad i relevante fag.

Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering i allmennlærerstudiet er faglig og didaktisk orientert mot grunnskolefaget og læreplanverket for den 10-årige grunnskolen. Fagemnene og fagperspektivene, samt den tilhørende didaktiske tilnærmingen i skolefaget, står sentralt i utdanningen. Samtidig må studiefaget sikres akademisk frihet og selvstendighet. Slik ivaretar faget også en kritisk og prøvende rolle.

Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering i allmennlærerutdanningen er i tillegg til et kunnskapsfag også et idé-, verdi- og holdningsfag. Det har særlige oppgaver i forhold til formidling av kulturarven og medansvar for å ivareta helhetlige og overordnede perspektiver på utdanning og omsorg, yrkesetikk og lærerrolle.

Lærerrollen vil være sterkt i fokus i skolefaget, og må derfor også være det i utdanningen. Ulike grupper vil møte faget med mange og delvis kryssende forventninger. Det stilles derfor store krav til lærerens profesjonalitet. Det er viktig å

poengtere at faget er et ordinært skolefag. Samtidig formidler det kunnskap som i seg selv utfordrer til selvstendig vurdering og til engasjement.

Studiet i faget er organisert som tre 10 vekttalls enheter som bygger på hverandre. *KRL 1* er en obligatorisk studieenhet plassert i det andre studieåret parallelt med norsk, pedagogikk og et estetisk fag og ofte også med kurset drama som metode. *KRL 1* vil være en bred innføring i faget, og skal i store trekk gi oversikt og formidle den grunnleggende kunnskapen innenfor alle emneområdene i skolefaget.

KRL 2 og *KRL 3* er valgfrie påbygnings- og fordypningsenheter som normalt gis i fjerde studieår eller som videreutdanning. *KRL 2* vil utvide kunnskapene, gi faglig og didaktisk fordypning og i tillegg være fokusert mot faglige prinsippsspørsmål og aktuell samtidsrelevans. *KRL 3* vil gi mulighet til spesialisering og større grad av selvstendig utforskning innenfor et smalere fagfelt, bl.a. gjennom skriving av en fordypningsoppgave. Rammeplanen for denne studieenheten gir vidt rom for lokale valg ut fra den enkelte høgskoles kompetanseprofil.

Som helhet vil studiet være ordnet slik:

MÅLOMRÅDER OG VEKTTALLSFORDELING - KRL 1, KRL 2 OG KRL 3

KRL 1 10 vekttall	<i>Fagdidaktikk</i>	1 vt
	<i>Bibelen</i>	2 vt
	<i>Kristendommens historie</i>	1,5 vt
	<i>Kristen tro og livstolkning</i>	1,5 vt
	<i>Andre religioner og livssyn</i>	2,5 vt
	<i>Etikk og filosofi</i>	1,5 vt
KRL 2 10 vekttall	<i>Religionspedagogikk og fagdidaktikk</i>	1,5 vt
	<i>Bibelen</i>	2 vt
	<i>Kristendommens historie</i>	1,5 vt
	<i>Kristen tro og livstolkning</i>	1,5 vt
	<i>Andre religioner og livssyn</i>	2,5 vt
	<i>Etikk og filosofi</i>	1 vt
KRL 3 10 vekttall	<u>A. Fellesdel:</u>	4 vt
	<i>Religion, livssyn og pluralitet</i>	
	<i>Religionspedagogikk og religiøs sosialisering</i>	
	<i>Teori og metode</i>	
	<u>B. Valgdel:</u>	6 vt
	<i>Alternativ I: Ett fordypningsemne som faglig hører til innenfor målområdene i KRL 1/KRL 2.</i>	
	<i>Alternativ II: To fordypningsemner som faglig hører til innenfor målområdene i KRL 1/KRL 2.</i>	
	<i>Fagdidaktikk inngår i begge valgalternativene.</i>	

Ved siden av å være et eget målområde, skal fagdidaktikk inn som et vesentlig element i alle de øvrige målområdene.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Felles mål for faget

Studentene skal

- tilegne seg godt innblikk i skolefagets idé og i fagets betydning for individ, skole, kultur og samfunn
- utvikle kyndighet, dyktighet og gode menneskelige forutsetninger for å gå inn i oppgaven som lærer i faget i samsvar med grunnskolens læreplanverk
- tilegne seg vitenskapelig sakssvarende innsikt i sentrale kristendomsfaglige, religionsfaglige og livssynsfaglige emner med norsk virkelighet som viktig referanseramme
- oppøve ferdigheter i å planlegge, gjennomføre og vurdere faglig velfundert og tilpasset opplæring i alle emneområder innen skolefaget
- bli fortrolig med lærerens rolle som kultur- og verdiformidler og som forbilde og omsorgsperson i skolen
- utvikle evne til å stimulere individuell og kulturell identitetsutvikling hos elever med ulik religiøs og livssynsmessig bakgrunn
- utvikle kompetanse i å skape et undervisningsmiljø som fremmer forståelse og respekt, åpenhet og evne til dialog mellom mennesker av ulik livsoppfatning
- tilegne seg innsikt i estetiske uttrykk fra ulike religioner og livssyn, og kunne legge til rette for estetisk opplevelse i opplæringen
- få impulser og utfordringer til faglig og personlig vekst og utvikling.

KRISTENDOMSKUNNSKAP MED RELIGIONS- OG LIVSSYNSORIENTERING 1

(10 vekttall)

Målområder

FAGDIDAKTIKK

Studiet av fagdidaktikk legger vekt på grunnskolefagets profil, på fagets mål, karakteristiske innhold og sentrale metoder. Interessen rettes mot både lærerrollen og oppdragerrollen. I studiet inngår prinsipielle og praktiske spørsmål knyttet til planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisning. Spørsmålet om elevfritak fra deler av undervisningen - og de praktiske og didaktiske problemstillinger og de utfordringer til differensiering dette fører med seg - er en viktig del av dette.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for skolefagets planhistorie, nyere tilblivelsesprosess, begrunnelse, målsetting og innhold
- anvende grunnleggende didaktiske prinsipper og metoder i faget, og kunne planlegge, gjennomføre og vurdere ulike undervisningsformer på en selvstendig og faglig gjennomtenkt måte innenfor de rammer læreplanverket setter
- forklare fagets rolle som formidler av grunnleggende kristne og humanistiske verdier

- drøfte forholdet mellom skolens og hjemmets mandat når det gjelder religion og livssyn
- anvende metoder og arbeidsmåter som stimulerer identitetsutvikling og dialog på tvers av tros- og livssynsgrenser
- bruke dramapedagogiske arbeidsformer, sang og andre estetiske virkemidler som er aktuelle for faget
- gjøre rede for retten til begrenset fritak og være i stand til å gjennomføre tilpasset opplæring og ulike former for differensiering i forhold til elevenes evner, forutsetninger og tros- og livssynsbakgrunn
- drøfte problemstillinger knyttet til elevvurdering i faget.

BIBELN

Studiet av Bibelen gir kunnskap om og forståelse for Bibelen som historisk dokument og som grunnleggende kilde for tro, moral og livstolkning innenfor kristendommen. Det retter også søkelyset på Bibelen som inspirasjonskilde for kunst, kultur og samfunnsbygging. Studiet omfatter både en oversikt over Bibelen som helhet, og lesning av noen enkeltskrifter i sammenheng. I møte med bibeltekstene arbeides det med elementære tekstanalytiske tilnæringsmåter.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for den kristne bibel som en helhet: beskrive problemstillinger knyttet til Bibelen som én stor fortelling, og gjøre rede for enkeltfortellinger, fortellingssammenhenger og sentrale bibelske tema
- gi oversikt over Det gamle testamentets og Det nye testamentets ulike deler: skrifter og litterære sjangere
- referere hovedtanker i noen av Bibelens skrifter (f.eks. 1. Mosebok, et profetskrift, ett av evangeliene og et brev)
- utføre elementær tekstanalyse av enkelttekster innenfor disse skriftene og ha kjennskap til deres historiske og kulturelle kontekst
- forklare og gi eksempler på Bibelens betydning i norsk kultur, og kunne vurdere bibelteksters plass og funksjon i skolens opplæring av barn
- anvende fortellingsdidaktikk og gi undervisning om parallelle personer, tema og fortellingsmotiv innenfor kristendom, jødedom og islam
- gjøre rede for eksempler på bibelske motiver i kunst, og kunne utnytte estetiske uttrykk i arbeid med bibeltekster i skolen.

KRISTENDOMMENS HISTORIE

Studiet av kristendommens historie omfatter kunnskap om kristendommens utbredelse og utvikling, fra kirkens første tid og fram til i dag. Det legges vekt på kristen kultur slik den viser seg gjennom tekster og estetiske uttrykksformer i ulike tidsepoker, og på hvordan lærere kan nytte tekster og kunstuttrykk som varierte innfallsvinkler i undervisningen om kristendommens historie.

Studentene skal kunne

- beskrive kristendommens utbredelse og utvikling i verden og i Norge fram til vår tid ut ifra en generell oversikt

- gi eksempler på Bibelens påvirkningskraft i den kristne kultur opp gjennom historien
- gjøre rede for kristendommen i oldtiden, middelalderen, reformasjonen og nyere tid
- gi eksempler på kristendommens møte med ikke-kristne kulturer og religioner, møtet med vitenskapen og kampen for trosfriheten
- bruke tekster, bilder, arkitektur, sang, musikk og drama i formidlingen av kristendommens historie.

KRISTEN TRO OG LIVSTOLKNING

Dette målområdet omfatter oversikt over kristen tro og etikk som livstolkning og viser hvordan kristen tro og etikk kan settes i forhold til aktuelle livsspørsmål. Det omhandler luthersk kristendomsforståelse i en økumenisk sammenheng og belyser særpregene ved kristen etikk. Studiet tar også opp betydningen av å kunne benytte billedkunst, salmer og musikk som uttrykk for kristen livstolkning. Formidling og markering av de sentrale høgtidene i skolen skal være en del av studiet.

Studentene skal kunne

- beskrive kristen tro og etikk som livstolkning, med spesiell referanse til oldkirkelige trosbekjennelser og Luthers lille katekisme
- gjøre rede for hovedpunktene i kristen tro, med vekt på luthersk tradisjon og med perspektiv også mot andre konfesjoner
- beskrive kristen tro og dens egenart i forhold til andre religioner og livssyn
- gjøre rede for kristen etikk og dens egenart i forhold til andre former for etikk
- gjøre rede for kristne høgtider og forklare salmer, bilder, litteratur og musikk som uttrykk for kristen livstolkning
- arbeide fagdidaktisk med kristne høgtider, kunst og salmer i skolen.

ANDRE RELIGIONER OG LIVSSYN

Studiet omhandler de viktigste religionene ved siden av kristendommen, både som tradisjoner og i levende uttrykksformer i vår tid. Livssyn som ikke bygger på en religiøs overbevisning, inngår også i studiet. Det legges stor vekt på å behandle religioner og livssyn i samsvar med deres selvforståelse og egenart. Å arbeide med enkle sammenligninger mellom fortellinger og fenomener i ulike religioner, f.eks. mellom kristendommen, jødedommen og islam, er viktig for å kunne møte elever med ulike religiøse og livssynsmessige bakgrunn.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for og gi eksempler på sentrale fortellinger, viktige ritualer og høgtider samt etikk og levereregler innen jødedommen, islam, hinduismen og buddhismen
- gi en oversikt over disse religionenes historiske utvikling, deres utbredelse i verden og deres stilling i Norge i dag
- referere til de viktigste tekstkilder til religionene, og kunne anvende disse som informasjonskilder
- forklare og gi eksempler på visuelle, arkitektoniske og musikalske uttrykk innen de religiøse tradisjonene

- beskrive hvordan barn sosialiseres inn i ulike religioner og livssyn, og hvordan religioner og livssyn fungerer som kilder til livstolkning i vår tid
- formulere viktige likheter og forskjeller mellom ulike religioner og livssyn, lede samtaler om religion i en flerreligiøs klasse og kunne veksle mellom “innenfra-” og “utenfra-perspektivet” i arbeidet med religioner og livssyn
- gjøre rede for humanisme og naturalisme som livssyn
- gjøre rede for norsk livssynshumanisme.

ETIKK OG FILOSOFI

Målområdet omfatter innføring i elementær etisk teori og i sentrale normer og verdier som norsk grunnskole bygger på. Dette danner bakgrunn for å kunne gjennomføre enkle drøftinger av konkrete etiske emner. I tillegg behandles utvalgte filosofer som har hatt og fortsatt har betydning for livstolkning og etisk tenkning i Vesten. Gjennom arbeid med stoff fra filosofihistorien viser studiet særlig til sammenhengen mellom menneskesyn og etikk. Det legges også vekt på betydningen av etisk og filosofisk tenkning for arbeidet med yrkesetikk. Deler av dette målområdet må ses i sammenheng med tilsvarende mål og perspektiver i pedagogikkstudiet.

Studentene skal kunne

- forklare grunnbegreper og ulike tilnæringsmåter (modeller) i etikken
- gjøre rede for sentrale kristne og humanistiske normer og verdier, og kunne bruke modeller, normer og verdier i arbeid med etiske emner
- forklare normsystemer og gi eksempler på etisk refleksjon innen ulike religioner og livssyn
- gjengi ulike syn på forholdet mellom etikk, religion og livssyn og referere tenkning omkring menneskerettigheter og barns rettigheter, og drøfte FNs konvensjon om menneskerettigheter
- forklare sammenhengen mellom kunnskapssyn, menneskesyn og etikk hos utvalgte tenkere som Platon, Aristoteles, Kant og John Stuart Mill
- drøfte lærerens rolle som verdiformidler i et flerkulturelt samfunn
- drøfte lærerens yrkesetikk i rammen av etisk og filosofisk tenkning
- vurdere ulike tilnæringer til undervisning om moralske holdninger og etiske konflikter og valg, bl.a. knyttet til ærlighet, sannhet og trofasthet, arbeid og arbeidsliv, forholdet mellom kjønn og til seksuell legning
- bruke drama som arbeidsform for å aktualisere etisk konfliktstoff og prøve ut standpunkter og holdninger.

KRISTENDOMSKUNNSKAP MED RELIGIONS- OG LIVSSYNSORIENTERING 2

(10 vekttall)

Målområder

RELIGIONSPEDAGOGIKK OG FAGDIDAKTIKK

Sentrale religionspedagogiske problemstillinger og mer prinsipielle sider ved fagdidaktikken trenger grundig drøfting. I studiet vil en analysere og vurdere aktuelle undervisnings- og oppdragelsesspørsmål knyttet til faget i lys av en teoretisk utvidet forståelsesramme. I tillegg til dette utvides perspektivet ved at grunnleggende religionspsykologisk tematikk trekkes inn. Det kan også gis rom for noe religionssosiologisk tematikk.

Studentene skal kunne

- analysere religionspedagogiske grunnlagsproblemer og kunne vise til ulike begrunnelser og definisjoner av religionspedagogikk som vitenskapelig disiplin
- gjøre rede for nyere religionspedagogisk debatt om skolens oppgave som tros-, tradisjons- og verdiformidler i et flerkulturelt samfunn
- gjøre rede for ulike løsningsmodeller for offentlig religions- og livssynsundervisning i noen andre europeiske land
- drøfte spørsmålet om nøytralitet, objektivitet og forkynnelse i undervisningen - prinsipielt og i forhold til egen lærergjerning
- vurdere lærebøker og andre læremidler i faget
- forklare sentrale prosesser i religiøs sosialisering og kunne bruke slik kunnskap i undervisning og oppdragelse.

BIBELN

Studiet omhandler ulike eksegetiske metoder innenfor bibelvitenskapen og viser hvordan disse i praksis kan benyttes i arbeidet med tekster. Ved siden av å gi grundig kunnskap om Bibelen som litteratur og historisk dokument, belyses bibelteologiske emner og bibeltekstenes betydning som kilde til tro, moral og livstolkning. Med bakgrunn i denne kunnskapen og kunnskap studentene har fra andre fag, drøftes det hvordan læreren kan stimulere elevene til bruk av kreative og analytiske evner i arbeid med bibeltekster.

Studentene skal kunne

- gjengi hovedtrekk fra gammeltestamentlig og nytestamentlig kultur- og samtids-historie
- forklare ulike eksegetiske metoder og anvende dem i tolkning av gammeltestamentlige og nytestamentlige tekster av ulike sjangere
- gjøre rede for bibelske tema og for den kristne Bibelen som religiøst dokument
- forklare forholdet mellom den kristne og den jødiske bibel
- arbeide variert og kreativt med bibeltekster i skolen
- vurdere bibelbruken i læreverk for grunnskolen og vurdere hvordan barnebibler formidler bibelstoff til barn gjennom tekst og bilder.

KRISTENDOMMENS HISTORIE

Studiet tar utgangspunkt i utvalgte tema og problemområder fra kristendommens historie og vil gjennom det vise kristendommens mangfold, dens samfunnsmessige rolle, og dens bidrag til kunst og kulturliv. Det fokuseres på avgjørende hendelser,

viktige personer, institusjoner og motsetninger i holdninger og tolkninger som har formet historien.

Av målene som er nevnt nedenfor, er det første obligatorisk. For å sikre både bredde og et passende fordypningsnivå skal de lokale fagplanene vise et utvalg av minst 3 av de øvrige. I dette arbeidet skal det inngå fagdidaktisk refleksjon.

Studentene skal kunne

- beskrive hovedtrekk ved kristne konfesjoner og økumenisk arbeid, og gjøre grundig rede for ett stort ikke-luthersk trossamfunn
- gjør rede for munke- og nonneordnene i middelalderen: liv og fromhetsidealer
- gjøre rede for den lutherske ortodoksien og pietismen
- gjøre rede for religionsundervisning i skolen i dansk-norsk og norsk historie fra reformasjonen til våre dager
- gjøre rede for lutherdommens innflytelse i Norden og Den norske kirkes nyere historie
- gjøre rede for framveksten av norsk frikirkelighet og frikirkenes stilling i dag
- gjøre rede for norsk indre og ytre misjon fra 1700-tallet til våre dager
- gjøre rede for hovedpunkter i kristendommens historie på et ikke-europeisk kontinent
- gjøre rede for kvinners stilling i perioder av kristendommens historie
- gjøre rede for hellige steder og hellige rom i kristendommen: symbolikk og religiøs funksjon
- gjøre rede for ett emne fra kristendommens historie basert på egen lokal utforming.

KRISTEN TRO OG LIVSTOLKNING

Studiet går grundig inn på utvalgte emner i kristen tro og etikk, med utgangspunkt i luthersk tradisjon. Samtidig behandles møtet mellom ulike kristne konfesjoner i dag og en går inn i noen aktuelle temaer der kristen tro, etikk og livstolkning brytes med andre religiøse og livssynsmessige oppfatninger.

Studentene skal kunne

- gjøre grundig rede for utvalgte emner knyttet til de tre trosartiklene og kunne plassere slike emner i en økumenisk sammenheng
- gjøre rede for utvalgte grunnlagsspørsmål i kristen etikk
- bygge opp etiske resonnement om aktuelle emner og gjøre rede for hvordan kristen etikk kan møte etiske utfordringer i vårt moderne samfunn
- gjøre fagdidaktiske vurderinger over hvordan en kan arbeide med kristen tro og etikk i en skole preget av ulike konfesjoner, religioner og livssyn.

ANDRE RELIGIONER OG LIVSSYN

Målområdet omhandler inngående begreper og metoder som brukes i studiet av religioner, og belyser særlig mangfoldet innen de enkelte religiøse tradisjoner. Det tar også opp den rolle religion og livssyn spiller i samfunnet og for den enkelte i vår tid. Dette gir bakgrunn for dialog om religions- og livssynsrelaterte emner i skolen. Studiet gir i tillegg mulighet for å fordype seg i én av de store levende religionene

eller ett livssyn. Dette kan enten være en religion eller et livssyn som allerede har vært behandlet oversiktsmessig i *KRL 1*, eller det kan være en religion eller et livssyn som tidligere ikke har inngått i studiet.

Studentene skal kunne

- beskrive sentrale religionsvitenskapelige begreper, metoder og perspektiver og anvende disse i sammenligning mellom ulike religioner, religionstyper og livssyn
- beskrive hvordan ulike religioner og livssyn har møtt hverandre, historisk og aktuelt, i verden og i Norge
- gjøre rede for ulike retninger innenfor to eller flere av disse religionene: jødedommen, islam, hinduismen og buddhismen
- gjøre grundig rede for én religion eller ett livssyn som de har arbeidet med i et særlig fordypningsstudium
- beskrive religionskritikk gjennom historien
- gjøre rede for trekk og tendenser fra nyere religionssosiologiske undersøkelser i Norge
- gjøre rede for noen nye religiøse bevegelser og synsmåter, og for moderne folkereligøsiteter, med vekt på religion i ungdomskulturen
- lede religions- og livssynsdialog i klasserommet på en innsiktsfull måte og kunne vurdere framstillingen av religion og livssyn i lærebøker og annen relevant informasjon.

ETIKK OG FILOSOFI

Studiet gir grundig innføring i allmenn etikk og moralfilosofi. Det legges vekt på hvordan man metodisk bygger opp et etisk resonnement, og på hvordan dette kan brukes i arbeidet med konkrete etiske emner. Gjennom arbeid med stoff fra filosofihistorien belyses særlig sammenhengen mellom etikk, menneskesyn og livssyn. Det legges vekt på hvordan lærere kan vekke interesse for filosofiske spørsmål hos dagens skoleelever.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for normative teorier og verdilære
- bruke etiske resonnement (etisk metode) i arbeid med konkrete etiske emner som er særlig relevante for skolefaget og læreryrket
- forklare begreper og problemstillinger knyttet til emner som hermeneutikk (forståelses- og fortolkningsteori), forholdet mellom tro og viten, forholdet mellom 'er' og 'bør', skeptisisme og dogmatisme, egenarten av vitenskapelig kunnskap
- gjøre rede for sammenhengen mellom kunnskapssyn, etikk og menneskesyn hos utvalgte tenkere som Kierkegaard, Sartre, Marx, Nietzsche og Freud
- gjøre rede for hvordan filosofiske og etiske spørsmål har aktualitet i undervisning og oppdragelse
- drøfte hvordan en kan arbeide med et emne fra etikk eller filosofi i grunnskolen, bl.a. med referanse til behandlingen av denne typen stoff i nyere lærebøker for skolefaget.

KRISTENDOMSKUNNSKAP MED RELIGIONS- OG LIVSSYNSORIENTERING 3

(10 vekttall)

Målområder - fellesdel

Fellesdelen gir fordypet innsikt i emner som kaster lys over faget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering som helhet. Interessen rettes mot den religiøse og kulturelle konteksten for faget i dagens skole og samfunn. Det legges stor vekt på å belyse prosesser som ligger til grunn for hvordan barn og unge sosialiseres i forhold til religion og livssyn. I tillegg fokuseres det på redskaper som brukes når religioner og livssyn skal studeres på vitenskapelig grunnlag.

RELIGION, LIVSSYN OG PLURALITET

På dette nivået er en opptatt av å gi et teoretisk grunnlag for å forstå den kulturkonteksten faget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering befinner seg innenfor. Det arbeides med analyser av den religiøse og livssynsmessige situasjonen i dag.

Studentene skal kunne

- beskrive forholdet mellom religion og kultur i Norge - historisk og aktuelt
- gjøre rede for teorier om sekularisering
- gjøre rede for teorier om modernitet og for religiøse responser i møte med moderniteten/postmoderniteten
- drøfte pedagogiske og didaktiske problemstillinger knyttet til pluralisme og religionsmøte.

RELIGIONSPEDAGOGIKK OG RELIGIØS SOSIALISERING

Studiet legger vekt på identitetsutviklingen hos barn og unge i dagens samfunn. Oppmerksomheten rettes også mot aktuell debatt om religions- og livssynsundervisning i skoleverket.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for hvordan barn i en moderne kulturkontekst sosialiseres i forhold til religion og livssyn, med særlig vekt på situasjonen i Norge
- gi uttrykk for en teoretisk begrunnet oppfatning av skolens rolle som formidler av tro og verdier i et moderne samfunn
- gjøre rede for og vurdere nyere fagdebatt og forskning omkring religions- og livssynsundervisning i skolen: innhold, organisering og fagdidaktikk
- drøfte og vurdere ulike sider ved grunnskolefaget i et endrings- og utviklingsperspektiv.

TEORI OG METODE

I teori og metode behandles ett eller to emner av teoretisk eller metodisk karakter hentet fra de kristendomsfaglige eller religionsvitenskapelige fagfeltene, og med særlig relevans for tematikken i *KRL 3*.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for elementære teoretiske perspektiver og forskningsmetoder i studiet av kristendommen, andre religioner og livssyn
- gjennomføre enkle, men metodisk tilfredsstillende undersøkelser av temaer knyttet til emner innen studiefaget.

Målområder - valgdelen

Valgdelen består av faglig fordypning gjennom arbeid med ett eller to emner, samt fagdidaktikk med relevans for emnet/-ene. Fordypningsemnet/-ene hentes fra målområdene i *KRL 1/KRL 2*. Målområder kan gjerne kombineres og nyformuleres. Valgdelen kan benyttes til både faglig videreutvikling og skoleforskning. I tilknytning til fordypningsemnet/-ene skal det utarbeides en fordypningsoppgave.

Valgdelen beskrives i høgskolens fagplan og vil etter dette se slik ut:

MÅLOMRÅDE 1

Studentene skal kunne

(Spesifiseres i fagplanene på grunnlag av lokale valg).

MÅLOMRÅDE 2

(dersom det legges opp til to)

Studentene skal kunne

(Spesifiseres i fagplanene, på grunnlag av lokale valg).

FAGDIDAKTIKK

Studentene skal kunne

(Spesifiseres i fagplanene, på grunnlag av lokale valg).

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Holdnings- og modningsaspektet står sentralt i et fag som kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering. Samtale, dialog og diskusjon vil derfor være naturlige arbeidsformer. Dette må gjenspeiles i den praktiske organiseringen av studiet. I tillegg bør det legges vekt på veiledning, individuelt og i grupper. Selvstudium er grunnleggende for god innsikt i faget. Arbeid i kollokviegrupper gir studentene mulighet til å reflektere over fagstoffet og til å sette søkelys på egne holdninger gjennom konstruktiv og saklig diskusjon.

Skal studentene være godt rustet til å undervise i faget etter grunnskolens læreplan, må de få trening i å bruke arbeidsformer som preger faget i grunnskolen.

Tema- og prosjektarbeid - både fagspesifikke og tverrfaglige - bør inngå i studiet. Faget har mange tilknytningspunkter til de fleste andre fag i allmennlærerutdanningen. Ut fra plasseringen av *KRL 1* i andre studieår, bør tverrfaglige interesseområder særlig utdypes i forhold til pedagogikk, norsk og praktisk-estetiske fag.

Den estetiske dimensjon, konkretisert gjennom f.eks. billedkunst, fotografi, arkitektur, sang og musikk, skal være integrert i fagstoffet. Den estetiske siden av faget åpner for samarbeid med fagene kunst- og håndverk og musikk, og med kurset om drama som metode. Pedagogisk drama er en arbeidsform som åpner for innlevelse og utprøving. Drama kan også brukes som analytisk og kommunikativt verktøy.

Både som lærestoff og metode er fortellingen viktig i læreplanen for grunnskolefaget, særlig på småskoletrinnet. I studiet vil en derfor arbeide med fortellingsdidaktikk og med varierte måter for arbeid med religionenes og livssynenes fortellinger.

Ekskursjoner, studieturer og gjesteforelesninger er gode arenaer for møte med personer av ulik kultur- og trobakgrunn, og kan gi økt forståelse for religioners og livssyns betydning for mennesker i dag.

Det er viktig å få erfaring i kunnskapsinnhenting og kildebruk. Studentene må kunne hente inn og gjøre seg bruk av kunnskap utover den som ligger i pensumlitteraturen. Informasjon via IKT kan gi nytt stofftilfang og nye perspektiver på ulike problemstillinger innenfor faget. Det samme gjelder kilder som oppslagsverk, faglitteratur, tidsskrift- og avisartikler, samt muntlige kilder. På samme tid må kunnskapen og dens kilder vurderes kritisk. *KRL 1* skal gi en første introduksjon til de muligheter som ligger i fagrelatert IKT, *KRL 2* og *KRL 3* bør gi økt erfaring i bruken av informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Praksis i grunnskolen er en sentral og viktig del av faget. I alle deler av studiet skal studentene - enkeltvis eller i grupper - arbeide med faget i grunnskolen. I *KRL 1* skal studentene planlegge, gjennomføre og vurdere et undervisningsopplegg i faget, eller ta del i et tverrfaglig arbeid der faget inngår. Ved siden av å skjerpe den fagdidaktiske refleksjon, bør praksis - i samarbeid med andre fag - rette fokus mot læringsmiljø og yrkesetikk. Opplegget skal forberedes faglig og didaktisk, gjennomføres og bearbeides med veiledning fra høgskolens lærere og øvingslærere.

I *KRL 2* skal studentene utarbeide et undervisningsopplegg av et noe større omfang og med større krav til faglig og didaktisk grundighet samt til kreativitet i valg av arbeidsformer. Deler av dette kan prøves ut i praksis.

I *KRL 3* skal det legges til rette for å gi praksiskomponenten et fleksibelt og lokalt utformet preg. Det er naturlig at innhold og rammer for praksis avstemmes i forhold til fordypningsemnet/ene. For studenter som tar *KRL 2* og *KRL 3* samtidig, bør praksiskomponentene fra de to studieenheter samordnes.

VURDERING

I *KRL 1* og *KRL 2* skal eksamen omfatte en individuell avsluttende skriftlig prøve som teller minimum 50% av endelig karakter. For øvrig fastsettes vurderingsordningen i den lokale fagplan.

I *KRL 3* skal eksamen omfatte minst én avsluttende individuell skriftlig prøve. Fordypningsoppgaven gis karakter og inngår i det samlede vurderingsgrunnlaget. For øvrig er det rom for fleksible vurderingsordninger, tilpasset studieenhets lokale profil.

3.6 KROPPSØVING

INNLEDNING

Om kroppsøving

Kroppsøvingens fagets kjerne er studiet av menneskets kroppslige utvikling og bevegelseslæring, og den betydning bevegelse og forskjellige bevegelseskulturer har i undervisning og oppdragelse av barn og unge. Livsutfoldelse gjennom forskjellige former for lek, dans, idrett, friluftsliv og hverdagslige bevegelser danner fagets sentrale innhold. Kroppsøving er forankret i en praktisk og erfaringsbasert kunnskaps- og ferdighetstradisjon.

Studiefaget kroppsøving skal både formidle og utvikle kunnskap om bevegelse, kunnskap i bevegelse og kunnskap om oppdragelse gjennom bevegelse. Vitenskapelige fagområder som naturvitenskap, samfunnsvitenskap og humaniora, samt idrettvitenskap og forskning om lek, dans og friluftsliv danner grunnlag for utvalg av arbeidsmåter og fordypning i det praktiske lærestoffet. Det er en særlig utfordring å utvikle kunnskaper om undervisning og læring i kroppsøving som bygger på en vitenskapelig grunn. I produksjon av vitenskapsbasert kunnskap, kan et mangfold av vitenskapelige metoder og dokumentasjonsformer være fruktbare.

Flere sider ved samfunnsutviklingen virker fysisk pasifiserende både på barn og voksne. Allsidig og lystpreget kroppsøvingundervisning skal motvirke uheldige sider ved denne utviklingen og bidra til å skape varig interesse for en fysisk aktiv og helsefremmende livsstil.

Kroppsøving i opplæringsystemet

Kroppsøving ble først innført som frivillig fag for gutter i byfolkeskolene. Etter nærmere hundre år ble faget obligatorisk for begge kjønn både i by- og landsfolkeskolene. Kroppsøving for gutter var lenge preget av gymnastikk, turn og militære øvelser med vekt på drill og kommando, mens jenter fikk innføring i en mykere, til dels dansinspirert og helsebegrunnet bevegelsesgymnastikk og turn.

Veksten i organisert idrett og økt vekt på reformpedagogiske ideer og humanistiske verdier i skolen, førte til at lek og idrett gradvis fikk større plass i faget. Mens idrett lenge var forbeholdt gutter, førte økt likestilling mellom kjønnene i organisert idrett, opplæring og samfunn til at faget etterhvert fikk felles mål, innhold og arbeidsmåter for begge kjønn. Samtidig fikk skapende virksomhet og rytmiske aktiviteter, senere kalt dans, en mer framtrædende plass i læreplanene for faget i skolen. Økende urbanisering har de senere år ført til at friluftsliv har fått en mer sentral plass i kroppsøving, med vekt på at undervisningen skal gi innsikt i samspillet mellom menneske og natur og skape grunnlag for utvikling av økologisk bevissthet gjennom ferdsløp og opphold i naturen.

Gjennom hele kroppsøvingsfagets historie har fagets betydning for utvikling av god fysisk helse vært framhevet. I de senere år er begrunnelsene for faget i sterkere grad blitt knyttet til en forståelse av at bevegelsesmestring, -utfoldelse og -glede er vesentlig for menneskets fysiske, kognitive, emosjonelle, sosiale og kulturelle utvikling. Det er dette integrerte perspektivet som i dag ligger til grunn for kroppsøving som obligatorisk fag i grunnskole, videregående skole og voksenopplæring, for studiefaget kroppsøving i høgere utdanning og for arbeidet med fysisk fostring i barnehagen. Den sansemotoriske stimulering og kulturarv som ligger nedfelt i lek og barnekultur, idrett, dans og friluftsliv, er grunnleggende både for den enkeltes samlede modning og læring, for skolens undervisning i kroppsøving og for studier i kroppsøving.

Kroppsøving i lærerutdanningen

I høgere utdanning er kroppsøving knyttet til lærerutdanning. Faget har lange tradisjoner i allmennlærerutdanning og var lenge obligatorisk. Faget kan også studeres i faglærerutdanningen. I praktisk-pedagogisk utdanning bygger studier i kroppsøving- og idrettsfagsdidaktikk på grunn- og mellomfagsstudier i idrett. I førskolelærerutdanningen er faget obligatorisk og heter fysisk fostring.

Studier i kroppsøving i allmennlærerutdanningen forbereder for lærerarbeid med barn, unge og voksnes bevegelseslæring, kroppslige vekst og utvikling. Studiene legger grunnlag for utvikling av kunnskap om og forståelse for sammenhenger mellom kropp, tanke og følelser, mellom menneske, natur og kultur og mellom kroppsbruk og refleksjon slik at læring og identitetsutvikling inngår i en helhet. Lærere må ha god innsikt i lek som fenomen, i idrett, dans og friluftsliv, og i spørsmål knyttet til bevegelseslæringens og -mestringens betydning. Kroppsøvingsfagets forankring i levende tradisjoner innen lek, idrett, dans, friluftsliv og helsearbeid gir et godt grunnlag for arbeid innen alle skoleslag, frivillig organisert og uorganisert idrett og i annen privat og offentlig virksomhet, herunder kultur- og fritidssektoren.

I allmennlærerutdanningen organiseres faget i tre studieenheter. Hver av studieenheterne har forskjellig tyngdepunkt og utgjør en helhet. Samtidig bygger de på hverandre. Studieenheterne er bygget opp som følger:

Kroppsøving 1 (5 vt)

- *Sansemotorikk*
- *Lek*
- *Idrett, dans og friluftsliv*
- *Fagdidaktikk*

Kroppsøving 2 (10 vt)

- *Idrett, dans og friluftsliv*
- *Kropp, trening og helse*
- *Utviklingsarbeid og faglig fordypning*
- *Fagdidaktikk*

Kroppsøving 3 (10 vt)

- *Idrett*
- *Dans*
- *Friluftsliv*
- *Kropp, kultur og samfunn*
- *Fagdidaktikk*

Kroppsøving 1 kan velges som ett av to praktiske fag i tredje studieår. Faget ligger parallelt med studier i pedagogikk og natur, samfunn og miljø, som skal samarbeide om studieårets profilering og om praksisopplæringen.

Kroppsøving 2 og kroppsøving 3 kan velges i fjerde studieår eller som videreutdanning.

Kroppsøving 2 kan velges både av studenter som har fullført *kroppsøving 1*, og studenter som ikke har fullført denne studieenheten. Studenter som bygger videre på 5 vekttallsstudiet i kroppsøving, skal gjennomføre en fordypning som er nærmere beskrevet i rammeplanen for *kroppsøving 2*.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Felles mål for faget

Studentene skal

- tilegne seg kunnskap om perspektiver, teorier og begreper som er sentrale i kroppsøving, og utvikle kunnskap om og ferdigheter i lek, idrett, dans og friluftsliv som er relevant for grunnskolen
- utvikle evne til refleksjon over tradisjoner og verdier i kroppsøving, oppøve dyktighet i å tilrettelegge for barn og unges tilegnelse av kunnskap og ferdigheter, og kunne stimulere skapende evner, bevegelsesglede og lærelyst
- utvikle forståelse for den betydning lek, idrett, dans og friluftsliv kan ha for samhandling, og oppøve evne til samarbeid og tverrfaglig arbeid
- tilegne seg kunnskap om hvordan bevegelseslæring inngår i barn og unges helhetlige utvikling, og utvikle etisk vurderingsevne og praktisk kyndighet for å kunne tilrettelegge for likeverdig og tilpasset opplæring i samsvar med grunnskolens læreplanverk
- utvikle kunnskap om og forståelse for samspillet mellom menneske, natur og kultur, og kunne tilrettelegge for allsidig naturkontakt og oppdagende læring for å fremme respekt og omsorg for livsmiljøet
- utvikle endrings- og utviklingskompetanse for å kunne fornye praksis og faget i grunnskolen.

KROPPSØVING 1

(5 vekttall)

Målområder

SANSEMOTORIKK

Kunnskap om og forståelse for hvordan kroppen og bevegelsesevnen vanligvis utvikler seg, og hvilken betydning sansning og oppvekstvilkår har, er grunnleggende for arbeid med å stimulere og legge til rette for menneskets fysiske vekst og motoriske læring i et helhetlig perspektiv. Allsidige bevegelseserfaringer, automatisering av grunnleggende bevegelser og velutviklet sansning og kroppsbevissthet er viktig grunnlag for barn, unge og voksnes evne til deltakelse i lek, idrett, dans, friluftsliv og andre former for fysisk aktivitet i skole og arbeidsliv, hjem og fritid.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for barn og unges fysiske vekst og sansemotoriske utvikling, og hvilken betydning bevegelseslæring og -mestring har for barn, unge og voksnes helhetlige utvikling og læring
- observere og analysere kvalitet i bevegelser i forskjellige former for fysisk aktivitet, og kunne tilrettelegge for barn og unges utforskning av og eksperimentering med kroppens bevegelses- og uttrykksmåter i varierte og stimulerende læringsmiljøer inne og i nærmiljøet
- observere og vurdere hvordan kvaliteten i barn, unge og voksnes evne til bevegelseslæring og -mestring varierer med oppvekst- og livsvilkår og med den psykososiale sammenhengen de inngår i
- identifisere forsinket og avvikende fysisk og sansemotorisk utvikling, og vise kyndighet i å vurdere og tilrettelegge læringsmiljøer tilpasset barn, unge og voksne med særskilte behov
- planlegge og tilrettelegge for stadig ny sansemotorisk stimulering, sammensatt bevegelseslæring, automatisering og tilpasning til vekslende forhold i varierte læringsmiljøer i livslangt perspektiv.

LEK

Vilter, livsglad, aktiv og selvorganisert bevegelseslek er en del av vår kulturarv. Gjennom lek utforsker barn og unge kroppens bevegelsesmuligheter og sine omgivelser, og trener evnen til mestring. Samtidig påvirker bevegelseslekene barn og unges selvbilde, evne til samhandling og evne til å akseptere egne og andres muligheter og begrensninger. Både alder, kroppslig utvikling, sosial tilhørighet og kulturell identitet har betydning for evnen gutter og jenter har til å utfolde seg i lek. Lek skal være et naturlig utgangspunkt for undervisning og læring i kroppsøving og for hele grunnskolens virksomhet.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for lek som fenomen og kunne drøfte den betydning forskjellige former for lek har for menneskets utvikling
- et bredt utvalg sang- og bevegelsesleker, og kunne formidle tradisjonell lekkultur til barn og unge
- legge til rette for skapende og oppdagende bevegelseslek ute og inne, og kunne ta vare på og stimulere den bevegelsesleken barn og unge selv har
- delta i lek på barn og unges premisser, og kunne skape leker sammen med barn og unge
- tilrettelegge lekemiljøer som sikrer jenter og gutter likeverdige, varierte og stimulerende muligheter for livsutfoldelse, bevegelsesmestring og sosialt samvær gjennom hele grunnskolen
- lage og tilpasse forskjellige bevegelsesleker til de behov barn, unge og voksne har gjennom eksperimentering og samarbeid og med utgangspunkt i grunnleggende bevegelser, idrett, dans og friluftsliv

- integrere kunnskap fra flere fagområder i observasjon av barn og unges evne til mestring og samhandling i forskjellige former for lek, og vise respekt og kyndig vurderingsevne i tilrettelegging for tilpasset opplæring
- formidle lek fra samisk kultur, andre kulturer og fra en annen tid.

IDRETT, DANS OG FRILUFTSLIV

Idrett, dans og friluftsliv kan være en videreføring av barns lek og utforsking av kroppens bevegelsesmuligheter. Gjennom forskjellige former for idrett og vennskapelig kappestrid, dans og danselek søker barn, unge og voksne bevegelsesglede og livsutfoldelse, så vel som fellesskap og kulturell identitet. Lek og turer i nærmiljøet til alle årstider stimulerer og legger grunnlag for å utvikle god naturkontakt, positive naturopplevelser, interesse for naturen og for bevegelsesmestring i nærmiljøet.

Studentene skal kunne

- arbeide med utvikling av grunnleggende ferdigheter i noen hovedformer for idrett ute og inne, i friluftsliv sommer og vinter, og i dans ved hjelp av lyd og rytme, sang og musikk
- planlegge, organisere og lede turer i nærmiljøet og kunne tilrettelegge for allsidig naturkontakt og oppdagende læring i varierte og stimulerende naturmiljøer
- skape bevegelsesglede og mestringsopplevelser for gutter og jenter med forskjellige forutsetninger og særskilte opplæringsbehov i idrett, dans og friluftsliv
- grunnleggende prinsipper for begynneropplæring i svømming og livberging i vann, kunne beherske hjerte-lungeredning, og kunne vurdere og beherske nødvendige sikkerhetsrutiner ute og inne.

KROPPSØVINGS DIDAKTIK

Kroppsøving er et praktisk og erfaringsbasert fag og en viktig del av den fysiske fostringa i grunnskolen. Kjennskap til kroppsøvingsfagets mål, innhold, arbeidsmåter, vurderingsformer og kunnskapsgrunnlag er nødvendig for å kunne undervise i faget.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for kroppsøvingsfagets mål, innhold, arbeidsmåter og vurderingsformer, og kunne drøfte hvordan kroppsøvingsfaget inngår i grunnskolens samlede omsorgs-, oppdrager- og læringsfunksjon
- drøfte sammenhenger mellom barn og unges behov for sansemotorisk stimulering, kroppsøving i skolen og oppvekstvilkår, og kunne samarbeide med og veilede foreldre og andre i og utenfor skolen i arbeid med å sikre trygge og stimulerende nærmiljøer
- utarbeide begrunnede planer for undervisning og læring i kroppsøving, og kunne vurdere og tilrettelegge læringsmiljøer som stimulerer allsidighet, bevegelsesglede, utforskertrang, kreativitet og samarbeid
- sammenlikne, vurdere og anvende varierte metoder for undervisning og læring i kroppsøving, og kunne planlegge, lede og vurdere tverrfaglige tema- og prosjektarbeid som inkluderer kroppsøving

- reflektere over forholdet mellom sansemotorikk, lek, mestring og konkurranse i kroppsøving i relasjon til barn og unges helhetlige utvikling og læring og fagets og skolens målsettinger, og vise kyndighet i bruk av konkurranser
- observere og analysere jenters og gutters samhandling og evne til mestring av bevegelser i forskjellige situasjoner i praksisopplæringen, og kunne drøfte, vurdere og fatte begrunnede beslutninger i tilrettelegging for likeverdig og tilpasset opplæring
- vurdere og anvende ulike former for elevvurdering tilpasset læringsmål i faget
- drøfte undervisning som setter søkelyset på forholdet rus og kroppskultur.

KROPPSØVING 2

(10 vekttall)

Studieenheten forutsetter et differensiert løp for studentene. Målområder som er felles for alle studenter, er merket *. Studenter som har fullført *kroppsøving 1*, skal i tillegg arbeide etter mål i målområder merket **. Studenter som ikke har tatt *kroppsøving 1*, skal i tillegg til det som er felles, arbeide etter alle mål gitt under målområder i *kroppsøving 1*. Der det er aktuelt, er målområdene merket ***.

Målområder

*IDRETT, DANS OG FRILUFTSLIV**

Idrett, dans og friluftsliv har sentral plass i samfunnslivet, og er viktige områder for den enkeltes livsutfoldelse og muligheter til sosialt samvær med andre. Forskjellige former for idrett er vår tids mest populære fritidsaktiviteter og berører de fleste barn, unge og voksne. Opplevelse av danseglede, sosialt samvær og evne til å uttrykke seg gjennom dans, vil kunne skape varig interesse for dans. Lek og turer i nærmiljøet til alle årstider stimulerer og legger grunnlag for muligheter til å utvikle allsidig naturkontakt, positive naturopplevelser, interesse for naturen og for bevegelsesmestring i nærmiljøet. I gode læringsmiljøer kan gutter og jenter oppleve glede og spenning, identitet og fellesskap gjennom mestring av utfordringer i idrett, dans og friluftsliv. Dette kan fremme helse og livskvalitet.

Studentene skal kunne

- tilrettelegge for læring av ferdigheter i og formidle kunnskaper om et utvalg lagidretter og individuelle idretter inne og ute, og kunne lage spill og treningsformer selv
- anvende de valgte idrettene i trening av fysiske og fysiologiske egenskaper, sammensatte bevegelser og i samhandling og kommunikasjon med andre
- tilrettelegge for læring av ferdigheter i og formidle kunnskaper om dans som samvær, dans som uttrykks- og kommunikasjonsform og dans som treningsform, og kunne velge og bruke musikk til varierte danseformer
- improvisere og uttrykke seg gjennom dans, og kunne veilede og inspirere barn og unge i arbeid med skapende dans

- tilrettelegge for læring av ferdigheter i og formidle kunnskaper om friluftsliv i varierte naturmiljøer sommer og vinter, og kunne vise kyndighet i planlegging, organisering og ledelse av overnattingsturer i nærmiljøet
- ta seg fram ved hjelp av kart og kompass, og kunne legge til rette for barn, unge og voksnes læring av slike kunnskaper og ferdigheter
- anvende og formidle grunnleggende kunnskaper om og ferdigheter i førstehjelp og kameratredning i varierte situasjoner, og kunne beherske livredning
- arbeide med utvikling av likeverdige relasjoner mellom jenter og gutter i idrett, dans og friluftsliv, og kunne tilrettelegge for barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov.

*KROPP, TRENING OG HELSE**

Barn, unge og voksnes helse og livsstil har sammenheng med samfunnsmessige forhold. Kvaliteter i oppvekstmiljøet påvirker jenters og gutters muligheter for livsutfoldelse, vekst og utvikling gjennom lek og andre bevegelsesaktiviteter. Kunnskaper om og forståelse for sammenhenger mellom trening, helse, livsstil og samfunnsmessige forhold er nødvendige forutsetninger for arbeid med å stimulere og legge til rette for allsidig, oppdagende og lekende bevegelsesutfoldelse og trening i skolehverdagen og på fritiden. Forskjellige former for trening, lek, idrett, dans og friluftsliv kan både forebygge skader og være rehabiliterende.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for sammenhenger mellom forskjellige former for fysisk aktivitet og fysisk, psykisk og sosial helse som grunnlag for å utarbeide begrunnede planer for undervisning og læring i kroppsøving
- drøfte sammenhenger mellom fysisk aktivitet og trening, kroppsidealene, kosthold og forholdet til mat, bruk av rusmidler og livsstil, og kunne formidle kunnskap, samtale og veilede om slike forhold
- gjøre rede for anatomi, fysiologi og ergonomi som er grunnleggende for menneskets utfoldelse gjennom lek, dans, idrett, friluftsliv og annen fysisk aktivitet i hverdagen, og kunne anvende kunnskapene i arbeid med å forebygge og førstehjelpsbehandle skader
- grunnleggende prinsipper i trenings- og bevegelseslære, og vise kyndighet i å avveie og fatte beslutninger om bruk og utarbeidelse av forskjellige treningsformer
- integrere kunnskap fra flere fagområder i tilrettelegging for tilpasset trening og opplæring i kroppsøving, og kunne vise kyndighet i veiledning og oppfølging av enkeltbarn og grupper av jenter og gutter med særskilte behov.

KROPPSØVINGS DIDAKTIK OG ****

Forebyggende helsearbeid er tillagt sentral betydning i skolen. Hvordan skolen og kroppsøvingsfaget skal kunne skape allsidige, stimulerende og meningsfulle læringsmiljøer for alle, og samtidig kunne påvirke den enkelte elevs selvbilde, helse og trivsel og motivasjon for fysisk aktivitet, er perspektiver som skal konkretiseres i lokale og tilpassede læreplaner. Slik refleksjon og praksis må være forankret i solide faglige og didaktiske kunnskaper der individ, fag, skole og lokalsamfunn inngår i en helhet.

Studentene skal kunne

- utarbeide lokale læreplaner som organiserer lærestoff og arbeidsformer i meningsfulle helheter, og som knytter de enkelte målområder og faget til skolens øvrige virksomhet og til nærmiljøet
- drøfte forholdet mellom undervisning i kroppsøving i skolen og den enkelte elevs muligheter til å utvikle et godt selvbilde og en helsefremmende og fysisk aktiv livsstil
- anvende kunnskap om trening av barn, unge og voksne i utvikling av varierte og begrunnede lærings situasjoner i lek, dans, idrett, friluftsliv og forebyggende helsearbeid
- gjøre rede for forskning som dokumenterer gutter og jenters ulike holdninger til og interesse for kroppsøving, og kunne vise evne og vilje til å ta konsekvenser av dette i egen undervisning
- utarbeide begrunnede individuelle læreplaner i kroppsøving og kunne samarbeide med foreldre og annet personale i skole og nærmiljø om tilpasset opplæring
- bruke enkle tester som er relevante for undervisning i kroppsøving, og kunne drøfte og fatte begrunnede beslutninger om hvordan testing kan brukes som pedagogisk virkemiddel
- vurdere og vise kyndighet i valg av utstyr, lærestoff og læringsmiljøer med tanke på sikkerhet
- samarbeide om faglige og fagdidaktiske oppgaver og utviklingsarbeid i faget.

se også *kroppsøving 1* ***

*UTVIKLINGSARBEID OG FAGLIG FORDYPNING ***

Endringer i samfunnet, i barn og unges oppvekstvilkår og i kroppskulturen stiller lærere overfor stadig nye utfordringer i arbeidet med å lede og veilede barn og unge som søker etter tilhørighet og identitet. Evne til observasjon, innlevelse, kritisk tenkning og nysgjerrighet, kombinert med evne til å stille spørsmål ved det en ofte tar for gitt, er viktige forutsetninger for pedagogisk utviklingsarbeid. Systematisk fornyingsarbeid forutsetter også kjennskap til utviklingsarbeid i faget, hovedtradisjoner i vitenskapelige tenkemåter, kunnskap om metoder for utprøving og kunnskapsproduksjon.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for noen forsknings- og utviklingsprosjekter i kroppsøving, og kunne forklare noen begreper, perspektiver, teorier og metoder som benyttes i kroppsøvingsrelevant forskning og utviklingsarbeid
- observere, analysere og vurdere lærerpraksis i kroppsøving, og kunne drøfte hvordan en som lærer kan utvikle og fornye egen praksis og faget i skolen
- observere, analysere og vurdere hva elever lærer i kroppsøvingsundervisningen og kunne drøfte sentrale problemstillinger knyttet til elevers forhold til kroppsøving
- formulere problemstillinger og gjennomføre, dokumentere og vurdere selvvalgte faglige og fagdidaktiske utviklingsoppgaver med relevans for kroppsøving i grunnskolen, og kunne drøfte problemstillinger knyttet til eget og andres fordypningsarbeid

- formidle kunnskaper og innsikt som er vunnet gjennom eget utviklingsarbeid, til andre ved hjelp av varierte dokumentasjonsformer
- lede og veilede elever i grunnskolen som arbeider med prosjektarbeid i kroppsøving og med tverrfaglige prosjekter der kroppsøving inngår.

SANSEMOTORIKK ***

se kroppsøving 1

LEK***

se kroppsøving 1

KROPPSØVING 3

(10 vekttall)

Målområder

IDRETT

Gjennom forskjellige former for idrett søker barn, unge og voksne enkeltvis og i grupper å tilfredsstille behov for mestring, utforskning og utfordringer. Idretten er dessuten en viktig arena for opplevelse av tilhørighet og identitet. Organisert idrett er møtested for lokale, nasjonale og internasjonale tradisjoner, samtidig som ungdom av begge kjønn skaper nye idrettsformer med utgangspunkt i lekende utforskning av kroppens bevegelsesmuligheter og søking etter kulturell identitet. Kunnskap om hvordan og hvorfor idrettskulturen er i forandring, kan være innfallsvinkel til generell kunnskap om samfunnet.

Studentene skal kunne

- reflektere over undervisning, læring og trening i forskjellige former for idrett, og kunne drøfte hvilke verdier som bør være sentrale i skolens formidling i idrett
- mestre et utvalg lagidretter og individuelle idretter, kjenne til idrett fra andre kulturer og nye idrettsformer, og kunne formidle kunnskap om og ferdigheter i et utvalg lokale, nasjonale og internasjonale idrettsformer
- anvende prinsipper i treningslære og forskjellige former for bevegelsesanalyse for å kunne gi barn, unge og voksne kyndig og sikker veiledning i arbeid med å forbedre kroppens yteevne i idrett, og i læring av og øving på idrettsferdigheter
- sammenlikne forskjellige idretter med sikte på å kunne overføre ferdigheter og treningsformer fra ett område til et annet
- planlegge, tilrettelegge og vurdere undervisning, læring og trening i et utvalg individuelle idretter og lagidretter for jenter og gutter med ulik kulturell bakgrunn og med forskjellige forutsetninger og opplæringsbehov.

DANS

Dans er samlebetegnelse for et mangfold av kulturelle uttrykk. Erfaringer med, kunnskap om og ferdigheter i forskjellige former for dans, både fra egen kultur og andre kulturer, gir muligheter for estetiske opplevelser og erkjennelser. Skapende arbeid står sentralt i undervisning i dans i skolen og gir muligheter for utforskning av

forholdet mellom følelser, verdier, ideer og uttrykk. Samtidig gir skapende dans muligheter for å fremme kreativitet og individuelt initiativ, så vel som oppmerksomhet og respekt i forhold til andre. Studentene skal kunne

- reflektere over den plass forskjellige former for dans har i opplæringssystemet og i kultur- og samfunnsliv, og kunne drøfte hvilke verdier som bør være sentrale i skolens formidling i dans
- mestre et utvalg danser fra egen og andre kulturer, og kunne formidle kunnskap om og ferdigheter i et utvalg lokale, nasjonale og internasjonale danseformer
- skape dans selv, kunne velge og bruke musikk som understøtter samspillet mellom musikk, bevegelse og uttrykk, og kunne tilrettelegge for læring gjennom dans som uttrykks- og kommunikasjonsform
- anvende grunnleggende prinsipper i treningslære og forskjellige former for bevegelsesanalyse for å kunne gi barn, unge og voksne kyndig og sikker veiledning i arbeid med å forbedre kroppens yteevne i dans, og i læring av og øving på forskjellige danseferdigheter
- planlegge, tilrettelegge og vurdere undervisning, læring, trening og komposisjon i forskjellige danseformer for jenter og gutter med ulik bakgrunn og med forskjellige forutsetninger og opplæringsbehov.

FRILUFTSLIV

Ferdsel, opphold og høsting i naturen som “overskuddsliv” og ikke av nødvendighet, hører moderne samfunn til. Friluftsliv kan både oppfattes som et resultat av urbanisering og sentralisering, og som en reaksjon mot den fremmedgjøring og utnyttning av naturen som moderne levemåter medfører. Friluftsliv kan både være en flukt fra stress i hverdagslivet som gir overskudd, helse og trivsel, og være en kilde til inspirasjon og kritisk refleksjon over uheldige sammenhenger mellom naturforståelse, naturbruk, naturvern og samfunnsform. Allsidige erfaringer og opplevelser fra forskjellige naturmiljøer til forskjellige årstider, kan skape grunnlag for utvikling av respekt og omsorg for livsmiljøet, økologisk bevissthet og handlingskompetanse. Studentene skal kunne

- reflektere over forskjellige former for friluftsliv og undervisning og læring i naturen, og kunne drøfte hvilke verdier som bør være sentrale i skolens formidling i friluftsliv
- mestre allsidige ferdigheter og oppøve kyndig vurderingsevne knyttet til ferdsel og overlevelse i naturen med enkle midler, og kunne ta seg fram i ukjent terreng sommer og vinter
- legge til rette for og kunne veilede barn og unge i oppdagende læring i naturen og i læring av ferdigheter i forskjellige former for friluftsliv
- gjøre rede for noen hovedtrekk i menneskets forhold til natur i et kulturhistorisk og samtidig perspektiv, vise innsikt i naturbruk og naturforståelse i samisk kultur, og kunne samtale om forholdet mellom naturforståelse og friluftsliv og annen fritidsbruk av natur i økologisk og framtidsrettet perspektiv
- planlegge, organisere og lede overnattingsturer i ukjent terreng for jenter og gutter med forskjellige forutsetninger og opplæringsbehov, og kunne vurdere veivalg, gruppeforutsetninger og faremomenter i relasjon til egne lærer- og veilederkvalifikasjoner.

KROPP, KULTUR OG SAMFUNN

Lek, idrett, dans og friluftsliv er mangfoldige og motsetningsfylte sosiale og kulturelle fenomen i stadig forandring. De verdier som er nedfelt i kroppskulturen, kan imidlertid være lite tilgjengelig fordi de er kroppsliggjort og dermed vanskelige å beskrive. Gjennom studier av lek, idrett, dans og friluftsliv i historisk, globalt og flerkulturelt perspektiv, er det mulig å sammenlikne på tvers av kulturer og historiske perioder, og tydeliggjøre sammenhenger mellom kroppskultur og samfunnsmessige forhold.

Studentene skal kunne

- sammenlikne noen likheter og forskjeller ved lek, idrett, dans og friluftsliv som sosiale og kulturelle fenomen, og kunne drøfte noen verdier og motsetninger som preger kroppskulturen
- gjøre rede for noen hovedtrekk i idrettens, friluftslivets og dansens kulturhistorie, og hvordan idrett, dans og friluftsliv er organisert i det norske samfunnet
- reflektere over sammenhenger mellom endringer i barn og unges oppvekstvilkår og den plass og betydning idrett, dans og friluftsliv har i jenters og gutters liv og identitetsdanning
- sammenlikne og vurdere likheter og forskjeller mellom kroppsøving og fysisk fostring i skolen og barne- og ungdomsidrett - før og nå.

KROPPSØVINGS DIDAKTIK

Kunnskap om kroppsøvingsfagets historie og om ulike syn på faget bidrar til å gi faget identitet, og danner viktige forutsetninger for faglige og fagdidaktiske valg. Betydningen av læreren som fortolker og formidler av kultur og verdier har vanligvis fått liten oppmerksomhet i den daglige undervisning i kroppsøving. I flerkulturelle samfunn og i samfunn der forskjellige former for kroppskultur har stor betydning for barn og unges identitet, må læreren ha kunnskap om hvordan identitet og tilhørighet markeres og fortolkes. Både skolen og det enkelte fag må balansere mellom formidling av tradisjoner og kulturarv og være åpen for utvikling og fornying.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for noen hovedtrekk og hovedmotsetninger i kroppsøvingsfagets historie, og kunne trekke linjer til fagets utvikling i andre land som bakgrunn for å kunne sette undervisning i faget inn i en større samfunnsmessig, skolehistorisk og didaktisk sammenheng
- drøfte forskjellige syn på faget og på lærerens rolle, og kunne formulere eget faglig og didaktisk ståsted i relasjon til grunnskolens læreplanverk og særlig læreplanen for kroppsøving
- foreta begrunnede valg av mål, innhold, arbeidsmåter og av ulike vurderingsformer i faget, og kunne integrere kunnskap og ferdigheter fra flere målområder og andre fag i konkrete og varierte lærings situasjoner
- reflektere etisk over hverdagslige beslutninger angående undervisningens praksis og egne praksisteorier, og kunne undervise med forståelse og respekt for barn, unge og voksnes kulturelle forutsetninger og særskilte opplæringsbehov
- arbeide selvstendig og systematisk med faglige og fagdidaktiske utviklingsoppgaver, og kunne drøfte og ta stilling til problemstillinger knyttet til

forholdet mellom kroppsøving og kulturell identitet og til formidling over kulturelle grenser

- beskrive og praktisere metoder som fremmer kreativitet og estetikk i fysisk aktivitet, og gjøre rede for noen grunnleggende perspektiver i estetisk oppdragelse
- finne fram til og kjenne hovedtrekk i lover og forskrifter som gir rammer for lærerarbeid i kroppsøving, inklusive lover og forskrifter for ferdsel og opphold i naturen.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Kroppsøving i skolen er et ferdighetsfag der livsutfoldelse, sosialt samvær, vekst og utvikling gjennom forskjellige former for lek, idrett, dans, friluftsliv og hverdagslige bevegelser er sentralt innhold. Fagets tverrfaglighet gjør at den enkelte lærer må beherske flere praktiske og teoretiske kompetanseområder og kunne anvende et mangfold av undervisnings-, arbeids- og vurderingsformer. Fagets praktiske innhold skal vektlegges i alle studieenheter, samtidig som refleksjon og vurdering skal integreres i det praktiske arbeidet.

For at studentene skal være godt rustet til å undervise i faget kroppsøving, må de få trening i å bruke arbeidsformer som preger faget i grunnskolen både i praksisopplæringen og i eget fagstudium. Utfra et livsbergings synspunkt har aktiviteter i naturen og i vann en særstilling i grunnskolen. I kroppsøvingstudiene skal det legges til rette for at studentene i mindre grupper får veiledning og muligheter til å oppøve livsbergingsferdigheter, utvikle naturkjennskap og praktisk kyndighet som er nødvendig for å kunne lede og veilede elever på alle trinn i grunnskolen i allsidige naturmiljøer.

Naturkontakt, naturopplevelser og miljøbevissthet skal integreres i fagstoffet på alle trinn i grunnskolen. Organiseringen av studiet og valg av arbeidsformer og innhold i tredje studieår skal sikre samarbeid med fagene pedagogikk og natur, samfunn og miljø både i praksisopplæringen og i profilering av studieåret.

Tema- og prosjektarbeid er organiserings- og arbeidsmåter som må gis bred plass i kroppsøvingstudiene ut fra den vekt dette har i grunnskolens læreplan, og rammeplanens målsetting om å utvikle studentenes utviklings- og fornyingskompetanse. Studentene skal gjennomføre minst ett tema- og prosjektorganisert arbeid i hver av studieenheter som ivaretar fagets egenart. Rammeplanene for kroppsøving forutsetter at studentene anvender erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som de har tilegnet seg gjennom andre fag i utdanningen og i praksisopplæringen, i studiet av kroppsøving.

Den enkelte høgskole må legge forholdene til rette slik at studentene kan få erfaringer med generelle IKT-verktøy og med programvare egnet for faglig fordypning og utviklingsarbeid i kroppsøving.

Kroppsøvingdidaktikk er både et eget målområde, og skal bidra til å binde studiet sammen ved å knytte praktisk og teoretisk lærestoff til arbeid i grunnskolen.

Perspektivet må utvides til også å inkludere samarbeid med barnehage, skolefritidsordninger, videregående opplæring og med relevante organisasjoner og institusjoner utenfor skoleverket.

I tredje studieår skal studentene gjennom praksisopplæringen tilegne seg erfaringer med forskjellige undervisnings-, lærings-, organiserings- og vurderingsformer i faget. De skal få trening i å observere barn og unges samhandling og evne til mestring av bevegelser i forskjellige sammenhenger i skolehverdagen. Videre skal studentene få trening i å stille systematiske spørsmål ved egen, medstudenters og øvingslærers undervisning som grunnlag for å kunne vurdere, drøfte og fatte begrunnede beslutninger om konkrete forhold i tilrettelegging av allsidige læringsmiljøer, likeverdig og tilpasset opplæring i kroppsøving.

I fjerde studieår skal studentene arbeide med utviklingsoppgaver i faget i tilknytning til praksisopplæringen.

VURDERING

Alle studenter må bestå prøve i livredning og hjerte-lungeredning for å kunne framstille seg til eksamen i studieenheterne *kroppsøving 1* (eller *kroppsøving 2* for de studenter som ikke tar *kroppsøving 1*).

Kroppsøving 1

- Eksamen skal i alle tilfelle omfatte en individuell skriftlig prøve.

Kroppsøving 2

Eksamen skal omfatte:

- En individuell skriftlig prøve.
- En praktisk/muntlig fagdidaktisk prøve - individuelt eller i grupper.
- Studenter som har *kroppsøving 1* fra tredje studieår, skal levere et faglig eller fagdidaktisk fordypningsarbeid utarbeidet i gruppe. Tema for dette skal skrives på vitnemålet.

Kroppsøving 3

Høgskolen velger eksamensform, men minst en prøve skal inneholde en praktisk/muntlig fagdidaktisk del.

3.7 KUNST OG HÅNDVERK

INNLEDNING

Om kunst og håndverk

Kunst og håndverk er et kunst- og kulturfag, et uttrykks- og kommunikasjonsfag, et erkjennelses- og dannelsesfag og et praktisk ferdighetsfag. Fagets kulturelle referanse er menneskets skapende arbeid i materialer slik det har nedfelt seg som kunst, arkitektur, design, håndverk og kunsthåndverk til ulike tider og i ulike kulturer.

Utøvende og skapende arbeid står sentralt i faget. Med utgangspunkt i en opplevelse, et behov, en idé eller en problemstilling arbeides det med å gi disse form og konkret uttrykk i materialer. Faget omfatter både praktisk håndverk og særegne kunstneriske arbeids- og erkjennelsesmåter der både sansing, intuisjon og refleksjon inngår og hvor det arbeides med flertydighet både i uttrykk og innhold. Dette bidrar til allsidig kunnskaps- og personlighetsutvikling, individuell identitetsdanning og samfunnsmessig bevisstgjøring og derved et grunnlag for å forstå verden og se seg selv som en aktør.

Kulturarven utgjør en grunnleggende del av faget. Kunst og formkultur er viktig for å oppleve og forstå seg selv i et historisk-kulturelt perspektiv, utvikle identitet og se sammenhengen mellom fortid, nåtid og framtid og mellom seg selv og andre. Kulturarven utvikler kodefortrolighet og kulturell innsikt, perspektiv på og respekt for det som er annerledes og en plattform for å gå nye veier.

Det teoretiske fundamentet for kunst og håndverk hentes fra mange fag og fagområder. Kunnskap om kulturens uttrykksformer skaffes bl.a. fra kunst- og kulturhistorie og kultursosiologi. Faget henter sentrale begreper og ideer fra kunstfilosofi og estetikk, psykologi og pedagogikk, kunnskapsteori, språk- og kommunikasjonsteori.

Faget anvender arbeidsmåter fra kunst og ulike håndverkstradisjoner og tar sine vitenskapelige metoder fra bl.a. samfunnsvitenskap og humaniora, særlig fra fenomenologien.

Kunst og håndverk har stor samfunnsmessig rekkevidde. Den visuelle og materielle kulturen danner både fysiske, estetiske og verdimeslige rammer for menneskenes liv. Alle er mer og mindre både kulturbærere, kulturbrukere og kulturskapere. Den estetiske dimensjon i grunnskolens læreplanverk viser at faget har stor betydning i skolen.

Kunst og håndverk som fag/fagområde i opplæringssystemet

Fagområdet kom inn som fag i grunnskolen sist på 1800-tallet. De tidligere ferdighetsfagene sløyd, tegning og håndarbeid ble i 1960-årene slått sammen til ett

fag, forming. Det ble lagt stor vekt på barnets egne tanker, behov og skapende arbeidsmåter. De personlighetsutviklende og dannende aspekter i faget var tydelige. 1970- og 1980-årene var preget av en bevegelse fra individuell personlighetsutvikling til samfunnsmessig orientering og bevisstgjøring. Den visuelle og materielle kulturen fra ulike steder og tider ble i økende grad trukket inn i faget som referanse og lærestoff. Fra 1997 har faget fått navnet kunst og håndverk og er tydeliggjort som et møtested mellom eleven og kulturen.

Faget gjenfinnes som formingsaktiviteter i barnehagen og i videregående opplæring som valgmulighet i studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag, og i studieretningen formgivingsfag. Videregående opplæring rommer også enkelte praktiske yrkesfag som er i slekt med faget. Utdanning på høgre nivå gis på avgrensede områder under ulike fagbetegnelser innen det statlige universitets- og høgskolesystemet. Fagområdet inngår dessuten som tilbud i frivillige kommunale musikk- og kulturskoler, i linjer på folkehøgskoler, i voksenopplæring og frivillig kursvirksomhet.

Kunst og håndverk i lærerutdanningen

Faget tilsvareer forming i førskolelærerutdanningen og gis som 3-årig faglærerutdanning under betegnelsen formgivning, kunst og håndverk og som del av 4-årig faglærerutdanning i praktiske og estetiske fag. Faget gis også som videreutdanning og som hovedfag i forming. Studenter som har utdanning fra statlige kunsthøgskoler, kan oppnå undervisningskompetanse gjennom praktisk-pedagogisk utdanning.

Fagområdet har i alle år inngått i allmennlærerutdanningen med skiftende navn, struktur, omfang og arbeidsmåter, men i perioder som et valgfritt fag. Utdanningen har reflektert didaktisk utvikling og endringer i grunnskolens tilsvarende fag.

Kunst og håndverk handler om å ivareta og utvikle visuell uttrykks- og kommunikasjonsevne og gi erfaring i formende arbeid i konkrete materialer. Fagets basis i kunst og formkultur gir muligheter til å møte og ta del i estetiske verdier, utvikle kulturell identitet og oppnå økt livskvalitet. Sammen med andre fag vil kunst og håndverk ivareta den estetiske dimensjonen i lærerutdanningen og vise alternative tilnæringsmåter i undervisningen. Faget viser også skolen som arena for skapende virksomhet og formidling av kulturarven.

I allmennlærerutdanningen er faget organisert i tre studieenheter. Studentene kan velge kunst og håndverk eller musikk som 5 vekttall estetisk fag i den obligatoriske delen av studiet. Studentene kan velge 10 eller 10+10 (20) vekttall i det fjerde studieåret eller som videreutdanning.

Planen er bygget opp med følgende målområder:

<i>Kunst og håndverk 1 (5 vt)</i>	<i>Kunst og håndverk 2 (10 vt)</i>	<i>Kunst og håndverk 3 (10 vt)</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Fagdidaktikk</i> • <i>Bilde</i> • <i>Skulptur</i> • <i>Bruksform</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Fagdidaktikk</i> • <i>Kunst og formkultur</i> • <i>Bilde</i> • <i>Skulptur</i> • <i>Bruksform</i> • <i>Kunst og håndverk 2 fordypning</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Fagdidaktikk</i> • <i>Kunst og formkultur</i> • <i>Bilde</i> • <i>Arkitektur</i> • <i>Bruksform</i> • <i>Kunst og håndverk 3 fordypning</i>

Studiet innebærer arbeidsprosesser som utfordrer på forskjellige måter. Det dreier seg om å møte, oppleve, uttrykke, reflektere og forstå. Studentenes skapende arbeid, kulturstoffet og de didaktiske komponentene ses i en helhetlig sammenheng. Progresjonen er bygget opp dels som en fordypning, dels som en utvidelse av kompetanse.

Kunst og håndverk 1 er fordelt med 2,5 vt i det første og 2,5 vt i det andre studieåret. Sammen med de fagene som ligger parallelt, skal faget ivareta tverrgående profileringstema. Kunst, formkultur og arkitektur er ivaretatt innen de fire målområdene. Studieneheten omfatter bredden i faget og vil spesielt kvalifisere klasselæreren til å bruke faget i tema- og prosjektarbeid og i tverrfaglig sammenheng.

Kunst og håndverk 2 kan velges både av studenter som har fullført *kunst og håndverk 1*, og studenter som ikke har fullført denne studieneheten. Studenter som bygger videre på *kunst og håndverk 1*, skal gjennomføre en fordypning som er nærmere beskrevet i rammeplanen for *kunst og håndverk 2*. Kunst og formkultur skilles ut som et eget målområde, og omfatter bl.a. noe kunnskap om arkitektur. Studiet omfatter bredden i faget og skal kvalifisere studentene til å ivareta og utvikle fagets mål, innhold og arbeidsmåter i grunnskolen.

Kunst og håndverk 3 består av en fellesenhet (7 vt) og et større praktisk-teoretisk prosjekt (3 vt). Studiet skal kvalifisere studentene videre til å ivareta og utvikle faget i grunnskolen.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Felles mål for faget

Studentene skal

- utvikle sin egen kunst- og håndverksfaglige og didaktiske kompetanse og kunne ivareta den estetiske dimensjonen i skolen
- utvikle visuell og kulturell kompetanse gjennom å bli kjent med kulturarven og fagets muligheter for estetisk opplevelse, erkjennelse og kommunikasjon

- utvikle kunnskap om formalestetiske virkemidler, visuelle koder, stilarter og om uttrykk i bilde, skulptur, arkitektur og bruksform gjennom studier og eget skapende arbeid i materialer
- tilegne seg grunnleggende håndverksmessig kunnskap om og ferdighet i bruk av materialer, redskaper og teknikker og styrke praktisk handlingskompetanse
- utvikle evnen til sansing og opplevelse, undring og refleksjon, kreativ tenkning, problemløsning og handling
- utvikle grunnlag for estetiske valg og forståelse av faget som redskap for identitetsdannelse og som forvalter av ulike etiske og estetiske verdier i skole og samfunn
- utvikle et reflektert forhold til miljø, konsum, materialbruk og nyere media
- utvikle grunnlag for videre studier i faget og utviklingsarbeid i skolen.

KUNST OG HÅNDVERK 1

(5 vekttall)

Målområder

FAGDIDAKTIKK

Fagdidaktikken tar opp sammenhengen mellom faglig og didaktisk kunnskap og refleksjon over praksis. Det psykologiske og kulturelle grunnlaget for barns formspråklige utvikling og den estetiske virksomhetens betydning for læring og utvikling knyttes til fagets ideologiske og metodiske plattform. Målområdet omfatter arbeid med gjeldende læreplan for grunnskolen og planlegging, gjennomføring og vurdering av et undervisningsforløp.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for hvordan lek og skapende arbeid kan gi estetisk opplevelse og fungere som uttrykks-, lærings- og erkjennelsesredskap
- gjøre rede for og anvende sentrale teorier om barn og unges to- og tredimensjonale formspråkutvikling og bygge på disse i tilrettelegging av meningsfylte aktiviteter og oppgaver for gutter og jenter
- redegjøre for hovedtrekk ved fagets idégrunnlag, innhold og metode og generell del i gjeldende læreplanverk for grunnskolen
- planlegge, gjennomføre og vurdere undervisning i faget og ivareta fagets egenart i tematiske og tverrfaglige sammenhenger
- anvende kulturens uttrykksformer i opplæring av barn og unge
- kjenne til og kunne vise eksempler på hvordan IKT-baserte læremidler som CD-rom, Internett og multimedia kan brukes i undervisningen
- gjøre rede for hensiktsmessige måter å organisere funksjonelle klasserom og verksteder på med tanke på undervisning i kunst og håndverk
- gjøre rede for vurderingsformer i faget, bl.a. å sette karakter.

BILDE

Billedkompetanse er sentral i vårt samfunn. Den omfatter opplevelse av og kunnskap om bildet som estetisk og visuelt uttrykk og kommunikasjon i en historisk og kulturell kontekst. Den bygger på erfaring med skapende billedprosesser i arbeid med egne billeduttrykk, kombinert med studier og analyser av forskjellige kunst- og billedsjangere og barns bilder.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for hovedretninger innen billedkunsten, og beskrive et utvalg nyere og eldre bilder av sentrale kunstnere, eksempler på samisk kunst og kunst fra andre kulturkretser som er relevant i forhold til gjeldende læreplan for grunnskolen
- skille mellom ulike billedkategorier og foreta enkel billedanalyse
- skjelne og anvende uttrykksformer som naturalistisk, ekspressivt og abstrakt i eget billedarbeid
- bruke noen estetiske virkemidler knyttet til enkel fargeteori og komposisjon
- benytte ulike materialer og enkle teknikker til billedframstilling innen svarthvitt og farge
- gjøre rede for og bruke enkle former for digital billedbehandling som tegning, skanning og datamanipulasjon
- montere og stille ut bilder.

SKULPTUR

Målområdet omfatter kunnskap om og erfaring i å framstille tredimensjonale uttrykk som skulptur, relieff eller installasjon i ulike materialer og uttrykksformer. Eget arbeid relateres til et utvalg av kulturens skulpturer og barns arbeid med tredimensjonal form.

Studentene skal kunne

- gjenkjenne og beskrive et utvalg skulpturer av sentrale nyere og eldre norske kunstnere, eksempler fra samisk kunst og skulptur fra ulike epoker og kulturer i verdenskunsten, som er relevant i forhold til gjeldende læreplan for grunnskolen
- skille mellom og utforme ulike skulpturuttrykk som naturalistisk, ekspressivt og nonfigurativt
- anvende begreper som form, volum, rom og tekstur i egne tredimensjonale uttrykk
- bruke håndverktøy og enkle teknikker knyttet til myke og harde materialer.

BRUKSFORM

Mennesker har til alle tider utformet bosteder, redskaper, gjenstander og klær. Dette gjenspeiles i barns konstruksjons- og symbollek. Målområdet omfatter studier av bomiljøer og bruksformer fra ulike tider og steder og drøfting av faktorer som er med på å bestemme utforming og valg. Skaping av egne bruksformer og erfaring med en enkel designprosess står sentralt. Eget skapende arbeid knyttes til studium av kulturens bruksformer og barns uttrykk.

Studentene skal kunne

- beskrive og vurdere noen eldre og nyere bo- og bruksformer fra vår egen og andres kultur
- vurdere barns leketøy og lekemiljø, kjenne til barns lek i rommet og vurdere hvordan fysisk miljø påvirker barns lek
- planlegge, utføre og vurdere et eller flere egne arbeider og reflektere over prosessen
- anvende håndverktøy, enkle maskiner og teknikker knyttet til naturmaterialer og materialer som tre, tekstil, leire, papir og plast
- bruke enkel dekor.

KUNST OG HÅNDVERK 2

(10 vekttall)

Studieenheten bygger på et differensiert løp for studentene. Målområder som er felles for alle studenter, er merket *. Studenter som har fullført *kunst og håndverk 1*, skal i tillegg arbeide etter mål i målområder merket **. Studenter som ikke har tatt *kunst og håndverk 1*, skal i tillegg til det som er felles, arbeide etter alle mål gitt under målområder i *kunst og håndverk 1*. Dette er merket ***.

FELLESENHET (5 VT)

Målområder

*FAGDIDAKTIKK * OG ****

Målområdet omfatter utvidet kunnskap om barn og unges estetiske læring og utvikling. Faget settes inn i en historisk og idémessig ramme, og fagdidaktisk refleksjon knyttes til planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisning og læremidler og til fagets fysiske rammevilkår. Målområdet omfatter et fagdidaktisk prosjekt knyttet til praksis. For studenter som tar fordypning, knyttes praksis til fordypningsdelen.

Studentene skal kunne

- redegjøre for grunnleggende trekk ved persepsjon, kreativitet og skapende prosesser
- observere og vurdere gutter og jenters arbeidsprosesser og formuttrykk og veilede dem i deres arbeid
- gjøre rede for hovedtrekkene i fagets historie, dets idégrunnlag, innhold og metode
- planlegge, gjennomføre og reflektere over undervisning og bruke læreplanverket for grunnskolen i utarbeiding av lokale planer for faget
- kjenne prinsippene for individuelle læreplaner og i noen grad kunne tilrettelegge tilpasset undervisning for elever med spesielle evner, interesser eller vansker
- gjøre rede for grunnleggende prinsipper for vurdering av lærebøker og læremidler og gi eksempler på bruk av slike prinsipper
- organisere og innrede inspirerende og hensiktsmessige verksteder tilpasset de tre hovedtrinnene i grunnskolen

- beskrive enkle metoder og gjennomføre et mindre fagdidaktisk prosjekt knyttet til praksisfeltet.

Se også *kunst og håndverk 1****

*KUNST OG FORMKULTUR**

Målområdet omfatter studier av kunst og formkultur som grunnlag for å oppleve og forstå ulike tiders og kulturers uttrykksformer, og se seg selv og andre i en historisk og kulturell sammenheng. Det utgjør den kulturelle forankringen for egen skapende virksomhet, gir perspektiv på egen faglig og fagets utvikling og bidrar til oppbygging av et forråd for de valg en som lærer må gjøre i undervisningen.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for hovedretninger innen norsk og europeisk kunst, arkitektur og stilhistorie fra renessansen til i dag og i noen grad sette enkeltverk inn i en kunsthistorisk sammenheng
- gjøre rede for eksempler på samisk kunst og kunst fra forskjellige kulturkretser
- anvende enkel billedanalyse, funksjonsanalyse og kommunikasjonsteori i møte med ulike to- og tredimensjonale uttrykk og sjangere
- anvende kulturens uttrykksformer som inspirasjon og referanse til eget skapende arbeid og i undervisning av barn og unge.

*BILDE * OG ****

Målområdet omfatter utforskning av bildet som estetisk og visuelt uttrykk og kommunikasjon med vekt på skaping av egne billeduttrykk.

Studentene skal kunne

- variere grunnleggende formale virkemidler i arbeid med flate, rom og tekstur
- utnytte sentrale redskaper og materialers egenskaper, uttrykkskvaliteter og anvendelsesmuligheter i ulike motiv og billeduttrykk
- nytte enkle former for digital billedbehandling i egne billeduttrykk
- vise håndverksmessig ferdighet i bruk av grunnleggende redskap og utstyr
- anvende enkle prinsipper for utstillingsteknikk og lage utstilling.

Se også *kunst og håndverk 1****

*SKULPTUR *OG ****

Målområdet omfatter utforskning av skulptur som estetisk, visuelt, taktilt og kommunikativt medium med vekt på framstilling av ulike tredimensjonale uttrykk som skulptur, relieff og installasjon.

Studentene skal kunne

- arbeide med skulptur med ulike utgangspunkt, som en idé, et tema, en funksjon eller materialkvaliteter
- velge og anvende hensiktsmessige materialer for arbeid med konstruktiv, modellert eller hogd skulptur
- beherske håndverksmessige ferdigheter i bruk av verktøy og utstyr

- drøfte hvordan skulptur fungerer i forhold til det rommet og de omgivelsene den befinner seg i
- utforme utstillinger i rommet.

Se også *kunst og håndverk 1****

*BRUKSFORM *OG ****

Bruksform omfatter arbeid med problemstillinger knyttet til design og hverdagsestetikk og skaping av gjenstander som primært skal dekke praktiske behov. Forhold knyttet til personlig og offentlig bruk og forbruk belyses blant annet i et miljøperspektiv.

Studentene skal kunne

- planlegge, formgi, utføre og vurdere egne arbeider og reflektere over arbeidsprosessen
- anvende grunnleggende begrep innenfor form, farge, dekor og tekstur
- bruke hensiktsmessige materialer og teknikker i arbeid med ulike bruksformer
- vise grunnleggende håndverksmessig kunnskap og teknisk ferdighet, kjenne sikkerhetsrutiner og kunne vedlikeholde redskaper og maskiner.

Se også *kunst og håndverk 1****

*KUNST OG HÅNDVERK 2 FORDYPNING (5 VT) ***

Fordypningsdelen er for studenter som har gjennomført *kunst og håndverk 1* i den obligatoriske delen av studiet. Den enkelte høgskole tilbyr ett eller flere tilbud innen denne delen av studiet, gjerne i samarbeid med kompetansemiljøer utenfor høgskolen. Studentene skal fordype seg i et sentralt faglig område. Skapende arbeid i materialer knyttes opp mot kulturens uttrykksformer eller teoretisk kunnskap.

Studentene skal kunne

- dokumentere kunnskap, ferdigheter og holdninger innen et avgrenset faglig område
- vurdere egen ferdighet, sette mål for egen utvikling og vurdere resultat
- anvende estetiske virkemidler, utnytte tekniske muligheter og materialers egenskaper og uttrykkskvaliteter i eget utforskende og skapende arbeid
- planlegge, gjennomføre og vurdere en fordypningsoppgave, eventuelt som et prosjekt eller som del av i et FoU-arbeid som knytter sammen valgt emne og praksisfeltet
- dokumentere og presentere fordypningsarbeid i form av en utstilling, portefølje, slides, video, CD-rom o.l.

KUNST OG HÅNDVERK 3

(10 vekttall)

Målområder

FAGDIDAKTIKK

Målområdet omfatter en utvidet kunnskap om psykologiske og kulturelle faktorer som inngår i utviklingen av barn og unges identitet, formspråk og kreativitet. Faget gis en filosofisk og kunnskapsteoretisk forankring. Fagets rolle og rammebetingelser belyses og drøftes. Skolen og faget ses i forsknings- og utviklingsperspektiv og i en større kulturell og samfunnsmessig sammenheng.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for noen særpregede lærings- og erkjennelsesformer knyttet til estetisk og praktisk virksomhet
- gjøre rede for fagets kulturelle forankring og betydning for den enkelte, skolen og samfunnet
- vurdere betydningen av estetiske kvaliteter og praktisk tilrettelegging i skolens innemiljø, uterom og nærmiljø som ramme om elevenes arbeid med faget
- vurdere og velge egnede lærebøker, læremidler, materialer og utstyr og bruke IKT-baserte læremidler i undervisningen
- redegjøre for noen forskningsmetoder som er relevante for fagområdet og se faget i en forskningsmessig sammenheng
- planlegge, gjennomføre og vurdere fagdidaktisk prosjekt knyttet til opplæring i grunnskolen eller en annen kunsthøgskolelig sammenheng.

KUNST OG FORMKULTUR

Målområdet omfatter utvidet og styrket kunnskap, evne til analyse og visuell bevissthet i forhold til kulturarven. Dette knyttes til studier av kunstteori, analysemodeller, kunst og arkitektur, design og trivialkultur. Sosiokulturelle og didaktiske aspekter trekkes inn.

Studentene skal kunne

- beskrive hovedtrekk innen kunst og arkitektur fra antikken til renessansen og norsk middelalderkunst og -arkitektur
- gjøre rede for og sammenlikne sentrale stiler og retninger, kunstnere og verk fra norsk og vestlig kunst og design de siste 100 år med vekt på nyere uttrykksformer
- gjøre rede for grunnleggende estetisk teori, og sette ulike verk inn i en kunstfilosofisk og kunsthistorisk sammenheng
- analysere og vurdere uttrykk knyttet til hverdagsestetikk og trivialkultur
- sette estetiske preferanser og valg inn i et sosiokulturelt perspektiv
- bruke lokalmiljø, museer og samlinger, samarbeide med representanter for kunst- og kulturlivet, og se betydningen av skolen som lokalt kultursenter
- formidle og presentere faglig stoff og materiale på en klar og estetisk måte.

BILDE

Målområdet omhandler videreutvikling av egen billedkompetanse. Dette omfatter utvidet erfaring med skaping av varierte billeduttrykk, utforskning av kjente eller nye teknikker og materialer og bildet som estetisk og visuelt uttrykk og kommunikasjon. Visuell presentasjon og formidling skal ha stor plass.

Studentene skal kunne

- variere et motiv eller tema eller arbeide i serier
- bruke og vurdere formal-estetiske virkemidler, ulike materialer og teknikker i arbeid med eget personlig billeduttrykk
- benytte et utvalg grafiske uttrykksmuligheter som foto, enkel grafikk og digitale bilder
- anvende skrifttyper i egne uttrykk og til teksting i utstillingssammenheng.

ARKITEKTUR

Målområdet fokuserer på det visuelle miljø, både det private og offentlige rom, og hvordan dette danner rammer for vårt liv og virker inn på oss. Studentenes eget undersøkende og skapende arbeid knyttes til studier av bygninger og bygningsmiljø sett i kultur- og stilhistorisk perspektiv og som dagsaktuelt uttrykk. Målområdet omfatter estetisk og funksjonell tenking knyttet til byggekunst samt innsikt i arkitektoniske grunnelementer, materialer og teknikker.

Studentene skal kunne

- registrere, bearbeide og presentere arkitektoniske deler eller helheter med utgangspunkt i lokalmiljøet
- vurdere funksjonelle og estetiske planløsninger i ulike inne- eller uterom
- vurdere materialer og konstruksjon i et ressurs- og miljøperspektiv og sammenhengen mellom bebyggelse og miljø
- vise eksempler på hvordan linjer, flater, farger, lys og tekstur kan danne volum og rom med ulike uttrykk gjennom studier og utprøving i egnede materialer og teknikker.

BRUKSFORM

Målområdet omfatter arbeid med problemstillinger knyttet til egne og andres bruksformer til personlig eller offentlig bruk. Vedlikehold, ressursbevaring og ressursutnytting er aktuelle aspekt. Studentenes framstilling av egne bruksformer med tilhørende refleksjon vektlegges.

Studentene skal kunne

- vise kreative løsninger på en problemstilling ut fra behov og kontekst, utføre en eller flere egne bruksformer i egnede materialer og teknikker, og dokumentere og vurdere prosess og produkt
- utnytte ressurser i form av naturmaterialer eller gjenbruk av materialer
- beskrive og benytte muligheter innen IKT-basert mønsterutvikling og design.

KUNST OG HÅNDVERK 3 FORDYPNING (3 VT)

Fordypningen vektlegger utforskende og praktisk skapende arbeid innen et selvvalgt område. Utgangspunktet for arbeidet kan være et tema, en epoke eller et kunstverk, et målområde, ett eller flere materialer, teknikk/utstyr, estetiske virkemidler o.l. Eget skapende arbeid og tilhørende referansemateriale knyttes til didaktisk refleksjon.

Studentene skal kunne

- fordype seg i en faglig problemstilling der eget skapende arbeid ses i forhold til kulturens uttrykksformer
- vise et bevisst estetisk skjønn i anvendelse av estetiske virkemidler og visuelle koder i ulike billeduttrykk, skulpturer, bruksformer eller arkitektur
- vurdere og utnytte materialenes bruksegenskaper og estetiske uttrykkskvaliteter i egne arbeider
- vise kreativitet og ferdighet i problemløsning og praktisk handling, og kunne bruke tradisjonsbundne virkemidler, materialer og arbeidsmåter, også på utradisjonelle måter
- reflektere over sammenhengen mellom eget arbeid, kulturens uttrykk og arbeid med barn eller unge.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Studiet vil på alle nivå bestå av en veksling mellom eget praktisk skapende arbeid, møte med kunst og formkultur, utøvere og miljøer, teoretiske studier og samarbeid med praksisfeltet. Dels bør de utøvende, fagligteoretiske og didaktiske komponentene organiseres i adskilte enheter, dels bør de tas opp i sammenheng slik at det kan fremme helhetsforståelse i faget.

Fagets utøvende del utgjør hoveddelen av studiet og er karakterisert av skapende og undersøkende arbeidsformer der både ulike kunnskapsformer, tankeprosesser og praktisk handling, sansing og opplevelser inngår. Studentene skal erfare både systematiske, analytiske og mer spontane, intuitive arbeidsformer. Vurdering og veiledning er en viktig del av arbeidsprosessen.

Studentene skal arbeide både med spesifikt faglige og dagsaktuelle problemstillinger. De skal prøve ut ulike måter å vinkle og organisere oppgaver og arbeid på, herunder tema- og prosjektarbeid. Bruk av IKT inngår i faget på alle nivå.

Det praktiske arbeidet vil i hovedsak være individuelt arbeid, men gruppearbeid vil også være aktuelt. Det kan også gjennomføres eksemplifiserende studier i felleseenhetene f.eks. ved at studentene arbeider med forskjellige teknikker og materialområder innen samme oppgave/tema. Studentgruppen fungerer da som en helhet der den samlede erfaring deles.

Arbeidsformene må legge vekt på å gi både opplevelse og kunnskap om kulturens uttrykksformer og at disse benyttes som inspirasjon og referanse i eget skapende arbeid. Bruk av lokalmiljø, utstillinger og samlinger inngår i studiet. Det vil kunne være aktuelt med studiereiser i inn- og utland. Studentene skal utforme utstillinger og presentasjoner både av egne arbeider og varierende referansemateriale.

Praksis i faget og i tverrfaglig arbeid hvor faget inngår, er en del av studiet på alle nivå. Praksisopplæringen i *kunst og håndverk 1* planlegges i samarbeid med fagene som ligger parallelt. *Kunst og håndverk 2* og *kunst og håndverk 3* vil til vanlig ha en til to ukers praksis per studieenhet og kan knyttes til et prosjekt.

Kunst og håndverk 1 organiseres i hovedsak rundt et begrenset antall faglige og tverrfaglige problemstillinger, temaer eller prosjekter. Lærestoffet hentes fra ulike målområder alt etter temaets egenart. Det er tilnærmet lik vektning av skapende arbeid med to- og tredimensjonal form.

Kunst og håndverk 2 har en større variasjon innen organisering og arbeidsmåter. Det er tilnærmet lik vektning av skapende arbeid med bilde, skulptur og bruksform i studiets fellesenheter. I fordypningsenheten utgjør skapende arbeid i materialer minst 2/3. Studieenhetens prosjektarbeid knyttes til fordypningen.

Kunst og håndverk 3 har varierte organiserings- og arbeidsmåter. Studiet vektlegger, i større grad enn de andre enhetene, undersøkende og utforskende arbeidsmåter, refleksjon og visuelle presentasjonsformer.

VURDERING

Tilfredsstillende nivå for å kunne framstille seg til eksamen dokumenteres som en eller flere obligatoriske arbeidskrav eller forprøver. Disse beskrives i fagplanen og kan ha form av fagdidaktiske prosjekt, teoretiske oppgaver eller ulike former for presentasjon av praktisk skapende arbeid.

Både praktisk, teoretisk og didaktisk arbeid i faget skal vurderes.

Eksamen i alle studieenhetene skal omfatte:

- Prøve i praktisk skapende arbeid med framlegging av hele eller deler av studieenhetens praktiske produksjonen og tilhørende prosessdokumentasjon og refleksjon i form av logg eller portefølje, eventuelt i kombinasjon med former for praktisk eksamen. Individuelt praktisk arbeid skal utgjøre minst 50% av karaktergrunnlaget.
- En skriftlig individuell prøve i teoristoff.

Tema for fordypningsenheten på *kunst og håndverk 2* skal skrives på vitnemålet.

3.8 MATEMATIKK

INNLEDNING

Om matematikk

Ordet matematikk kommer fra det greske ordet for vitenskap og ble tidligere oppfattet som læren om tall og geometriske figurer, men har senere fått en videre betydning. Nå defineres gjerne matematikk som vitenskapen om struktur, orden og sammenhenger. En viktig drivkraft i utviklingen av matematisk kunnskap er undring, utforskning og søken etter ny forståelse. Arbeid med matematikk starter gjerne med en intuitiv og kreativ fase etterfulgt av å studere regelmessigheter, resonnere og trekke logiske slutninger. Å utføre beregninger inngår i denne prosessen i varierende grad. Å arbeide med matematikk innebærer også å bruke og utvikle et presist språk.

Skolefaget matematikk omfatter vitenskapsfagene matematikk og statistikk. I denne planen omfatter derfor betegnelsen matematikk også statistikk. Matematikk har engasjert mennesker og preget kulturer gjennom flere tusen år. Faget viser seg direkte eller indirekte i utviklingen av bl.a. astronomi og verdensbilde, landmåling og arkitektur, kunst og teknologiske nyvinninger.

Matematikk er en bærebjelke i vår tids teknologiske utvikling. Matematikk er et nødvendig verktøy i fagområder som naturvitenskap, samfunnsvitenskap, medisin, ingeniørfag, økonomi og kommunikasjon. Matematikk er del av menneskers daglige liv i langt større grad enn før. Faget er sentralt i et samfunn der medvirkning bygger på informasjon som i økende grad er matematisk basert. Grunnleggende matematisk kunnskap styrker grunnlaget for å kunne delta i demokratisk virksomhet.

Økonomistyring og politiske prioriteringer skjer ofte på bakgrunn av statistiske og matematiske modeller. Matematisk innsikt gir grunnlag for å argumentere og for å gjennomføre ansvarlige vurderinger og ta avgjørelser. Dette understreker at arbeid med faget også kan ha en etisk dimensjon.

Matematikk i opplæringssystemet

På grunnskolenivå ble regning innført som obligatorisk skolefag i 1827 for å oppøve elevene i tallregning. I den høgere skolen ble det undervist i matematikk og samfunnsregning. Matematikkfaget skulle gi en grunnleggende innsikt i logiske og deduktive metoder i emner som geometri, algebra og funksjonslære.

Matematikkundervisningen i grunnskolen har lenge vært dominert av innlæring av regnemåter og oppøving av rask og sikker regning. I en periode ble logiske strukturer sterkt vektlagt. De senere læreplaner gjenspeiler et videre syn på faget, der prosessen med å få innsikt i matematikk er like vesentlig som overføring av ferdige regnemåter. Det skapende og utforskende der en møter problemer med åpenhet og leter etter nye løsninger, er vektlagt sterkere enn før. Kommunikasjon i og med matematikk,

matematikk som nyttig redskap og matematikk i tverrfaglige sammenhenger er også gitt en bred plass i grunnskolefaget matematikk. Det samme gjelder matematikkundervisningens betydning for elevenes selvfølelse og holdninger til faget.

I barnehagen møter barn grunnleggende matematiske begreper og språk. Faget har en allmenndannende rolle i grunnskolen og på grunnkursnivå i alle studieretninger i videregående opplæring. Matematikk kan velges i senere skolegang og gi grunnlag for videre studier, yrkesutdanninger og yrkesutøvelse. Matematikk og statistikk som studie- og forskningsfag er godt etablert innenfor høgre utdanning. De fleste studier i tekniske, naturvitenskapelige og økonomiske fag har et betydelig innslag av matematikk. Statistiske metoder brukes i forskning i mange fag.

Matematikk i lærerutdanningen

Matematikk inngår i førskolelærerutdanningen med et omfang på to vekttall. Barns utvikling av matematiske begreper gjennom lek og andre daglige aktiviteter er sentralt i denne utdanningen. Matematikk er del av enkelte faglærerutdanninger og kan inngå i den faglige og den praktisk-pedagogiske delen av adjunkt- og lektorutdanning.

I allmennlærerutdanning ble matematikk obligatorisk (med omfang fem vekttall) først i 1990. Fra 1976 var det kun krav om et kort fagdidaktisk kurs i matematikk. Ennå tidligere omfattet allmennlærerutdanningen bare små metodekurs i faget.

Matematikkfaget i allmennlærerutdanningen gjenspeiler samme syn på faget som en finner i gjeldende læreplan for grunnskolen. Studiet legger vekt på studentenes egen videreutvikling av matematisk kunnskap, forståelse og ferdigheter - og den betydning dette har som bakgrunn for å kunne gi variert, fleksibel og tilpasset matematikkundervisning. Studentene arbeider med matematikk og teorier for kommunikasjon, læring og undervisning i matematikk. Fag, didaktikk og praksisopplæring veves sammen som sentrale deler av lærerutdanningen, og de er gjensidig avhengige av hverandre.

Lærerutdanningen skal forberede studentene for lærerarbeid i et samfunn i rask endring, der evne til vurdering, fornying og videreutvikling vil være viktig. Det betyr at studiet må gi rom for eksperimentering og utforskning, og at refleksjon omkring mål, innhold og arbeidsformer i matematikkfaget har en bred plass. Elevperspektivet er sentralt og forutsetter arbeid med tilpasset opplæring og spesialpedagogikk. Matematikkstudiet skal inngå i tverrfaglige studiesammenhenger ved at andre fag trekkes inn i matematikkundervisningen og ved at matematikk inngår i arbeidet med andre fag. Samtidig som studentenes kompetanse rettes mot gjeldende læreplanverk, skal utdanningen også gi grunnlag til å utvikle matematikkundervisningen videre.

I allmennlærerutdanningen er faget inndelt i studieenheterne *matematikk 1*, *matematikk 2* og *matematikk 3*, hver på 10 vekttall. Den første studieenheten er obligatorisk. Studieenheterne *matematikk 2* og *matematikk 3* bygger på *matematikk 1*,

og de kan studeres uavhengig av hverandre. De kan velges fjerde studieår eller tas som videreutdanning.

Rammeplanen er organisert etter følgende målområder for de ulike studieenhetene:

Matematikk 1

- *Kunnskap i matematikk*
- *Didaktikk*
- *Matematikk som skapende og resonnerende virksomhet*
- *Matematikk som redskap og metode*
- *Matematikk i kultur og samfunn*

Matematikk 2

- *Funksjonslære*
- *Statistikk og sannsynlighet*
- *Didaktikk*

Matematikk 3

- *Geometri*
- *Tallære*
- *Vektorregning og lineær algebra*
- *Didaktikk*

I *matematikk 1* beskriver målområdet *kunnskaper i matematikk* det faglige innhold som skal være utgangspunkt for arbeidet med de øvrige faglige målområdene i studieenheten.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Mål

Studentene skal

- utvikle et faglig og didaktisk grunnlag for å kunne planlegge, gjennomføre og vurdere matematikkundervisning etter gjeldende læreplaner for grunnskolen
- utvikle god forståelse for og beherskelse av sentrale matematiske begreper
- utvikle evne til undring og refleksjon, kritisk og kreativ tenkning, problemløsning og samarbeid i arbeidet med matematikk
- utvikle et selvstendig, engasjert og utviklingsorientert forhold til matematikkundervisning
- utvikle evne til analyse av egen læring, eget forhold til matematikk og egen undervisning
- tilegne seg kunnskap om og forståelse for matematikkens plass og utvikling i forskjellige kulturer.

MATEMATIKK 1

(10 vekttall)

Målområder

KUNNSKAP I MATEMATIKK

God kunnskap i matematikk er en forutsetning for å kunne arbeide med matematikk slik det er beskrevet i de øvrige målområdene. Kunnskapsmålene som er gitt i det følgende, er derfor ment som faglig utgangspunkt for arbeidet med de andre målområdene i studieenheten.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for utviklingen av tallbegrepet, fra naturlige tall, via hele tall og rasjonale tall til reelle tall
- forklare oppbyggingen av tallsystem med vilkårlig grunntall og kunne regne i forskjellige tallsystemer
- arbeide med tallmønstre og med problemstillinger knyttet til primtall og faktorisering av tall
- beherske aritmetikk, både oppstilte algoritmer og hoderegning
- identifisere og bruke egenskaper knyttet til sentrale geometriske figurer i plan og rom
- bruke geometriske transformasjoner, gjennomføre elementære konstruksjoner og kunne forklare prinsippene bak disse operasjonene
- gjøre rede for grunnleggende algebraiske lover, behandle enkle algebraiske uttrykk og kunne løse likninger bl.a. andregradslikninger, og lineære likningssystemer med flere ukjente
- forklare funksjons- og variabelbegrepet og kunne tolke funksjoner uttrykt på forskjellige måter
- arbeide med og gjøre rede for grunnleggende egenskaper ved sentrale funksjoner som polynomer, rasjonale funksjoner og eksponentialfunksjoner
- beskrive de grunnleggende ideene bak derivasjon og integrasjon og anvende dem i form av enkle grafiske og numeriske metoder
- gjøre rede for og kunne bruke sannsynlighetsbegrepet og enkel kombinatorikk
- bruke og vurdere deskriptiv statistikk som beliggenhetsmål og spredningsmål, og kunne anvende grunnleggende begreper fra statistikk og sannsynlighetsregning på eksempler fra analytisk statistikk.

DIDAKTIKK

Didaktisk teori handler om hvordan mennesker utvikler, lærer, kommuniserer og bruker matematisk kunnskap. Didaktikk omfatter også vurdering og refleksjon over praksis og over egen læring. Til didaktikken hører også å foreta stoffutvalg, utforme oppgaver og legge til rette for ulike aktivitetsformer og stimulere til refleksjon og begrepsutvikling.

Studentene skal kunne

- beskrive fagets utvikling som skolefag, kjenne prinsippene i gjeldende læreplan og kunne bruke disse i planlegging, gjennomføring og vurdering av egen undervisning
- gjøre rede for sentrale læringsteorier og kunne drøfte hvilke konsekvenser disse bør ha for tilrettelegging av læringsmiljø og undervisning i faget
- gjøre rede for hovedlinjer i elevers tenkemåter og begrepsutvikling og kunne drøfte undervisningsmessige konsekvenser av elevenes tidligere erfaringer med matematikk i og utenfor skolen

- gjøre rede for ulike stadier i en læringsprosess, f.eks. å leke, undre seg, systematisere, generalisere og argumentere
- vurdere og benytte ulike arbeidsformer i faget, bl.a. diagnostisk undervisning
- beskrive gutters og jenters ulike forhold til faget og kunne vurdere undervisningsmessige konsekvenser av dette
- tilrettelegge arbeid med matematikk for ulike elever gjennom tilpasning og differensiering, spesielt for elever med matematikkvansker
- vurdere ulike læremidler som lærebøker, konkretiseringsmaterieell og teknologiske hjelpemidler
- analysere språkets betydning for læring og kommunikasjon i faget
- gjøre rede for og vurdere ulike vurderingsformer, bl.a. med tanke på deres betydning som støtte i elevenes læringsprosess.

MATEMATIKK SOM SKAPENDE OG RESONNERENDE VIRKSOMHET

Matematikk er en skapende virksomhet, der en undersøker, utforsker, ser etter mønstre, regelmessigheter og sammenhenger, formulerer disse, kommuniserer dem, generaliserer og formulerer nye problemer. I denne virksomheten må en formulere og generalisere disse regelmessighetene gjennom resonnement, begrunnelser og bevis.

Studentene skal kunne

- gi eksempler på hvordan matematikk kan utfordre fantasi, initiativ og kreativitet
- vurdere utforskning og problemløsning i en didaktisk sammenheng, bl.a. ved å forklare hvordan kunnskap i matematikk kan utvikles ved oppdagende og undersøkende læring
- samarbeide om å formulere og løse matematiske problemer og kunne vurdere den rollen samhandling og kommunikasjon har i løsningsprosessen
- drøfte matematikkens ordnende funksjon og estetiske dimensjon
- konstruere generelle sammenhenger ut fra enkelttilfeller og kunne spesifisere ut fra generelle utsagn
- analysere og selv gjennomføre enkle matematiske bevis
- anvende teknologiske hjelpemidler som f.eks. lommeregner og regneark utforskende, både ved egen og elevers læring.

MATEMATIKK SOM REDSKAP OG METODE

Matematikk blir brukt i dagliglivet, i mange yrker og i andre fag. I arbeid med matematiske modeller og statistiske analyser blir matematikken brukt for å beskrive og analysere deler av virkeligheten. Elektroniske hjelpemidler som lommeregner og datamaskin spiller en sentral rolle ved bruk av matematikk i praktiske sammenhenger.

Studentene skal kunne

- bearbeide problemer fra dagliglivet, f.eks. tilknyttet personlig økonomi, ved hjelp av matematikk og kunne bruke matematikk i ulike fagområder i tverrfaglig arbeid
- beherske og vurdere bruk av målinger og enheter i praktiske sammenhenger
- lage enkle matematiske modeller, gjerne med utgangspunkt i andre fagområder som f.eks. naturfag, samfunnsfag og økonomi, og kunne bearbeide og tolke disse modellene

- planlegge og gjennomføre statistiske undersøkelser og bruke statistiske begreper til å tolke og uttrykke et datamateriale
- drøfte begrensninger og muligheter ved en matematisk modell og kunne bedømme gjennomføringen og presentasjonen av en statistisk undersøkelse
- bruke teknologiske hjelpemidler i tilknytning til geometri, statistikk og matematiske modeller.

MATEMATIKK I KULTUR OG SAMFUNN

Innenfor alle kulturer og samfunn har matematikk spilt en helt sentral rolle. Matematikken har også selv hatt en historisk utvikling, fra oldtidens geometri til fraktaler, fra Mayaenes astronomiske beregninger til Newtons og Einsteins matematiske modeller for verdensrommet og gjennom utvikling av tallsystemer og regnearter. Matematikk er utviklet både utfra egne premisser og i vekselvirkning med andre vitenskaper og samfunnet for øvrig.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for hvordan ulike tallsystemer kommer til uttrykk i vår egen og andres kultur
- gi eksempler på bruk av geometri i ulike kulturer
- beskrive eksempler på etnomatematikk i f.eks. sanger, fortellinger, spill og mønstre fra forskjellige kulturer
- beskrive muligheter og utfordringer forbundet med matematikkundervisning i flerkulturelle klasser
- gjøre rede for hva matematikkunnskap betyr for deltaking i et demokratisk samfunn og knytte etiske refleksjoner til dette
- gi eksempler på hvordan matematikk preger norsk samfunn og kultur
- identifisere og gjøre rede for hvordan matematikk, særlig tallære og geometri forekommer bl.a. i musikk, drama, kunst, arkitektur og håndverk.

MATEMATIKK 2

(10 vekttall)

Målområder

FUNKSJONSLÆRE

Dette målområdet omfatter studiet av egenskaper ved funksjoner. Det legges vekt på å vise hvordan funksjoner opptrer “naturlig” og inngår i formulering og løsning av praktiske problemer. Differensial- og integralregning gir et redskap til å håndtere dynamiske forløp og matematiske modeller av ulike slag.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for definisjon av og grunnleggende egenskaper ved logaritmefunksjoner og trigonometriske funksjoner
- gjøre rede for og anvende begrepene grenseverdi, kontinuitet og derivert på polynomer, rasjonale funksjoner, trigonometriske funksjoner, eksponensial- og logaritmefunksjoner
- gjøre rede for og anvende integralbegrepet og beherske noen grunnleggende integrasjonsmetoder
- behandle rekker, spesielt Taylorrekker, og tilnærme funksjoner med Taylorpolynom
- løse enkle differensiallikninger og bruke slike til simulering av forløp og modellering av fenomen fra natur eller samfunn
- bruke IT-hjelpemidler som grafisk kalkulator eller graftegner på datamaskin, regneark og symbolsk algebraprogram
- drøfte fagdidaktiske tema med spesiell betydning for undervisning i grunnskolen, f.eks. utvikling av begreper om funksjon, representasjonsformer, grense og konvergens.

STATISTIKK OG SANNSYNLIGHET

Statistikk betegnet opprinnelig læren om hvordan en stat kunne innhente opplysninger om fødsler, dødsfall og antall innbyggere i befolkningen m.m. Inn under dette begrepet kom også metoder for presentasjon av disse opplysningene. I senere tid omfatter begrepet statistikk også metoder for hvordan en kan hente ut informasjon uten bruk av fullstendige tellinger. Sentralt i disse metodene står begreper fra sannsynlighetsregning.

Studentene skal kunne

- anvende begrepet sannsynlighet gjennom å sette opp sannsynlighetsmodeller for ulike forsøk og knytte dette til begrepene utfall og hendelse
- gjøre rede for begrepene sannsynlighet og uavhengighet og kunne anvende sannsynlighetsmodeller som ledd i modellbygging og problemløsning
- gjøre rede for kombinatoriske utvalgsmetoder og for forskjellen mellom populasjon og utvalg (stikkprøve)
- anvende begrepene forventning, varians og standardavvik
- gjøre rede for begrepet stokastisk variabel og sannsynlighetsfordeling og kunne etablere den binomiske og hypergeometriske sannsynlighetsfordelingen og knytte dette til normalfordelingen
- gjøre rede for hovedprinsipper i statistisk slutningsteori (inferens) og anvende prinsippene på praktiske problemer knyttet til binomiske og hypergeometriske modeller og gjennomsnitt i både en og to populasjoner
- analysere data gjennom tabeller, grafiske framstillinger, korrelasjon og regresjon
- anvende grafisk lommeregner og egnet programvare for sannsynlighetsregning og statistikk.

DIDAKTIKK

Didaktisk teori handler om hvordan mennesker utvikler, lærer, kommuniserer og bruker matematisk kunnskap. Didaktikk omfatter vurdering og refleksjon over praksis og over egen læring. Til didaktikken hører også å foreta stoffutvalg, utforme oppgaver og legge til rette for ulike aktivitetsformer og stimulere til refleksjon og begrepsutvikling. Høgskolen velger et didaktisk fordypningsområde, f.eks. matematikk som språk, modellbygging, eksperimentering etc. Dette valget gir utgangspunkt for arbeidet med målområdet.

Studentene skal kunne

- lede og stimulere til pensumsutvikling i praktisk lærerarbeid
- gjøre rede for teorier fra matematikdidaktikk knyttet til det valgte fordypningsområdet og vurdere slike teorier selvstendig
- gjøre rede for vekselvirkning mellom teori og praksis i utviklingsarbeid knyttet til matematikkundervisning
- gjøre rede for betydningen av dypere matematisk kunnskap for undervisning på et mer elementært nivå innenfor de faglige områdene som dekkes av studieenheten
- legge til rette for og vurdere varierte arbeidsformer i faget og vurdere sammenhenger mellom egen rolle og valg av arbeidsformer
- identifisere sammenhenger mellom didaktikken og de øvrige målområdene funksjonslære, statistikk og sannsynlighet, og mellom disse målområdene innbyrdes.

MATEMATIKK 3

(10 vekttall)

Målområder

GEOMETRI

Geometri er et av matematikkens klassiske domener. Ordet geometri betyr jordmåling, og området geometri omfatter matematikk der en danner og bruker visuelle forestillinger. Målområdet er relatert til tema som analyse av og refleksjon over geometriske erfaringer, praktisk arbeid, logisk stringens og matematisk bevisføring.

Studentene skal kunne

- beherske emner som konstruksjonslære, avbildninger, mønster, tesselleringer, symmetri og trigonometri
- gjøre rede for den aksiomatiske metode, og hvordan den kan brukes i geometri
- beherske noen grunnleggende emner fra grafteori
- beskrive enkle eksempler på ikke-Euklidske geometrier og geometriske egenskaper ved kjeglesnitt
- gjøre rede for viktige trekk ved den historiske utviklingen av geometri og dens betydning gjennom historien, f.eks. ved landmåling, astronomi, tidsinndeling og kalendere, navigasjon og skipsfart

- beskrive hvordan geometrien brukes til å løse problemer i bygningskunst, arkitektur og kunst, trafikk og kommunikasjon
- benytte verktøyprogram for geometri på datamaskin, beskrive viktige konkretiseringsmidler og kunne vurdere disse hjelpemidlene didaktisk
- gjøre rede for og vurdere fagdidaktiske perspektiver på geometri med spesiell relevans for grunnskolen, bl.a. elevers geometriske begreper og deres bruk av erfaringer for å utvikle slike, grunnskolens pensum i geometri og den funksjon ulike arbeidsmåter kan ha i geometriundervisningen.

TALLÆRE

Tallteori er et klassisk område av matematikk der en med enkle begreper kan formulere dype sammenhenger. I tallære studerer man egenskaper og relasjoner ved hele tall. Emnet kan relateres til tema som deduktivt resonnement, logisk stringens og matematisk bevis. Ulike kulturer har hatt forskjellig tilnærming til tallbegreper.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for og kunne benytte tall og tallteoretiske emner, bl.a. tallfølger, tallmønstre, diofantiske likninger, kongruens og restklasser
- gjøre rede for begrepet rekursjon og bruke induksjonsprinsippet
- gjøre rede for strukturen av tallmengder og utvidelse av tallmengder
- beskrive viktige trekk ved den historiske utvikling av tallteorien
- benytte IT-hjelpemidler som f.eks. regneark i tilknytning til tallære
- gjøre rede for fagdidaktiske sider ved tallære med spesiell relevans for grunnskolen, kjenne og kunne bruke didaktiske muligheter for å leke, utforske og arbeide med problemer om tall.

VEKTORREGNING OG LINEÆR ALGEBRA

Ved hjelp av vektorregning kan en beskrive og regne med forflytninger i plan og rom. Målområdet omfatter det algebraiske apparat som er nærmest knyttet til geometrien og som muliggjør en regnemessig behandling av posisjoner og bevegelser. Lineær algebra er et instrument som gjør det mulig å foreta en algebraisk beskrivelse av geometriske avbildninger i plan og rom. Lineær algebraen utnyttes også til løsning av likninger og til lineær programmering.

Studentene skal kunne

- løse problemer ved hjelp av vektorregning i planet og i rommet
- regne med matriser og løse lineære likningssystemer
- gi fortolkninger og praktiske anvendelser av begrepene egenverdier og egenvektorer
- gjøre rede for betydningen av begrepene vektorrom, basis og dimensjon i det todimensjonale og det tredimensjonale rommet
- vise eksempler på å bruke diagonalisering av matriser og utføre enkel lineær programmering
- beskrive praktiske sammenhenger som aktualiserer modeller og innfallsvinkler til lineær algebra og kunne vurdere slike mht undervisning

- benytte passende dataprogram eller kalkulator i arbeid med matriser og vektorer, og kunne vurdere slike hjelpemidler didaktisk.

DIDAKTIKK

Didaktisk teori handler om hvordan mennesker utvikler, lærer, kommuniserer og bruker matematisk kunnskap. Didaktikk omfatter vurdering og refleksjon over praksis og over egen læring. Til didaktikken hører også å foreta stoffutvalg, utforme oppgaver og legge til rette for ulike aktivitetsformer og stimulere til refleksjon og begrepsutvikling. Høgskolen velger et didaktisk fordypningsområde, f.eks. matematikkens historie, matematikk som språk, eksperimentering, etnomatematikk. Dette valget gir utgangspunkt for arbeidet med målområdet.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for forskningsperspektiv på matematikkundervisning og gi eksempler på slik forskning
- gjøre rede for teorier fra matematikdidaktikk knyttet til det valgte fordypningsområdet og vurdere slike teorier selvstendig
- gjøre greie for betydningen av dypere matematisk kunnskap for undervisning på et mer elementært nivå innenfor de faglige områdene som dekkes av studieenheten
- vurdere og legge til rette for varierte arbeidsformer og vurdere sammenhenger mellom egen rolle og valg av arbeidsformer i og med faget
- identifisere sammenhenger mellom didaktikk og de øvrige målområdene geometri, tallære, vektorregning og lineær algebra, og mellom disse målområdene innbyrdes.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

For å realisere målene som er gitt for de ulike studieenhetene i matematikk, må studentene få erfaring med ulike og varierte arbeidsformer både i øvingsopplæringen og i sitt eget fagstudium. Prosjektarbeid der studentene på en selvstendig måte går dypere inn et mer avgrenset område, er en vesentlig del av matematikkstudiet. Alle tre studieenheter skal derfor omfatte et prosjektarbeid. Studenter som tar *matematikk 2* og *matematikk 3* samtidig, kan slå de to prosjektoppgavene sammen til én oppgave.

Matematikk 1 skal omfatte minst en arbeidsoppgave som innebærer møte med barn eller elever. Dersom eksamen ikke omfatter en muntlig komponent, skal studentene dessuten ha gjennomført minst en godkjent muntlig framlegging eller presentasjon.

VURDERING

Det er ønskelig å bruke allsidige vurderingsformer i matematikk (f.eks. gruppeeksamen, mappevurdering, eksamen over lengre tid). Den avsluttende vurderingen skal i alle tilfelle omfatte følgende deler, enten som arbeid som skal være godkjent før studenten framstiller seg til eksamen, eller som eksamenskomponenter:

Matematikk 1

- Prosjektarbeid
- Skriftlig individuell prøve

Matematikk 2 og matematikk 3

- Muntlig prøve
- Skriftlig prøve.

3.9 MUSIKK

INNLEDNING

Om musikk

Musikk er et uttrykk for menneskets tanker og følelser gjennom lyd og bevegelse, og er et mangesidig og vidtfavnende fenomen med en sentral plass i alle kulturer. Det synes å være grunnleggende viktig for mennesket å uttrykke seg gjennom musikk i hverdag og til fest, i glede og sorg, i tradisjonsformidling og i ritualer. Musikk skaper engasjement og bevissthet, trygghet og samhørighet, men kan også utfordre og provosere både intellektuelt og følelsesmessig.

Som kunstnerisk uttrykk og middel til kommunikasjon, åpner musikk for personlig og faglig erkjennelse. Musikk brukes i lek, i undervisning, i terapi, i media og som underholdning. Musikk engasjerer hele mennesket og betraktes ofte som en del av individets sosiale og kulturelle identifikasjon.

Innsikt i musikk vil være knyttet til forståelse for musikalske elementer som melodi, rytme, klang, harmoni, tekstur, tempo, tonalitet og form; - samtidig som selve opplevelsen av musikk er av stor betydning for den enkelte lytter og utøver.

Musikk er et fagområde med egne tradisjoner og ideer. Tanker om musikk og musikkens funksjon finnes i eldgamle skrifter og i de nyeste forskningsrapporter. Interesse for musikk i alle sjangere dokumenteres stadig gjennom konsertvirksomhet, CD-innspillinger, artikler, litteratur og presentasjoner i media.

Musikk er en del av kommunikasjonen mellom mennesker. Små barn kommuniserer gjennom spontane musikalske uttrykk. Barn, ungdom og voksne deltar i ulike former for musikkaktiviteter, og bygger opp samvær og subkulturer rundt musikken.

Alle mennesker har i seg et musikalsk potensiale som kan utvikles. Enkelte blir profesjonelle musikere, komponister, musikkpedagoger eller benytter musikk i ulike profesjoner. Noen har musikkutøving som hobby, og mange lytter daglig til musikk.

Kunnskap i musikk vinnes både gjennom skaping, utøving, forskning og gjennom musikkpedagogisk virksomhet. Særlig karakteristisk er det at viktige sider ved kunnskapen bare kan vinnes gjennom direkte kontakt med det klingende materialet.

Musikk i opplæringssystemet

Det arbeides med musikk i barnehagen, og musikk er et undervisningsfag på alle trinn i grunnskolen. I løpet av de siste årene er de valgfrie musikktilbud i videregående opplæring utvidet, og vi finner muligheter til fordypning både innen praktiske og

teoretiske disipliner. Enkelte folkehøgskoler har egne musikklinjer. Høgskoler og universitet tilbyr studier på ulike nivåer; - fra kortere kurs til hovedfag og doktorgradsprogram. Noen av disse studiene vektlegger bredde, mens målsettingen ved andre studier vil være å fremme spesialkompetanse innen f.eks. musikkpedagogikk, musikkteknologi, komposisjon eller musikkhistorie. En student som ønsker å satse på en karriere som utøvende musiker, kan søke egne instrumental- eller vokalstudier opp til diplomnivå. Slike studier gis ved enkelte av de statlige høgskolene og Norges Musikkhøgskole.

En vesentlig faktor innen norsk musikkopplæring er også de kommunale musikk- og kulturskolene. Den senere tids vekst i norsk musikkliv har sin årsak bl.a. i det musikalske grunnlag barn og unge har fått gjennom det frivillige musikkliv. Korps, korvirksomhet, privat musikkopplæring, rockeverksteder, orkestre, visegrupper, kor etc. har vært bærende krefter mot et stadig mer mangfoldig og aktivt musikkliv. Barn og unge utvikler også sitt forhold til musikk gjennom påvirkning fra venneflokk og media. Å lytte til musikk er i dag en viktig fritidsbeskjeftigelse for mange.

Musikk i lærerutdanningen

Musikkstudiet inngår både i førskolelærerutdanning, allmennlærerutdanning og i faglærerutdanning. Studenter som tar musikkutdanning ved universitet eller statlig høgskole, kan bli lærere ved å ta praktisk-pedagogisk utdanning.

Musikkstudiet i lærerutdanningen skal kvalifisere studentene for arbeid i barnehage, grunnskole, videregående opplæring, voksenopplæring og det frivillige musikkliv. I allmennlærerutdanningen er musikk ett av fagene som skal ivareta den estetiske dimensjon.

I allmennlærerutdanningen organiseres faget i tre studieenheter, *musikk 1* (5 vekttall), *musikk 2* (10 vekttall) og *musikk 3* (10 vekttall)

Studieenheterne bygger på hverandre etter spiralprinsippet. Alle studieenheterne er bygd opp omkring målområdene:

- *Musisere*
- *Danse*
- *Komponere*
- *Lytte*
- *Reflektere og integrere*

Fagdidaktikk knyttes til alle målområdene i planen.

Musikk 1 legges til første og andre studieår. Faget ligger parallelt med studier i kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering, pedagogikk, norsk og matematikk, og skal samarbeide med disse fagene om profilering og praksisopplæring.

Musikk 2 og *musikk 3* kan velges i fjerde studieår eller som videreutdanning.

Musikk 2 kan velges både av studenter som har fullført *musikk 1*, og studenter som ikke har fullført denne studieenheten. Studenter som bygger videre på 5 vekttallsstudiet, skal gjennomføre en fordypning som er nærmere beskrevet i rammeplanen for *musikk 2*.

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Felles mål for faget

Studentene skal

- utvikle handlingskompetanse, kunnskaper og holdninger som fører til personlig vekst og gir et musikkfaglig og pedagogisk grunnlag for å være lærer i grunnskolen
- utvikle forståelse for fagets estetiske dimensjon, oppøve estetisk og kvalitativ vurderingsevne og få kunnskap om og erfaring med musikk som skapende virksomhet
- utvikle reflekterte holdninger til fag, elever og undervisning og få tiltro til eget potensiale som lærer og interesse for å utvikle seg videre i faget
- utvikle musikalsk skjønn i omgang med ulike typer musikk, og se dette i sammenheng med barn og unges musikalske utvikling og den musikk barn og unge møter i sin hverdag
- tilegne seg kunnskaper om musikk som kulturuttrykk og samfunnsfenomen før og nå
- utvikle evne til å lede musikalske aktiviteter innenfor og utenfor skolemiljøet og kunne bruke musikk som en del av tema- og prosjektarbeid.

MUSIKK 1

(5 vekttall)

Målområder

MUSISERE

Sang og spill er grunnleggende for den som vil dyktiggjøre seg i musikk. I dette målområdet vektlegges innstudering, øving og formidling av et variert repertoar som kan benyttes i undervisning på ulike klassetrinn.

Studentene skal kunne

- bruke sang i sin undervisning og kunne motivere og stimulere til klassesang
- et variert repertoar av sanger og viser som de vurderer som relevante for bruk i skolen
- beherske egen sangstemme og kunne beskrive typiske trekk ved barnestemmen
- beherske enklere akkompagnement etter besifring på gitar, piano eller annet akkordinstrument til klassesang

- benytte instrumenter som brukes til samspill i klasserommet, f.eks. rytmeinstrumenter og stavspill
- spille enkle melodier etter gehør og notasjon
- lede klassesang og samspillaktiviteter.

DANSE

Dans er en sentral aktivitet og arbeidsform i musikkfaget. Deltakelse i dans og lek bidrar til fellesskapsfølelse på tvers av bakgrunn og alder, og motiverer til videre søken etter kunnskap om musikk.

Studentene skal kunne

- lede et utvalg sang- og danseleker med vekt på vår egen kultur og tradisjon
- instruere danser med utgangspunkt i ring, par og rekke
- komponere og framføre enkle danser til andres eller egen musikk
- bruke bevegelse, lek og dans som arbeidsmåte i klasserommet.

KOMPONERE

Komponering innebærer å sette sammen og bearbeide egne og andres ideer til musikalske uttrykk. Tekst- og melodiskrivning, arrangering, improvisering og skaping av dans inngår som aktiviteter i komponering.

Studentene skal kunne

- eksperimentere og leke med toner, rytmer, klanger, bevegelse og tekst, og kunne bruke enkle improvisasjonsteknikker
- lage små komposisjoner utfra gitte rammer, som f.eks. et rytmeostinat, en tekst eller en pentaton skala
- notere sin musikk ved hjelp av grafisk og tradisjonell notasjon
- presentere sin musikk gjennom framføringer og opptak
- planlegge, organisere, gjennomføre og vurdere aktiviteter med vekt på komponering
- transponere melodier og akkordprogresjoner.

LYTTE

Lytting omfatter alt fra arbeid med musikalske detaljer til forståelse for ulike stilarter, tradisjoner og sjangere. Trening i lytting er nødvendig for å kunne gjøre seg kjent med et variert repertoar av musikkformer fra nåtid og fortid, og for å utvikle gehør og evne til musikkopplevelse. Kunnskap om arbeidsformer og metoder innenfor lyttemetodikk er en viktig del av lytting.

Studentene skal kunne

- gi eksempler på musikk fra ulike tidsepoker, sjangere og tradisjoner med utgangspunkt i et lyttrepertoar som er tilpasset bruk i klasserommet
- lytte etter særpreg i melodi, rytme, harmoni, klang, form, dynamikk, tonalitet og tempo, og oppfatte, gjengi og notere enkle melodier, rytmemønstre og akkordprogresjoner

- gjøre rede for typiske trekk ved barn og unges musikkultur
- vurdere musikk ut fra egen opplevelse og kunne formidle og drøfte sine inntrykk.

REFLEKTERE OG INTEGRERE

Refleksjon og kritisk tenkning er viktig for å få innsikt i faglige, pedagogiske og praktiske problemstillinger knyttet til musikk som skolefag. Målområdet inkluderer studium av fagdidaktiske emner, læreplanverk og musikkpedagogikk.

Studentene skal kunne

- planlegge, gjennomføre og vurdere sin undervisning i samsvar med læreplanverket for grunnskolen og kunne bruke musikk i ulike former for tema- og prosjektarbeid
- benytte IKT til å hente informasjon om musikk
- gjøre rede for veiledning og vurdering av elever
- bruke musikk til å skape engasjement og fellesskapsfølelse, og som ressurs i et flerkulturelt miljø.

MUSIKK 2

(10 vekttall)

Studieenheten forutsetter et differensiert løp for studentene. Studenter som har fullført *musikk 1*, vil allerede ha kommet et stykke på vei for å nå noen av målene slik de er beskrevet under målområdene. Disse studentene skal i tillegg gjennomføre et fordypningsarbeid med omfang 5 vekttall.

Målområder

MUSISERE

Sang og spill er grunnleggende for den som vil dyktiggjøre seg i musikk. I dette emnet vektlegges innstudering, øving og fremføring av et variert repertoar. Innlevelse, opplevelse, formidling og vurdering er viktige sider ved musisering.

Studentene skal kunne

- beherske egen sangstemme, bruke sang i sitt arbeid og kunne og lede classesang
- gjøre rede for særtrekk ved barnestemmen og kunne motivere og stimulere elevene til å synge
- et variert repertoar av nyere og eldre sanger og viser fra ulike tradisjoner og sjangere
- beherske improvisasjon med utgangspunkt i rytmiske/melodiske motiv
- beherske akkompagnement og melodispill etter gehør og notasjon
- fremføre, formidle og lede musikk i ulike ensembler som f.eks. kor eller band
- arbeide med et repertoar innenfor populære sjangere og kunne bruke bandinstrumenter.

DANSE

Dans er en innfallsvinkel til kunnskap om musikalske elementer som form, tempo, rytme og puls, og samtidig en kunstform og et personlig uttrykk. Dans, bevegelse og lek som arbeidsmåte i musikkfaget kan synliggjøre fantasi og frigjøre kreative evner.

Studentene skal kunne

- et repertoar av sang- og danseleker fra vår egen og andres kultur
- sentrale norske runddanser som f.eks. reinlender, polka og vals
- et repertoar av nasjonale og internasjonale danser fra ulike tidsepoker
- komponere og framføre enkle danser til andres eller egen musikk
- instruere og lede danseaktiviteter
- bruke dans som utgangspunkt for musikkopplevelse og arbeid med musikkens elementer.

KOMPONERE

Komponering er mangesidig og inkluderer tekst- og melodiskaping, lek med lyd, lage egne danser, arrangering for ulike besetninger og improvisasjon med stemme og instrument.

Studentene skal kunne

- eksperimentere og leke med toner, rytmer, klanger, bevegelse og tekst, og kunne bruke enkle improvisasjonsteknikker
- komponere musikk med utgangspunkt i f.eks. ei regle, et melodisk motiv, et dynamisk forløp eller et rytmisk mønster
- vise at de kan sette tekst til melodi, melodi til tekst og akkompagnement til melodi
- inspirere elevene til kreativt arbeid med komponering, formidle musikalske ideer og gi eksempler på enkle teknikker og arbeidsmåter
- benytte enkle sats- og komposisjonsteknikker til å forberede et repertoar for ulike besetninger
- benytte IKT i arbeidet med komponering og kjenne til ulike programvare som f.eks. sequencer- og notasjonsprogrammer
- framføre og formidle egne komposisjoner.

LYTTE

Lytting omfatter alt fra arbeid med musikalske detaljer til forståelse for ulike stilarter, tradisjoner og sjangere. Trening i lytting er nødvendig for å kunne gjøre seg kjent med et variert repertoar av musikkformer fra nåtid og fortid, og for å utvikle gehør og evne til musikkopplevelse. Kunnskap om arbeidsformer og metoder innenfor lyttemetodikk er en viktig del av lytting.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for ulike metoder innen lyttemetodikk og kunne bruke et variert repertoar av eksempler med musikk fra ulike tidsepoker, tradisjoner, sjangere og kulturer
- vurdere kvaliteter i musikk og vise evne til å uttrykke, formidle og drøfte musikalske inntrykk

- gjøre rede for og vise eksempler på norsk folkemusikk, samisk musikk og norsk kunstmusikk
- lytte til, gjenkjenne og beskrive musikk fra de mest sentrale epokene i den vesterlandske kunstmusikkens historie
- oppfatte, gjengi og notere melodier, rytmemønstre, klanger og akkordprogresjoner
- gjøre rede for barn og unges og for gutters og jenters lyttemåter, lyttevaner og musikkpreferanser.

REFLEKTERE OG INTEGRERE

Refleksjon og kritisk tenkning er viktig for å få innsikt i faglige, pedagogiske og praktiske problemstillinger knyttet til musikk som skolefag. Målområdet omfatter studium av den tenkning og teori som ligger bak musikkpedagogisk virksomhet og som har konsekvenser for aktiviteter, handlinger, prioriteringer og valg i undervisningssituasjonen.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for barn og unges musikalske utvikling og drøfte pedagogiske konsekvenser av denne kunnskap
- beskrive og drøfte innholdet i læreplan for musikkfaget, og kunne planlegge, gjennomføre og vurdere undervisning med utgangspunkt i læreplanverket
- planlegge og tilrettelegge undervisningen slik at alle elevene får mestringsopplevelser
- gjennomføre tema- og prosjektorganisert opplæring med musikk som utgangspunkt, på tvers av klassetrinn og fag, og drøfte og vurdere erfaringer med slikt arbeid
- drøfte ulike former for vurdering i faget, inklusivt å sette karakter.

MUSIKK FORDYPNING (5 VEKTTALL)

Dette målområdet er beregnet på de studentene som har tatt *musikk 1*. Studentene skal videreutvikle sin kompetanse og sine ferdigheter innen musikkfaglige, utøvende eller musikkdidaktiske områder. De skal, individuelt eller i grupper, fordype seg i musikkfaglige, utøvende eller musikkdidaktiske emner som de har spesiell interesse for, som f.eks. komposisjon, korettidikk, dans, lyttemetodikk, undervisningsprosjekter, bruk av IKT i musikkundervisning. Den enkelte høgskole legger til rette for denne delen av studiet ut fra egen kompetanse eller i samarbeid med kompetansemiljøer utenfor høgskolen som f.eks. lærere, korledere, personale ved musikk- og kulturskoler.

Studentene skal kunne

- beskrive noen begreper, perspektiver, teorier og metoder som benyttes i musikkfaglig forskning og utviklingsarbeid
- analysere og vurdere egen kompetanse innen et bestemt musikkfaglig område, drøfte sentrale problemstillinger og kunne utarbeide mål for egen utvikling
- planlegge en utviklingsprosess eller prosjektoppgave og vurdere ulike metoder og arbeidsformer i forhold til den mulighet for veiledning og samarbeid med andre som er til rådighet

- orientere seg i litteratur eller i musikkinnspillinger som er aktuelle innen et musikkfaglig område
- arbeide selvstendig og i samarbeid med andre og kunne gi og ta imot veiledning
- dokumentere kunnskap, kompetanse eller ferdighet som de har utviklet ved ulike former for presentasjon f.eks. konsert, prosjektfremlegg, egenproduserte video, film, CD-rominnspillinger
- vurdere resultat av et utviklingsarbeid ut fra de målene som var satt.

MUSIKK 3

(10 vekttall)

Målområder

MUSISERE

Kunnskap om musikk som personlig uttrykksform og som kunstform utvikles gjennom bevisst arbeid med spill, sang og andre vokale aktiviteter. Musisering inkluderer arbeid med teknikk, repertoar og formidling i ulike typer ensembler og på hovedinstrument. Innlevelse, opplevelse og vurdering er viktige sider ved musisering.

Studentene skal kunne

- videreutvikle egen sangstemme og sangteknikk knyttet til ulike sjangere
- musisere alene og sammen med andre
- videreutvikle egenferdighet og uttrykksevne på sitt hovedinstrument og presentere og formidle sine musikalske uttrykk i ulike sammenhenger
- beherske ulike akkompagnementsteknikker på gitar, piano eller annet akkordinstrument til bruk i ulike vokal- og instrumentalensembler
- spille etter gehør, besifring og notasjon og kunne improvisere med utgangspunkt i akkordrekker, rytmemønstre og melodier
- benytte et repertoar innenfor populære sjangere, bruke ulike bandinstrumenter, og kunne lede og instruere ulike vokale og instrumentale ensembler.

DANSE

Dans som kunstform og personlig uttrykk er en viktig del av musikkfaget. Gjennom dans og bevegelse kan man oppleve og få kunnskap om musikalske elementer, og frigjøre og utvikle kreative evner. Dans er en naturlig del av helheten i tverrfaglige prosjekter og i musikkdramatiske oppføringer.

Studentene skal kunne

- tradisjonelle og moderne danseformer fra vår egen og andres kultur
- komponere egne danser og bruke dans som et personlig og kreativt uttrykksmiddel
- planlegge, gjennomføre og vurdere undervisningsopplegg som integrerer musikk, dans og drama i f.eks. sceniske oppsetninger
- inspirere og motivere elevene til dans.

KOMPONERE

Komponere innebærer å gi egne og andres ideer musikalsk struktur og form. Sentrale emner er komposisjonsteknikk, skapende virksomhet, arrangering og tilrettelegging av repertoar for klasserom og nedtegnning og formidling av egen musikk.

Studentene skal kunne

- lage, framføre, ta vare på og formidle egne komposisjoner
- legge til rette for komponering sammen med barn, og bruke teknikker og arbeidsmåter som fremmer skapende arbeid i klasserommet
- bruke sats- og arrangeringsteknikker for å tilrettelegge et repertoar for ulike besetninger, f.eks. kor, korps, visegruppe, band og orkester
- benytte ulike dataprogrammer som verktøy til komponering, samspill, improvisasjon og arrangering
- bruke aktuelle opptaksteknikker og digital lydbearbeiding
- benytte varierte improvisasjonsteknikker og kunne bruke dem i flere sammenhenger.

LYTTE

Bevisst lytting er nødvendig for å videreutvikle evne til musikkopplevelse og gehør. Basiskunnskaper innen musikkteori, musikkhistorie og musikkformidling er utgangspunktet for videre arbeid med å gjengi, analysere og drøfte musikkens uttrykk, innhold og mening. Lyttemetodiske arbeidsmåter og dypere forståelse for barn og unges forhold til musikk fremheves.

Studentene skal kunne

- dokumentere kunnskap om populærmusikk, etnomusikk, jazz og kunstmusikk i vårt århundre
- notere og gjengi melodier med utsving til nærliggende tonearter, avanserte rytmemønstre og akkordprogresjoner med modulasjoner
- drøfte egen musikkopplevelse og kunne analysere og vurdere musikk utfra struktur, et historisk eller kulturelt perspektiv
- sammenlikne og vurdere musikk sammen med barn og unge, og drøfte hvordan bakgrunn, kjønn og opplæring har betydning for utvikling av holdninger til musikk
- fordype seg i et musikkhistorisk emne, og kunne dokumentere sine erfaringer skriftlig eller muntlig ut fra både et musikkfaglig og metodisk perspektiv.

REFLEKTERE OG INTEGRERE

Målområdet omfatter studium av den tenkning og teori som ligger bak musikkpedagogisk virksomhet og som har konsekvenser for aktiviteter, handlinger, prioriteringer og valg i undervisningssituasjonen. Forholdet mellom musikk og individ og musikk og samfunn er sentrale emner.

Studentene skal kunne

- lede, vurdere og analysere tema- og prosjektarbeid med musikk som senteringspunkt, på tvers av klassetrinn og fag

- legge til rette for musikkopplevelse og fremme musikalsk utvikling hos alle elever, uansett bakgrunn, kjønn og musikalske forutsetninger
- bruke musikk til å skape kontakt mellom generasjonene og på tvers av religiøse, nasjonale og kulturelle ulikheter
- drøfte og vurdere musikkpedagogiske problemstillinger
- gjøre rede for barn og unges musikalske tenkning og utvikling og kunne bruke denne viten i musikkpedagogisk arbeid
- gjøre rede for musikk som samfunnsfenomen og kulturuttrykk
- reflektere over og vise forståelse for musikkens funksjon for enkeltmennesket og i mellommenneskelige relasjoner.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Studentenes musikalske utvikling skjer først og fremst gjennom direkte møte og erfaring med musikken. I alle studieenheter vil arbeidet med faget veksle mellom skapende og utøvende aktiviteter, musikkteoretiske emner og fagdidaktikk.

I all musikkundervisning er lærerens ferdigheter og formidlingsevne en vesentlig faktor for å lykkes som pedagog. Musikkutøving er derfor sentralt i alle studieenheter. Studentene skal arbeide med teknikk og repertoar, tilrettelegging og formidling. Studentene må få erfaring med grunnskolens arbeidsformer, tema- og prosjektorganisert og tverrfaglig opplæring, og bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Undervisning i sang, spill og enkelte disipliner i komponering og lytting vil kreve undervisning i mindre grupper. Studentenes arbeid med egenferdighet og uttrykksevne på hovedinstrument vil kreve individuell veiledning.

Studentene må møte, oppleve og delta aktivt sammen med barn og lokale og /eller profesjonelle musikere, dansere eller andre kunstnere. Slike møter kan komme i forbindelse med prosjekter der studentene er aktive som planleggere, arrangører og utøvere f.eks. skolekonserter, CD-innspillinger, kirkekonserter, korarbeid o.l.

Gruppemusisering, korsang, dans og trening i ledelse og instruksjon er obligatoriske arbeidsformer. Det bør legges til rette for at studentene kan starte egne samspill- eller dansegrupper.

Studentene skal ha undervisningserfaring med musikk i sine praksisperioder i alle studieenheter. I *musikk 1* skal praksis organiseres i et samarbeid mellom norsk, matematikk, pedagogikk og kristendom med religions- og livssynsorientering. I hver av studieenheter *musikk 2* og *musikk 3* skal studentene ha 20 timers praksis. Denne praksisen kan organiseres i en eller flere perioder og bør åpne for ulike former for undervisning, f.eks. i grunnskole, musikkskole, kor- og korpsarbeid.

I studieenheten *musikk 3* gis undervisning på hovedinstrument. Både folkemusikk, en tradisjonell klassisk innfallsvinkel og nyere rytmiske arbeidsmåter er relevante.

VURDERING

I fagplanen for den enkelte høyskole beskrives antall og omfang av obligatoriske oppgaver og hvilke arbeidsoppgaver som må være levert og godkjent før studenten kan gå opp til eksamen.

Vurderingen bør i tillegg til de håndverksmessige, fagdidaktiske og teoretiske sider ved faget også omfatte formidlingsevne, lederegenskaper og kreativitet.

I alle studieenheter skal den avsluttende vurderingen omfatte eksamen som inneholder både en skriftlig og en praktisk/muntlig komponent. Den muntlige prøven skal telle minst 50 %.

I *musikk 2* skal studenter som har musikk fordypning, legge fram resultat av arbeidet til vurdering individuelt eller i grupper. Framleggingen kan være skriftlig, muntlig eller ved hjelp av en annen dokumentasjonsform, f.eks. video, film, CD-rom, innspillinger o.l. Tema for fordypningsdelen skal skrives på vitnemålet.

3.10 NATUR- OG MILJØFAG

INNLEDNING

Om natur- og miljøfag

Natur- og miljøfag som skolefag har sin forankring i naturvitenskap. Naturvitenskap og teknologi har vært vesentlige forutsetninger for industrialiseringen og samfunnsutviklingen de siste hundre årene. Ny kunnskap åpner for nye muligheter, og de siste tiårs rivende utvikling på områder som bioteknologi og informasjons- og kommunikasjonsteknologi har vært mulig fordi det har skjedd en tilsvarende utvikling innen naturvitenskapen. Innen medisin er vår kunnskap og muligheter for å hjelpe mennesker økt enormt. Samtidig som økt naturvitenskapelig kunnskap har betydd svært mye for menneskers levekår, har denne utviklingen også påført naturen belastninger som er blitt en trussel mot mange livsmiljøer, og i siste instans gjelder det også vår egen eksistens. Framtidas naturvitenskapelige utfordringer blir derfor å bruke vår økende forståelse av sammenhengene og mekanismene i naturen til å endre utviklingen i en mer økologisk og bærekraftig retning.

Naturvitenskapen er blitt til gjennom en lang historisk utvikling og utgjør i dag redskaper for å beskrive og forstå naturen, fra atom til univers. Disse redskapene er ikke endelige og avsluttet, men endres over tid. Man kan skille mellom tre sider ved naturvitenskapen. Den er et produkt i form av begreper, teorier og modeller. Den er en prosess i form av metoder, teknikker og prosedyrer. I tillegg har vitenskapen sosiale sider som også påvirker utformingen av produktet og prosessen.

Kunnskaper om naturen var viktig for menneskene i et land hvor de naturgitte betingelsene for å overleve ofte var harde. I vårt moderne samfunn er menneskets direkte avhengighet av naturen mindre, men fremdeles er naturfaglig kunnskap vesentlig for å møte dagliglivets problemer og utfordringer. I det å ta ansvar for egen og andres helse, å kunne bruke og kritisk vurdere tekniske hjelpemidler og treffe fornuftige valg som forbruker, er naturfaglige kunnskaper nyttige. Videre vil kunnskap om naturen øke utbyttet og gleden av naturopplevelser, som i neste omgang kan bidra til holdninger som er viktige som motvekt til den belastningen naturen utsettes for som resultat av vårt forbrukersamfunn.

Natur- og miljøfag i opplæringssystemet

Naturfag fikk innpass i folkeskolen fra 1860 i form av enkelte lesestykker i lesebøkene. Etter at naturfag fikk status som eget fag, har det til dels vært organisert som ett samlet fag, dels adskilt som biologi og fysikk/kjemi og dels som ett av tre fag i det såkalte orienteringsfaget (heimstadlære, naturfag, samfunnsfag). Arbeidet med naturfag i skolen har i perioder både vært preget av boklige studier og av aktivitetspedagogiske prinsipper. Den organisatoriske løsningen med naturfag som del

av et omfattende orienteringsfag viste seg å resultere i at naturfag i praksis fikk vesentlig mindre omfang enn tilsiktet. Ved innføring av ny læreplan i 1997 er derfor natur- og miljøfag innført som eget fag. Endringen av navn kan oppfattes som en intensjon om større vekt på miljøspørsmål i arbeidet med naturfag.

I videregående opplæring og høgere utdanning har naturfagene tradisjonelt hatt en sterk posisjon med egne real- og naturfaglinjer og med god rekruttering til universiteter og vitenskapelige høyskoler. I løpet av 1980- og 90-tallet endret situasjonen seg ganske mye. En stadig mindre andel av ungdomskullet valgte realfaglig fordypning, særlig blant jentene.

Naturfagundervisningen i barnehagen og på småskoletrinnet vektlegger opplevelser og erfaringer. Gjennom lek og egen undring skal elevene utforske nærmiljøet. På mellomtrinnet bygger man videre på dette med mer systematiske observasjoner og planlegging og gjennomføring av egne forsøk og prosjekter. På ungdomstrinnet skal elevene gjøre systematiske undersøkelser, og modeller innføres i sterkere grad. Man løfter også blikket mer ut over nærmiljøet mot nasjonale og globale temaer. Elevene skal få kjennskap til naturvitenskaplig tenkemåte og arbeidsmåte. I videregående opplæring er naturfag obligatorisk som grunnkurs på alle studieretninger. På studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag kan elevene velge videregående kurs i bl.a. biologi, fysikk og kjemi. Naturfaglige emner inngår dessuten i en del videregående kurs i yrkesfaglige studieretninger.

Natur- og miljøfag i lærerutdanningen

Førskolelærerutdanning omfatter faglig-pedagogisk studium i naturfag med miljølære som har et omfang på 5 vekttall. Emner og arbeidsformer er rettet mot praktisk arbeid i barnehage med klar vekt på opplevelse og enkel utforskning av natur i nærmiljøet. I allmennlærerutdanningen inngår naturfagemner som en del av den obligatoriske studieenheten natur, samfunn og miljø. I tillegg kan allmennlærerstudenter velge natur- og miljøfag med et omfang på 10 eller 20 vekttall. Lærestoffet kombinerer faglig innhold og fagdidaktikk. Lærere med praktisk-pedagogisk utdanning kan ha fagutdanning i ett eller flere av naturfagene i varierende omfang. Den praktisk-pedagogiske utdanningen omfatter i så fall fagdidaktikk i naturfag.

Natur- og miljøfag i allmennlærerutdanningen omfatter i tillegg til de tradisjonelle fagområdene biologi, kjemi og fysikk også emner fra geologi, astronomi og teknologi. Studiet skal gi grunnleggende innsikt og en viss fordypning i fagstoff hentet fra disse naturvitenskapelige områdene. Dessuten omfatter utdanningen naturvitenskaplig metode og natur- og miljøfagets didaktikk.

Natur- og miljøfag i allmennlærerutdanningen er organisert i to 10 vekttalls enheter: *natur- og miljøfag 1* og *natur- og miljøfag 2*. Første studieenhet er innsiktet mot hele grunnskolen, men valg av innhold er mest rettet mot småskole- og mellomtrinnet. Andre studieenhet omfatter videreføring av tema fra den første studieenheten, samt en del nye temaer.

Begge studieenheter er bygget opp med følgende fem målområder:

- *Didaktikk*
- *Biologi*
- *Kjemi*
- *Fysikk*
- *Geofag*

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Mål

Studentene skal

- tilegne seg grunnleggende kunnskaper i biologi, kjemi, fysikk og geofag
- skaffe seg innsikt i natur- og miljøfag som skolefag og vitenskapsfag, og utvikle reflekterte holdninger til faget og undervisning i faget
- tilegne seg grunnlag for å planlegge, gjennomføre og vurdere undervisning i natur- og miljøfag i samsvar med gjeldende læreplan for elever med ulike kjønn, evner, bakgrunn og forutsetninger
- utvikle ferdighet til å kunne tilrettelegge undervisning i natur- og miljøfag som stimulerer barns lek, undring og utforskertrang og gi undervisningen et opplevelsesaspekt
- tilegne seg kunnskaper om barn og ungdoms naturfagforståelse som grunnlag for tilrettelegging av læring
- tilegne seg innsikt i ulike undervisnings- og vurderingsformer i faget
- utvikle grunnlag for å gjøre reflekterte vurderinger av lærestoff, arbeids- og organiseringsformer i faget som grunnlag for å bidra til en utvikling av naturfaget i skolen.

NATUR- OG MILJØFAG 1

(10 vekttall)

Målområder

DIDAKTIKK

Didaktikk omfatter kunnskap om og refleksjon over bl.a. mål, innhold, arbeids- og vurderingsformer i faget. Arbeidet er rettet både mot natur- og miljøfag generelt og mot faget slik det er utformet i gjeldende læreplan for grunnskolen.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for ulike mål og begrunnelser for natur- og miljøfag som skolefag, både i historisk perspektiv og slik faget framtrer i gjeldende læreplan for grunnskolen
- gjøre rede for prinsipper for valg av lærestoff og organisering av lærestoff, og kunne bruke prinsippene til planlegging og begrunnelse av egen undervisning

- gjøre rede for prinsipper for vurdering av læremidler og utstyr til faget og kunne gi eksempler på konkret anvendelse av prinsippene
- drøfte valg av lærestoff og arbeidsmåter i faget med tanke på aktivitetsbasert læring som bygger på gjenkjennelse, interesse og erfaringsbakgrunn både hos jenter og gutter
- gjøre rede for utvalgte resultater fra aktuell fagdidaktisk forskning, bl.a. om elevers hverdagsforestillinger i natur- og miljøfag, og kunne anvende denne kunnskapen i egen undervisning
- vurdere tilrettelegging av undervisning i faget for elever med ulike bakgrunn og ulike forutsetninger, identifisere elever med spesielle behov for tilpasning av undervisning i faget og legge forholdene til rette for slik undervisning innenfor de gitte rammene
- drøfte prinsipper for formidling av holdninger og innstillinger og vurdere hvordan prinsippene kan anvendes i arbeid med natur- og miljøfag
- vurdere og anvende ulike former for elevvurdering tilpasset læringsmål for natur- og miljøfag i grunnskolen.

BIOLOGI

Biologi er læren om den levende natur. Målområdet er konsentrert om to hovedtema, "kropp og helse" og "økologi, organismer og feltbiologi". Det første temaet omfatter grunnleggende kunnskap om menneskekroppens bygning og funksjon, med vekt på utvalgte områder. Det andre temaet bygger videre på økologitemaet i studieenheten natur, samfunn og miljø og utdypes i arbeid med hovedgrupper av levende organismer og deres økologiske tilpasninger. Konkretiseringen av temaet er knyttet til feltbiologiske aktiviteter.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for hovedtrekk ved menneskekroppens bygning og funksjon, med vekt på sanseorganer, fordøyelse, skjelett, ledd og muskler
- gjøre rede for menneskets forplantning og knytte dette til spørsmål om pubertet, prevensjon, kjønns sykdommer, abort, seksuell kjønnsidentitet og seksuell legning
- knytte sammen kroppens bygning og funksjon med årsaker til sykdommer, indre og ytre forsvar mot sykdommer og helsemessige effekter av kosthold og rusmiddelbruk
- beskrive karakteristiske bygningstrekk og egenskaper som livssyklus og økologiske tilpasninger hos sentrale grupper av levende organismer
- gjøre rede for hvordan biotiske og abiotiske faktorer former livsmiljøet i og oppbygging av økosystemer med utgangspunkt i feltstudium
- planlegge og gjennomføre feltarbeid hvor levende organismer og deres livsmiljø studeres og kjenne til noen innsamlingsmetoder og prepareringsteknikker som er aktuelle i skolesammenheng
- identifisere et utvalg karakteristiske organismer fra norsk flora og fauna.

KJEMI

Kjemi er læren om stoffene, deres egenskaper, sammensetning og oppbygning, om hvordan stoffene framstilles, hvordan de forandres og virker på hverandre. Arbeidet

med målområdet er knyttet til observerbare forhold ved stoffer og deres reaksjoner, samt stoffers oppbygning og hva som skjer på partikkelnivå når stoffer reagerer. Det er lagt vekt på grunnleggende kjemiske begreper og prinsipper, på sammenheng mellom fagstoff og dagliglivet og på aktivitetsbasert undervisning.

Studentene skal kunne

- forklare ulike begreper som brukes ved omtale av stoffer (som grunnstoff, kjemisk forbindelse, kjemikalium, syntetisk stoff, kunstig stoff, naturlig stoff, mineral, produkt, materiale), kunne gi eksempler og kunne gjøre rede for sammenheng mellom begrepene
- gjøre rede for fordeler og begrensninger ved ulike modeller for stoffers oppbygning
- beskrive noen hovedtrekk ved den historiske utviklingen av grunnstoffbegrepet og av periodesystemet, kunne vise hvordan dagens periodesystem kan brukes til å vurdere sammensetning og bindingstyper i kjemiske stoffer, kunne gi eksempler på kjemiske bindingers betydning for stoffers egenskaper og bruk og kunne gjøre rede for utvalgte grunnstoffers forekomst og kretsløp i naturen
- bruke grunnleggende regler for navngiving av kjemiske stoffer, kjenne til forskjellen på trivialnavn og systematiske navn og kunne gi eksempler
- identifisere observerbare tegn på at det har skjedd kjemiske reaksjoner, kunne drøfte forskjell på fysisk forandring og kjemisk reaksjon, kunne tilrettelegge for aktivitetsbasert undervisning om forbrenning av stoffer, kunne forklare hva som karakteriserer ulike hovedtyper av kjemiske reaksjoner og kunne gi eksempler fra dagliglivet
- gjøre greie for oppbygning og egenskaper til noen organiske forbindelser (alkoholer, organiske syrer, karbohydrater, fett og proteiner) som er vanlige i næringsmidler
- tolke og forklare symboler som brukes ved varselmerking på etiketter og i datablad, kjenne til grunnreglene for håndtering og oppbevaring av stoffer som kan medføre sikkerhets- eller helserisiko i naturfagrom, yrke og dagligliv
- forklare prinsippene for separasjon av stoffer, kunne bruke enkle metoder for å isolere et stoff fra en blanding av stoffer og kunne gi eksempler på anvendelse av metodene i dagligliv og yrkesliv.

FYSIKK

Fysikk er læren om de fenomener i naturen som kan forstås på en fundamental måte ut fra elementære prinsipper og lover. Målområdet omfatter sentrale begreper og teorier fra noen utvalgte emner innen faget (mekanikk, termofysikk og elektromagnetisk stråling) og teknologi.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for sentrale emner i mekanikken, som energi, kraft, arbeid, friksjon og vektstang
- gjøre rede for grunnleggende teorier og modeller for å forklare faser og faseoverganger, varme og temperatur, trykk i væsker og gasser, og kunne anvende disse teoriene og modellene på forsøk i laboratoriet og til å forklare fenomener vi opplever i hverdagen

- utforme og konstruere enkle teknologiske innretninger bygd på kunnskap fra noen utvalgte fysikkemner, slik som oppdrift i vann og luft, likevekt og vektstenger, friksjon, elektrisitet og magnetisme
- gjøre rede for sentrale egenskaper og trekk ved lys, slik som lysstråler, lysbryting, refleksjon, interferens, elektromagnetiske bølger, lysspektre og farger. De skal kunne utføre praktiske forsøk som illustrerer disse egenskapene og kunne anvende kunnskapen til å forklare virkemåten til optiske instrumenter og øyet
- gjøre rede for sentrale egenskaper og trekk ved lyd og hørsel, slik som lydskilder, lydbølger, frekvens, lydstyrke, stående bølger og resonans, ørets virkemåte, støy og hørselsskader og kunne utføre praktiske forsøk som illustrerer disse sentrale egenskapene.

GEOFAG

Geofag er en fellesbetegnelse på fag som omfatter studium av jorda og forhold på jorda. Målområdet omfatter grunnleggende geologiske prosesser og tilrettelegging av læring om geologi. Astronomi knyttet til jorda, månen, solsystemet og stjernebilder inngår også.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for teorier for jordklodens dannelse, kjenne til jordas oppbygning og prosesser i jordskorpen
- identifisere vanlige mineraler og bergarter, kunne gjennomføre feltarbeid og knytte geologiske problemstillinger til geologien i et nærområde
- gjøre rede for oppbyggingen av vårt eget solsystem, fenomener knyttet til jorda og månens bevegelser og kunne orientere seg i forhold til de mest kjente stjernebildene.

NATUR- OG MILJØFAG 2

(10 vekttall)

Målområder

DIDAKTIKK

Målområdet er en videreføring fra *natur- og miljøfag 1*. Det omfatter fagets egenart både som skolefag og som vitenskapsfag. Et viktig utgangspunkt er forskning og utviklingsarbeid som er av betydning for å forstå fagets situasjon i skolen og for å kunne videreutvikle faget.

Studentene skal kunne

- karakterisere naturvitenskapens egenart, gjøre rede for naturvitenskapelig arbeids- og tenkemåter og kunne vurdere muligheter for å anvende disse emnene i natur- og miljøfagundervisning
- gjøre rede for forskning på elever, både jenter og gutters, holdning til og interesse for naturfag og kunne vurdere konsekvenser for undervisning i natur- og miljøfag

- planlegge og gjennomføre aktivitetsbasert tema- og prosjektarbeid med natur- og miljøfag som senteringsfag.

BIOLOGI

Målområdet omfatter cellen som utgangspunkt for å forstå bygning og funksjon hos mennesket og andre organismer. Arbeid med tema knyttet til kropp og helse er en videreføring fra *natur- og miljøfag 1*, men med vekt på andre funksjoner og organsystemer. I tillegg omfatter målområdet tema fra genetikk og evolusjon, og biologisk mangfold relatert til økologiske faktorer og feltbiologisk arbeid.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for grunnleggende oppbygging av og funksjon til virus, bakterier, plante- og dyreceller og bruke mikroskop og enkle teknikker for å studere celler
- gjøre rede for hovedtrekk ved menneskekroppens bygning og funksjon, med spesiell vekt på nervesystem, transport og regulering
- gjøre greie for hovedprinsippene i den klassiske genetikken, oppbyggingen av DNA-molekylet, den genetiske koden og drøfte muligheter og konsekvenser knyttet til moderne genteknologi
- gjøre greie for teorier om livets opprinnelse på jorda, gjengi hovedtrekk av den biologiske utviklingshistorien og forklare de grunnleggende mekanismene for evolusjonen
- gjøre rede for hva begrepet biologisk mangfold innebærer og på bakgrunn av noen utvalgte eksempler drøfte hvordan menneskets aktivitet kan utgjøre en trussel mot biologisk mangfold
- kjenne til hvordan ulike økologiske faktorer påvirker variasjon og mangfold innen og mellom økosystemer, og kunne eksemplifisere dette i praktisk feltundervisning.

KJEMI

Målområdet utgjør en videreføring fra *natur- og miljøfag 1* og omfatter emner som er grunnleggende for en helhetlig forståelse av kjemi. Målene er knyttet til kjemiens betydning i vår hverdag, didaktiske utfordringer ved bruk av kjemiens formelspråk og til enkelte historiske perspektiver i utviklingen av faget.

Studentene skal kunne

- bruke grunnstørrelsen stoffmengde og gjøre enkle støkiometriske beregninger, kunne lage løsninger med oppgitt konsentrasjon og kunne bruke konsentrasjonsangivelser som er vanlig i yrkeshygieniske forskrifter, miljørapporter og dagligliv
- gjøre rede for noen hovedtrekk i den historiske utviklingen av syre- og basebegrepet, kunne beskrive sure og basiske stoffers (syrer, baser, salter, oksider) reaksjoner med vann og gi eksempler som er av betydning i miljøsammenheng, kunne gi eksempler der stoffers bufferevne er av betydning, kunne gjøre rede for pH-begrepet og kunne utføre pH-målinger

- gjøre rede for ulike definisjoner opp gjennom tidene for begrepene reduksjon og oksidasjon, kunne gi eksempler på redoksreaksjoner i kroppen, kunne forklare bruk av antioksidanter i mat, kjenne til prinsippene for elektrolyse og spenningsrekken og kjenne til former for korrosjon og korrosjonsbehandling av noen bruksmetaller
- gjøre rede for kjemisk likevekt, kunne gi eksempel på en kjemisk likevekt i industrien og forklare hvordan en kjemisk likevekt kan påvirkes
- forklare hva mineralolje er og hvordan industriell produksjon av bensin, metanol og plaststoffer skjer, kjenne til sammenhengen mellom oppbygning og egenskaper for noen plaster og ulike metoder for avfallsbehandling av plast
- drøfte bruk av kjemiens formelspråk i naturfagundervisningen i grunnskolen.

FYSIKK

Målområdet omfatter noen utvalgte emner innen fysikk og teknologi, sentrale begreper og teorier knyttet til disse emnene og eksperimentalaktiviteter som kan benyttes i undervisning. Arbeidet med målområdet omfatter også samfunnsperspektiver og etiske problemstillinger.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for begreper og teorier innen elektrisitet og magnetisme som grunnlag for å forstå og forklare elektriske likestrøms- og vekselstrømskretser, og kunne anvende denne kunnskapen til å kople ulike elektriske kretser og utføre forsøk med generatorer og transformatorer
- forklare hvordan produksjon av elektrisk energi skjer, systemet for tilførsel av elektrisk energi i lokalmiljøet, bruk av elektrisitet i dagliglivet, og hvordan vi kan økonomisere med energi i hjemmet
- gjennomføre eksperimenter med bruk av elektronikk til styring og kontroll og gi eksempler på anvendelser i dagliglivet
- gjøre rede for begreper og teorier innen atom- og kjernefysikk for å forklare radioaktivitet, ioniserende stråling og utnyttelse av kjerneenergi, kjenne til opphav for kunstig og naturlig ioniserende stråling og biologiske effekter av slik stråling samt kunne gjennomføre enkle forsøk for å påvise og måle radioaktivitet
- beskrive den betydning atom- og kjernefysikk har hatt i vårt århundre og kunne drøfte etiske problemstillinger knyttet til dette området
- beskrive ulike teorier om utviklingen av universet og sentrale kjennetegn ved stjerner og galakser.

GEOFAG

Målområdet omhandler geologiske ressurser i en vid sammenheng, samt vær- og klimalære.

Studentene skal kunne

- beskrive hvordan norske geologiske ressurser som olje og gass er blitt dannet og hvor de forekommer
- gjøre rede for sammenhenger mellom vegetasjon, jordsmonn, jordarter, bergarter og klima

- forklare vær og vær fenomener, kunne utføre enkle værobservasjoner og kjenne til teorier om årsaker til klimavariasjoner og klimautvikling, naturlige og menneskeskapt.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

I natur- og miljøfag er praktisk arbeid både i og utenfor klasserommet svært viktig, og studentene må gjennom studiet få erfaring med arbeidsformer som kan anvendes i grunnskolen. Det er imidlertid også viktig at studentene opparbeider et nyansert og kritisk syn på hvordan og med hvilke mål praktisk arbeid brukes i skolen. Studentene må gjennom studiet erfare praktisk arbeid med varierende grad av frihet der henholdsvis problemstilling, fremgangsmåte, resultater og konklusjon kan være åpne eller gitte. De må også erfare at etterarbeid og rapportføring kan gjøres på varierte måter avhengig av hensikten med de praktiske aktivitetene. For at studentene skal få erfaring med varierte arbeidsmåter, må både *natur- og miljøfag 1* og *natur- og miljøfag 2* omfatte et visst antall obligatoriske praktiske øvinger og feltarbeid.

Ved valg av organisering og arbeidsformer bør det legges vekt på temaorganisert tilnærming. Studentene har fått erfaring med naturfag i flerfaglig og temaorganisert undervisning gjennom studieenheten natur, samfunn og miljø. Naturfag er imidlertid i seg selv en samling ulike fagdisipliner med gode muligheter for å velge tema som omfatter flere disipliner. Deler av arbeidet i begge studieenhetene skal derfor være temaorganisert.

Natur- og miljøfag omfatter områder som er preget av konflikter og faglig uenighet. Rollespill, f.eks. knyttet til beslutningsprosesser, kan være en egnet arbeidsform i slike sammenhenger. Emner som biodiversitet, genteknologi, tilsetningsstoffer i mat, anvendelse av kjerneenergi kan være egnet til å belyse faglige uenigheter.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi kan brukes på mange måter i arbeidet med natur- og miljøfag. Den kan være kilde til faglig informasjon og illustrasjon av fagstoffet. Videre kan dataprogrammer brukes til å simulere prosesser i naturen og muliggjøre eksperimenter som ellers vanskelig kan la seg gjennomføre i skolen. Man kan også bruke IT-baserte måleinstrumenter og datalogging i praktiske forsøk. Studentene skal i begge studieenhetene få erfaring med ulike former for bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

I praksisopplæring knyttet til *natur- og miljøfag 1* skal studentene planlegge og gjennomføre et undervisningsopplegg innenfor et natur- eller miljøfaglig tema. Arbeidet skal omfatte skriftlig rapport med beskrivelse, begrunnelse og vurdering av undervisningen. I *natur- og miljøfag 2* skal det i tilknytning til praksisopplæringen utarbeides en utviklingsoppgave hvor studentene arbeider med en valgt problemstilling innenfor fagdidaktikk. Deler av dette kan gjennomføres i praksisopplæringen. Oppgaven skal presenteres i en rapport. Studenter som tar de to studieenhetene parallelt, kan kombinere de to praksisoppgavene i ett større arbeid.

VURDERING

Den avsluttende vurderingen må omfatte både faglig teori, fagdidaktikk og praktisk arbeid.

3.11 NATUR, SAMFUNN OG MILJØ

(10 vekttall)

INNLEDNING

Om natur, samfunn og miljø

Fagområdet natur, samfunn og miljø består av tverrfaglige emner og bygger på fagstoff fra naturfag og samfunnsfag. Natur, samfunn og miljø tilsvarer derfor ikke noe enkeltfag, verken i grunnskolen, videregående opplæring eller på universitets- eller høgskolenivå.

Miljøspørsmål ble tatt opp i undervisning og studier i sterkere grad fra begynnelsen av 1970-årene som en følge av den økende oppmerksomhet som miljøutfordringene fikk. Den første store miljøvernkonferansen i FN-regi ble holdt i Stockholm i 1972. I innledningen til deklarasjonen heter det: *Å verne og forbedre miljøet for nålevende og kommende generasjoner er blitt et tvingende mål for menneskeheten.*

Stockholmkonferansen ble fulgt av en rekke store internasjonale konferanser. Disse bidro til at de globale ressurs- og miljøproblemene ble tatt opp både innen forskning, det offentlige liv og i den politiske debatt.

I Norge ble miljøspørsmål for alvor nedfelt i lovverket og læreplanene for grunnskole og videregående opplæring etter at "Verdenskommisjonen for miljø og utvikling" (Brundtlandkommisjonen) la fram sin rapport "Vår felles framtid" i 1987. Fagområdet har derfor, sammenliknet med andre fag og fagområder i norsk skole, en meget kort historie.

Natur, samfunn og miljø i opplæringssystemet

Stockholmskonferansen pekte på at miljøundervisning var av avgjørende betydning for å skape nye holdninger og legge grunnlag for handling i miljøspørsmålene. En egen konferanse om miljøundervisning i Tblisi i 1977 vedtok mål for miljøundervisning som uforandret har vært den overordnede målsetting for norsk miljøundervisning fram til i dag.

I barnehagen og på småskoletrinnet ble miljøspørsmål tidlig en del av undervisningshverdagen, særlig i "naturfaglige" sammenhenger, hvor hovedvekten ble lagt på holdningsskapende- og handlingsorienterte opplegg.

I grunnskolen ble miljøspørsmål en obligatorisk del av lærestoffet i mange fag, men ikke organisert som noe eget fag eller fagområde.

Etter Brundtlandkommisjonens rapport ble en rekke tiltak satt i verk for å gi miljøemner en mer sentral plass i videregående opplæring. Innen allmennfaglig studieretning er det et nytt studieretningsfag, kalt ressurs- og miljøkunnskap.

Det har vært et gjennomgående trekk ved miljøundervisningen at den er organisert på forskjellig måte og tillagt ulik vekt på de forskjellige nivåene i opplæringssystemet. Miljøspørsmål har i første rekke vært tatt opp i naturfagene, særlig innenfor biologi og i mindre grad i samfunnsfag som historie og samfunnskunnskap. Dette har hatt sin parallell i de tradisjonelle samfunnsfagene innenfor høgre utdanning.

Natur, samfunn og miljø i lærerutdanningen

I førskolelærerutdanningen har miljøspørsmål i første rekke blitt tatt opp i naturfag med miljølære, som oftest direkte relatert til arbeidet med barn i barnehagen.

Da allmennlærerutdanningen ble fireårig, ble miljøundervisningen samlet i et eget fagområde med navnet natur, samfunn og miljø, bygd på naturfag og samfunnsfag.

I allmennlærerutdanningen er *natur, samfunn og miljø* obligatorisk og er bygd opp som et selvstendig, tverrfaglig basert miljøstudium, plassert i tredje studieår. Som det eneste tverrfaglige studiet i allmennlærerutdanningen, som griper over tradisjonelle faggrenser, kan det gi studentene innsikt i og erfaring med hvordan faglighet og fagsamarbeid kan fungere på tvers av tradisjonelle skillelinjer. Det kan også tjene som modell for tverrfaglig undervisning i grunnskolen.

Rammeplanen er bygget opp med følgende målområder:

- *Miljøundervisningens grunnlagsproblemer og didaktikk*
- *Energi og teknologi*
- *Stoffer, ressurser og kretsløp*
- *Utvikling, befolkning og fordeling*
- *Økosystem, naturmiljø og lokalsamfunn*
- *Valgt område*
- *Trafikkopplæring*

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Mål

Studentene skal

- utvikle innsikt i menneskets rolle som problemskaper og problemløser i samspillet med natur i ulike samfunn gjennom tidene
- tilegne seg faglige kunnskaper fra natur- og samfunnsfag, og utvikle evne til å benytte disse til å knytte sammen helhetlig naturfaglig og økologisk forståelse med samfunnsfaglig innsikt, og til etisk refleksjon

- tilegne seg erfaringer med arbeid i nærmiljø/lokalsamfunnet, og gjennom slike erfaringer med feltarbeid og ekskursjoner utvikle evne til observasjon, opplevelse og naturglede i sin egen undervisning
- utvikle innsikt i og erfaringer med tverrfaglig organisert undervisning og prosjektarbeid for å kunne benytte varierende faglige perspektiv i refleksjon over sammenhenger og årsaker i miljøspørsmål
- tilegne seg kunnskaper om og forutsetninger for å planlegge, tilrettelegge, gjennomføre og vurdere miljøundervisning gjennom hele grunnskoleløpet for elever med ulike bakgrunn og med ulike forutsetninger
- utvikle innsikt i etiske spørsmål som gjelder natur- og ressursforvaltning, og utvikle reflekterte holdninger og atferdsmønstre som kan bidra til bærekraftig utvikling og en mer rettferdig fordeling av ressursene
- bevisstgjøre det yrkesetiske perspektivet i sin lærerrolle, og utvikle evne og vilje til saklig, redelig og balansert framstilling av kontroversielle spørsmål.

Målområder

MILJØUNDERVISNINGENS GRUNNLAGSPROBLEMER OG DIDAKTIKK

I dette målområdet blir det tatt opp ulike syn på forholdet mellom menneske og natur og på miljøundervisningens plass, begrunnelse og rolle i norsk grunnskole.

Målområdet omhandler organisering og metoder i miljøundervisning både innen enkelte fag, i flerfaglig og tverrfaglig organisert undervisning. Det omfatter også hvordan opplæringen kan ivareta både jenter og gutters interesse og bakgrunn for ulike tema- og fagområder.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for ulike syn på forholdet menneske og natur og begrunne egne holdninger til dette
- vurdere miljøundervisningens plass og rolle i norsk grunnskole ut fra de tre hoveddelene av læreplanverket for grunnskolen og i et utvalg av ulike fags lærebøker og læremidler
- drøfte holdningsskapende faktorer i miljøspørsmål
- vurdere kritisk og bruke ulike informasjonskilder i miljøundervisningen, bl.a. IKT og massemedia
- bruke varierte arbeidsmåter som grunnlag for aktivitetsbasert opplæring som bygger på gjenkjennelse, interesser og erfaringsbakgrunn hos både jenter og gutter
- utarbeide og begrunne opplegg for miljøundervisning innen enkelte fag og gjennom flerfaglig temaarbeid
- organisere og gjennomføre miljøundervisning som tverrfaglig prosjektarbeid med vekt på problemorientering, deltakerstyring og egenaktivitet i innsamling og presentasjon av lærestoff.

ENERGI OG TEKNOLOGI

Målområdet omfatter utnyttelsen av energi og utviklingen av teknologi som viktige faktorer for fremveksten og den videre utviklingen av industrisamfunnet. Denne utviklingen bygger på en vekselvirkning mellom naturvitenskapelig kunnskap,

teknologisk utvikling og samfunnsmessige rammebetingelser. Bruken av ulike energiformer i dagens samfunn, og de konflikter og konsekvenser dette medfører, skal belyses.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for begrepene energi og teknologi
- gjøre rede for fysiske og/eller kjemiske prinsipper som ligger til grunn for noen utvalgte tekniske oppfinnelser og teknologiske endringer, og gi eksempler på hvordan disse har påvirket samfunnsutviklingen
- gjøre rede for energibruk, energiformer og energikonflikter i dagens samfunn
- gjøre rede for hvordan bruk av fossil energi og atomenergi kan ha lokale, regionale og globale konsekvenser for miljøet, og hvilke tiltak det internasjonale samfunnet forsøker å sette inn for å redusere konsekvensene
- drøfte noen etiske problemer knyttet til bruk av energi og teknologi, og vurdere hvordan arbeid med slike tema kan bidra til utvikling av holdninger og innstillinger blant elever i grunnskolen.

STOFFER, RESSURSER OG KRETSLØP

I dette målområdet behandles grunnleggende kjemiske egenskaper ved stoffer og dette relateres til dagliglivserfaringer hos barn og voksne. Kretsløpprinsippet og den betydning dette har for tilgjengelighet og bruk av ressurser blir belyst. Dette prinsippet skal også knyttes til avfallsproblematikk og avfallsbehandling. Ved hjelp av eksempler kan en belyse menneskets utnyttning av naturressurser, ressurskonflikter og naturressursers betydning for næring, bosetning og levevis.

Studentene skal kunne

- dokumentere grunnleggende kjemiske kunnskaper om noen grupper av stoffer, deres egenskaper og bruk i dagliglivet og lokalmiljøet
- gjøre rede for kretsløpprinsippet knyttet både til noen stoffers naturlige kretsløp og til de som er skapt eller påvirket av mennesker
- beskrive hva som menes med avfall, drøfte alternativer for å behandle ulike typer avfall, og gjøre rede for hvordan en kan redusere mengden avfall gjennom forbrukerbevissthet, gjenbruk og gjenvinning
- redegjøre for ressursbegrepets ulike dimensjoner, lokalisering og omfang av noen sentrale ressurser, hvem som har tilgang på og kontroll over disse ressursene og om ressurskonflikter
- gjøre rede for sammenhenger mellom naturressurser, næringer, bosetning og levevis.

UTVIKLING, BEFOLKNING OG FORDELING

I dette målområdet legges det vekt på samspillet mellom politiske og økonomiske strukturer og global tilgang på og forbruk av ressurser. Det legges spesiell vekt på ressursbegrepet, ressursutnyttelse, befolkningsutvikling og økonomiske og politiske utviklingsteorier. Arbeidet fokuserer på ulike holdninger til ressurs- og fordelings spørsmål.

Studentene skal kunne

- dokumentere kunnskap om og innsikt i spørsmål knyttet til befolkningsvekst, ressursfordeling, ressursutnyttelse og menneskers livsvilkår
- gjøre rede for og vise forståelse for utviklingsbegrepet og ha kjennskap til ulike økonomiske og politiske utviklingsteorier og utviklingsstrategier
- gjøre rede for didaktiske utfordringer knyttet til dette målområdet, og kunne reflektere rundt sitt eget arbeid
- dokumentere kjennskap til urbefolkningsproblematikken, spesielt konkretisert i aktuelle utfordringer knyttet til samenes rettigheter.

ØKOSYSTEM, NATURMILJØ OG LOKALSAMFUNN

I dette målområdet skal studentene studere et valgt lokalt naturmiljø og gjennom dette studiet arbeide med grunnleggende kunnskaper om økologi og økosystem. Det skal settes inn i en sammenheng hvor menneskets og lokalsamfunnets vekselvirkning med naturmiljøet står sentralt. Behandlingen av dette emnet bør også ta sikte på å belyse naturgledeperspektivet gjennom feltarbeid, både i studiet og i undervisningen i grunnskolen.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for grunnleggende økologiske prosesser som energistrøm og stoffkretsløp og relasjoner mellom de ulike komponentene i økosystemet
- beskrive og forklare hovedtrekk ved økosystem gjennom studiet av et lokalt naturmiljø
- gjøre rede for de økologiske virkningene av menneskers aktivitet på naturmiljøet og de samfunnsmessige konsekvenser av dette
- diskutere årsaker til konflikter i lokalsamfunnet og mellom lokalsamfunnet og storsamfunnet, rundt menneskers bruk av det lokale naturmiljøet/kulturmiljøet og forvaltningsproblematikken på lokalt og sentralt nivå
- konkretisere abstrakte økologiske begreper i undervisningsopplegg i grunnskolen
- planlegge, gjennomføre og vurdere praktisk feltarbeid knyttet til natur, miljø og lokalsamfunn.

VALGT MÅLOMRÅDE

Den enkelte høyskole skal her legge til rette et selvvalgt målområde. Valget kan gjøres ut fra et lokalt, nasjonalt eller globalt perspektiv. Arbeidet med målområdet skal ha relevans for miljøundervisning i grunnskolen. Målområdet kan enten benytte naturfag eller samfunnsfag som regifag, men et slikt valg må ses i sammenheng med fordelingen innenfor de øvrige målområdene. Det er viktig at det trekkes inn kunnskap fra andre fagområder der det er nødvendig.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for sentrale faglige begreper tilknyttet et valgt emne
- gjøre rede for et aktuelt emne og nødvendige grunnleggende naturfaglige og samfunnsfaglige fenomener som forutsettes for å forstå dette
- analysere problemstillinger innen et valgt emne med vekt på årsak- og virkningssammenhenger og mulige tiltak

- reflektere over ulike verdiaspekter knyttet til et valgt emne
- arbeide med konkrete utfordringer knyttet til undervisning innen et valgt emne og reflektere over ulike løsninger.

TRAFIKKOPPLÆRING

Målområdet omfatter hvordan barns trafikkforståelse utvikler seg, trafikkopplæring og trafikksikkerhetsarbeid i skolen. Analyse av trafikkmiljøer og lokale tiltak er en del av arbeidet.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for barns utvikling av sanser og andre forutsetninger for å oppfatte og forstå et komplisert trafikkbilde
- gjøre rede for hvordan en kan trene barns evne til å ferdes tryggere i trafikken
- vurdere trafikksituasjonen i et området rundt en skole, og planlegge og gjennomføre trafikkopplæring tilpasset skolens nærmiljø
- foreslå tiltak både på kort og lang sikt for å øke trafikksikkerheten i et område nær en skole.

ORGANISERING OG ARBEIDSMÅTER

Miljøspørsmål er i all hovedsak tverrfaglige og innsikt i og handlingsdyktighet overfor miljøutfordringene krever både naturfaglige og samfunnsfaglige kunnskaper. Naturfagene består av vitenskapsfagene fysikk, kjemi, geologi og biologi. Samfunnsfagene består av historie, geografi og flere andre samfunnsvitenskapelige fag. Problemorientert tverrfaglig miljøundervisning bygger på disse fagenes stoffutvalg og metoder.

Det krever stor faglig innsikt å gjennomføre en problemorientert tverrfaglig undervisning. En slik undervisning forutsetter derfor samarbeid mellom lærere fra naturfag og samfunnsfag slik at sentrale sammenhenger i hvert miljøemne (målområde) klargjøres.

Studieenheten *natur, samfunn og miljø* bygger på følgende prinsipper for tverrfaglighet:

1. Tverrfaglighet tar utgangspunkt i et miljøemne (målområde) som krever grunnleggende kunnskaper i flere fag.
2. Innholdet i de enkelte fags bidrag må struktureres med sikte på å gi best mulig innsikt i og forståelse av miljøemnene (emnet).

Studiet organiseres med naturfag eller samfunnsfag som regifag og det andre som støttefag. Regifagets rolle er å strukturere de innledende fasene i arbeidet med målområdene ut fra de delmål som særlig drar nytte av regifagets stoffutvalg og metoder innen fagområdene samfunnsfag og naturfag. Regifagansvar skal fordeles mellom naturfag og samfunnsfag slik at begge har ansvar for samme antall målområder.

Alle målområder har et didaktisk mål som skal følges opp i valg av arbeidsmetoder. De sterke føringer som ligger i målområdene både til kunnskaper, ferdigheter og reflektert holdningsdannelse, stiller krav til varierte og aktive arbeidsmetoder. De enkelte høgskoler må derfor tilstrebe å la studentene bruke varierte arbeidsmetoder. Som eksempler kan nevnes: intervju og spørreskjemaundersøkelser, enkle klasseroms- og laboratorieforsøk, diskusjoner, rollespill, simulering, bruk av offentlig statistikk, kildekritisk metode og bruk av medier. Fortløpende veiledning og vurdering er også en viktig del av arbeidsmetodene i natur, samfunn og miljø.

Prosjektarbeid skal gis en bred plass. Studentene skal gjennomføre minst ett større prosjektarbeid i løpet av studiet. Feltarbeid og ekskursjoner skal også inngå i studiet. Feltarbeid og ekskursjoner kan knyttes både til naturfaglige, samfunnsfaglige og tverrfaglige temaer.

Tilgang til elektronisk nettverk er nødvendig for å skaffe seg oppdatert informasjon på en enkel og rask måte. Studentene skal søke etter informasjon på nettet, gjerne i sammenheng med eget prosjektarbeid.

I studiet vil det være naturlig å søke samarbeid med andre fag om visse temaer, f.eks. med de praktiske fagene om temaer som natur og friluftsliv, miljø og helse og forbrukerlære. Det skal også være samarbeid mellom fagene som ligger parallelt i studiet, og øvingslærer i forhold til praksisopplæringen. I praksisopplæringen skal studentene bl.a. planlegge, gjennomføre og vurdere miljøundervisning, gjerne sett i sammenheng med ulike fag. Studentene bør også analysere og vurdere lokale læreplaner med henblikk på vektlegging og organisering av miljølære.

Tredje studieår har elev-skole-samfunn som årstrinnsprofilering og det skal bl.a. fokuseres på skole-hjem og nærmiljø. I arbeidet med *natur, samfunn og miljø* må en gi eksempler på hvordan grunnskolen kan spille en aktiv rolle i lokalsamfunnet bl.a. ved å ta opp og sette lokal miljøproblematikk på dagsordenen og hvordan skolen kan samarbeide med foreldre, organisasjoner, institusjoner og myndigheter lokalt og sentralt.

VURDERING

Grunnlaget for å gå opp til eksamen er at den enkelte student har fått godkjent et gjennomført prosjektarbeid, feltarbeid og eventuelle andre pålagte obligatoriske arbeider som er nærmere presisert i fagplanen. Eksamensform velges på den enkelte høgskole.

3.12 NORSK

INNLEIING

Om norsk

Norskfaget er eit danningsfag. I det ligg at kultur, kunst og kommunikasjon er viktige dimensjonar ved faget, og at norskfaget har som mål å utvikle skapande evner, identitet og personlegdom og gjere den einskilde i stand til å delta i og vidareutvikle ein kulturell fellesskap. At faget er eit danningsfag, inneber også at kunnskap om språk og tekst og dugleik i tekstproduksjon, teksttolking og tekstformidling har ein sentral plass i faget. I norskfaget arbeider ein med mange typar tekstar, både munnlege, skriftlege og visuelle, tekstar i ulike sjangrar og realiserte i ulike medium, tekstar frå fortid og frå samtid. Det er eit særtrekk ved faget at ein gjennom praktisk språkarbeid og teoretisk refleksjon både vinn kunnskap om språk og utviklar seg som språkbrukar.

Norskfaget er eit tverrvitskapleg fag, som hentar problemstillingar og kunnskap frå område som litteraturvitskap, lingvistik, retorikk, filosofi, historie og ulike samfunnsfaglege vitskapar. Gjennom analyse og tolking av tekstar, undersøking av språket som system og språket i bruk, hypotesedanning og praktisk utprøving vinn ein ny kunnskap. Kjernen i faget, og det som held det saman, er studiet av norsk språk og norsk litteratur i fortid og nåtid.

Norsk er også eit morsmålsfag. Norsk språk er grunnlaget for tenking, læring, forståing og kommunikasjon for alle som har det som morsmål.

Norsk i opplæringssystemet

Norsk har vore eit sentralt skolefag i heile skolehistoria. Kravet om at alle skulle kunne lese, var ei av grunngevingane for i det heile å starte ein offentleg skole. På 1800-talet vart også skriveopplæring obligatorisk, og faget fekk ei viktig rolle i arbeidet med å bygge norsk identitet og kulturell fellesskap. Framleis er det å kunne bruke språket i tale og skrift basis for læring i heile opplæringssystemet. Det er ein nær samanheng mellom språk, tenking og læring, og alle fag er derfor viktige i språkutviklinga til elevane, men norskfaget har det som sitt særlege ansvar å utvikle språkleg kompetanse. Samstundes formidlar faget ein språkleg og litterær kulturarv, og skal vere ein felles danningsarena for ulike grupper innanfor eit fleirkulturelt samfunn. Norskfaget skal utvikle tekstglede og uttrykksbehov og fremje kunnskap, forståing og kritisk refleksjon i alt språk- og tekstarbeid. Grunnlag for dette vert lagt i barnehagen, gjennom munnleg aktivitet og lek med språket og gjennom barnas møte med skriftspråket i høgtlesing og felles tekstskaping. I grunnskolen og vidaregåande opplæring blir dette grunnlaget vidareutvikla når elevane bruker språket i tale og skrift og møter fagets tekstar og kunnskapsstoff. Innanfor høgere utdanning ved universitet og høgskolar er norsk eit studiefag og eit forskingsbasert vitskapsfag.

Norsk i lærarutdanninga

Norskstudiet inngår både i førskolelærarutdanning, allmennlærarutdanning og i nokre tilfelle i faglærarutdanning. I tillegg er norsk fagdidaktikk ein del av praktisk-pedagogisk utdanning for lærarar med fagstudium i norsk frå universitet og høgskolar. Norskstudiet kvalifiserer for arbeid i barnehage, grunnskole, vidaregåande opplæring og vaksenopplæring og legg, saman med lærarutdanninga elles, grunnlag for utvikling av profesjonalitet i lærararbeid.

Norskfaget i allmennlærarutdanninga er både eit fagstudium og eit fagdidaktisk studium. I tillegg er det eit praktisk studium, der utvikling av eigen dugleik i å bruke språket skriftleg og munnleg er sentralt. Faget er difor sett saman av tre målområde som utfyller og grip inn i kvarandre. I fagstudiet arbeider ein med norskfaglege tekstar i vid forstand og med analysereiskapar som gjer det mogeleg å beskrive språk og tolke tekstar. I norsk fagdidaktikk drøfter ein mål, innhald og arbeidsmåtar i faget, og spørsmål knytt til fagformidling og utvikling av norskfagleg kunnskap, forståing og ferdigheiter. Det praktiske arbeidet med å bruke språket skriftleg og munnleg er ein føresetnad for å vinne ny kunnskap og innsikt, det gir erfaring med korleis ein kan arbeide utforskande med språk og tekst og hjelper studentane å vidareutvikle seg som språkbrukarar.

Norskfaget er også eit estetisk fag, som saman med dei andre kunstfaga tar vare på den estetiske dimensjonen i lærarutdanninga. Denne dimensjonen kjem til uttrykk gjennom den plassen dei skjønnlitterære tekstane har innanfor alle tre målområde.

Lærarutdanninga førebur studentane for lærararbeid i ein skole og eit samfunn i rask endring, der evne til vurdering, fornying og vidareutvikling vil vere viktig. Derfor må også norskstudiet gi rom for eksperimentering og utforsking, og refleksjon kring mål, innhald og arbeidsformer i faget må ha brei plass.

Norskstudiet i allmennlærarutdanninga kvalifiserer, saman med andre fag og praksis, for lærararbeid i grunnskolen, samstundes som det skal gi grunnlag for vidare studium i norsk.

Norsk i allmennlærarutdanninga er organisert i tre einingar, kvar på 10 vektal. Einingane byggjer på kvarandre slik at studentane må ha avlagt eksamen i den eine for å kunne ta den neste. *Norsk 1* er ein del av den felles, bundne delen av utdanninga og skal gi ei brei fagleg og fagdidaktisk innføring og samstundes danne grunnlag for vidare norskstudium. *Norsk 2* og *norsk 3* gir fordjuping i emne og problemstillingar ein har arbeidd med i *norsk 1*, slik at studentane får styrkt sin faglege og fagdidaktiske kompetanse og sine evner som språkbrukarar. *Norsk 2* og *norsk 3* gir auka kjennskap til vitkapsfaget og undervisningsfaget norsk og noko erfaring med forskings- og utviklingsarbeid. I *norsk 2* er fagets historiske dimensjon særleg vektlagd, medan *norsk 3* gir rom for fordjuping innanfor avgrensa fagområde.

Kvar av dei tre studieeiningane er bygd opp av tre målområde. Desse målområda utfyller og grip inn i kvarandre:

<i>Norsk 1</i>	<i>Norsk 2</i>	<i>Norsk 3</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Arbeid med språk og tekst</i> • <i>Kunnskap om språk og tekst</i> • <i>Språk og tekst i undervisningsperspektiv</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kunnskap om språk og tekst</i> • <i>Språk og tekst i undervisningsperspektiv</i> • <i>Arbeid med språk og tekst</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Teori og metode</i> • <i>Emnestudium i litteratur og språk</i> • <i>Individuelle oppgaver i litteratur og språk</i>

MÅL OG MÅLOMRÅDE

Felles mål for faget

Studentane skal

- utvikle eit fagleg og didaktisk grunnlag for norskundervisning i grunnskolen i samsvar med læreplanverket
- utvikle uttrykksevne og estetisk sans gjennom styrking av eigen munnleg og skriftleg tekstkompetanse
- utvikle evna til å bruke begge målformer i skrift
- utvikle eigen identitet i respekt for andres kultur og verdier og styrke si allmenne danning
- utvikle eit engasjert og reflektert forhold til norsk språk og litteratur i fortid og nåtid
- utvikle norskfagleg formidlings- og rettleiingskompetanse
- utvikle eit sjølvstendig, engasjert og utviklingsorientert forhold til norskfaget og til norskundervisning.

NORSK 1

(10 vekttal)

Målområde

ARBEID MED SPRÅK OG TEKST

I dette målområdet er eigenutviklinga til studentane vektlagt. Denne utviklinga føreset eit vekselspel mellom studentens eige språkarbeid, teoretisk kunnskap og didaktisk og metodisk refleksjon. Eige arbeid med språk og tekst opnar både for oppleving av dei estetiske sidene ved norskfaget, kjennskap til ulike måtar å utforske og formidle tekst på, og det gir erfaring med å reflektere over og bruke eit variert utval sjangrar og uttrykksformer.

Studentane skal kunne

- bruke språket, munnleg og skriftleg og for ulike føremål, og i sin eigen språkbruk vere gode modellar for elevane
- bruke og vurdere ulike formidlingsmåtar og ha eit medvite forhold til val og bruk av språklege uttrykksmiddel

- framføre munnlege tekstar med utgangspunkt i erfaringsbasert kunnskap om det opplevings- og læringspotensialet som ligg i sentrale munnlege sjantrar
- gjere greie for samanhengar mellom lesing og skriving og vise at dei har erfaring med og innsikt i korleis litteratur kan vere igangsetjar og gi modellar for skriving, og korleis skriving kan vere ein måte å nærme seg tekstar på
- nytte erfaringsbasert kunnskap i utforskande arbeid med språk og tekst
- bruke og reflektere over dramatiske uttrykksformer og dramametodar som eignar seg som innfallsvinklar til produksjon, tolking og formidling av tekst
- stimulere og rettleie andre i arbeid med munnleg og skriftleg tekstproduksjon.

KUNNSKAP OM SPRÅK OG TEKST

Allsidige språk- og tekstkunnskapar er ein føresetnad for god norskundervisning. Lærarane må kunne formidle tekstar, leggje til rette for vellukka lese- og skriveopplæring og kunne undervise om språk og tekst. Arbeid med litteratur har ein viktig plass i norskfaget i skolen. Det føreset at lærarane har kunnskapar som gjer dei i stand til å analysere, vurdere og formidle litterære tekstar. Den munnlege og skriftlege tekstproduksjonen til elevane vil vere både eit utgangspunkt for og eit resultat av arbeidet med norskfaget. Ei slik tekstbasert undervisning krev innsikt i barn og unges språkutvikling, og kunnskapar som gjer at læraren kan inspirere, rettleie og vurdere elevane i arbeid med lesing, skriving og munnlege aktivitetar. Norsklærarar skal hjelpe elevane til å utvikle språkleg medvit, og dette føreset at dei har tileigna seg kunnskapar som gir dei eit godt grunnlag for utforskande arbeid med språk og tekst.

Studentane skal kunne

- gjere greie for viktige tekstanalytiske omgrep og for kjenneteikn ved skjønnlitterære og sakprega sjantrar, og vere i stand til å nytte denne kunnskapen i analyse og tolking av munnlege, skriftlege og visuelle tekstar i ulike medium
- karakterisere eit utval sentrale verk i ulike sjantrar frå norsk litteratur i fortid og nåtid, skrivne for barn og for vaksne, tekstar frå samisk og nordisk litteratur og nokre tekstar frå andre kulturar
- analysere og vurdere tekst og bilete i skjønnlitterære og sakprega tekstar og medietekstar retta til barn og ungdom og kunne gjere greie for hovudtrekka i norsk barnelitteraturs historie
- gjere greie for sentrale emne innanfor grammatikk og tekstlingvistikk og kunne nytte kunnskapane sine i lese- og skriveopplæring, språk- og tekstanalyse, tekstbasert undervisning og i situasjonar der dei sjølve skal produsere tekst
- gjere greie for norsk språk i eit samanliknande, kontrastivt perspektiv, og for trekk ved språket som vanlegvis er vanskelege for elevane som lærer norsk som andrespråk
- gjere greie for viktige normeringsprinsipp i norsk og vise god kjennskap til begge dei offisielle skriftnormalane
- gjere greie for aktuelle teoriar om språkutvikling, språklæring og språkvariasjon og vere i stand til å analysere elevane talespråk og tekstar
- analysere og vurdere elevtekstar, gjere greie for særtrekk ved dei og kva for funksjonar dei har, slik at dei kan leggje til rette gode skrivesituasjonar og utviklande skriveundervisning

- gjere greie for sentrale teoriar om lesing og skrivning og for viktige prinsipp og metodar for grunnleggjande og vidareutviklande lese- og skriveopplæring og førebygging av lese- og skrivevanskar.

SPRÅK OG TEKST I UNDERVISNINGSPERSPEKTIV

Det er nær samanheng mellom dette målområdet og dei to andre målområda i *norsk 1*. Teoretisk kunnskap og praktisk arbeid med språk og tekst legg grunnlaget for ei norskundervisning som både tar utgangspunkt i barns undring og uttrykks glede, og som gir elevar med ulike føresetnader hjelp til personleg, språkleg og kulturell vokster. Arbeidet i målområdet er konsentrert om aktivitetane “lytte og tale” og “lese og skrive”, som ved sida av “kunnskap om språk og kultur” er gjennomgåande element i norskfaget på alle klassetrinn i grunnskolen. Dette målområdet er derfor nært knytt til praksis.

Studentane skal kunne

- planleggje, leie og vurdere ulike lytte-, tale- og speleaktivitetar og arbeide systematisk med munnleg språkopplæring i klasserommet
- leggje til rette for språkstimulerande leik og utforskande tilnærming til språkarbeid, og for tekstskaping i meningsfulle samanhengar
- leggje til rette grunnleggjande og vidareutviklande lese- og skriveopplæring, m.a. skriftforming, for elevar med ulik bakgrunn og føresetnader
- beskrive korleis lese- og skrivevanskar kjem til uttrykk og vite korleis ein innanfor klassens ramme kan arbeide for å førebyggje og avhjelpe slike vanskar
- leggje til rette stimulerande skrivesituasjonar og gi kvalifisert og utviklande støtte og rettleiing i tekstarbeid til elevar med ulik bakgrunn og føresetnader
- karakterisere leseinteressene til jenter og gutar i ulike aldrar og med ulik bakgrunn og kunne bruke kunnskapane sine til å leggje til rette for litteraturlesing som fremjar lese glede, engasjement og ny innsikt
- rettleie barn og unge i å bruke ulike medium til kommunikasjon og skapande utfolding, bl.a. gjennom bruk av skolebibliotek og IKT
- reflektere over undervisning i språk- og tekstkunnskap og den plassen språk- og litteraturanalytiske omgrep og metodar bør ha i morsmålsfaget
- bruke norskfagleg kunnskap i planlegging og rettleiing av prosjektarbeid og tverrfaglege temaarbeid i skolen
- vurdere innhaldet i og bruken av lærebøker og av andre typar læremiddel, m.a. elektroniske
- vise at dei har kunnskap om og erfaring med ulike former for vurdering av elevarbeid, m.a. setje karakter.

NORSK 2

(10 vekttal)

Målområde

KUNNSKAP OM SPRÅK OG TEKST

I dette målområdet står det historiske perspektivet sentralt, samstundes som studiet heile tida har ei brei språkvitskapleg og litteraturvitskapleg forankring. Kunnskap om korleis norsk språk i tale og skrift har utvikla seg under skiftande politiske og kulturelle vilkår opp gjennom tidene og om viktige periodar og retningar innan norsk litteraturhistorie blir vektlagt. Studiet tar også opp ulike sider ved utviklinga av norskfaget i grunnskolen.

Studentane skal kunne

- gjere greie for utviklinga av norsk tale- og skriftspråk frå dei eldste tidene og fram til vår tid, dokumentere kjennskap til språkstrukturen i norrønt og kunne lese eit utval norrøne tekstar i original
- beskrive variasjon i tale- og skriftspråk i Noreg i dag
- gjere greie for viktige likskapsdrag og skilnader mellom dei nordiske språka
- karakterisere, kommentere og tolke eit breitt utval av eldre og nyare litterære tekstar og kunne vise samspelet mellom tekst, tid og kontekst
- gi oversikt over viktige periodar i norsk litteraturhistorie og gjere greie for sentrale problemstillingar knytt til periodeinndeling og litteraturhistorisk framstilling
- karakterisere og vurdere tekstar og bilete i tradisjonelle massemedium og hyperstrukturerte og multimediale tekstar i elektroniske medium
- gjere greie for framvoksteren og utviklinga av morsmålsfaget i norsk skole og vise at dei er godt orienterte om aktuelle tema i debatten om mål, innhald og arbeidsmåtar i faget.

SPRÅK OG TEKST I UNDERVISNINGSPERSPEKTIV

Arbeidet med dette målområdet gir høve til å relatere dei kunnskapane studentane har frå tidlegare norskstudium, frå dei andre målområda i *norsk 2* og frå praksis til didaktiske problemstillingar og vinklingar med særleg relevans for dei ulike hovudtrinna i grunnskolen.

Studentane skal kunne

- vise at dei har fagleg innsikt i emne som er vektlagde i norskfaget på dei ulike hovudtrinna i grunnskolen, og kunne reflektere over ulike tilnæringsmåtar til arbeid med desse emna
- gjennomføre didaktiske resonnement kring utval, formidling og utforsking av litteratur bygd på fagleg og fagdidaktisk kunnskap
- gjennomføre didaktiske resonnement kring språkopplæring i morsmålsfaget, bygd på fagleg, fagdidaktisk og morsmålshistorisk kunnskap
- gjere greie for kjenneteikn ved stimulerande og utviklande lytte-, tale-, lese- og skrivesituasjonar og kunne nytte kunnskap om desse i praksis

- inspirere, støtte og rettleie elevar i arbeidet med munnlege og skriftlege tekstar og uttrykksformer med utgangspunkt i kunnskap om elevtekstar og barn og unges språkutvikling og språkbruk
- vurdere fagleg framstilling og pedagogisk tilrettelegging i lærebøker og andre læremiddel for dei ulike hovudtrinna i grunnskolen
- forankre eige praksisarbeid i teori og vise evne til å reflektere over eigne praksiserfaringar.

ARBEID MED SPRÅK OG TEKST

I dette målområdet blir det lagt vekt på å bearbeide lærestoff frå dei to andre målområda og å eksperimentere med munnleg og skriftleg tekstproduksjon, slik at studentane får oppleve korleis skapande arbeid og kunnskapsutvikling kan vere to sider av same sak. Erfaring med forskings- og utviklingsarbeid gir god bakgrunn for lærarar som skal vere med å forme norskfaget i ein skole i endring. Derfor omfattar studiet eit sjølvstendig arbeid med eit større fagleg og/eller fagdidaktisk emne.

Studentane skal kunne

- bruke språket munnleg og skriftleg i ulike situasjonar og medium på ein føremålstenleg måte
- utforme tekstar i ulike skriftlege og munnlege sjangrar og bruke tekstlege førebilete frå ulike tidsepokar til å utvikle eigen tekstkompetanse
- utforme munnlege og skriftlege tekstar som rettar seg mot elevar på ulike trinn i grunnskolen
- planleggje, gjennomføre og vurdere eit sjølvstendig fagleg utviklingsarbeid
- ta imot og vise at dei kan gjere seg nytte av rettleiing
- formidle resultat av eit fagleg arbeid i samsvar med krav til fagleg framstilling.

NORSK 3

(10 vekttal)

Målområde

TEORI OG METODE

I dette målområdet ligg hovudvekta på nyare lingvistisk, litteraturvitskapleg og fagdidaktisk teori og på aktuell debatt om faglege og fagdidaktiske spørsmål. Det byggjer vidare på dei kunnskapane om språk og tekst som studentane har tileigna seg gjennom tidlegare norskstudium.

Studentane skal kunne

- karakterisere viktige litteraturteoretiske retningar
- beskrive sentrale sider ved språk- og tekstvitskapleg teori og drøfte aktuelle spørsmål i den faglege debatten
- gjere greie for nyare fagdidaktisk forskning og aktuelle problemstillingar i den fagdidaktiske debatten

- bruke forskingsmetodar som er relevante innanfor vitskapsfaget norsk og andre humanistiske fag
- synleggjere ei engasjert og utviklingsorientert holdning til norskfaget som vitskapsfag og som undervisningsfag.

EMNESTUDIUM I LITTERATUR OG SPRÅK

Målområdet gir høve til fordjuping i to avgrensa emne, etter val ved den enkelte høgskolen. Til vanleg vil det eine fordjupingsemnet ha ei språkleg og det andre ei litterær orientering, men det bør også vere rom for å velje fordjupingsemne som går på tvers av ei tradisjonell inndeling i språk og litteratur. Det er ønskjeleg at emna er felles for heile studentgruppa. Emnestudiet vil til vanleg vere sett saman av eit utval tekstar og eit teoripensum. Lista nedanfor er ikkje utfyllande, men gir eksempel på emne som kan vere aktuelle:

Emnestudium i litteratur kan t.d. vere:	Emnestudium i språk kan t.d. vere:
<ul style="list-style-type: none"> • Litterære sjangrar og periodar • Litteraturformidling og litteraturresepsjon • Barne- og ungdomslitteratur • Ein forfattarskap • Tekst og teater • Roman og film 	<ul style="list-style-type: none"> • Norsk som andrespråk • Lese- og skrivevanskar • Barne- og ungdomsspråk • Retorikk • Lærebøker og andre pedagogiske tekstar • Språk i nye medium

Studentane skal kunne

- analysere eit utval tekstar som kan brukast til å kaste lys over fordjupingsemnet
- gjere greie for relevant teoritilfang og forskning kring fordjupingsemnet
- kombinere, problematisere og bruke kunnskap og teori som dei arbeider med innanfor fordjupingsemnet
- gjere greie for viktige sider ved fordjupingsemnet i eit historisk, sosialt eller kulturelt perspektiv
- relatere fordjupingsemnet til fagdidaktiske problemstillingar.

INDIVIDUELLE OPPGÅVER I LITTERATUR OG SPRÅK

Ein vesentleg del av studiet i *norsk 3* er knytt til dette målområdet gjennom arbeid med to individuelle oppgåver, den eine med ei språkleg og den andre med ei litterær orientering. Også her er det rom for å velje emne som går på tvers av den tradisjonelle inndelinga. Dei individuelle oppgåvene skal til vanleg knyttast til dei felles fordjupingsemna. Rettleiing frå lærar og medstudentar har ein sentral plass.

Studentane skal kunne

- bruke fagteori og kunnskapar om forskningsmetodikk til å gjennomføre eit sjølvstendig arbeid med eit avgrensa fagleg eller fagdidaktisk emne
- gi og gjere seg nytte av rettleiing
- formidle resultatet av FoU-arbeid i samsvar med krav til fagleg framstilling
- drøfte norskfaglege og fagdidaktiske problemstillingar basert på fagkunnskap og kunnskap om forskningsmetodikk og vise ei utforskande holdning til faget.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Planen byggjer på den sentrale norskfaglege forståinga at det er samanheng mellom kunnskapsutvikling og språkutvikling. Vi lærer om språk og tekst gjennom å bruke språket munnleg og skriftleg i meningsfulle samhandlingssituasjonar. Derfor er norsk både eit teoretisk og eit praktisk fag. Dette må få konsekvensar for måten studiet vert lagt opp på og for arbeidsmåtene i faget. Studiet må organiserast slik at studentane sjølve får delta i læringsforløp der dei i arbeid med tekstproduksjon, teksttolking og tekstformidling kan utvikle kunnskap og innsikt gjennom praktisk utprøving i vekselspel med teoribasert refleksjon.

Norsk er også eit estetisk fag der oppleving, tolking og formidling av skjønnlitteratur er sentralt. Derfor må studiet organiserast slik at studentane får høve til å formidle tekstar gjennom forteljing, tolkande opplesing, song og ulike dramatiseringsformer. Dei bør også få delta i utprøvande og utviklande samtalar om litteratur, og dei bør få oppleve skjønnlitterære tekstar gjennom forfattarbesøk, film og fjernsynsoppsetjingar og gjennom å besøke levande teater.

Drama har ein viktig plass i norskfaget både som arbeidsmetode og som estetisk dimensjon ved kunstfaget norsk. Difor må metodane frå dramakurset nyttast i arbeid med norskfaglege tekstar og problemstillingar og i tverrfagleg arbeid både i studiet ved høgskolen og i praksis.

Grannespråksundervisning er ein del av norskfaget; besøk i nabolanda våre der ein kan studere grannelandets språk, litteratur og morsmålsopplæring er derfor ønskjeleg.

Praksis er ein del av norskfaget i lærarutdanninga, og fagplanen for norsk må utformast i samspel med fagplanen for praksis. Erfaringar studentane gjer i praksis, må vere utgangspunkt for drøfting og analyse i studiet. Før praksisperiodane må studentane få høve til å ta i bruk egne erfaringar frå norskstudiet til å utvikle undervisningsopplegg som kan prøvast ut i skolen, og som kan vere utgangspunkt for fagdidaktisk refleksjon. Det er ønskjeleg at studentane får erfaring med norskundervisning på alle dei tre hovudtrinna i grunnskolen i løpet av norskstudiet. Ikkje minst bør høgskolane leggje til rette for at studentane får møte begynnarpplæring og tilpassa opplæring i lesing og skriving.

I *norsk 1* skal tilrettelegging og rettleiing av praksisopplæringa skje i eit samarbeid mellom faglærarar i dei faga studentane studerer parallelt, og med øvingslærar.

Både *norsk 2* og *norsk 3* skal til vanleg innehalde ein til to veker praksis i norskfaget eller i tverrfagleg arbeid der norsk har ein sentral plass. I *norsk 3* bør praksis knyttast til arbeidet med ei av fordjupingsoppgåvene.

VURDERING

I alle einingane skal det stillast krav om at studentane skal ha utført og fått godkjent både munnlege framleggingar og skriftlege arbeid på begge målformer.

Mappevurdering der studentane leverer eit utval arbeid i ulike sjanrar, skrivne i samband med undervisninga ved høgskolen og i praksis, kan vere eitt alternativ.

Vurderinga skal omfatte både fagleg og fagdidaktisk kunnskap og innsikt, evne til refleksjon og evne til å formidle fag og fagforståing skriftleg og munnleg. Vurderinga skal dokumentere at studentane kan bruke begge målformer så godt og rett at dei er kvalifiserte til å vere norsklærarar både i skolar med nynorsk og bokmål som hovudmål, og til å gi opplæring i sidemålet i tråd med planane for norsk i grunnskolen.

Den avsluttande vurderinga i *norsk 1* og *norsk 2* skal til vanleg byggje på:

- Ei munnleg prøve anten som forprøve eller som del av eksamen. Prøva skal måle studentanes evne til munnleg formidling av norskfagleg og fagdidaktisk kunnskap og forståing.
- Ein individuell skriftleg eksamen gjennomført utan bruk av hjelpemiddel. Eksamen skal måle både studentanes evne til skriftleg framstilling og kunnskapar i det fagstoffet dei har arbeidd med.
- Ein individuell skriftleg eksamen gjennomført med bruk av faglitteratur og andre hjelpemiddel. Eksamen skal måle både studentanes evne til skriftleg framstilling og til å bruke kunnskapane sine i eit sjølvstendig arbeid med ei fagleg og/eller fagdidaktisk problemstilling.

Den eine eksamensoppgåva skal skrivast på bokmål, den andre på nynorsk. Kva målform som skal nyttast ved dei to prøvene, vert trekt kvart år ved den enkelte høgskolen.

Studentar med kvensk, samisk eller tegnspråk i fagkrinsen og studentar frå språklege minoritetar som har vitnemål frå vidaregåande opplæring utan eksamen i begge målformer eller har tilsvarande utdanning frå utlandet, har høve til å velje same målform ved begge dei skriftlege prøvene i *norsk 1*, jf. kap. 2, Fritak.

Den avsluttande vurderinga i *norsk 3* som eiga studieeinuing skal til vanleg byggje på:

- To større individuelle fagoppgåver, den eine skriven på bokmål, den andre på nynorsk, vurderte av ekstern sensor.
- Munnleg eksamen.

I alle studieeinuingane må alle delane av vurderingsgrunnlaget kvar for seg vere vurdert til godkjent før studentane kan få sluttkarakter.

3.13 SAMFUNNSFAG

INNLEDNING

Om samfunnsfag

Samfunnsfag omfatter fagene historie, geografi og samfunnskunnskap. Det sistnevnte faget bygger på en rekke samfunnsvitenskapelige fag som sosiologi, statsvitenskap, sosialøkonomi, sosialantropologi mfl. Som vitenskapsfag har fagene det til felles at de er orientert mot en bred samfunnsforståelse ut i fra sammenhenger i tid og rom og mellom system, struktur og funksjon.

Betegnelsen samfunnsfag oppstod i skoleverket i forbindelse med skolereformene i 1960-årene. Nye fag og fagområder skapte fagtrensning og dermed behov for å redusere antall fag. Historie og geografi ble sammen med brokker av samfunnsvitenskapelige fag samlet under betegnelsen samfunnsfag.

Samfunnsfag, slik definert, finnes i liten grad igjen på universiteter og vitenskapelige høyskoler. Her er historie et humanistisk fag, som regel organisatorisk atskilt fra de samfunnsvitenskapelige. Geografi er både et samfunnsvitenskapelig og et naturvitenskapelig fag. Høyskoler med lærerutdanning har i stor grad lagt skoleverkets definisjon av samfunnsfag til grunn for sin organisering av fagene.

De samfunnsvitenskapelige fag har i de senere år hatt en sterk vekst. Deres metoder og den innsikt som vinnes, påvirker og former opinionsdannelse og beslutningsprosesser i samfunnet. Historiefagets kontaktflate til de samfunnsvitenskapelige fag har blitt utvidet.

Samfunnsfag i opplæringsystemet

Historie og geografi hører med til de eldste fag i norsk skole og var med helt fra den første "moderne" organisering av norsk skole i 1860-årene. I Mønsterplanen 1987 opptrådte historie, geografi og samfunnskunnskap som "samfunnsfag" uten egne fagbetegnelser. I videregående opplæring fikk de tre fagene felles målformuleringer, men beholdt egne fagplaner.

Læreplanverket for 10-årig grunnskole og Det samiske læreplanverket har gjeninnført fagbetegnelsene historie, geografi og samfunnskunnskap ned til mellomtrinnet, og i videregående opplæring har de tre fagene fått egne fagplaner.

Samfunnsfag i opplæringsystemet er forpliktet på normative verdier som demokrati, menneskerettigheter, internasjonal solidaritet og miljø, likestilling, toleranse og respekt for ulike kulturer, deriblant den samiske. Dette skiller samfunnsfag i lærerutdanningen ut fra tilsvarende fag på universiteter og vitenskapelige høyskoler.

Det er en særlig utfordring for samfunnsfag på alle nivåer å legge til rette for læringsprosesser som ikke bare overfører kunnskap, men gjør elever i stand til selv å tilegne seg kunnskap om samfunn, i fortid og nåtid, på en kritisk og kreativ måte og utvikle egne begrunnede holdninger til samfunnsspørsmål.

Samfunnsfag i lærerutdanningen

I førskolelærerutdanningen er samfunnsfag en del av de faglig-pedagogiske studiene. Faget legger vekt på å se barnehagen i et samfunnsmessig perspektiv og å gi ferdigheter i samfunnsanalyse og analyse av barnehagen som organisasjon.

I allmennlærerutdanningen inngår samfunnsfag på linje med naturfag i den obligatoriske 10 vekttalls enheten natur, samfunn og miljø som er plassert i tredje studieåret. Studentene møter først samfunnsfag i form av historie, geografi og samfunnskunnskap i det fjerde studieåret hvor samfunnsfag er organisert som to 10 vekttalls enheter med betegnelsene *samfunnsfag 1* og *samfunnsfag 2*.

Begge studieenheter sikter mot undervisning i hele grunnskolen. Den første vil i noe større grad vektlegge småskoletrinnet og mellomtrinnet, mens den andre sikter mer mot ungdomstrinnet. I *samfunnsfag 1* har de tre målområdene samme vektning. Den enkelte høgskole kan differensiere vektningen i *samfunnsfag 2*.

Samfunnsfag 2 bygger på *samfunnsfag 1* eller tilsvarende kunnskap og gir større bredde og dybde både faglig og didaktisk.

Samfunnsfag har ut i fra sin allmenne karakter kontaktpunkter til de fleste fag i allmennlærerutdanningen.

Rammeplanene for begge studieenheter er organisert etter tre målområder:

- *Historie*
- *Geografi*
- *Samfunnskunnskap*

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Felles mål for faget

Studentene skal

- tilegne seg ferdighet i å bruke grunnskolens læreplanverk på et selvstendig faglig og didaktisk grunnlag ut i fra faglig kunnskap i historie, geografi og samfunnskunnskap
- utvikle evne til å analysere og vurdere den til enhver tid gjeldende læreplan i faget i et videre perspektiv, både faglig og didaktisk, og gjennomføre læremiddelanalyser på et fagdidaktisk grunnlag

- utvikle en lærerrolle i samfunnsfag hvor kunnskaper, ferdigheter, forståelse, verdibevissthet, engasjement og handlingsberedskap inngår i en helhet basert på prinsippet om tilpasset opplæring
- utvikle ferdighet i å anvende enkeltfagenes arbeidsmetoder og ulike informasjonskilder, bl.a. informasjons- og kommunikasjonsteknologi og massemedier, på en kritisk og reflektert måte
- tilegne seg ferdighet i å kunne legge til rette for undersøkende og problemorienterte arbeidsformer i samfunnsfag, innenfor enkeltfagene og i flerfaglig tema- og prosjektarbeid
- tilegne seg kunnskaper om og utvikle interesse og motivasjon for å undervise om forholdet mellom majoritets- og minoritetsgrupper i et flerkulturelt perspektiv hvor bl.a. norsk migrasjon, den samiske befolkning og de samiske samfunn utgjør en sentral del
- utvikle evne til å analysere hvordan de selv og andre møter gutter og jenter i undervisningen, og på dette grunnlag kunne styrke likestilling mellom kjønnene i klasseromshverdagen.

SAMFUNNSFAG 1

(10 vekttall)

Målområder

HISTORIE

Gjennom historiefaget søker man å rekonstruere fortiden på basis av kilder som er tilbake fra fortiden. Historiske framstillinger er basert på tolkninger som alltid vil være åpne for diskusjon. Nye generasjoner stiller nye spørsmål til gamle og nye kilder og formulerer nye svar. Faget har derfor både som vitenskapsfag og skolefag et dynamisk preg. Sentrale begreper er kontinuitet og endring, årsak og virkning i et tidsperspektiv som knytter sammen fortid, nåtid og framtid.

Studentene skal kunne

- drøfte hendelser og forhold i samtiden i sammenheng med menneskers handlinger og valg i nær og fjern fortid
- analysere begrepet vendepunkt og anvende dette på et vendepunkt før ca. 1750 og ett vendepunkt etter 1750
- gjøre rede for en historisk periode/epoke på to av nivåene - lokalt, nasjonalt, europeisk eller ikke-europeisk
- gjøre rede for og drøfte ett tematisk lengdesnittstudium med særlig henblikk på begrepene kontinuitet og endring
- anvende historiske kilder i tverrfaglige regionale studier fra Norge/Norden og en ikke-europeisk region som er felles for de tre fagene
- stille og besvare relevante historiske spørsmål ved å utnytte og vurdere i sin historiske kontekst en rekke ulike kildetyper som dokumenter, gjenstander, bygninger, bilder, foto, film, musikk og muntlige kilder

- planlegge, gjennomføre og vurdere undervisnings- og læringsprosesser i historie med bruk bl.a. fortelling, gjenstander, bilder, ulike simuleringmetoder og tekstlige og muntlige kilder
- vurdere og anvende ulike former for elevvurdering tilpasset læringsmål for historie.

GEOGRAFI

I geografifaget arbeider man med forskjeller og likheter mellom områder, mellom regioner og mellom steder, og med analyser og tolkning av årsaker til og konsekvenser av denne variasjonen. I studier av regioner står samspillet mellom naturgrunnlag, næringsstruktur, bosettingsmønster, levevis og levekår sentralt. Faget benytter faktorer både av politisk og økonomisk art for å analysere regionale forhold og forklare lokalisering og lokaliseringmønstre.

Studentene skal kunne

- forklare grunnleggende faglige begreper som rommet, territorier og regioner
- gjøre rede for sentrale deler av klimalæren og grunnleggende landformdannende prosesser, og hvordan disse påvirker menneskers levevilkår
- bruke sentrale begreper og teorier innenfor befolknings- og bosettingsgeografi, økonomisk geografi og utviklingsgeografi
- utføre regionale analyser og framstillinger gjennom arbeid med utvalgte regioner fra Norge/Norden og en ikke-europeisk region, hvorav noen er felles for de tre fagene
- anvende sentrale arbeidsmetoder og kilder som kart, statistikk, IT-baserte informasjonskilder og foreta egen datainnsamling og analyse
- planlegge, gjennomføre og vurdere undervisnings- og læringsprosesser i geografi i grunnskolen, med vekt på didaktiske refleksjoner knyttet til læreplan- og læremiddelanalyse
- reflektere over didaktiske utfordringer knyttet til bruk av ulike kartformer
- vurdere og anvende ulike former for elevvurdering tilpasset læringsmål for geografi.

SAMFUNNSKUNNSKAP

Samfunnskunnskap bygger på vitenskapsfag som sosiologi, sosialantropologi, statsvitenskap, sosialøkonomi mfl. Generelle begreper innen disse fagene er roller, systemer, strukturer, funksjoner, institusjoner, kultur, sosialisering, produksjon og fordeling, makt og avmakt, konflikter og samarbeid. Faget legger vekt på sammenhenger mellom ulike nivåer, prosesser og sektorer i samfunnet. Teoridannelse og modellbruk står sentralt i faget.

Studentene skal kunne

- gjøre rede for hvordan sosialisering skjer i ulike samfunn og hvordan rollemønstre i kjønns- og aldersgrupper formes og utvikles, med særlig vekt på skolens rolle og ansvar

- gjøre rede for sentrale rettsregler som gjelder barn og ungdoms hverdag med særlig vekt på FNs konvensjon om barns rettigheter, kriminalitetsforebyggende tiltak og lærestoff om tobakk og rusmidler
- drøfte menneskerettighetene, bl.a. urbefolkningers rettigheter, og hvordan de praktiseres i noen utvalgte land
- gjøre rede for sentrale økonomiske og politiske institusjoner og prosesser i Norge, i noen andre land/regioner og i noen internasjonale organisasjoner
- gi eksempler på befolkningsutvikling, migrasjon, kulturell variasjon og samhandling innen Norge og i noen andre land og regioner og drøfte hvordan fordommer og kulturelle konflikter kan oppstå, utvikles og behandles, med særlig vekt på skolens rolle og ansvar for å skape toleranse og flerkulturelt samarbeid
- bruke samfunnsvitenskapelige metoder i tverrfaglige regionale studier fra Norge/Norden og en ikke-europeisk region, felles for de tre fagene
- knytte sammenhenger mellom faglige begreper, teorier og modeller, og aktuelle hendelser og saksområder, lokalt, nasjonalt og internasjonalt
- planlegge, gjennomføre og vurdere undervisnings- og læringsprosesser i samfunnskunnskap i grunnskolen på en engasjerende, flersidig og konkret måte
- vurdere og anvende ulike former for elevvurdering tilpasset læringsmål for samfunnskunnskap.

SAMFUNNSFAG 2

(10 vekttall)

Målområder

HISTORIE

Studentene skal kunne

- vurdere hendelser og forhold i samtiden i sammenheng med menneskers handlinger og valg i nær og fjern fortid
- drøfte begrepet vendepunkt og anvende dette på ett vendepunkt før ca. 1750 og ett vendepunkt etter 1750 som ikke ble studert i *samfunnsfag 1*
- redegjøre for en periode/epoke på to av de nivåene som ikke ble studert i *samfunnsfag 1*
- gjøre rede for et tematisk lengdesnittstudium med et annet tema enn i *samfunnsfag 1* og drøfte de historiske begrepene kontinuitet og endring, årsak og virkning i en slik sammenheng
- drøfte hvordan innsikt i historiske prosesser kan bidra i regionale studier i en europeisk og en ikke-europeisk region, andre enn de som ble valgt i *samfunnsfag 1*
- analysere og vurdere historiske framstillinger og på et faglig grunnlag forklare hvorfor bestemte historiske hendelser, personer og situasjoner har blitt tolket forskjellig
- anvende resultater fra historiedidaktisk forskning ved tilrettelegging av undervisning og læring, med særlig vekt på læringsaktiviteter som aktivt bearbeider og utvikler elevenes årsaksforståelse.

GEOGRAFI

Studentene skal kunne

- bruke sentrale begreper og teorier innenfor bygeografi, sosial- og levekårsgeografi, politisk geografi og økonomisk geografi og knytte disse til aktuelle eksempler
- gjøre rede for sentrale globale økonomiske og sosiale utviklingstrekk
- beskrive jordas indre og ytre krefter og sentrale elementer i klimalæren, og forklare hvordan disse naturprosessene påvirker menneskers levevilkår
- analysere geografiske differensieringsprosesser gjennom studier i utvalgte regioner og begrunne hvorfor en regional utvikling må ses som et resultat av samspillet mellom generelle, globale og nasjonale prosesser og strukturer av økonomisk, teknologisk og politisk karakter, og spesifikke historisk betingete og naturgitte forhold i regioner, andre enn de som ble valgt i *samfunnsfag 1*
- bruke vitenskapelige arbeidsmetoder og vise eksempler på slike metoder fra eget feltarbeid
- redegjøre for spesifikke didaktiske utfordringer knyttet til arbeid med global undervisning i grunnskolen.

SAMFUNNSKUNNSKAP

Studentene skal kunne

- gjøre rede for hvorfor og hvordan grupper, organisasjoner og samfunn oppstår og utvikles. De skal, utover lærestoffet i *samfunnsfag 1*, gjøre rede for hvordan sosialisering skjer i ulike samfunn gjennom påvirkning fra primær- og sekundærgrupper, fra massemedier, næringsliv, religiøse og politiske institusjoner, utdanningsinstitusjoner mfl.
- beskrive hovedtrekk ved norsk utdanningspolitikk, med særlig vekt på sammenhenger mellom beslutningsprosesser og grunnskolens struktur, ressurser og faglige innhold
- gi eksempler på ulike politiske systemer, strukturer, institusjoner og prosesser med vekt på innflytelse, makt og avmakt i ulike sosiale lag og befolkningsgrupper
- vurdere sentrale rettsregler som gjelder noen utvalgte samfunnsområder og internasjonale organisasjoner som EU og FN, og drøfte sammenhenger og motsetninger/konflikter mellom normer, rettsregler og faktiske rettigheter, bl.a. med vekt på menneskerettighetene
- gjøre rede for hvordan demokratiske prosesser, byråkratiske institusjoner, ulike typer eksperter og markedskrefter virker inn på den kulturelle, sosiale og økonomiske utviklingen i Norge og i en europeisk og ikke-europeisk region, andre enn de som ble valgt i *samfunnsfag 1*
- sammenlikne norsk og internasjonal økonomi, med særlig vekt på økonomisk og politisk integrasjon i Europa og forholdet mellom i-land og u-land
- planlegge, gjennomføre og vurdere undervisnings- og læringsprosesser i samfunnskunnskap i grunnskolen, med vekt på didaktisk refleksjon knyttet til egne læreplan- og læremiddelanalyser.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

Alle målområdene stiller sterke krav til varierte og aktive arbeidsmetoder som feltarbeid, ekskursions- og spørreskjemaundersøkelser, laboratoriearbeid og eksperimenter, diskusjoner, rollespill, simulering, bruk av offentlig statistikk, bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi, kildekritisk metode og bruk av medier. Fortløpende veiledning og vurdering er en viktig del av arbeidsmetodene i samfunnsfagstudiet.

Regionstudier ligger særlig godt til rette for å utnytte fagenes ulike metoder og begreper i en problemstyrt tverrfaglig sammenheng. Alle de tre målområdene har kriterier for valg av regioner og beskriver fagenes generelle bidrag til et regionstudium i begge studieenheter. Fagenes spesifikke bidrag bestemmes av den problemorienterte tilnærming til regionstudiet. Regionstudium på et slikt grunnlag egner seg godt til tema- og prosjektarbeid.

Tema- og prosjektarbeid er organiserings- og arbeidsmåter som må gis en bred plass i samfunnsfagstudiet ut fra den vekt de har i grunnskolens læreplanverk. Studentene skal gjennomføre minst ett tema- og/eller prosjektarbeid i *samfunnsfag 1* og ett prosjektarbeid i *samfunnsfag 2*. Prosjektet i *samfunnsfag 2* kan være en fortsettelse og utvidelse av tema- og prosjektarbeidet fra den første studieenheten.

For å oppnå den kompetanse som er beskrevet i mål for faget og under de enkelte målområdene, må *praksis* i skolen (veiledet praksis, skoleovertakelse, ulike former for punktpraksis) utgjøre en obligatorisk del av begge studieenheter.

VURDERING

Studentene må ha fått godkjent tema-/prosjektarbeid og eventuelle andre pålagte obligatoriske arbeider for å kunne framstille seg til eksamen.

I både *samfunnsfag 1* og *samfunnsfag 2* skal eksamen være basert på skriftlig prøve.

3.14 DRAMA SOM METODE

(30 timer)

INNLEDNING

Om drama

Teaterkunsten har satt tydelige spor etter seg i de fleste kulturer og samfunn og har dype historiske røtter. Gjennom historien har vi også sett atskillige eksempler på tilknytning mellom teateraktiviteter og områder som religion og pedagogikk. Drama-faget og teaterkunsten er begge arenaer hvor mennesket blir konfrontert med de store spørsmålene i livet; her finnes møtesteder for utprøving av og konfrontasjoner med divergerende væremåter og reaksjonsformer, samt rom for kunstnerisk utfoldelse og estetisk erkjennelse. Det unike ved drama som metode for læring kan karakteriseres med ord som levendegjøring, opplevelse og innlevelse - noe som kan oppnås gjennom rolletaking og aktiv deltakelse i spill.

Drama i opplæringssystemet

Mens bruk av drama som metode til dels har lange tradisjoner i norsk skole, finnes drama som fag bare på enkelte nivåer. Det drama kan bidra med i opplæringssystemet er blant annet utvikling av uttrykksevne og empati.

I barnehagen har drama samme vilkår som de andre estetiske fagene, dessuten er rollelek en sentral aktivitet her. I videregående opplæring er drama et fag som kan velges. I grunnskolen er ikke drama et eget fag, men læreplanverket stiller store krav til bruk av drama som metode i undervisningen. I de aller fleste fag er drama en arbeidsform som skal brukes, og i norskfaget har dramametoder og dramatiske uttrykksformer en solid plass. Gjennom hele det 10-årige løpet er det dermed sikret at barn og unge får oppleve dramaaktiviteter som kan skape rom for utforskning og formidling av skolens lærestoff, virkelighetens hendelser og fantasiens tankespill.

Innen høgere utdanning er drama og teater studie- og forskningsfag ved flere høgskoler og universiteter.

Drama i lærerutdanningen

I førskolelærerutdanningen er drama med blant de praktiske og estetiske fagene i det faglig-pedagogiske studium og blir tilbudt som fordypningsfag tredje studieår. Drama er også et fag i enkelte faglærerutdanninger.

I allmennlærerutdanningen er det obligatorisk med et metodekurs i drama. Drama som metode er knyttet til fagene norsk, matematikk og kristendomskunnskap med

religions- og livssynsorientering. I det fjerde året er drama blant de fagene som kan velges, og det er mulig å ta videreutdanning i drama.

Metodekurset i drama vektlegger en allsidig lærerkompetanse og forutsetter aktiv innsats og vilje til utprøving. Et viktig aspekt er å konkretisere teorier om tverrfaglig og helhetlig undervisning, og synliggjøre hvordan dramatiske uttrykksformer og metoder kan være del av, og berike, undervisningen i norsk, matematikk og kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering. Det sentrale i dramakurset er likevel å skape et grunnlag for videre utvikling av dramakompetanse spesielt og av estetisk kompetanse generelt.

Rammeplanen er organisert etter følgende målområder:

- *Erfaring med spillaktiviteter*
- *Forståelse av det faglige fundamentet for bruk av drama som metode*
- *Innsikt i bruk av drama som metode i sentrale skolefag*

MÅL OG MÅLOMRÅDER

Mål

Studentene skal

- utvikle evnen til å kunne bruke sentrale dramatiske uttrykksformer
- tilegne seg et grunnlag for forståelse av dramafagets mål og innhold og innsikt i de muligheter for opplevelse, utfoldelse, utforskning og læring som ligger i bruk av drama som pedagogisk metode
- utvikle interesse for barns rollelek og forståelse for sammenhenger mellom lek, drama og teater
- utvikle evne til å vektlegge og verdsette den estetiske dimensjonen i opplæring og undervisning.

Målområder

ERFARING MED SPILLAKTIVITETER

Rolletaking og spill er grunnleggende elementer i drama. Målområdet tydeliggjør det særegne ved dramatisk formspråk, og vektlegger sentrale aspekter ved den spillkompetanse som er nødvendig for bruk av drama som uttrykksmåte og arbeidsform.

Studentene skal kunne

- delta i spillimprovisasjoner
- uttrykke seg ekspressivt med kropp og stemme og presentere et innhold i dramatisk form
- bruke noen sentrale dramatiske uttrykksformer og metoder som fiksjonsbygging, rollespill, tablå, dramatisering og lærer-i-rolle.

FORSTÅELSE AV DET FAGLIGE FUNDAMENTET FOR BRUK AV DRAMA SOM METODE

Målområdet setter drama som metode inn i en større faglig og kunstnerisk sammenheng. Hovedvekten ligger på å klargjøre sentrale dramafaglige kunnskaper og synliggjøre de forbindelseslinjene som knytter dramafaget og metoden til rollelek og teaterkunst.

Studentene skal kunne

- legge merke til og gjøre rede for hva som særmerker barns atferd i rollelek
- gjøre rede for hva som kjennetegner drama som fag og hva som er hovedstrategiene for dramaundervisning, slik at de kan begrunne valg knyttet til framføring og utforskning ved bruk av drama som metode
- dokumentere en elementær forståelse av teaterkunstens egenart.

INNSIKT I BRUK AV DRAMA SOM METODE I SENTRALE SKOLEFAG

Målområdet omhandler bruk av drama i fagdelt og tema- eller prosjektorganisert undervisning, med utgangspunkt i drama som metode i norsk, matematikk og kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering. De to første målområdene danner basis og gir perspektiver.

Studentene skal kunne

- legge til rette for fiksjonsbygging og spillaktiviteter som stimulerer til fabulering og tekstproduksjon
- beskrive, begrunne og bruke dramametoder ved utforskning, bearbeiding og formidling av tekst
- beskrive og bruke dramametoder som fremmer konkretisering og kan hjelpe elever med behov for særskilt støtte
- beskrive og bruke dramametoder som stimulerer til problemløsning i ulike sammenhenger og til utforskning av etiske spørsmål.

ORGANISERING OG ARBEIDSFORMER

De 30 undervisningstimene dramakurset omfatter, organiseres til vanlig som et sammenhengende kurs og gjennomføres i løpet av de tre første semestrene.

I all dramaundervisning er praktisk utprøvningsarbeid en viktig tilnæringsmåte, og i metodekurset vil derfor det første målområdet ha en sentral plass. Utprøving av metoder og uttrykksformer foregår som regel i grupper og vil vekse mellom didaktisk og estetisk fokusering. Sammen med det praktiske dramaarbeidet vil allmenne studieformer som forelesning, kollokviearbeid og tekststudium danne basis for tilegnelse av fagstoff.

Drama som metode er særlig knyttet til fagene norsk, matematikk og kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering. Samarbeid mellom disse og drama kan legitimeres på ulike måter. Forestillingsevne er f.eks. et fundament for sentrale områder i alle fagene: for tekstarbeid i norsk, problemløsning i matematikk, etiske overveielser i kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering og

rolletolking i drama. Fagsamarbeid kan organiseres som prosjekt eller tverrfaglig undervisning, der egnede tema kan være fortelling/muntlig formidling eller tverrfaglig skapende arbeid. Holdninger til bruk av dramaaktiviteter innen ulike trossamfunn og livssynsgrupperinger er et aktuelt moment ved samarbeid mellom drama og kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering.

Dokumentasjonsformer i dramakurset vil først og fremst være muntlig framlegging og dramatisk framføring i gruppe, men også individuelt skriftlig arbeid kan være relevant, bl.a. for å utfordre den enkelte til fagdidaktisk refleksjon. Det bør tilstrebes å ivareta koplingen til norsk, matematikk og kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering, f.eks. gjennom tverrfaglige oppgaver.

VURDERING

Deltaking i undervisning er en forutsetning for å få godkjent kurset drama som metode. Vurdering skal for øvrig knyttes til studentenes arbeid med dramatiske framføringer og til dokumentasjon av kunnskap om drama som metode i grunnskolen, særlig i fagene norsk, matematikk og kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering.

Den enkelte høgskoles fagplan beskriver hvordan vurdering skal foregå og om det skal være eksamen.

Drama som metode vurderes etter skalaen *bestått/ikke bestått*. Gjennomført dramakurs med resultatet bestått er en forutsetning for å få vitnemål om fullført lærerutdanning.

4. FORSKRIFT OM FAGLIG INNHOLD OG VURDERINGSORDNINGER FOR ALLMENNLERERUTDANNINGEN

Fastsatt av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 22. juni 1999 med hjemmel i lov av 12. mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler § 46, nr. 2.

§ 1 Organisering og innhold

Allmennlærerutdanning er fireårig (80 vekttall). Utdanningen omfatter en obligatorisk del på 60 vekttall og en valgfri del på 20 vekttall. Utdanningen består av følgende hoveddeler og studieenheter med angitte vekttall:

Estetisk fag (kunst og håndverk eller musikk)	5 vt
Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering	10 vt
Matematikk	10 vt
Natur, samfunn og miljø	10 vt
Norsk	10 vt
Pedagogikk	10 vt
Praktisk fag (heimkunnskap eller kroppsøving)	5 vt
Valgfri del	20 vt
Drama som metode, tverrfaglig kurs	30 timer
Praksisopplæring	

§ 2 Fastsetting av fagplan

Bestemmelser om faglig innhold, praksisopplæring, organisering, arbeidsformer og vurderingsordninger innenfor det som følger av rammeplanen, fastsettes av høyskolens styre, eller vedkommende avdeling etter styrets bestemmelse, og tas inn i en fagplan.

§ 3 Praksisopplæring

- Utdanningen skal omfatte praksisopplæring i minst 18 uker i de tre første årene og 2 - 4 uker i den valgfrie delen. Praksis er en integrert del av de ulike studieenheterne.
- Studenten skal få en formell vurdering etter hver praksisperiode uttrykt med karakteren bestått/ikke bestått. Dersom studenten ikke består en praksisperiode, kan samme periode bare gjennomføres en gang til. Etter avsluttet praksis i tredje studieår gis det en avsluttende vurdering uttrykt med karakteren bestått/ikke bestått.

§ 4 Eksamensbestemmelser

- Eksamen skal ta utgangspunkt i målene for studieenheten slik de er uttrykt i avsnittet mål og målområder i rammeplanen.
- Eksamenskarakter skal være et uttrykk for i hvor høy grad målene er nådd.

§ 5 Vurderingsuttrykk

Når ikke annet er fastsatt i rammeplanene for de ulike studieenheter, skal vurderingen uttrykkes med karakterskalaen 1,0-6,0 med tidels intervaller. 1,0 er beste karakter og 4,0 er laveste ståkarakter.

§ 6 Vitnemål

Vitnemålet skal omfatte alle studieenheter som er nødvendige etter rammeplanen, og påføres de karakterer som er oppnådd. Studieenheter skal på vitnemålet ha samme betegnelse som i rammeplanen.

§ 7 Fritak fra eksamen eller prøve

Eksamen eller prøve som ikke er basert på rammeplan for allmennlærerutdanning, kan gi grunnlag for fritak, jf. § 49 i universitets- og høyskoleloven. Utdanning som skal gi grunnlag for fritak i den obligatoriske delen, må i hovedtrekk samsvare med rammeplanen for tilsvarende studieenhet i allmennlærerutdanningen, inkludert fagdidaktikk. Utdanning som skal gi grunnlag for fritak i den valgfrie delen, må ha relevans for arbeid som lærer i grunnskolen og omfatte fagdidaktikk.

§ 8 Ikrafttredelse

Denne forskriften trer i kraft 01.08.1999.